ΑΘΗΝΑΙ ΕΤΟΣ Α — ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡΧ.2 — ΦΥΛΛΟΥ 23

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΚΥΡΙΑΚΗ 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1935 | ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΩΣΤΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ | ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΛΗΣ 1 (Β'. ΟΡΟΦΟΣ) | ΤΗΛΕΦ.: ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ 24.263 ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ 28.053

ΣΗΜΕΙΩΣΟΥΛΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΗ

Ἕνας γνωστός μου ποὺ ἔχει τὸ χάρισμα τῆς παρατηρητικότητος, μοῦ ἔλεγε προχθές:

—Σοῦ ἔτυχε ποτέ σου νὰ προσέξῃς πόσο ἀλλάζει ἡ φυσιογνωμία τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό;... Εἶδες πόσο ἡμερεύουν τὰ μούτρα τους... πῶς γλυκαίνει τὸ βλέμμα τους, πῶς μαλακώνει ἡ ὄψη τους;—Μερικῶν ἑβδομάδων ζωὴ ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα αὐτοῦ τοῦ τόπου, τοὺς κάνει ἄλλους ἀνθρώπους. Τοὺς βλέπεις τὶς πρῶτες μέρες ποὺ θὰ γυρίσουν ἀπ' τὸ ἐξωτερικὸ καὶ τρομάζεις νὰ τοὺς γνωρίσῃς: «Καλέ, σὺ εἶσαι, Κώστα;!... ἢ μήπως εἶσαι ὁ... ὡμορφότερος καὶ νεώτερος ἀδελφός του;!»—τοὺς ρωτᾶτε, κατάπληκτος.—Καὶ ἡ κατάπληξίς σου γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη ὅταν τοὺς ἀκούσῃς νὰ μιλοῦνε. Ἂν πρώτοις, ἡ φωνή τους εἶναι ἀλλαγμένη. Ὁ τόνος της εἶναι κατεβασμένος δυὸ-τρία σκαλιά. Τὸ ὕφος τους ἔχει κι' ἐκεῖνο ἀλλάξει: δὲν εἶναι ἐξηγημένο, ἐπιθετικό, αὐθάδικο, ὅπως τὸ ξέρατε. Οὔτε τρομαγμένο καὶ ἐπιφυλακτικό. Τέλος, δὲν εἶναι ὕφος ἑλληνικό. Καὶ τὰ θέματα τῆς ὁμιλίας τους εἶναι κι' ἐκεῖνα ἀλλοιώτικα. Δὲν σᾶς μιλοῦν ὅπως πρίν, μονάχα γιὰ τὴν πολιτικὴ κατάσταση. Φαίνονται σὰν νὰ ἔχουν βάλει τὸν ἐφιάλτη αὐτὸν στὸ τελευταῖο πλάνο τῆς ζωῆς τους. Κι ὕστερα,—ἄλλη ἀλλαγὴ αὐτή,—τὰ νεῦρα τους ἔχουν καταπέσει. Στὸ τραμ δὲν προκαλοῦν γιὰ ψύλλου πήδημα ἐπεισόδιο. Δὲν στήνουν καυγάδες μὲ τὰ γκαρσόνια στὸ καφενεῖο. Δὲν παρεξηγοῦν τοὺς φίλους των. Δὲν μιλοῦν ἀπότομα στὸ σπίτι τους... Λὲς καὶ κάποια καλὴ μοῖρα τοὺς συναπάντησε στὸ ταξίδι τους, καὶ ἀγγίζοντάς τους μὲ τὸ μαγικό της ραβδὶ τοὺς μετεμόρφωσε.

»Ὅλα αὐτὰ ποὺ σοῦ λέω,—ἐξηκολούθησε ὁ παρατηρητικὸς ἄνθρωπος,—τὰ ἔχω διακιστώσει ἐπάνω σὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ποὺ γυρίζουν ἀπ' τὴν Εὐρώπη. Καὶ δὲν χρειάζεται νὰ κοπιάσῃ κανεὶς πολὺ γιὰ νὰ βρῇ τὴν ἐξήγηση τοῦ φαινομένου:—ἁπλούστατα σὲ κανένα μέρος αὐτῆς τῆς ἠπείρου ἡ ζωὴ δὲν εἶναι τόσο ἀγωνιώδης, τόσο ἐκνευριστική, ὅσο στὴν Ἑλλάδα μας!

»Παντοῦ ἀλλοῦ, ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὶς ἀγωνίες του, τὶς ἀνησυχίες του, τὶς σιωπηρούρες του, τὸν πόνο του, τὶς χαρές του καὶ μ' αὐτὰ ζῇ. Αὐτὰ τὸν ἐπηρεάζουν. Αὐτὰ ρυθμίζουν τὶς ψυχικές του καταστάσεις.—Κάθε ἄνθρωπος ζῇ, δηλαδὴ σ' ἕναν κλεισμένο κύκλο συμφερόντων, γεγονότων καὶ αἰσθημάτων. Ὅ,τι συμβαίνει ἔξω ἀπ' αὐτὸν λίγο ἢ πολὺ τὸν ἀφίνει ἀδιάφορον. Κι' ἂν τὸν ἐπηρεάσῃ, ἡ ἐπιρροὴ αὐτὴ θἄναι ἔμμεση, μακρυνή. Ὁ Γάλλος τσαγκάρης, λόγου χάριν, δὲν δίνει πεντάρα ἂν ὁ Λαβάλ μαλλιοτραβηχτῇ μὲ τὸν Ἐρριό.—Μὲ τὸν Ἕλληνα τσαγκάρη ὅμως, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Ἡ δίνη τῆς δημοσίας ζωῆς τοῦ τόπου του μπαίνει στὸ ταπεινό του μαγαζάκι, εἰσχωρεῖ βαθύτατα μέσ' τὴν ψυχή του καὶ σηκώνει ἐκεῖ μέσα τρικυμία. Ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ στὴν Ἑλλάδα εἶναι, μὲ λίγα λόγια, ἀμπέλι ξέφραγο, ὅπου ὅλα τὰ κύματα κάθε ταραχῆς καὶ κάθε ἀνησυχίας ἔρχονται νὰ ξεσπάσουν. Ὁ καλὸς αὐτός, ἢ ὁ τίμιος δουλευτὴς δὲν ἔχουν μονάχα τὸν πόνο τὸ δικό τους νὰ συλλογιστοῦν, τὰ οἰκογενειακά τους βάσανα καὶ τὶς ἀτομικές τους περιπέτειες. Εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ συμμετέχουν, ὅπως ὁ χορὸς τῶν ἀρχαίων δραμάτων, καὶ στὴν ἀγωνία τοῦ πολυταράχου δημοσίου βίου αὐτοῦ τοῦ εὐλογημένου τόπου.

»Πῶς, λοιπόν, νὰ μὴν εἴμαστε κατσούφηδες καὶ νευρικοὶ καὶ δύσθυμοι, καὶ πῶς νὰ μὴν ἔχωμε μοῦτρα ἀγωνιώδη καὶ μάτια διαρκῶς ἀνήσυχα ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες!

»Ἡ ἀτμόσφαιρα αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἡ αἰωνίως φορτωμένη ἠλεκτρισμό, μᾶς κρατεῖ, βλέπετε, εἰς διαρκῆ πολεμικὴν ἔγερσιν...«στὰ ὅπλα»!

»Γιὰ ν' ἀνασάνωμε λιγάκι, γιὰ νὰ καλμάρουν τὰ νεῦρα μας, γιὰ νὰ ξαγριέψῃ ἡ φυσιογνωμία μας πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ περάσωμε τὰ σύνορα.—Ἔταν ἐξηγεῖται καὶ τὸ γιατί ὅλοι οἱ Ἕλληνες γυρίζουν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ ἀλλαγμένοι, γλυκύτεροι, ὡμορφότεροι... ἄλλοι ἄνθρωποι!»

ΣΤΕΦ. ΧΑΡΜΙΔΗΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΝΤΕ ΡΕΝΙΕ

ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΕΡΑΡΕΝ

Ἡ γνωριμία τοῦ Αἰμιλίου Βεράρεν τὴν ἔκαμα στὶς Βρυξέλλες στὰ 1890 ἢ 1891. Ὁ Αἰμίλιος Βεράρεν, κείνην τὴν ἐποχή, εἶχεν ἤδη δημοσιεύσει τὰ Βράδυα, τὶς Καταστροφὲς καὶ τὶς Μαῦρες Λαμπάδες, ἀφοῦ ἀρχικῶς εἶχεν ἀποκαλύψει τὸ τάλαντό του μὲ τὴν ὡραία συλλογὴ ποὺ φέρει τὸν τίτλο Οἱ Μοναχοί, ὅπου ἕνας δυνατὸς ρεαλισμὸς σμίγει μ' ἕναν φλογερὸ μυστικισμό, ποὺ τοὺς διαδέχτηκε ὕστερα, μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, μιὰ ὀδυνηρὴ κρίση ἠθικῆς καὶ φυσικῆς χαλάρωσης κι ἀπαισιόδοξης ἀπελπισίας. Τὴν κατάσταση αὐτὴ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὁ Βεράρεν τὴν εἶχεν ἐκφράσει μὲ δριμιὰ καὶ σκοτεινὴ πίκρα στὴν ποιητικὴ τριλογία ποὺ τοῦχε χαρίσει τὴν πρώτη θέση ἀνάμεσα στοὺς ποιητὲς πού, συσσωματωμένοι στὴν ἐπιθεώρηση Τὸ Νέο Βέλγιο, ἐξαγγέλλαν τὴ λαμπρὴ ἀναγέννηση τῶν βελγικῶν γραμμάτων. Ἀπὸ τότες, ὁ Αἰμίλ. Βεράρεν εἶχεν ἀποχτήσει φλογεροὺς ἐαυμαστὲς στὴ Γαλλία, ὅπου ὁ Συμβολισμὸς τόνε θεωροῦσε ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς δικούς του. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτὴ τοῦ ἀδελφοῦ ἐν ὅπλοις παρουσιάστηκα σ' αὐτόν.

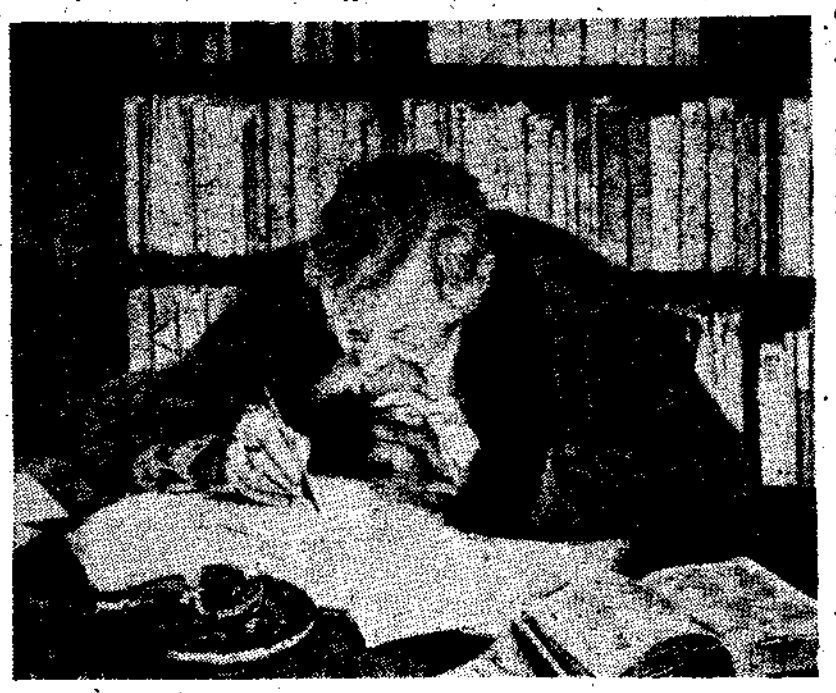

Ο ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΕΡΑΡΕΝ (πίνακας τοῦ Ρύσσελμπεργκε)

Τὸν ξαναβλέπω ἔτσι ποὺ μοῦ ἐμφανίστηκε μέσα στὸ σπίτι ποὺ κρατοῦσε μαζὶ μ' ἕναν ἀπὸ τοὺς φίλους του. Ὅλα εἶταν καθαρὰ καὶ λιτὰ βαλμένα μέσα στὸ σπουδαστήριο ὅπου μὲ δέχτηκε. Στὸν τοῖχο εἶταν κρεμασμένος ἕνας πίνακας ποὺ παρίστανε ἕνα γυναικεῖο κουφάρι ποὺ κατέβαινε, πλέοντας πάνω στὸ ρέμα, τὸ νυχτερινὸ ποτάμι, ἀνάμεσα σὲ μιὰ μεγάλη σύγχρονη πολιτεία, ἕνα μακάβριο συντρίμμι, λείψανο μιᾶς ἀνθρώπινης καταστροφῆς, ἕνα εἶδος Ὀφέλιας ἀπελπισμένης ποὺ δὲν ἔμελλε νὰ τόνε δεῖ τελειωμένο.

Ὁ μεγάλος αὐτὸς ποιητὴς ὑπῆρξε ρεαλιστὴς κι ὁραματιστὴς ἀντάμα. Ὅλο του τὸ ἔργο τὸ μαρτυρᾷ. Ὁ Βεράρεν εἶναι ὁ μυσταγωγὸς μιᾶς πραγματικότητας ἰδανικὰ παραμορφωμένης, ὅπου ἡ εἰσφορὰ τοῦ πραγματικοῦ ἀναπτύσσεται καὶ πλουτίζεται ἀπὸ μιὰ εὐφάνταστη ὅραση προικισμένη μὲ σπάνια καὶ θαυμαστὴ δύναμη. Τὸ ἔργο του εἶναι συνάμα ἐμψυχωμένο ἀπ' ὅλες τὶς «θορυβώδεις δυνάμεις» τῆς ζωῆς. Μιὰ ἀπέραντη ἀγάπη κ' ἕνα ἀπέραντο ἔλεος γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀναβρύζουν ἀπὸ μέσα του, μαζὶ μὲ μιὰ βαθειὰ κι ἀρρενωπὴ τρυφερότητα γιὰ τὴ γενέθλιο γῆ του. Τὸ ἔργο τοῦτο σέβεται τὸ παρελθὸν κ' εἶναι γιομάτο ἐμπιστοσύνη γιὰ τὸ μέλλον. Φανερώνει συνάμα τὸν ἄνθρωπο μὲ τὰ λεπτότερα καὶ τὰ πιὸ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Μᾶς φέρνει σ' ἐπικοινωνία καὶ μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ μὲ τὶς περιπαθεῖς βιαιότητες, μὲ τὶς γενναιόψυχες γίμαιρες, μὲ τὰ τραγειὰ καὶ μεγαλειώδη δράματα, μὲ τὶς μύχιες ἐὐαισθησίες...

Γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ, ὁ Βεράρεν δημιούργησε μιὰν πρωτότυπη γλῶσσα, μὲ τὴν ποικιλία τοῦ λεξιλογίου του, ποὺ δὲν ἀπορρίχνει οὔτε τὸ νεολογισμὸ οὔτε τὸν τεχνικὸ ὅρο, μὲ τὶς ἀποκοτιὲς τῆς σύνταξής του, ποὺ ἀποτολμᾷ τύπους μοναδικὰ ἐκφραστικούς. Ἡ σταθερὴ φροντίδα τοῦ Βεράρεν εἶναι νὰ φτάσει ὅσο γίνεται μεγαλήτερη ἐκφραστικότητα. Γιὰ νὰ τὸ πετύχει αὐτὸ πιὸ ἀνεμπόδιστα, παράτησε τὴν ἀποκλειστικὴ χρήση τοῦ κλασικοῦ στίχου κι ἄφησε νὰ ὁδηγηθεῖ ἀπὸ τ' ὡραῖο αἴσθημα ποὖχε τοῦ ρυθμοῦ. Συχνὰ ξαναγύρισε στὴν παραδομένη στιχουργία, ἀλλὰ πάντα ὁ στίχος, μέσα στὰ χέρια του, εἶναι ἕνα ὄργανο δυνατῆς καὶ ἀκέραιης ἔκφρασης. Βογγάει, βροντάει, ψιθυρίζει ἢ τραγουδάει, ἀνάλογα μὲ τὴν ἁρμονία ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ νόημα.

Τὴ φροντίδα αὐτὴ γιὰ τὴν ἔκφραση, τὸ λεχτικὸ αὐτὸ χάρισμα, τὸ βρίσκουμε στὸ Βεράρεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, μέσα στὴ νεανικὴ καὶ πληθωρικὴ φλέβα τῆς συλλογῆς του. Οἱ Φλαμανδὲς καὶ μέσα στὶς ἡχηρὲς καὶ γλυπτικὲς στροφὲς τῶν Μοναχῶν. Τὸ ξαναβρίσκουμε στὰ Φανταστικὰ Χωριά, στὶς Ὀνειροχτυπημένες Ἐξοχές, στὰ Πρόσωπα τῆς ζωῆς, στὸ Πολλαπλὸ Φέγγος, ὁλοένα ἀφθονώτερο, πλούσιο μέχρι ὑπερβολῆς, παλλόμενο, κάποτε σιγαλὸ καὶ σχεδὸν ἀπαλό, καὶ κάποτε ξέλλο ἴσαμε τὴν φρενίτιδα. Τὸ χάρισμα αὐτό, ποὺ ἔκαμε τὸ Βεράρεν μεγάλο ποιητὴ καὶ δημιουργὸ λαμπρῶν εἰκόνων καὶ ρυθμῶν, αὐτὸς τὸ ἔθεσε στὴν ὑπηρεσία τοῦ τρικυμιώδους καὶ παγκόσμιου ἔρωτά του γιὰ τὴ ζωή, καὶ τούτη ἡ λαμπρὴ ζωτικότητα εἶναι ποὺ κάνει τὴν ὡμορφιὰ τῶν ποιημάτων του, ποὺ τοὺς δίνει τὸν τόνο τους καὶ δημιουργεῖ τὴ δύναμη τῆς σαγήνης τους.

ΕΡΡΙΚΟΣ ΝΤΕ ΡΕΝΙΕ

τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΝΤΕ ΡΕΝΙΕ: Αἰμίλιος Βεράρεν

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ (Συνέντευξη τοῦ κ. Σκουλούδη μὲ τὸν κ. Θεοτοκᾶ)

ΠΩΛ ΒΑΛΕΡΥ: Ἐδουάρδος Μανὲ

ΤΑΚΗ ΜΠΑΡΛΑ: Ἡ νύχτα τῶν νεκρῶν («Ἔμμετρος ἀπόδοσις τοῦ δραματικοῦ «Μυστηρίου» τοῦ Ἀδὰμ Μίκιεβιτς)

ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥ: Τὸ «Σάρωθρον» (Διήγημα)

Μ. ΒΑΪΑΝΟΥ: Τουριστικοὶ γύροι (Ρεπορτὰζ μὲ σχέδια τοῦ ζωγράφου Φ. Κόντογλου).

Γ. ΓΙΑΚΟΜΠΣΕΝ: Ἕνας πυροβολισμὸς στὴν ὁμίχλη (Διήγημα)

Φ. ΤΟΥΓΚΑΣ: Ἡ Ἐσθονικὴ λογοτεχνία (μυθιστόρημα, συνέχεια)

ΔΗΜΟΣΘ. ΒΟΥΤΥΡΑ: Τὸ βάσανο τῆς ὑποψίας

ΚΟΛΕΤΤ: Τὸ χρυσό μου (μυθιστόρημα, συνέχεια)

ΕΝΑΣ ΠΟΛΩΝΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΑΔΑΜ ΜΙΚΙΕΒΙΤΣ

Τὴν περασμένη ἄνοιξη γιορτάστηκαν στὸ Παρίσι τὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὴν δημοσίευση τοῦ «Pan Tadensz», τοῦ μεγάλου ποιήματος τοῦ Πολωνοῦ Ἀδὰμ Μίκιεβιτς, ὁ ὁποῖος ἀνήκει στὴν πατρίδα του ὅσο καὶ στὴ Γαλλία, ἡ ὁποία τὸν ἐφιλοξένησε καὶ τὸν ἀγάπησε θερμὰ σὰν παιδί της.

Ἡ φυσιογνωμία τοῦ Μίκιεβιτς εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πλέον ἐνδιαφέρουσες τοῦ περασμένου αἰώνος. Ποιητὴς μαζὶ καὶ ἐπαναστάτης, ἀγωνίσθηκε γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδος του, καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν λαῶν. Ἡ ζωή του ἦταν μιὰ ἀληθινὴ παθητικὴ καὶ θυελλώδης τραγωδία—ἡ ὑπέροχη τραγωδία ἑνὸς ποιητοῦ ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὴ σκλαβιὰ τῆς πατρίδος του καὶ ἐπιθυμεῖ τὴ λύτρωσή της. Μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἐθνικὸς ποιητής. Τὸ ἔργο του ὡστόσο εἶναι πρὸ παντὸς «ποιητικό». Μπορεῖ νὰ τὸ ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὶς σκληρὲς συνθῆκες τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ζωῆς τῆς Πολωνίας, ἡ τέχνη του ὅμως ἀγκαλιάζει πλατειὰ κάθε γενικὰ «ἀνθρώπινο» πόνο, καὶ συγκινεῖ καὶ σήμερα ἀκόμα ὁποιαδήποτε ψυχή. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ τὸ περίφημο ἐθνικὸ ποίημα «Pan Tadensz» εἶναι ἴσως κατώτερο ἀπὸ ἕνα ἄλλο ἀριστούργημά του, καθολικώτερης σημασίας καὶ εὐρύτερης πνοῆς. Τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ εἶναι «Ἡ νύχτα τῶν νεκρῶν», ἕνα θαυμάσιο διαλογικὸ ποίημα. Μέχρι σήμερα τοῦ Μίκιεβιτς κανένας στίχος δὲν εἶχε μεταφρασθῇ ἑλληνικά. Γιὰ πρώτη φορὰ λοιπὸν δίνουμε τώρα τὸ πολωνικὸ αὐτὸ ἀριστούργημα μεταφρασμένο στὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὸν συνεργάτη μας κ. Τάκη Μπαρλᾶ. Εἶναι μιὰ ἔξοχη ἀπόδοση τοῦ ἔργου τοῦ Μίκιεβιτς, ποὺ ζωντανεύει τὸ πρωτότυπο.

Γύρω ἀπὸ μία συνέντευξη

Δημοσιεύουμε τὸ παρακάτω γράμμα ποὺ ἐστάλη πρὸς τὸν συνεργάτη μας κ. Σκουλούδη, εἰς ἀπάντησιν τῆς συνεντεύξεώς του μὲ τὸν κ. Συκουτρῆν:

Κύριε Σκουλούδη,

Εἴμαστε φοιτητὲς στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, ποὺ μὲ ἐνδιαφέρον μεγάλο παρακολουθοῦμε τὶς συνεντεύξεις ποὺ ἔχετε κάθε Σάββατο μὲ τοὺς πνευματικοὺς ἡγέτες τοῦ τόπου μας πάνω στὰ μεγάλα προβλήματα τῆς πνευματικῆς σύγχρονης ζωῆς μας.

Μὲ τὸ γράμμα μας αὐτὸ νομίσαμε χρέος μας νὰ σᾶς ὑποδείξουμε ὡρισμένες ἀνακρίβειες, ποὺ δημοσιεύσατε στὸ φύλλο 20ὸ τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων», στὶς προεισαγωγικὲς σημειώσεις, ποὺ γράψατε γιὰ νὰ συστήσετε στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» τὸν κ. Ἰ. Συκουτρῆ. Ἀνάμεσα σὲ ἄλλα γράψατε «πὼς στὸ σύγχρονο Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, οἱ φοιτητὲς καλὰ ἢ ἄσχημα χωρίζονται σὲ Συκουτρικοὺς καὶ ἀντισυκουτρικούς». Ἡ εἴδηση αὐτὴ δὲν ἀνταποκρίνεται καθόλου στὴ φοιτητικὴ πραγματικότητα. Ὁ κ. Ἰ. Συκουτρῆς, ὑφηγητὴς τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἂν καὶ νέος ἐπιστήμονας, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴ φιλοπονία του καὶ γιὰ τὴν εἰδικὴ φιλολογικὴ μόρφωσή του, δὲν εἶναι ὡς τόσο ἡ προσωπικότητα ἡ πανεπιστημιακή, ποὺ θὰ χωρίση τοὺς φοιτητὲς σὲ δυὸ στρατόπεδα, τὸ Συκουτρικὸ καὶ τὸ ἀντισυκουτρικό. Ὁ κ. Ι. Συκουτρῆς μένει ἄγνωστος μέσα στὸν φοιτητικὸ κόσμο ὡς πνευματικὸς ὁδηγός, ποὺ θὰ καθωδηγοῦσε τὸ σύγχρονο φοιτητὴ μὲ ἀσφάλεια στὴν ἱκανοποιητικὴ λύση τῶν προβλημάτων, ποὺ τὸν βασανίζουν καὶ τῶν ἀνησυχιῶν, ποὺ τὸν παιδεύουν. Ὁ κ. Ι. Συκουτρῆς ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, καθὼς οἱ ἴδιοι μᾶς βεβαίωσαν, εἶναι καὶ μένει ἕνας φιλόλογος τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, πολυγράφος γιὰ τὴν ἡλικία του, ποὺ δὲν ἔχει ὅμως τόση —καὶ ἴσως καμμιά— σχέση μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἰσορροπημένου καὶ ἁρμονικὰ διαμορφωμένου κλασσικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψεως, ὅση σχέση ἔχει μὲ τὸ μυστικόπαθο πνεῦμα τῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς Ἀλεξανδρινῆς καὶ Ρωμαϊκῆς κατάπτωσης καὶ παρακμῆς. Ὁ κ. Ι. Συκουτρῆς γιὰ τοὺς προοδευτικοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ὅπως καὶ γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῶν ἄλλων Σχολῶν εἶναι ὁ πανεπιστημιακὸς ὑπάλληλος, ποὺ 'ναι λίγο ὠφέλιμος ἢ ὁλότελα ἀδιάφορος καὶ ἀνώφελος γι' αὐτούς. Κεῖνο ποὺ χωρίζει μᾶς τοὺς φοιτητὲς σήμερα εἶναι τὰ διάφορα προβλήματα τῆς σύγχρονης νεοελληνικῆς καὶ παγκόσμιας ζωῆς, οἰκονομικά, κοινωνικά, πολιτειακά, πνευματικά, τὰ ὁποῖα ὁ κ. Ι. Συκουτρῆς, ὅταν σκόπιμα δὲν τὰ ἀγνοεῖ, τὰ ἀντιμετωπίζει προβάλλοντας σκοπιμώτερον ἀγνωστικισμὸ ἢ ἐπιχειρεῖ νὰ τὰ λύση μὲ τὴν μεγαλύτερη προχειρολογία καὶ ἀνακολουθία, ποὺ δείγματά της διαβάσαμε καὶ στὶς τρεῖς συνέχειες τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» (20, 21, 22) καὶ ποὺ αὐτὴ μονάχα θὰ ἀφαιροῦσε ἀπὸ τὸν κ. Ι. Συκουτρῆ κάθε δυνατότητα πνευματικοῦ ἡγέτη.

Αὐτὴ ἦταν μιὰ ἀνακρίβεια, γιὰ τὴν ὁποία νομίζαμε πὼς εἴχαμε καθῆκον νὰ σᾶς ὑποδείξουμε. Θέλουμε ὅμως ἀκόμα νὰ σημειώσουμε, ὅτι καὶ ἡ πληροφορία, πὼς εἰς τὸν κ. Ι. Συκουτρῆ ἔχει «προσφερθῆ ἡ θέση τοῦ τακτικοῦ καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγας σ' ἀντικατάσταση τοῦ Ἔδγ. Μαρτίνε», γιὰ μᾶς καὶ πολὺ περισσότερο γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς εἶναι περίεργη καὶ μένει σκοτεινή. Ἡ πληροφορία αὐτὴ κυκλοφόρησε, καθὼς μᾶς βεβαίωσαν φίλοι μας φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἀπὸ τοὺς λίγους φοιτητές, ποὺ παρακολουθοῦν τὸ φροντιστήριο τοῦ κ. Ι. Συκουτρῆ, λίγες μέρες πρὸ τοῦ γίνει ἡ ἐκλογὴ τοῦ καθηγητῆ τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, στὴν ὁποία ὑποψήφιος ἦταν καὶ ὁ κ. Ι. Συκουτρῆς. Μετὰ τὴν ἀποτυχία του ἡ φημολογία, τὸ σούσουρο καθὼς γράφετε σεῖς, γιὰ τὴν ἕδρα τῆς Πράγας σταμάτησε, χωρὶς νὰ κατορθώσουμε νὰ ἐξηγήσουμε πὼς ὁ κ. Συκουτρῆς δὲ δέχτηκε νὰ πάη στὴν Πράγα, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία, ποὺ εἶχε σὰν ὑποψήφιος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Ἡ δυσκολία μας αὐτὴ μεταβάλλεται σὲ ὑποψία ἂν ἡ σχετικὴ πληροφορία ἀνταποκρίνεται σὲ πραγματικὸ γεγονός, ὅταν βλέπουμε, πὼς ἡ προσφορὰ στὸν κ. Συκουτρῆ τῆς ἕδρας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πράγας ἀναφέρεται σὰν τίτλος παράλληλα μὲ τὶς 50 ἐπιστημονικὲς ἐργασίες του, ἐνῶ σύγχρονα μᾶς καταφτάνει ἄλλη πληροφορία, πὼς γιὰ τὴν ἕδρα τῆς Πράγας ὁ κ. Συκουτρῆς δὲν ἔχει ἐκλεγεῖ ἀπὸ τὴ Σχολὴ τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου, μὰ πρόκειται «προσεχῶς» νὰ διαγωνισθῆ μὲ ἄλλους δύο συνυποψηφίους.

Αὐτὰ εἴχαμε νὰ παρατηρήσουμε στὶς συστατικὲς πληροφορίες ποὺ γράψατε στὸ σημείωμά σας γιὰ τὸν κ. Ι. Συκουτρῆ κ' ἔχουμε τὴν πεποίθηση καὶ τὴν ἐλπίδα πὼς καὶ σεῖς θὰ βρῆτε τὸ γράμμα μας δικαιολογημένο καὶ ἀναγκαῖο.

Μὲ πολλὴ ἐκτίμηση

ΣΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Α. ΔΕΛΤΑΣ

Εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ

Ο ΒΗΛΑΡΑΣ

ΙΑΤΡΟΣ, ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΗΣ

ΟΛΟΙ γνωρίζουν τὸν Ἰωάννην Βηλαρᾶν ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους ποιητὰς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὀλίγοι ὅμως τὸν ἠξεύρουν ὡς πατριώτην καὶ ἰατρόν. Καὶ ὅμως ὁ εὐφυὴς καὶ εὐτράπελος ποιητής, ὁ ὁποῖος ἀπεπειράθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος νὰ μεταβάλη τὴν ἑλληνικὴν ὀρθογραφίαν καὶ νὰ ἐπιβάλλη τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ὄχι μόνον εἰς τὴν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον, δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς κοινοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' εἶχεν ἀνωτέραν μόρφωσιν καὶ διεκρίθη εἰς τὴν ἰατρικὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ κράτους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Γεννηθεὶς τὸ 1771, μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάση εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου τὴν ἰατρικήν. Ἐκεῖ ὅμως, μαζὶ μὲ τὴν ἐπιστήμην, ἐμυήθη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία πρὸ ὀλίγου μόλις εἶχεν ἀνατρέψει τὴν βασιλείαν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἶχε διακηρύξει τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ κάθοδος τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐζωντάνευσε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βηλαρᾶ, τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀπελευθεροῦτο καὶ ἡ Ἑλλάς, τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ Ναπολέων ἐφρόντισε νὰ βαυκαλίση τὴν ἐλπίδα αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Βηλαρᾶς, λοιπόν, μαζὶ μὲ ἄλλους Ἕλληνας, συνεκεντροῦντο εἰς ἕνα καφενεῖον τῆς Βενετίας, σιμὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ συνεζήτουν τὰς νίκας τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ ἀστυνομία τῆς αὐτοκρατορουμένης Βενετίας δὲν ἐχωράτευε καὶ εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας εὑρίσκεται ὀγκώδης φάκελλος περιέχων τὰς ἐκθέσεις καὶ ἀνακρίσεις τῆς ἀστυνομίας ἐναντίον τοῦ Βηλαρᾶ καὶ τῶν συντρόφων του. Ἡ ἀνάκρισις σταματᾶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1797, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ναπολέων εἰσῆλθε νικητὴς εἰς Βενετίαν. Ἐδῶ παρουσιάζεται κενὸν καὶ δὲν γνωρίζομεν τὴν περαιτέρω δρᾶσιν τοῦ Βηλαρᾶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἔκαμε διάβημα εἰς τὸν Ναπολέοντα; Δὲν γνωρίζομεν. Πάντως, εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Ἕλληνες οἱ ἐλπίσαντες εἰς τὸν Ναπολέοντα ὡς ἐλευθερωτὴν ἔμειναν ἀπογοητευμένοι, διότι ἄλλα μεγαλεπήβολα σχέδια ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος ἐλησμόνησε τὰς προγενεστέρας διαβεβαιώσεις, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει εἰς τοὺς Ἕλληνας ἱδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, γεννηθεὶς εἰς Ἰωάννινα, ἦτο μονογενὴς υἱὸς νας περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος των.

Ὅταν ὁ Βηλαρᾶς ἐπῆρε τὸ δίπλωμα ἰατροῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Παταβίου, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθη εἰς τὴν Ἤπειρον. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς πληροφορεῖται τὴν ἱκανότητά του καὶ τὸν προσλαμβάνει ἰατρὸν τοῦ υἱοῦ του Βελῆ πασᾶ, τὸν ὁποῖον συνοδεύει κατὰ τὰς ἐκστρατείας του εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὸ Ρουχτοῦκι, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ἔπειτα γυρίζει εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου μετέρχεται τὸν ἰατρόν, διακριθεὶς διὰ τὴν ἐπιστημονικήν του ἱκανότητα. Ἰδίως διεκρίνετο εἰς τὴν βοτανικήν, ἡ ὁποία ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πολὺ χρήσιμος, διότι δὲν ὑπῆρχον τότε τὰ σημερινὰ πολυάριθμα φάρμακα καὶ ἡ ἰατρικὴ ἐβασίζετο κυρίως ἐπὶ τῶν βοτάνων. Πλὴν τούτου, οἱ ἰατροὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετήρχοντο καὶ τὸν φαρμακοποιόν, πωλοῦντες τὰ φάρμακα, τὰ ὁποῖα παρήγγελλον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς των.

Ὁ Βηλαρᾶς εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἂν μὴ ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος μετεχειρίσθη εἰς τὴν ἐπιστήμην του τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ φάρμακα ἐγράφοντο εἰς τὴν λατινικήν. Ὁ Βηλαρᾶς ὅμως τὰ ἔγραφεν εἰς τὴν ἑλληνικήν, προσπαθῶν νὰ τοὺς ἀποδίδη τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς ὀνομασίας των. Διότι, καίτοι εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν φιλολογικήν του παραγωγὴν ἠκολούθησε τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἐν τούτοις ἦτο κάτοχος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς κατὰ βάθος.

Πλησίον τοῦ Βελῆ πασᾶ εὑρισκόμενος καὶ χαίρων τὴν ἐκτίμησιν τοῦ τυράννου Ἀλῆ πασᾶ, ὁ Βηλαρᾶς δὲν ἐλησμόνει νὰ ἐκμεταλλεύεται τὴν εὔνοιάν του αὐτὴν διὰ νὰ ὑπηρετῇ καὶ προστατεύῃ τοὺς δυστυχεῖς Ἠπειρώτας, οἱ ὁποῖοι ἔζων ὑπὸ τὴν τρομοκρατίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Διὰ τοῦτο ἀπήλαυεν ἀληθινῆς λατρείας ἐκ μέρους τῶν συμπολιτῶν του. Ξένοι περιηγηταί, ἐπισκεφθέντες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ Ἰωάννινα, πλέκουν ἐγκώμια διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα καὶ τὰς χριστιανικὰς καὶ πατριωτικὰς ἀρετὰς τοῦ Βηλαρᾶ. Τὸ τέλος του ἦτο θλιβερόν. Ὅταν ὁ Σουλτάνος ἀπεφάσισε νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἐπικίνδυνος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν ἀποσταλέντων σουλτανικῶν στρατευμάτων τὸ 1820, κατεστράφη ἡ οἰκία του καὶ αὐτὸς δὲ ἐκινδύνευε, καθὸ θεωρούμενος φίλος τοῦ Ἀλῆ, τοῦ ὁποίου ἦτο ἰατρός. Ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ Τζεπέλοβο τοῦ Ζαγορίου, ὅπου ἀπέθανε πένης τὸ 1823, χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ ἴδῃ τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοσοῦτον ὠνειρεύθη.

⁂

Περὶ τοῦ Βηλαρᾶ διηγεῖται λίαν ἐνδιαφέροντα πράγματα ὁ Α. Κουτσαλέξης, εἰς τὸ ἔργον του «Διαφέροντα καὶ περίεργά τινα ἱστορήματα». Ὁ Κουτσαλέξης ἐγνώρισε νέος τὸν Βηλαρᾶν καὶ ἤκουσεν ἀπὸ τὴν μητέρα του περὶ αὐτοῦ, ὥστε αἱ ἀφηγήσεις του νὰ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον.

Ὁ Βηλαρᾶς, λοιπόν, κατὰ τὸν Κουτσαλέξην, ἔσωσε τὸν Τσακάλωφ, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἐγένετο ἐκ τῶν μεγαλεμπόρου εἰς τὴν Μόσχαν. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔμαθεν ὅτι ὁ νέος αὐτὸς ἦτο ὡραιότατος καὶ τὸν ἐζήτησεν εἰς τὸ χαρέμι του. Ἡ δυστυχὴς μητέρα του ἐτρόμαξεν εἰς τὴν εἴδησιν αὐτήν. Καλεῖ ἀμέσως τὸν φίλον καὶ ἰατρόν της Βηλαρᾶν καὶ τοῦ διηγεῖται τὴν συμφοράν της. Ὁ ἰατρὸς τὴν ἡσύχασε. Ἀνέλαβεν ἐκεῖνος νὰ κανονίσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Καὶ ἐν πρώτοις ἐδήλωσεν ὅτι ὁ νέος ἦτο ἄρρωστος καὶ δὲν ἠδύνατο πρὸ τῆς παρελεύσεως τριῶν ἡμερῶν νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸ κρεββάτι. Ἔπειτα ἐφρόντισε νὰ ἑτοιμάσῃ τὰ τῆς ἀποδράσεως του. Καὶ μίαν νύκτα ἐνδύει τὸν νέον μὲ παλαιὰ ἐνδύματα χαλβατζῆ καὶ τὸν στέλλει διὰ τῆς Πίνδου εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁπόθεν θὰ μετέβαινε πλέον εἰς τὴν Μόσχαν, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν πατέρα του. Ὅταν τὴν τρίτην ἡμέραν μετέβη ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν νέον διὰ τὸ χαρέμι, ἔμαθεν ὅτι τὸ παιδὶ ἐξηφανίσθη. Κατὰ συμβουλὴν τοῦ Βηλαρᾶ, ἡ μητέρα του κλαίουσα εἶπεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Ἀλῆ:

—Μόλις ἔμαθε τὸ παιδὶ πὼς θὰ πήγαινε στὸ χαρέμι, χάθηκε καὶ ἔμεινα ἡ δύστυχη μόνη μου!

Καὶ ἔτσι διέφυγε τὴν ἀτίμωσιν ὁ νέος, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ὑπηρέτησε τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Κουτσαλέξης ἀφηγεῖται κατόπιν πῶς ἐσώθη ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Βηλαρᾶ καὶ μᾶς δίδει τὰ ἀκόλουθα ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἰατρικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στοιχεῖα:

«Ἡ μήτηρ μου ἐκάλεσε πάραυτα τὸν Βηλαρᾶν ὅπως μὲ ἐπισκεφθῇ. Ὁ προορατικός του νοῦς ἔδωκε τὰς χρειώδεις ὁδηγίας καὶ τ' ἀναγκαῖα ἰατρικά. Δὲν ἔπαυσε δὲ νὰ μὲ ἐπισκέπτηται καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν. Ἀνεπτύχθησαν ἕλκη καὶ διέταξεν ἐπὶ στρώματος ἀπὸ κέγχρον νὰ μὲ ἔχουν ἐξηπλωμένον. Χειρουργὸς δὲ ἔμπειρος, Λουκᾶς τις Ἀλβανός, ἐθεράπευσε τὰς πληγάς μου. Ἡ μήτηρ μου κλαίουσα παρηγορεῖτο ἀπὸ τὸν Βηλαρᾶν. «Ἔχε θάρρος, τῆς ἔλεγε, τὸ παιδί σου θὰ τὸ ἀναστήσω. Μόνον προσοχὴ χρειάζεται». Ἀνεστήθην ὄντως παρὰ τοῦ Βηλαρᾶ, ὅστις ἐνδεδυμένος ἁπλοϊκὴν στολὴν μὲ μικρὸν πῖλον ἐπὶ κεφαλῆς, περιήρχετο τὰ Ἰωάννινα θεραπεύων πλουσίους καὶ πτωχούς, πεζός, ὄχι ἐπὶ ἵππου μὲ χρυσᾶ ἐφίππια καὶ χαλινούς, ὡς ἄλλοι ἰατροί. Ὁ κῆπος του ἦτο σχολὴ βοτανικῆς καὶ τὰς ὀλίγας ὥρας τῆς ἀναπαύσεώς του ἀφιέρωνεν εἰς τὴν καλλιέργειάν του καὶ ἐκεῖ βεβαίως ἐπαρουσιάζοντο αἱ Μοῦσαι καὶ τῷ ἐνέπνεον ὅ,τι τερπνὸν καὶ περίεργον ἔγραψε. Δὲν ἦτο χρηματολόγος ὁ μακαρίτης. Ἦτο ἐγκρατής. Τοὺς πτωχοὺς ἠλέει καὶ ἀσθενοῦντας δὲν ἐφορολόγει. Τῆς μητρός του τὰ εἰσοδήματα δὲν ἦσαν μεγάλα καὶ ἀπὸ τὰς ὁμιλίας τῆς μητρός του ἐξήγαγον ἀργότερα ὅτι ὁ μακαρίτης Βηλαρᾶς ἀπέναντι τῶν κόπων του μηδαμινὴν ἀμοιβὴν ἐδέχθη».

Κατόπιν ὁ Κουτσαλέξης διηγεῖται μίαν ἄλλην ἀσθένειάν του, μίαν φλεγμονὴν εἰς τὸν ἀριστερὸν ὦμον, τὴν ὁποίαν ἐθεράπευσε δι' ἐγχειρήσεως ὁ πρακτικὸς χειροῦργος Ἀλβανὸς Λουκᾶς, καὶ ἐξακολουθεῖ:

«Ποῦ ἐδιδάχθη αὐτὸς τὴν τέχνην τοῦ Ἀσκληπιοῦ; Ἡ τέχνη αὐτὴ ἦτο πάντοτε ἐν ἀνθηρότητι εἰς τὰ μέρη τῆς Ἠπείρου, ὅπου πάντοτε δὲν ἔμεναν ἥσυχα τὰ ὅπλα κρεμάμενα εἰς τὰς κατοικίας πολεμιστῶν καὶ καπνιζόμενα. Ὑπῆρξε χειροῦργος ἐπιτηδειότερος πολλῶν ἐκ τῶν νῦν ἐπιστημόνων. Ὡσαύτως ὑπῆρχον κατὰ τύχην εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ (Γραμένον, ἀπέχον δύο ὥρας ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ συγγραφεὺς μὲ τὴν μητέρα του, κατόπιν διωγμῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ) ὅπου ἄπειρον πλῆθος φευγόντων ἀπὸ τὴν πόλιν συνήχθη, ἔμπειροι ἐπιστήμονες ἰατροί, ὁ Κεφαλλὴν Πανᾶς καὶ ὁ Τζαπραλῆς Βλάχος, συμπατριώτης τοῦ Κωλέττη. Ἀλλὰ ἰατρικὰ ποῦ νὰ εὑρεθῶσι καταστραφέντων τῶν ἐν Ἰωαννίνοις φαρμακείων;»

Πράγματι, ἀπὸ τὴν Ἤπειρον διεσπείροντο εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος πρακτικοὶ ἰατροί, οἱ ὁποῖοι εἶχον προσλάβει τὸ ἐπώνυμον «Γιαννιῶτες», ὡς προερχόμενοι ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα.

Παρακάτω ὁ Κουτσαλέξης διηγεῖται τὰς περιπετείας τῆς φυγῆς των πρὸς τὸ Μεσολόγγι. Εἰς τὸν Ἀστακὸν ἔφθασαν ἐξηντλημέναι ὅλαι αἱ προσφυγικαὶ αὐταὶ οἰκογένειαι. Ἡ μάμμη του ἀπέθανεν ἀπὸ ἐξάντλησιν, ἡ δὲ μητέρα του ἠσθένησε βαρέως! Ἐσώθη δὲ ὡς ἐκ τύχης. Διότι ἔμαθον ὅτι ἐκεῖ πλησίον, εἰς ἓν σπήλαιον, εἶχε καταφύγει ὁ γέρων ἰατρὸς ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα Παχώμης μὲ τὴν οἰκογένειάν του. «Ὁ γέρων αὐτὸς κατέφυγεν εἰς τρώγλας ὑπὸ τὸ φρούριον τοῦ ἀρχαίου Ἀστακοῦ. Δύο ὑπηρέτριαί μας τὴν νύκτα μὲ δᾶδας ἀνημμένας, ἔχουσαι ἐμὲ ἐπὶ κεφαλῆς, κατέβησαν εἰς ἀντάμωσίν του. Ἐφώναξα στεντορείως, ἤκουσαν οἱ ἐν ταῖς τρώγλαις, ἐξέρχονται, διακρίνουν τί ζητοῦμεν καὶ ἐν τῷ ἅμα βλέπομεν πολλὰς δᾶδας ἐρχομένας πρὸς τὸ μέρος μας. Ἦτο ὁ κὺρ Παχώμης συνοδευόμενος ἀπὸ τὰς θυγατέρας του. Ὁ ἀγαθὸς αὐτὸς γέρων ἐγνώριζε τὴν οἰκογένειάν μας, δὲν ἐδίστασε δὲ διόλου καὶ χωρὶς νὰ περιμένῃ ἀμοιβὰς ἐκίνησε νὰ προφθάσῃ τὴν ἀσθενῆ. Τοιούτους ἰατροὺς ἐγὼ τοὺς ὀνομάζω ἁγίους. Βεβαίως καὶ σήμερα δὲν λείπουν, ἀλλὰ εἶναι σπάνιοι καὶ δακτυλοδεικτούμενοι. Ἅμα εἶδεν ὁ ἰατρὸς τὴν μητέρα μου, διέταξε τὴν συλλογὴν κανθαρίδων. Ἀπὸ πρωΐας δὲ ἔτρεξα καὶ δὲν ἐδυσκολεύθην. Εἰς τὴν ρυπαρὰν αὐτὴν ἐργασίαν ἐνέκειτο ἡ θεραπεία τῆς μητρός μου. Αἱ κανθαρίδες ἐν τῷ τόπῳ εἶναι ἄφθονοι. Εἰς παρόμοια χωρία, εὐτυχῶς ὡρισμένα μέρη διὰ τὰς χρείας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος δὲν ὑπάρχουν. Εἶπον τὴν λέξιν «εὐτυχῶς», διότι περὶ τούτου θὰ γράψω πάλιν, ὅταν μεταβῶ εἰς Αἴγιναν κατὰ τὸ 1828, ἂν δὲν κοπῇ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μου ἕως νὰ φθάσω ἐκεῖ».

Δυστυχῶς δὲν εὕρομεν ἄλλην μελέτην του εἰς τὰς βιβλιοθήκας, ἀσχολουμένην μὲ τὰ τῆς διαμονῆς του εἰς Αἴγιναν, διὰ νὰ μάθωμεν διατί γράφει τὰ ἀνωτέρω περὶ τῶν δυσωνύμων τούτων μερῶν τῶν οἰκιῶν. Ἀλλ' ἂς ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἀφήγησίν του:

«Μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν τῆς μητρός μου, ἀσθενεῖ ὁ ἀδελφός μου. Ἐσώθη καὶ οὗτος ἀπὸ ψευδίατρόν τινα συμπατριώτην τοῦ Παχωμίου, ὅστις ἄλλοτε ἔμπορος, διὰ νὰ μὴ ψοφήσῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν, κατέφυγεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Ἀλλ' ἦτο φαίνεται ἐκ φύσεως προικισμένος νὰ κρίνῃ ἀπὸ τί ὑποφέρει ὁ νοσῶν. Τοιοῦτος ἰατρὸς ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν τὸν ἀδελφόν μου κινδυνεύοντα. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομα, διὰ νὰ μνημονεύσω καὶ αὐτόν, τὸν νόθον μὲν υἱὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐπιτηδειότερον ὅμως ἴσως τινῶν τῶν γνησίων. Ὅ,τι ἄπορον εἰς ἐμέ, εἶναι πῶς καὶ μὲ ποῖα ἰατρικὰ κατώρθωσε νὰ ἐγείρῃ ἀσθενοῦντα μάλιστα βαρέως. Ὅ,τι ἐνθυμοῦμαι εἶναι ὅτι ἡ ἀφαίμαξις ἐγένετο διὰ ξυραφίου».

Τὰ ἀνωτέρω, ἐν τῇ ἁπλότητί των, δίδουν μοναδικὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη — ἂς τὴν ὀνομάσωμεν μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐπιστήμης — κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

ΣΠ. ΑΡΔΑΒΑΝΗΣ—ΛΥΜΠΕΡΑΤΟΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
Γραφεῖα: Βουλῆς 1
Ὑπεύθυνος συντάκτης
Β. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ
Ἠπίτη 3
Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου
ΝΙΚ. ΓΑΒΑΛΑΣ
Ὁδὸς Πριάμου, Καλλιθέα

ΧΑΡ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΥ
ΤΟ
ΑΚΡΟΝ ΑΓΑΘΟΝ
ΗΤΟΙ
Η ΑΛΗΘΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ
Δρχ. 40
Βιβλ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

"ΠΕΡΙ ΤΟ ΤΕΡΜΑ"
ΜΑΝ. ΣΚΟΥΛΟΥΔΗ
ΣΚΙΤΣΑ Γ. ΛΥΔΑΚΗ

Τὸ βιβλίο τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας
Ἔκδοση ΠΥΡΣΟΥ Βουκουρεστίου 6
Ζητήσατε ἀπὸ ὅλα τὰ μεγάλα βιβλιοπωλεῖα.

Γ. ΛΑΜΠΕΛΕΤ
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΩΔΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ
Δραχ. 225
Βιβλ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ΟΜΙΛΟΥΝ ΟΙ ΚΟΡΥΦΑΙΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΝΟΗΣΕΩΣ

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ

Ὁ συγγραφεὺς κ. Γ. Θεοτοκᾶς

ΕΣΑ στὸν τρομερὸ σάλο τῶν πολιτικῶν γεγονότων προσπαθεῖς νὰ παραστήσεις τὸν μακάριο!

Τραβᾶς μὲ τὸ τρὰμ γιὰ τὸ σπίτι σου, καὶ διαβάζεις τὸ τρίτο μέρος τῆς συνέντευξης μὲ τὸν κ. Συκουτρῆ. Δὲν δοκιμάζεις καθόλου τὸ αἴσθημα τοῦ γελοίου. Πιστεύεις σχεδόν, πὼς εἶσ' ἕνας ἐμπνευσμένος ἐρευνητὴς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, ἀπάνω ἀκριβῶς στὴ στιγμὴ ποὺ «ἀνθίζουν» τὰ τρομερώτερα προβλήματά του! Διάβολε! Νομίζεις πὼς κάτι ἀξίζεις, πὼς κάτι κάνεις! Μπορεῖς νἄχεις ὅσες θέλεις ἀντιρρήσεις γιὰ ὅσα σοῦ ξεφούρνισαν οἱ διάφοροι σοφοί μας. Αὐτοκολακεύεσαι ὡστόσο νὰ πιστεύεις, πὼς ἡ «ἐμβρίθεια» τῶν ἐρωτημάτων σου, τοὺς ἔβγαλε στὰ φόρα! «Ἐσύ, παιδί μου, εἶσαι ἕνας μικρὸς Ἔκρεμαν τῶν μικρῶν Γκαῖτε τῆς Ἑλλάδας», λὲς στὸν ἑαυτό σου, κι ἐνῶ τὸ τρὰμ στριγκλίζει στὶς στροφὲς τοῦ δρόμου, θέλεις νὰ πιστεύεις, πὼς πρέπει νὰ διορθώσεις τὸ σφάλμα ἐκείνου, ποὺ ἀρκέστηκε στὴν ἔκδοση τῶν «συνομιλιῶν» του, παραλείποντας μιὰ κριτικὴ τῶν συνομιλιῶν του αὐτῶν, βγαλμένη ἀπὸ τὶς ψυχολογικὲς ἐντυπώσεις ποὺ δημιουργοῦνται σὲ τέτοιες περιστάσεις! Σκέφτεσαι ἀκόμα, καὶ χαμογελᾶς «ἐσωτερικὰ» —ὅπως θἄλεγε καὶ ὁ κ. Θεοτοκᾶς— τὸν τρόπο ποὺ σοῦ μίλησε ὁ κάθ' ἕνας ἀπ' αὐτούς. Τὸν τρόπο ἀκόμα ποὺ σὲ δέχτηκαν, ἢ τὸν τρόπο ποὺ...δὲν σὲ δέχτηκαν καθόλου. Θυμᾶσαι τὶς ὑπεκφυγὲς τῶν ἐρωτήσεων, ἢ τὸν πανικὸ ἐκείνων ποὺ ποιὸς ξέρει τί εἴδους μετριοφροσύνη τοὺς ἐπιβάλλει νὰ παίζουν τὸ ρόλο τοῦ βουβοῦ προφήτη! Κι' ἐνῶ —ταξιδεύοντας πάντοτε μέσα στὸ τράμ— φαντάζεσαι πὼς ὅλην αὐτὴ τὴ μακάρια ψυχική σου διάθεση, τὴ χρωστᾶς στὴν «σοφὴ» κατάρτιση τῶν ἐρωτημάτων σου, ἀπὸ τὸ πίσω κάθισμα, κάποιος ἐπιβάτης, κάθιδρως ἀπὸ τὴν κούραση, τὴν ζέστη καὶ τὸ φόρτωμα δυὸ ὀκάδων τομάτας γιὰ «σαλάτα» σὲ σκουντᾶ καὶ σοῦ λέει, οὔτε πολὺ οὔτε λίγο, τὰ ἑπόμενα:

—Παρακολουθεῖτε καὶ σεῖς τὶς ἠλίθιες αὐτὲς συνεντεύξεις;

—Ἐγώ;... Ναί... λίγο...

—Τί νὰ κάνω, κι ἐγὼ τὶς παρακολουθῶ...

—Φαίνεστε ὡστόσο σὰ νὰ μὴν τὶς ἐγκρίνετε.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὶς τομάτες γελᾶ:

—Ποῦ τὸ καταλάβατε αὐτό; Ἐκεῖνος ποὺ μοῦ προξενεῖ λύπη εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ καταπιάστηκε μ' αὐτὴ τὴν ἔρευνα...

—Εὐχαριστῶ.... Θέλω νὰ πῶ, γιατί;

—Διάβολε! Ὁ Ξενόπουλος μπορεῖ νἆν' ἐνθουσιασμένος μὲ τὸ ἀναγνωστικό του κοινό, ὁ Συκουτρῆς ἀκόμα μπορεῖ νἄχει ὅση θέλετε αἰσιοδοξία γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς ἀριστοκρατικῆς πνευματικότητας. Ὅ,τι θέλουν μποροῦν νὰ λένε οἱ ἄνθρωποι, ὅταν αὐτὸς ὁ κουτομόγιας ὁ ἐρευνητής, ἀρχίζει τὴ δουλειά του ρωτώντας: «Πῶς βλέπετε γενικὰ τὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς Ἑλλάδας;!»

—Καλά, τί θέλατε νὰ τοὺς ρωτήσει;

Ὁ κύριος μὲ τὶς τομάτες, σηκώνεται γιὰ νὰ κατέβει στὴ στάση. Ὡστόσο τώρα γελάει ζωηρότερα:

—Τί νὰ τοὺς ρωτήσει; Πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ τοὺς ρωτήσει, τί εἶναι πνευματικὴ κίνηση, ὕστερα τί πρέπει ν' ἀντιπροσωπεύει μιὰ πνευματικὴ κίνηση, ὕστερα, ἂν ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα πνευματικὴ κίνηση, τί ἀντιπροσωπεύει, καὶ ὕστερα...

Ὁ ὁδηγὸς βιάζεται.

—Καὶ ὕστερα;

Ὁ ἀπρόσκλητος διανοούμενος συμπληρώνει ἀπ' τὸ δρόμο, σκασμένος στὰ γέλια:

—Καὶ ὕστερα, ἢ καλύτερα πρὶν ἀπ' ὅλα, νὰ τοὺς ρωτήσει ὡς πότε θὰ τρῶμε τοματοσαλάτα μονάχα, ἐμεῖς ὅλοι ποὺ παρακολουθοῦμε τὶς ἔρευνες...

—ο—

—Κύριε Θεοτοκᾶ. Κατὰ τὴ γνώμη σας τί ὀνομάζεται πνευματικὴ ζωὴ ἑνὸς τόπου;

—Πνευματικὴ ζωὴ ἑνὸς τόπου ὀνομάζω τὴν βαθύτερη ψυχικὴ ζωὴ τοῦ τόπου αὐτοῦ, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὴν ἐκφράσουν οὔτε οἱ ἐπιστῆμες, οὔτε ἡ πολιτική.

—Τί πρέπει νὰ ἀντιπροσωπεύει αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἑνὸς τόπου, τὴν ὁλότητα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἢ μέρος αὐτῆς τῆς ὁλότητας;

—Ὁ ἰδανικὸς τύπος μιᾶς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ν' ἀντιπροσωπεύει τὴν ὁλότητα τοῦ λαοῦ ποὺ κατοικεῖ σ' ἕναν τόπο, φυσικὰ μὲ ἐκδηλώσεις τέτοιες, ποὺ νὰ φανερώνουν τὶς ἄπειρες ἴσως ἠθικές, ψυχικὲς καὶ κοινωνικὲς παρορμήσεις του (ἤθη, προβλήματα σχέσεις ἀνθρώπων). Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐκδηλώσεις ἀναγόμενες, διὰ μέσου ἀγώνων στὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο μᾶς δίνουν τὴν ὑπέροχη ὀμορφιὰ ἑνὸς μωσαϊκοῦ ποὺ ἀποτελεῖ τὴ συνισταμένη καὶ τὸ μέτρον τῆς ἐκτίμησης τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ ποὺ ἀντιπροσωπεύουν. Οἱ ἰδεολογικὲς ἀναζητήσεις ἑνὸς λαοῦ, ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ φτάσει τὴν ἀλήθεια, πρέπει νὰ εἶναι τὸ μοναδικὸ κίνητρο κάθε χρώματος ποὺ βρίσκει τὴν ἀνάλογη θέση του μέσα σ' αὐτὸ τὸν πνευματικὸ πίνακα τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ χαραχτηρίζει ἕναν λαό, καὶ ποὺ ἐκφράζει ἐλεύτερα τὴν ψυχική του εὐαισθησία.

—Στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, ἔχουμε πνευματικὴ ζωή;

—Κρίνοντας ἀπὸ μιὰ θέση λογοτέχνη- συγγραφέα, ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν εἰδικότητά μου δὲν μπορῶ παρὰ νὰ αἰσιοδοξῶ γιὰ τὸν τομέα αὐτὸ τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Χωρὶς νὰ φτάσουμε στὴ δημιουργία μεγάλων ἔργων πιστεύω ὡστόσο πὼς ἡ λογοτεχνία μας βρίσκεται σὲ καλὸ δρόμο, κατέχοντας ἤδη μιὰν ἐξαιρετικὴ θέση ἀνάμεσα στὴ λογοτεχνία ἄλλων μικρῶν λαῶν, ὅπως ἔξαφνα τῆς Βαλκανικῆς. Γύρω ἀπὸ τὸ 1930 ἄρχισε μιὰ νέα περίοδος. Νέοι —μ' ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξης— πεζογράφοι ἄρχισαν νὰ παρουσιάζουνται ἀπὸ τότε μὲ φανερὴ καὶ πλούσια γονιμότητα. Γιὰ νὰ κριθεῖ ἡ νέα αὐτὴ περίοδος πρέπει φυσικὰ νὰ περάσει χρόνος, καὶ μιὰ σωστὴ ταξιθέτηση τοῦ πνευματικοῦ περιεχομένου της θὰ χρειαστεῖ τουλάχιστον 20 χρόνια. Στὸ μεταξὺ ἐκεῖνο ποὺ μποροῦμε νὰ ποῦμε εἶναι πὼς ἡ γενεὰ τῶν νέων συγγραφέων παρουσιάζει ἐξαιρετικὴ δυνατότητα ποὺ θ' ἀποδώσει σημαντικὰ ἔργα, ἂν δὲν μεσολαβήσει μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς καταστροφὲς ποὺ γεμίζουν πάλι καὶ σήμερα τὸν ὁρίζοντα τῶν λαῶν.

—Σύμφωνα μὲ ὅσα γενικὰ εἴπατε στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ ἑνὸς τόπου, βρίσκετε τώρα, πὼς ἡ ζωὴ αὐτὴ στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς ὁλότητας τοῦ λαοῦ της, ἢ μιᾶς μονάχα τάξης ἀνθρώπων;

—Ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας δυστυχῶς δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν ὁλότητα τοῦ λαοῦ της. Τέτοιο πρᾶγμα δὲν μποροῦμε νἄχουμε τὸν κυνισμὸ ν' ἀξιώνουμε ἀπὸ ἕναν λαὸ ποὺ τὸν ἀφήσαμε ἀμόρφωτο. Στὸ λαὸ δὲν ἐδώσαμε ποτὲ τὰ μέσα νὰ καλλιεργήσει τὰ μεγάλα πνευματικά του προσόντα καὶ τὸν πλοῦτο τοῦ ἠθικοῦ ψυχικοῦ του ἀποθέματος. Ἐνῶ στὴ λογοτεχνία μας βρίσκει κανεὶς ἔργα ποὺ ἀποτείνονται στὴν ὁλότητα τοῦ λαοῦ, καὶ μιλοῦν γιὰ ὅλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις, ἀντίθετα τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ βρίσκεται περιωρισμένο σ' ἕνα στενὸ κύκλο διανοουμένων.

—Μήπως δὲν ἐπλησιάσαμε ποτὲ τὸ λαὸ αὐτό; Μήπως δὲν βρήκαμε τὰ προβλήματά του, τὴν ψυχολογία του; Μήπως ἐδημιουργήσαμε χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ σὲ μᾶς ἕνα ἀγεφύρωτο χάσμα, ἀκριβῶς γιατὶ φύγαμε ὁλότελα ἀπὸ τὴν ψυχολογία του;

—Δὲν ἔχω τὴν ἰδέα πὼς γιὰ νὰ διαβάζεται κανεὶς ἀπὸ τὸ λαὸ πρέπει νὰ γράφει πάνω στὴν πρωτόγονη μορφὴ τῶν καλλιτεχνικῶν ἀρετῶν του. Ἂν ἀνάμεσα στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ καὶ στὸ λαὸ ὑπάρχει τὸ χάος ποὺ λέτε, αὐτὸ δὲν τὸ δημιούργησαν κατὰ τὴ γνώμη μου οἱ λογοτέχνες, ἀλλὰ οἱ ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ μὴ ἀνέβασμα τοῦ μορφωτικοῦ λαϊκοῦ ἐπιπέδου, δηλαδὴ τὸ κράτος. Γιὰ νὰ γεφυρωθεῖ τὸ χάσμα αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνει μιὰ τεράστια ἐκπαιδευτικὴ ἐπανάσταση. Ἔτσι μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ γίνει συνειδητὴ ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Αὐτὸ ἐξηγεῖ τὸ πῶς κι αὐτὲς ἀκόμα οἱ ἀστικὲς τάξεις δὲν ζοῦν συνειδητὰ τὴν πνευματική μας ζωή. Ἡ μόρφωση ποὺ παίρνουν κι αὐτὲς ἀκόμα, δὲν εἶναι ἐκείνη ποὺ θἄπρεπε, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ νιώσουν ἕναν ἐσωτερικώτερο πολιτισμό. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρέσεις, ἡ καλλιέργεια τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν εἶναι ἐξωτερική. Δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ παρακολουθήσουν καὶ νὰ ζήσουν ἐσωτερικὰ τὰ προβλήματα καὶ τὶς ἀξιώσεις μιᾶς πνευματικῆς ζωῆς. Λόγου χάριν, ὁ Ἕλληνας ἐπιστήμονας, ποὺ εἶναι ὁ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῆς μορφωμένης ἀστικῆς τάξης, κατὰ κανόνα σχεδόν, εἶναι ἀποκλειστικὰ εἰδικευμένος στὴν ἐπιστήμη του, κι ἔξω ἀπ' τὴν εἰδικότητά του δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ξέρει τίποτα περισσότερο. Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ τὸν ἀπασχολήσει ὁ κινηματογράφος κι ἡ ἀνώφελη ἀνάγνωση μιᾶς φιλολογικῆς σάχλας, ποὺ μᾶς ἔρχεται ἀπ' τὴν Εὐρώπη.

—Ὥστε τὴν ἀδιαφορία τῆς ὁλότητας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους γιὰ τὴν πνευματική μας ζωὴ τὴν ἀποδίδετε σὰ νὰ λέμε στὴν ἐκπαίδευση καὶ στὰ συστήματά της;

—Φυσικά. Ἡ λογοτεχνία μας σίγουρα εἶναι ἄξια καλύτερης τύχης. Ἂν ὑπῆρχε στὸ λαὸ ἡ παιδεία ποὺ τὸ ἑλληνικὸ κράτος συστηματικὰ ἀρνεῖται νὰ τοῦ προσφέρει, ὄχι μονάχα ὁ λαὸς θὰ ζοῦσε τὴν πνευματική του ζωή, ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργία νέων ταλέντων καὶ μεγάλων ἔργων θὰ ἤτανε μιὰ φυσικὴ συνέπεια τοῦ μορφωτικοῦ ἀνεβάσματός του.

—Μὲ συγχωρεῖτε. Μιὰν ἐπίκαιρη ἐρώτηση, καὶ ἐφόσον φυσικὰ δὲν μᾶς ἀκούει ὁ κ. Κονδύλης: Εἶστε δημοκρατικός;

—Εἶμαι ἐναντίον τῶν ἀντιδραστικῶν καθεστώτων καὶ γενικὰ ἐναντίον τοῦ φασισμοῦ. Εἶμαι ὀπαδὸς τῆς Δημοκρατίας μὲ τὴν πραγματικὴ σημασία της, δηλαδὴ τοῦ πολιτεύματος ποὺ ἐπιδιώκει καὶ καθοδηγεῖ τὴ χειραφέτηση τοῦ λαοῦ. Γιατὶ Δημοκρατία σημαίνει κυριώτατα: λαός, δικαιώματα τοῦ λαοῦ, χειραφέτηση τοῦ λαοῦ. Πιστεύω στὸ λαὸ καὶ εἶμαι ἐναντίον κάθε ὀλιγαρχίας ἢ μοναρχίας.

—ο—

— Διαβλέπετε κοινὲς κατευθύνσεις καὶ ἰδανικὰ στὶς πνευματικὲς ἐπιδιώξεις τῶν νέων Ἑλλήνων διανοουμένων;

—Δύσκολη ἐρώτηση. Ἐκεῖνο ποὺ μπορῶ νὰ πῶ εἶναι πὼς δὲν ὑπάρχουν σχολές. Ὑπάρχουν ἄτομα ποὺ γυρεύουν τὸ ρυθμό τους μέσα στὴ γενικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς. Ὑπάρχουν ὅμως κοινὲς ψυχικὲς καταστάσεις, κοινὲς ἀνησυχίες καὶ κοινὰ προβλήματα ὅπως ἔξαφνα τό: «ποῦ πηγαίνει ἡ ἀνθρωπότης, ἡ κοινωνία κι ὁ πολιτισμός μας». Σαφὴς ὁμαδικὴ σχολή, τάση καὶ κατεύθυνση στὴ λογοτεχνία εἶναι ἡ Μαρξιστική. Τοὺς ἄλλους θὰ πρέπει κανεὶς νὰ τοὺς κρίνει ἕναν - ἕναν καὶ ὄχι ὅλους μαζί...

—Θέλετε νὰ μοῦ πεῖτε μιὰ πιὸ συγκεκριμένη ἀπάντηση στὸ ρόλο τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὅσον ἀφορᾶ τὸ ἀνύψωμα τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ;

—Τὸ ἑλληνικὸ κράτος χάλασε πάντοτε ὅ,τι καλὸ πήγαινε νὰ γίνει σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο. Σήμερα βρίσκεται σὲ μιὰ πλήρη ὀπισθοδρομικότητα. Μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ γενικὰ πὼς στὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα κάνει μιὰ πολιτικὴ κατὰ τοῦ λαοῦ.

—Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα;

—Κερδίζει ἔδαφος διαρκῶς στὴν πνευματικὴ ζωή. Ὡστόσο ἡ κατεύθυνση τῶν διανοουμένων πρέπει νὰ στραφεῖ πρὸς τὴν ἐπιβολή της ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο μέσα στὴν ἐπίσημη κρατικὴ ἐκπαίδευση.

—Ποιά, κατὰ τὴ γνώμη σας, ἡ θέση ποὺ πρέπει νὰ πάρει ὁ διανοούμενος ἀπέναντι τῶν στρωμάτων τῆς κοινωνίας;

—Ὁ διανοούμενος εἶναι ἐκπρόσωπος τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, καὶ ὑπάρχουν πράγματα ποὺ τοῦ ἐπιβάλλουν τὴν ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ πάρει μιὰ θέση ἀπέναντι τῶν προβλημάτων τῆς κοινωνίας. Δὲν δέχομαι ὡστόσο τὸ διανοούμενο ὑπηρετοῦντα τοὺς ἀγῶνες τῶν κομμάτων τῆς τρέχουσας πολιτικῆς καὶ ὑποταζόμενο στοὺς φανατισμοὺς τῆς κοινωνίας. Τὸν θέλω νὰ παραμένει ἕνας ἐλεύτερος ἄνθρωπος ποὺ ὑπακούει κυρίως στὴ συνείδησή του. Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν διανοούμενο ἐξαρτᾶται ἄν, ὑπηρετῶντας τὴν πολιτικοκοινωνικὴ κοσμοθεωρία του διατηρεῖ ἢ ἐγκαταλείπει τὴν ἰδιότητα τοῦ διανοουμένου. Παράδειγμα: Ὁ Ἀντρὲ Ζὶντ ὁ μεγαλείτερος συγγραφέας τῆς σύγχρονης Γαλλίας στὰ ἑξήντα του χρόνια προσεχώρησε στὸν Κομμουνισμό, διεξάγοντας ἕνα ζωηρὸ ἀγῶνα πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ὡστόσο, ὁ τρόπος ποὺ ἐκδηλώνεται εἶναι τέτοιος, ὥστε μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ Ἀντρὲ Ζὶντ διατηρεῖ ἀσφαλῶς τὴν ἰδιότητα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν προσωπικότητά του σὰν συγγραφέας. Ἀντίθετα ὑπάρχουν ἄλλοι ποὺ μπαίνοντας στοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνες ἀρνήθηκαν τὴν ὑπόσταση τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου κι ἔγιναν στρατευόμενα μέλη μιᾶς παρατάξεως.

—Ὁ διανοούμενος στὴν Ἑλλάδα ἔχει πάρει στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ τὴ θέση τοῦ πνευματικοῦ ἐργάτη τῶν ἰδεῶν;

—Ὄχι. Ὑπάρχουν φυσικὰ διανοούμενοι ποὺ διακηρύττουν τὶς γνῶμες των. Οἱ γνῶμες των ὅμως αὐτὲς δὲν ἔχουν τὴν ἀπήχηση ποὺ ἔχουν ἔξαφνα οἱ γνῶμες ἑνὸς μέτριου πολιτικοῦ.

—Μήπως αὐτὸ χρωστιέται στὸ ὅτι ὁ διανοούμενος εἶναι ἄγνωστος στὶς μάζες καὶ στὸ ὅτι ἀκόμα ὁ ἴδιος διανοούμενος δὲν ἐφρόντισε νὰ ὀργανωθεῖ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση;

—Βεβαιότατα. Μιλήσαμε ἀρκετὰ πρὶν γι' αὐτό. Ἡ ὀργάνωση τοῦ διανοούμενου θὰ μποροῦσε φυσικὰ νὰ ἐξυπηρετήσει καὶ τὴν ἐπικοινωνία του μὲ τὶς λαϊκὲς μάζες.

—ο—

—Πῶς ἀντιμετωπίζετε τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψης;

—Μέχρι τῆς στιγμῆς, ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς Ἑλλάδας στὸ σύνολό του, δὲν ἀντιμετώπισε τὸ πρόβλημα αὐτό. Νομίζω πὼς θἄπρεπε νὰ γίνει μιὰ ὀργάνωση συγγραφέων σὰν αὐτὲς ποὺ γίνουνται παντοῦ σήμερα μὲ σκοπὸ τὸν συντονισμὸ τῶν δυνάμεών μας γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας ποὺ κινδυνεύει. Σήμερα σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη ὑπάρχει ἕνα μεγάλο κῦμα ἀπολυταρχίας ποὺ ἔφθασε καὶ στὸν τόπο μας μὲ τὴν πιὸ πρωτόγονη μορφή του. Ἂν ἐπικρατήσει ἡ ἀπολυταρχία στὸν κόσμο, αὐτὸ θὰ σημάνει τὸ τέλος τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Κι ἐδῶ ἀκριβῶς καλοῦνται οἱ διανοούμενοι ν' ἀγωνιστοῦν καὶ νὰ ὑπερασπιστοῦν τὰ ἰδανικά τους.

—Πῶς ἀντιμετωπίζετε τὸ πρόβλημα τοῦ διανοούμενου σὰν πατριώτη;

—Πιστεύω πὼς τὸ «ἔθνος» εἶναι μιὰ πραγματικότητα, ἀλλὰ κυρίως μιὰ πνευματικότητα πνευματική. Σὰν τέτοιο, κάθε ἔθνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζήσει ἐλεύτερο κάτ' ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ν' ἀναπτύξει τὴν πνευματική του προσωπικότητα, προσφέροντας ὅ,τι καλύτερο ἔχει στὸν πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητας. Ἀποκρούω τὸν πολιτικὸ καὶ στρατιωτικὸ ἐθνικισμὸ καὶ εἶμαι τέλεια ξένος πρὸς κάθε ἐθνικὸ μῖσος.

—Ποιὸς ὁ ρόλος τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἀκαδημίας στὶς ἡμέρες μας;

—Ὁ ρόλος τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ἀνύπαρκτος. Ὅσον ἀφορᾶ τὸ Πανεπιστήμιο, νομίζω πὼς ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς λιγοστοὺς καθηγητές, ὅλοι οἱ ἄλλοι κατεβάζουν πολὺ χαμηλὰ τὸ ἐπίπεδό του σὰν ἵδρυμα μὲ ἀνώτερη ἐκπολιτιστικὴ ἀποστολή, καὶ τὸ παρουσιάζουν τρομερὰ καθυστερημένο.

—Τί σᾶς ἀπασχολεῖ αὐτὴ τὴ στιγμὴ δημιουργικὰ σὰν συγγραφέα;

—Στὰ 1933 ἐξέδωσα τὸ πρῶτο μέρος τοῦ μυθιστορήματός μου «Ἀργώ». Ἔκτοτε τὸ ξαναδούλεψα, ἐπροχώρησα καὶ τώρα τὸ ἐκδίδω συμπληρωμένο. Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο προσπαθῶ νὰ ἐκφράσω τὰ προβλήματα τῆς γενιᾶς μας καὶ συγχρόνως προσπαθῶ νὰ δώσω μιὰ γενικὴ εἰκόνα τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς ζωῆς.

Τὸν κ. Θεοτοκᾶ βρίσκω προθυμότατο καὶ ἐνθουσιώδη ὀπαδὸ τῆς ἑνοποίησης τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, σὲ μιὰν ὀργάνωση ποὺ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὰ ἄμεσα συμφέροντα ὅλων τῶν καλλιτεχνικῶν κλάδων. Τὰ συνθήματα ποὺ ἀποτελοῦν τὴ βάση αὐτῆς τῆς ὀργάνωσης εἶναι γνωστὰ καὶ ἀπὸ τὶς προηγούμενες συνεντεύξεις. Πρόκειται περὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων τῶν διανοουμένων γενικά, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μέχρι τῆς στιγμῆς μ' ἐνθουσιασμὸ δέχτηκαν νὰ ὑποστηρίξουν τὴν πρωτοβουλία μου, εἶναι οἱ κ. κ. Μαλακάσης, Συναδινός, Νιρβάνας, Ξενόπουλος, Συκουτρῆς καὶ Θεοτοκᾶς.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗΣ

Ὁ κ. Γ. Θεοτοκᾶς

Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΤΡΥΓΗΤΗΣ

ΤΟΝΟΜΑ του ἔρχεται ἀπ' τὰ λατινικά, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων μηνῶν τὰ ὀνόματα· septem νὰ ποῦμε στὴ γλῶσσα τῶν Ρωμαίων σημαίνει ἑ φ τ ά, september λοιπὸν=ἕβδομος·ἀπ' αὐτὸ ἐννοεῖ καν-είς πὼς ὁ μήνας τοῦτος ἦταν ὁ ἕβδομος στὸ Ρωμαϊκὸ Ἡμερολόγιο, ἐνῶ σ' ἐμᾶς εἶναι ἔνατος στὴ σειρὰ τῶν μηνῶν.

Ἀντιστοιχεῖ πάνω κάτω τὸν Ἀττικὸ μῆνα Βοηδρομιῶνα (15 Σεπτεμβρίου—13 Ὀκτωβρίου) ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι ὠνόμασαν ἔτσι ἀπὸ μιὰ γιορτή τους, τὰ Βοηδρόμια ποὺ γιόρταζαν τὴν 6η ἢ 7η τοῦ μῆνα τούτου.

Τί θὰ πῆ Βοηδρόμια τὸ νιώθει καν-είς εὔκολα. Πρόκειται γιὰ δρόμο μὲ βοή κι ἀλήθεια, ὅπως λένε, τὴ γιορτὴ τούτη τὴν εἶχαν καθιερώσει γιὰ νὰ θυμοῦνται κάποιο δρόμο ποὺ γινόταν μὲ βοή.

Στὰ τελευταῖα χρόνια τὴ γιόρταζαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνα ποὺ γι' αὐτὸ τὸν ἔλεγαν καὶ Βοηδρόμιο («Ἀπόλλων Βοηδρόμιος»).

Οἱ παλιοὶ θρύλοι θέλουν νὰ ποῦν ὅτι πρῶτος ὁ Θησέας τὴν ἵδρυσε τὴ γιορτὴ γιατὶ τάχα τρέχοντας νίκησε τὶς μυθικὲς ἀντρογυναῖκες Ἀμαζόνες. Ἦταν ὅμως καὶ ἄλλοι θρύλοι ποὺ γιὰ ἱδρυτὴ τῶν Βοηδρομίων ἤθελαν τὸν Ἴωνα τὰ ἵδρυσε, λέει, γιὰ ἀνάμνηση τῆς νίκης του· νίκησε τὸ βασιλιὰ τῆς Ἐλευσίνας Εὔμολπο.

Ὕστερα ἀπὸ τὸ 490 π. χ. ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν στὶς μεγάλες δόξες μὲ τὴ νίκη τους στὸ Μαραθῶνα, λησμόνησαν τοὺς παλιοὺς κείνους θρύλους γιὰ τὰ Βοηδρόμια κι ἔφτειασαν ἄλλους συγχρονισμένους;

—Τὰ γιορτάζομε, ἔλεγαν, γιατὶ μὲ βοὴ ρίχτηκε ὁ στρατός μας πάνω στοὺς Πέρσες, κι ἀπ' τὴν βοὴ τούτη καὶ τὴν ὁρμή του, τσάκισε ὁ περσικὸς στρατὸς καὶ κερδίσαμε τὴ νίκη.

Ἄλλοι πάλι δὲν παραδέχονταν γι' ἀληθινὸ αὐτὸν τὸ θρύλο, αὐτοὶ ἔλεγαν πὼς ὠνομάστηκαν Βοηδρόμια ἀπ' τὸ Βοηδρόμιο Ἀπόλλωνα, ποὺ τάχα μὲ βοὴ τρέχει νὰ προσφέρη τὴ βοήθειά του σὲ κείνους ποὺ τοῦ τὴ ζητοῦν.

Ἴδια κι ἀπαράλλαχτα μὲ μᾶς δηλαδὴ κι οἱ μακαρίτηδες οἱ πρόγονοί μας. Κάθε τι ποὺ πίστευαν, ἔπρεπε νὰ τὸ στηρίζουν καὶ σ' ἕνα θρύλο, κάποτε καὶ σὲ περισσότερους. Δίχως τὸ θρύλο, ἡ πίστη μένει χωρὶς ἔρεισμα καὶ πέφτει, αὐτὸ συμβαίνει μὲ τοὺς λαούς.

Ὅπως τοὺς ἄλλους μῆνες τοῦ Ἀττικοῦ ἡμερολογίου μπορεῖ νὰ τοὺς δῆς ἀνάγλυφους στὸν Ἅγιο Ἐλευθέριο πλάϊ στὴ Μητρόπολη, ἔτσι καὶ τὸ Βοηδρομιῶντα.

Παρασταίνεται τυλιγμένος στὴ χλαμύδα του καὶ νὰ στέκεται ὀρθὸς ὁ μῆνας Βοηδρομιών. Θωρεῖ ἕνα ἱππέα πάνω στ' ἄλογό του ποὺ τρέχει μὲ καλπασμό. Στὸ κεφάλι τοῦ ἵππου ἀποπάνω ὑπάρχει τὸ σύμβολο τοῦ Ἀστερισμοῦ Ζυγοῦ (1), ὅπου βρίσκεται ὁ ἥλιος αὐτὸν τὸν μῆνα.

Ὡς πότε κράτησε τὸ παλιὸ ὄνομά του ὁ μῆνας, κανεὶς δὲν τὸ ξέρει. Πάντως, ὕστερα ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ κατάκτηση τῆς Ἑλλάδας λησμονήθηκαν οἱ παλιοὶ μῆνες καὶ τὸ ἡμερολόγιο τὸ ρωμαϊκὸ κυριάρχησε ὁλοῦθε.

Ἔτσι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ πῆραν τὸ μῆνα μὲ τὸ ὄνομα «Σεπτέμβριος» κι ἀπ' αὐτοὺς τὸν κληρονομήσαμε κι ἐμεῖς. Ὡστόσο ὁ λαός, ποὺ ἔξὸν ἀπ' τὸ ἐπίσημο ἡμερολόγιο ἀκολουθεῖ καὶ δικό του, ἔδωκε κι ἄλλα ὀνόματα ποὺ νὰ ταιριάζουν στὸ Σεπτέμβριο.

Τὸ ἐπικρατέστερο εἶναι τὸ Τ ρ υ γ η τ ή ς ἢ Τ ρ ύ γ ο ς. Δὲ μποροῦσε νὰ βρεθῆ γι' αὐτὸν πιὸ ταιριαστὸ ὄνομα.

Ὅλος ὁ κόσμος αὐτὸν τὸ μῆνα τρυγάει τ' ἀμπέλια του. Ὅπου κι ἂν πᾶς, ὅπου κι ἂν γυρίσης, σταφύλια βλέπεις, μοῦστο μυρίζεσαι, τίποτε ἄλλο δὲν κάνουν οἱ ἄνθρωποι. Νά λοιπὸν γιατὶ τὸν εἶπαν Τρυγητή.

Τὴν 8 τοῦ Σεπτεμβρίου εἶναι τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Στὴν Κύζικο καὶ τὴν Αἶνο ἔλεγαν «τ' Ἅη Γιαννιοῦ τοῦ πετιμεζᾶ», πολὺ σωστά, γιατὶ τότε ἀκριβῶς ἔβραζαν τὸ μοῦστο τους κι ἔφτειαναν τὰ πετιμέζια τους οἱ ἄνθρωποι.

Στὶς 14 τοῦ μῆνα αὐτοῦ γιορτάζει κι ἡ ἐκκλησία μας τὴν Ὕψωση τοῦ Σταυροῦ ποὺ ὁ λαὸς τὴν ὀνομάζει: τ ο ῦ Σ τ α υ ρ ο ῦ.

Εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες γιορτές μας ὁ Σταυρός. Ὁ κόσμος νηστεύει αὐτὴ τὴ μέρα, οὔτε λάδι δὲν κάνει νὰ φάνε, ὅπως ἡ ἐκκλησία τὸθέλει καὶ ἡ συνήθεια ἐπεκράτησε. Πᾶν στὴν ἐκκλησία, φιλοῦν τὸ σταυρό, παίρνουν βασιλικὸ ἀπ' τὸ χέρι τοῦ παπᾶ καὶ τοῦ τὸ φιλοῦν.

Σὲ πολλὰ χωριὰ πανηγυρίζουν κιόλας τοῦ Σταυροῦ, καὶ μὲ φασόλια ἀλάδιαγα κάνουν τὸ πανηγύρι ὅπως τ' Ἅη Γιαννιοῦ. Ἐπίσης ἐδῶ ἐκεῖ γίνονται καὶ παζάρια αὐτὴ τὴ μέρα, ὅπου παζαρεύονται οἱ ἄνθρωποι.

Νά πῶς πῆρε μεγάλο περιεχόμενο αὐτὴ ἡ γιορτὴ κι ἔγινε ξακουστὴ στὸ λαό, γι' αὐτὸ κι ὅλον τὸ μῆνα ὅπου γιορτάζεται ὁ Σταυρὸς τὸν ὠνόμασαν Σ τ α υ ρ ό· ἀλλοῦ καὶ Σ τ α υ ρ ί τ η ἢ Σ τ α υ ρ ι ώ τ η, τὸ ἴδιο κάνει.

Τὴν ἀναλογία τὴν εἴδαμε καὶ στὸν Ἰούλιο, ποὺ τὸν ὀνομάζουν Ἅη-Λιὰ κι Ἁγιὰ Μαρίνα.

Τὸ φθινόπωρο, κατὰ τὴν Ἀστρονομία, ἀρχίζει στὶς 22 τοῦ Σεπτεμβρίου, ὡστόσο ἐπεκράτησε νὰ παίρνουμε ὅλον τὸν Σεπτέμβριο στοῦ φθινόπωρου τὴν ἐποχὴ μέσα. Περνῶντας ὁ Αὔγουστος ὅλοι τὸ λένε: «Πῆρε ὁ χινόπωρος, πῆρ' ὁ χινόπωρος καὶ χινοπώριασε».

Ἔτσι κάπου εἶπαν καὶ Χ ι ν ό π ω ρ ο μόνο τὸ μῆνα Σεπτέμβριο. Καὶ νὰ ποῦμε τὴ μαύρη ἀλήθεια, πόσες φορὲς δὲν ἔρχεται ὁ χειμῶνας καὶ πρὶν τοῦ καιροῦ του! πατῶντας ὁ Ὀκτώβριος, νά τον. Ἀπ' αὐτὴ τὴν αἰτία εἶπαν Χινόπωρο καὶ μόνο τὸν ἕνα ἀπ' τοὺς τρεῖς μῆνες τοῦ Φθινόπωρου, τὸ Σεπτέμβριο, ἀφοῦ οἱ ἄλλοι χειμωνιάζουν τόσο πρώιμα.

Ὅταν ὁ ποιητὴς λέει:

Ὁ Μάης κι ὁ Χινόπωρος
ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουν,
ἀντάμα ἔχουν τοὺς μαύρους των
σ' ἕναν ταβλᾶ δεμένους.

Χινόπωρο ἐννοεῖ τὸ Σεπτέμβριο.

Ἡ πρώτη τοῦ Σεπτεμβρίου εἶναι κι ἡ πρώτη τοῦ Ἰνδίκτου, τοῦ παλιοῦ δηλαδὴ στὸν καιρὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς χρόνου. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ διαβάση κανεὶς καὶ στὸ Μηναῖο τοῦ μῆνα Σεπτεμβρίου στὴν Ἐκκλησία.

Πὰ νὰ πῆ δηλαδὴ πὼς ἡ παλιὰ πρωτοχρονιὰ εἶναι ἡ πρώτη Σεπτεμβρίου καὶ σὰν τέτοια τὴ γιορτάζει κι ἡ ἐκκλησία. Σὲ πολλὰ μέρη κι ὁ λαὸς διατηρεῖ ἀκόμα τὴν παλιὰ παράδοση. Λέει Ἀρχιχρονιὰ τὴν Πρωτοσεπτεμβριά, ὅπως εἶπε Κλειδοχρονιὰ τὴν προηγούμενη, τὴν 31 τοῦ Αὐγούστου.

Γιὰ τὴν Ἀθήνα ἡ Πρωτοσεπτεμβριὰ ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία. Αὐτὴ τὴ μέρα ἀλλάζουν σπίτι οἱ νοικάρηδες κι' ἀπ' αὐτὴν τὴν αἰτία βρίσκουν τὴν ὕλη ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ γράψουν τὰ ἐπίκαιρα χρονογραφήματά τους οἱ χρονογράφοι στὶς ἐφημερίδες.

Γιὰ τὸ λαὸ ὅμως ἔχει κι ἄλλη σημασία ἡ παλιὰ τούτη Ἀρχιχρονιά.

Αὐτὴ τὴ μέρα λένε πὼς ἀποφασίζεται τὸ ποιὸν θὰ πάρη ὁ Χάρος μέσα στὸ ἔτος π' ἀρχίζει.

Γι' αὐτὸ ἀπ' τὴν παραμονὴ ἀκόμα ρίχνουν πάνω στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ τόσα καρύδια ὅσα εἶναι καὶ τὰ ἄτομα ποὺ κατοικοῦν μέσα.

Τὸ πρωΐ, 1η δηλ. τοῦ μῆνα, τὰ παίρνουν πάλι καὶ τὰ μεράζουν στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας. Καθένας σπάει τὸ καρύδι του. Εἶναι καὶ γερὰ εἶναι καὶ κούφια καρύδια. Σ' ὅποιον τύχει τὸ κούφιο, λυπήσου τον. Ἄλλος χρόνος στὴ ζωὴ δὲ θὰ τὸν πάρη. Θὰ τοῦ κόψη τὶς μέρες ὁ Χάρος. Ἔτσι μαντεύουν.

Στὴν Κάρπαθο τὴν πρώτη Σεπτεμβρίου, ποὺ γίνεται καὶ λειτουργία, φέρνουν στὴν ἐκκλησία τὸ σπόρο, ποὺ ἔχουν γιὰ νὰ σπείρουν, νὰ τὸν εὐλογήση ὁ παπᾶς. Στὰ πιὸ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας ὁ παπᾶς περνάει ὅλα τὰ σπίτια τῆς ἐνορίας του μὲ τὴ σειρὰ αὐτὴ τὴ μέρα, διαβάζει ἁγιασμὸ καὶ τὰ ἁγιάζει, ἔτσι εἶναι τὸ ἔθιμο.

Στὰ Μέγαρα εἶχαν ἕνα περίεργο ἔθιμο στὰ παλιότερα χρόνια. Τὴν παραμονὴ τῆς 1ης μάζευαν τὰ παιδιὰ ρετσίνια καὶ παλιοβάρελα στοὺς δρόμους. Μόλις νύχτωνε, ἔβαναν φωτιὰ καὶ τὰ ἔκαιαν. Πηδοῦσαν πάνω ἀπ' τὴ φωτιὰ κι ἔλεγαν:

Ἀφήνομε τὸν καλὸν χρόνο καὶ πᾶμε στὸν καλύτερο.

Αὐτὸ θὰ πῆ πὼς τὸ ἔθιμο αὐτὸ ἔρχεται ἀπ' τὴ βυζαντινὴ ἐποχή, ὅπου γιόρταζαν γιὰ πρωτοχρονιά τους τὴν 1η Σεπτεμβρίου.

*

Τοῦ Σταυροῦ πᾶνε καὶ φέρνουν καὶ σταφύλια στὰ σπίτια, ὅσοι ἔχουν ἀκόμα ἀτρύγητα τ' ἀμπέλια.

Στὴ Σίφνο τὰ παλιότερα χρόνια ἐπικρατοῦσε μιὰ συνήθεια ποὺ σήμερα ἔλειψε. Τὰ παιδιὰ εἶχαν τὸ ἐλεύθερο νὰ μπαίνουν στὰ ξένα ἀμπέλια καὶ νὰ μαζεύουν ὅ,τι ἀπόμεινε ὕστερα ἀπὸ τὸν τρύγο· σὰ νὰ πῆς κουδούνια, ἄωρα σταφύλια, ποὺ τὰ ἄφησαν γιὰ νὰ ὡριμάσουν· κι ὅ,τι ἄλλο εἶχε τ' ἀμπέλι, ἂς ποῦμε σῦκα, ἀχλάδια κλπ. Ἔθιμο αὐτό, κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μαλώση τὰ παιδιά, γιατὶ μπῆκαν. Τὸ ἔθιμο τὸ ἔλεγαν τοῦ Σ τ α υ ρ ο ῦ τοῦ Κ λ έ φ τ η (2). Πῶς ἐπεκράτησε κι ἀπὸ ποιὰ αἰτία κι ἀφορμή, κανεὶς δὲν ξέρει νὰ πῆ.

Στὶς 25 Σεπτεμβρίου εἶναι τὸ Γ ε ν έ θ λ ι ο τ ῆ ς Π α ν α γ ί α ς, ὅπως τὸ γράφουν τὰ Μηναῖα στὶς ἐκκλησίες καὶ γιορτάζεται αὐτὴ ἡ μέρα.

Ὁ περισσότερος ὅμως κόσμος δὲ λέει «Γενέθλιο», ἀλλὰ λέει: «τῆς Παναγίας».

Καὶ στὰ χωριὰ ποὺ εἶναι πολλοὶ οἱ γεωργοί, αὐτὴν τὴν Παναγία τὴ λένε: Ἀ π ο σ ο δ ε ι ά. «Ταχυὰ ἔχουμε τῆς Παναγίας τῆς Ἀποσοδειᾶς».

Τί θέλει νὰ πῆ τὸ «Ἀποσοδειά», ὁ καθένας τὸ νιώθει. Τότε ἀποσώνονται οἱ ὀπῶρες, ἀποσώνονται καὶ ὅσα βγάνει ἡ γῆ, σὰ νὰ πῆς γεννήματα, πατάτες, λαχανικὰ κλπ. κλπ.

Ἴσως ἡ γιορτὴ αὐτὴ τῆς Παναγίας νὰ ἀντικατάστησε καμμιὰ ἀρχαία εἰδωλολατρικὴ γιορτή· μήπως τὰ Βοηδρόμια;

Τολμηρὸ βέβαια νὰ τὸ πῶ μὲ πεποίθηση ἕνα τέτιο πρᾶμα, ἀλλὰ μήπως ἀποκλείεται; Τάχα δὲν εἶχαν τόσες καὶ τόσες παρόμοιες γιορτάδες οἱ μακαρίτηδες ἀρχαῖοι ποὺ τόσο λάτρευαν τὴ φύση καὶ τὶς φυσικὲς δυνάμεις;

Νὰ σᾶς πῶ κι ἕνα περίεργο: Σ' ὅλα τὰ μέρη, ὅπως ὅλοι ξέρομε, τὸ Μάη ἔχουν γρουσούζη, κι αὐτὸν τὸ μῆνα δὲν κάνουν γάμους.

Στὴν Κέρκυρα ἔχουν κι ἄλλο μῆνα γρουσούζη, τὸ Σεπτέμβριο. Γάμος δὲ γίνεται αὐτὸν τὸ μῆνα.

Πῶς περιμένουν τὴ βροχὴ τὸν Τρυγητὴ οἱ ἐξοχίτες! Οἱ γεωργοὶ γιὰ νὰ σπείρουν, οἱ τσοπαναραῖοι γιὰ νὰ βγάλη ἡ γῆς χορτάρια καὶ βόσκουν τὰ πράματά τους. Οἱ Σεπτεμβριάτικες βροχὲς προμηνύουν πάντα εὐτυχία στὰ γιδοπρόβατα.

Γι' αὐτὸ ἡ παροιμία λέει:

Ἀνίσως βρέξη ὁ Τρυγητὴς
χαρὰ στὸν τυροκόμο.

Καὶ μιὰ καλὴ βροχὴ τοῦ Τρυγητῆ τὸν κάνει εὐτυχισμένον, πὼς νὰ μὴ χαίρεται;

Ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται μὲ τὶς βροχὲς τοῦ Τρυγητῆ καὶ λέει ἔπιασαν τὰ πρωτοβρόχια. Πολὺ σωστά, γιατὶ αὐτὲς εἶναι οἱ πρῶτες βροχὲς ὕστερα ἀπὸ τὰ κάματα καὶ τὴν ἀνυδριὰ τοῦ Καλοκαιριοῦ.

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

(1) Ζυγὸς εἶναι τὸ μόνο ζώδιο ποὺ δὲν τὸ παρασταίνει ζῶο καὶ ὠνομάστηκε ἔτσι, γιατὶ ὁ ἥλιος ἀπὸ τώρα κι ὕστερα μπαίνει στὴ φθινοπωρινὴ ἰσημερία.

(2) «Θάρρος» ἐφημ. 14 Σ)βρίου 1916.

Η ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

προσφέρει μὲ δραχμὰς

25

τὸν μῆνα ὅλα τὰ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΘΡΑΚΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Τοῦ Παύλου τὸ γεφύρι

Ἀνάθεμα τὸν Βασιληᾶ, τὸν πρῶτο του Βεζύρη,
ποὺ πρόσταξι τὸν Μπάσκαλφα νὰ φκιάσει τὸ γεφῦρι.
Ὅλη μέρα τὸ ἔφκιαναν, τὸ βράδυ βράδ' γκρημνοῦσι
κι' ἕνα πουλὶ χρυσὸ πουλὶ κουνεύει στὴν καμάρα.
—Καλὴ μέρα σας, χίλ' μαστόρ' καὶ πεντακόσ' καλφάδες.
Αὐτὸ τὸ γεφύρ' ποὺ φκιάνετε θεμέλιο θέλτ' νὰ βάλτε,
οὐδ' ἀπὸ σᾶς, οὐδ' ἀπὸ μᾶς, τοῦ Παύλη τὴ γυναῖκα.
Τὸν λόγο δὲν ἀπόσωσι, νά, ἔρχεται καὶ κείνη
μὲ τὸ ψουμὶ στὴν ἀγκαλιά, μὲ τὸ φαγὶ στὸ χέρι:
—Τί ἔχεις, Παύλη μου, καὶ κλαῖς καὶ βαρυαναστενάζεις;
—Τὸ δαχτυλίδι μ' ἔχασα τῆς πρώτης ἀρραβῶνας
ποιὸς εἶναι ἄξιος νὰ μπεῖ νὰ τῶβρει, νὰ τὸ βγάλει;
—Ἐγὼ 'μαι, Παύλη μ', ἄξια νὰ μπῶ γιὰ νὰ τὸ βγάλω.
Δὲν εἶνι, Παύλη μ', δὲν εἶνι δῶ τὸ δαχτυλίδι.
Ὅλα τὰ ψάρια ρώτησα, κανένα δὲν τὸ εἶδε,
ὅλην τὴν ἄμμο γύρισα καὶ πουθενὰ δὲ βρέθηκι.
Δὲν εἶνι, Παύλη μ', δὲν εἶνι δῶ τὸ δαχτυλίδι,
τὸ δαχτυλίδι τῶχω γώ, καὶ σὺ βγαλμὸ δὲν ἔχεις.
Ἔχω παιδὶ γιὰ βύζαγμα, στὴν κούνια ποὺ κοιμᾶται
καὶ τὸ ψωμὶ γιὰ φούρνισμα μὲ καρτερεῖ στὴ σκάφη.
—Καὶ τὸ ψωμὶ φουρνίστηκε καὶ τὸ παιδὶ βυζάχτη,
μονάχα οὐ, κακόμοιρη, ποτὲ βγαλμὸ δὲ θάχεις.
—Τρεῖς ἀδελφάδες εἴμασταν κι' οἱ τρεῖς κακογραμμένες
Ἡ μιὰ κρατεῖ τὸ Δούναβη, ἡ ἄλλη τὸ Βελιγράδι
κι' ἐγὼ ἡ πιὸ μικρότερη τοῦ Παύλου τὸ γεφύρι.
Πῶς τρέμει τὸ κορμάκι μου, νὰ τρέμει τὸ γεφύρι,
πῶς τρέχει τὸ γαλατάκι μου, νὰ τρέχει τὸ νεράκι.

Τὸ νοῖκι

Σάββατο βραδύ, μ' ἐδιώξαν οἱ γονιοί μου
ἀπ' τὸ σπίτι μας, κι' ἀπ' τὰ γλυκά μ' ἀδρέφια.
Παίρνω τὸ δρομὶ τὸ ἀριὸ τὸ μονοπάτι,
κάστρο δὲν ηὗρα, χωριὸ νὰ πὰ νὰ μείνω
Βρίσκω 'να δενδρί, ὄμορφο κυπαρίσσι:
—Ἄξιο μου δενδρί, λιγνό μου κυπαρίσσι,
δεῖξε μου χωριό, κάστρο νὰ πὰ νὰ μείνω
—Νὰ ἡ ρίζα μου καὶ δέσε τἄλογό σου,
νὰ κι' οἱ κλῶνοι μου, κρέμα τ' ἄρματά σου
νὰ κι' ὁ ἴσκιος μου καὶ πέσε καὶ κοιμήσου.
Κι' αὔριο τὸ πρωΐ τὸ νοῖκι μου γυρνάω·
Χίλια τἄλογο καὶ χίλια τ' ἄρματά σου
καὶ γιὰ λόγου σου ἀμέτρητο λογάρι.
Φρῖξε θάλασσα καὶ γῆ μὴν ἀπομένεις,
ὡς καὶ τὸ δενδρὶ τὸ νοῖκι του γυρεύει!
Μπρέ, διαβόλου γυιέ, τὸ νοῖκι σὲ γυρεύω;
Ἕνα μαστραπὰ νερὸ τὴ ρίζα γιὰ νὰ βρέξεις.

Τῆς Σαλονίκης τὸ θεριὸ

(Σωζοπολίτικο)

Τῆς Σαλονίκης τὸ θεριὸ βγῆκε νὰ σεργιανίσει
Βάζει γυναίκας φορεσιά, γυναίκας πασουμάκι,
γυναῖκα βγαίνει, κάθεται μέσα στὸ σταυροδρόμι
καὶ βγάζει τὰ μαλλάκια της καὶ κάθεται καὶ κλαίγει
Τοῦ Ρήγα ὁ γυιὸς κατέβαινε ἀπὲ τοῦ δεφεριοῦ τὴ βρύση
—Τ' ἔχεις, κόρη μ', καὶ θλίβεσαι, τ' ἔχεις, κόρη μ', καὶ κλαίγεις;
—Ποιὸς εἶναι ἄξιος; δυνατὸς νὰ σέμπει νὰ τὸ βγάλει;
Ἄντρα θὰ τὸν στεφανωθῶ, ἄντρα θὰ τόνε πάρω
Τὸν ἔδεσε, τὸν ἔβαλε μέσα εἰς τὸ πηγάδι.
Πικρὴ φωνίτσα ἔβγαλε, ὅσο κι' ἂν ἠμποροῦσε:
—Βγάλε με, βγάλε, κοπελιά, κι' ηὗρα τὸ δαχτυλίδι.
—Τὰ ἐδῶ, ποὺ μπῆκες, Ρήγα γυιέ, δὲν εἶναι γιὰ νὰ ἔβγεις.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ

Θρῆνος

Κλαίγουν τ' ἀηδόνια τῆς Βλακιᾶς, καὶ τὰ πουλιὰ στὴ δύσι
Κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι
Κλαίγουν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν βαριὰ κρουσμένη
ἀπὸ τὴν ἐκρουσέψανε, τζῆ τρεῖς γιορτὲς τοῦ χρόνου
Τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κηρὶ καὶ τοῦ Βαΐου γιὰ βάϊα
καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακή, γιὰ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Τοῦ λαβωμένου κλέφτη

Κλαῖνε τὰ δέντρα, κλαῖνε τὰ κλαριά,
κλαῖνε καὶ τὰ λημέρια ποὺ λημέριαζα,
κλαῖνε τὰ μονοπάτια ποὺ περπάταγα,
κλαῖνε κ' οἱ κρυοβρυσσούλαις πὄπινα νερό,
κλαῖνε καὶ τὰ μετόχια πὄπαιρνα ψωμί,
κλαῖνε τὰ μοναστήρια πὄπινα κρασί.
Φαρμάκι τὸ μολύβι κ' ἡ λαβωματιά,
τὰ μάτια μου σβυσμένα, κι' ὅλο μ' τὸ κορμί,
Στὴν ἐρημιὰ μονάχος, δίχως συντροφιά,
θεριὰ θενὰ μὲ φᾶνε καὶ τἄγρια πουλιά.

Ἐσὺ στὸ παραθύρι

(Σαραντακλησιώτικο)

Ἐσὺ στὸ παραθύρι καὶ γὼ στὸ καπηλειὸ
ρίξε με τὸ τζεβρέ σου νὰ σύρω τὸ χορό.
Στὸν Κούμπαβα πηγαίνω, στὴν ἄκρη τὸ γιαλὸ
χορέψτε κοριτσάκια καὶ γὼ νὰ τραγουδῶ
Ἐγὼ εἶμ' ὁ Παυλάκης, ποὺ παίζω τὸ βιολὶ
καὶ βγάζω τὰ κορίτσια πὲ μέσ' πὲ τὸ κλουβι.

ΚΑΛΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΠΩΛ ΒΑΛΕΡΥ

ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΜΑΝΕ

ΑΝ οἱ ἀλληγορίες εἶταν ἀκόμη τῆς μόδας καὶ μποροῦσε ἕνας ζωγράφος νὰ συνθέσει ἕνα «Θρίαμβο τοῦ Μανέ», ἡ ἰδέα ἴσως θὰ τοῦ ἐρχόταν νὰ περιβάλει τὴ μορφὴ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ καλλιτέχνη μὲ τὴ συνοδεία τοὺς ξακουστοὺς συναδέλφους ποὺ ἐπευφημήσαν τὸ ταλέντο του, ὑποστηρίξαν τὴν προσπάθειά του καὶ μπῆκαν μέσα στὴ δόξα ἀκολουθῶντας τον, χωρὶς ὡστόσο τὸ σύνολό τους νὰ μπορεῖ στὸ παραμικρὸ νὰ παραβληθεῖ ἢ νὰ περιοριστεῖ σὲ μιὰ «Σχολή».

Γύρω ἀπὸ τὸ Μανέ, θὰ γινόντουσαν φανερὲς οἱ ὁμοιότητες τοῦ Ντεγκά, τοῦ Μονέ, τοῦ Μπαζίλ, τοῦ Ρενουάρ, καὶ τῆς κομψῆς κ' ἰδιόρρυθμης Μοριζό—ἂν καὶ καθένας τους εἶναι πολὺ διαφορετικὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὴν ὅραση, στὴν τεχνικὴ καὶ στὸ χαραχτῆρα· κι ὅλοι τους διαφορετικοὶ ἀπὸ κεῖνον.

Ὁ Μανέ, μοναδικὸς στὴν εὐαισθησία τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἀκρότατος ἀναλυτὴς τοῦ φωτός, κι ὡσὰν κύριος τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος· ὁ Ντεγκά, ὅλος διανόηση, ξετρέχοντας μὲ πεῖσμα τὴ φόρμα (ἀκόμα καὶ τὴ χάρη) μὲ τὴν αὐστηρότητα, μὲ τὴν ἀνήλεη κριτικὴ τοῦ ἑαυτοῦ του, ποὺ δὲν ἀπόκλειε καθόλου τὴν κριτικὴ τῶν ἄλλων, καὶ μ' ἕναν ἀδιάκοπο στοχασμὸ πάνω στὴν οὐσία καὶ τὰ μέσα τῆς τέχνης του· ὁ Ρενουάρ ὅλος ἡδυπάθεια κι ὅλος φυσικότητα, ἀφιερωμένος στὶς γυναῖκες καὶ στοὺς καρπούς—δὲν εἶχανε κοινὰ παρὰ τὴν πίστη τους στὸ Μανὲ καὶ τὸ πάθος τῆς ζωγραφικῆς.

Τίποτε σπανιώτερο, τίποτε ἐνδοξώτερο ἀπὸ τὸ νὰ ὑποτάξεις μιὰν τέτοια ποικιλία ἀπὸ ἰδιοσυγκρασίες, νὰ κάμεις συμμάχους σου ἀνθρώπους τόσο ἀνεξάρτητους, τόσο χωρισμένους ἀπὸ τὰ ἔνστικτα ὅπως κι ἀπὸ τὶς ἰδέες, κι ἀπὸ τὶς ἐνδόμυχες βεβαιότητές τους, τόσο ζηλότυπους γιὰ κεῖνο ποὺ βρίσκαν προτιμητέο κι ἀ π α ρ ά μ ι λ λ ο μέσα τους· κι ἀπὸ τἄλλο μέρος τόσο ἀξιόλογους. Ἡ παραφωνία τους λύνεται θαυμαστὰ σὲ τέλεια συμφωνία πάνω σ' ἕνα σημεῖο: συνενώνουνται μέχρι τέλους γύρω στὄνομα τοῦ ζωγράφου τῆς Ὀ λ υ μ π ί α ς.

Ἀλλά, στὴν ἀκαδημαϊκὴ αὐτὴ καὶ θριαμβικὴ σύνθεση ποὺ φαντάζουμαι, ἕνας ὅμιλος ὁλότελα διαφορετικὸς θὰ λάβαινε θέση ἀναγκαστικά, ὅμιλος ἀπὸ ἄλλους φημισμένους ἀνθρώπους—πιὸ χωρισμένους ἴσως μεταξύ τους ἀπ' ὅσο οἱ πρῶτοι, κι ὄχι λιγώτερο σύμφωνους στὸν ἔρωτα τοῦ ἔργου τοῦ Μανέ, στὸ ζῆλο καὶ στὸ πάθος νὰ τὸ ὑμνήσουν καὶ νὰ τὸ διαφεντέψουν.

Ὁ ὅμιλος αὐτὸς εἶναι ἀπὸ συγγραφεῖς. Θάβλεπες ἐδῶ δίχως ἄλλο τὸ Σαμφλερύ, τὸν Γκωτιέ, τὸν Ντυραντύ, τὸν Ὑσμάν. Καὶ πρὸ πάντων: τὸν Κάρολο Μπωντλαίρ, τὸν Ἐμὶλ Ζολά, τὸ Στέφανο Μαλλαρμέ.

Ὁ Μπωντλαὶρ ὡς κριτικὸς δὲ γελάστηκε ποτέ. Θέλω νὰ πῶ πὼς ἀπὸ ἑβδομήντα χρόνια καὶ παραπάνω, παρὰ τὶς δέκα μεταλλαγὲς τῆς αἰσθητικῆς διάθεσης, ὅλοι κεῖνοι ποὺ αὐτὸς ὀρέχτηκε, ξεχώρισαν γιὰ τὸ τάλαντο ἢ τὸ δαιμόνιό τους, δὲν πάψανε νὰ ξζουνε καὶ νὰ μεγαλώνουν. Εἴτε γιὰ τὸν Πὸε πρόκειται, εἴτε γιὰ τὸν Ντελακρουά, τὸν Ντωμιέ, τὸν Κορό, τὸν Κουρμπέ, —ἴσως μάλιστα καὶ γι' αὐτὸν τὸν Γκύ— εἴτε γιὰ τὸ Βάγκνερ καί, τέλος, γιὰ τὸ Μανὲ— ὅλοι αὐτοὶ ποὺ κεῖνος θαύμασε ἐξακολουθοῦν νὰ θαυμάζουνται.

Τὴν τέχνη τοῦ Μανέ, ὁ Μπωντλαὶρ πρέπει νὰ τὴν ἐννόησε ὡς καταμερισμένη μεταξὺ τοῦ ζωγραφικοῦ ρομαντισμοῦ ποὺ ἐξαστενοῦσε ἤδη καὶ τοῦ ρεαλισμοῦ ποὺ βγαινε ἀπ' αὐτὸν ἀπὸ στοιχειώδη ἀντίθεση κ' ἐπιβαλλόταν πολὺ εὔκολα, μὲ τὸν ἁπλούστερο τρόπο, ὡς ἕνα ξεκούρασμα στὴν κόπωση τῶν πνευμάτων.

Ὅπως τὸ μάτι μὲ τὸ «Πράσινο», ὕστερα ἀπὸ πολύωρο ἢ πολὺ ἔντονο ἀντίκρυσμα τοῦ «Κόκκινου», ὅμοια στὶς τέχνες μιὰ κούρα ἀλήθειας ἀντισταθμίζει μιὰν κραιπάλη τῆς φαντασίας. Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ βρίζει κανεὶς καὶ νὰ βρίζεται· οὔτε οἱ μὲν νὰ νομίζουν τοὺς ἑαυτούς τους τολμηρότερους, οὔτε οἱ ἄλλοι νὰ περνοῦν γιὰ ἀπείρως συνετώτεροι...

Ὁ Μανέ, γοητευμένος ἀπὸ τὴν ξενικὴ γραφικότητα, εὐαίσθητος ἀ κ ό μ α στὸν ταυρομάχο, στὴν κιθάρα καὶ στὴ μαντίλια, ἀλλὰ μισοκυριεμένος ἤδη ἀπὸ τὰ πιὸ κοντινὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ μοντέλα τοῦ δρόμου, προσωποποιοῦσε μὲ ἀρκετὴ ἀκρίβεια γιὰ τὸν Μπωντλαὶρ τὸ πρόβλημα τοῦ ἴδιου τοῦ Μπωντλαίρ· δηλαδὴ τὴν κρίσιμη κατάσταση ἑνὸς καλλιτέχνη ποὺ ξεσκίζεται ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς ἀντίμαχους πειρασμοὺς — κ' ἱκανοῦ ἐξ ἄλλου νὰ μένει ὁ ἴδιος μέσα σὲ πολλοὺς καὶ θαυμαστοὺς τρόπους.

Ἀρκεῖ νὰ φυλλομετρήσεις τὴ φτενὴ συλλογὴ τὰ Λ ο υ λ ο ύ δ ι α τ ο ῦ κ α κ ο ῦ, νὰ παρατηρήσεις τὴν πολυσήμαντη ποικιλία στὰ θέματα αὐτῶν τῶν ποιημάτων καὶ νὰ τὴν παραβάλεις μὲ τὴν ποικιλία στὰ μοτίβα ποὺ ἀποκαλύπτει ὁ κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Μανέ, γιὰ νὰ συμπεράνεις ἀρκετὰ εὔκολα τὴν ἐκλε χ τ ι κ ὴ συγγένεια ποὺ ἔχουν οἱ ἀνησυχίες τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ζωγράφου.

Ἕνας ἄνθρωπος ποὺ γράφει τὴν Ε ὐ λ ο γ ί α, τοὺς Π α ρ ι σ ι ν ο ὺ ς π ί ν α κ ε ς, τὰ Δ ι α μ α ν τ ι κ ὰ καὶ τὸ Κ ρ α σ ὶ τ ῶ ν σ κ ο υ π ι δ ά δ ω ν, κ' ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ζωγραφίζει διαδοχικὰ τὸ Χ ρ ι σ τ ὸ μ ὲ τ ο ὺ ς Ἀ γ γ έ λ ο υ ς καὶ τὴν Ὀ λ υ μ π ί α, τὴ Λ ό λ α καὶ τὸν Π ι σ τ ὴ μ ὲ τ ὸ ἀ ψ έ ν τ ι, δὲν εἶναι δίχως κάποια βαθειὰ ἀνταπόκριση.

Μερικὲς παρατηρήσεις ἐπιτρέπουν νὰ ἐνισχύσεις αὐτὴ τὴ σχέση. Κι ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος, βγαλμένοι ἀπὸ τὸ ἴδιο περιβάλλο τῆς παλιᾶς παρισινῆς μπουρζουαζίας, ἀποδείχνουνε τὴν ἴδια, τὴ σπανιώτατη, συμμαχία μιᾶς ραφιναρισμένης κομψότητας στὶς αἰσθητικὲς προτιμήσεις τους καὶ μιᾶς περίεργης θέλησης ρώμης στὴν ἐχτέλεση.

Ἀκόμα περισσότερο: παραμερίζουν ἐξ ἴσου τὰ ἐντυπωτικὰ ἀποτελέσματα ποὺ δὲν προέρχουνται ἀπὸ τὴν καθάρια συνείδηση κι ἀπὸ τὴν κατοχὴ τῶν μέσων τῆς τέχνης τους· σ' αὐτὸ βρίσκεται κι ἀπ' αὐτὸ συνίσταται ἡ κ α θ α ρ ό τ η τ α τόσο στὴ ζωγραφικὴ ὅσο καὶ στὴν ποίηση. Δὲν ἔχουνε σκοπὸ καὶ κερδοσκοπήσουν πάνω στὸ «συναίσθημα», οὔτε νὰ εἰσαγάγουν τὶς «ἰδέες» προτοῦ ὀργανώσουν μὲ σοφία καὶ μὲ λεπτότητα τὴν «αἴσθηση». Κοντολογῆς, ἐπιδιώκουν καὶ πετυχαίνουν τὸ ὑπέρτατο ἀντικείμενο τῆς τέχνης, τὴ σ α γ ή ν η — ὁ ὅρος παρμένος μ' ὅλη του τὴ δύναμη.

Αὐτὰ συλλογιέμαι ὅταν ξανάρχεται στὴ μνήμη μου ὁ γλυκύτατος στίχος —(διφορούμενος στὰ μάτια τῶν διεστραμμένων, ποὺ ἔκαμε νὰ συγκινηθεῖ καὶ τὸ Παλάτι)— τὸ περίφημο «Ρόδινο καὶ μαῦρο διαμαντικό» τοῦ Μπωντλαίρ, τὸ ἀφιερωμένο στὴ Λ ό λ α τ ῆ ς Β α λ έ ν θ ι α ς. Τὸ μυστηριῶδες αὐτὸ διαμαντικὸ μοῦ φαίνεται καὶ ταιριάζει λιγώτερο στὴ στέρεη καὶ ρωμαλέα χορεύτρα, ποὺ, ζωσμένη ἕνα βαρὺ καὶ πλούσιο μεσοφόρι, ἀλλὰ σίγουρη γιὰ τὴ λυγεράδα τῶν μυώνων της, προσμένει μεγαλόπρεπα κάτω ἀπὸ τὸ διάκοσμο τὸ σημάδι γιὰ νὰ ξεσπάσει ἡ ὁρμή, ὁ ρυθμός, τὸ πηδηχτὸ παραλήρημα τῶν πράξεών της, ἀπ' ὅσο στὴ γυμνὴ καὶ ψυχρὴ Ὀ λ υ μ π ί α, τέρας χυδαίου ἔρωτα, ποὺ τὸ περιποιεῖται μιὰ ἀραπούλα.

Ἐδουάρδος Μανὲ

Ἡ Ὀ λ υ μ π ί α προσβάλλει τὰ ἤθη, ἀποπνέει μιὰν ἱερὴ φρίκη, ἐπιβάλλεται καὶ θριαμβεύει. Εἶναι σκάνταλο, εἴδωλο, δύναμη καὶ δημόσια παρουσία ἑνὸς ἄθλιου ἀπόρρητου τῆς Κοινωνίας. Τὸ κεφάλι της εἶναι ἄδειο: ἕνα μαῦρο βελούδινο σειρήτι τὸ ἀπομονώνει ἀπὸ τὸ κύριο μέρος τοῦ εἶναι της. Ἡ καθαρότητα μιᾶς τέλειας γραμμῆς περικλείνει τὸ κατ' ἐξοχὴν Ἀκάθαρτο, ἐκείνη ποὺ τὸ ὑπούργημά της ἀπαιτεῖ τὴν εἰρηνικὴ καὶ ἄθῳα ἄγνοια κάθε σεμνότητας. Χτηνώδης Ἑστιάδα ἀφιερωμένη στὸ ἀπόλυτα γυμνό, σὲ κάνει νὰ ὀνειρεύεσαι ὅλα ὅσα κρύβουνται καὶ διατηροῦνται ἀπὸ τὴν πρωτόγονη βαρβαρότητα κι ἀπὸ τὴν τελετουργικὴ ζωϊκότητα μέσα στὶς συνήθειες καὶ τὰ ἔργα τῆς πορνείας τῶν μεγάλων πόλεων.

ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΜΑΝΕ: Πορτραῖτο τῆς Βέρθας Μοριζὸ

Αὐτὸς εἶναι ἴσως ὁ λόγος ποὺ ὁ Ρεαλισμὸς ἀφοσιώθηκε τόσο φλογερὰ στὸ Μανέ. Οἱ νατουραλιστὲς ἀποσκοποῦσαν νἀναπαραστήσουν τὴ ζωὴ κι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ὅπως εἶναι καὶ βρίσκουνται — καὶ στὰ λόγια τους καὶ στὰ προγράμματά τους δὲν ἔλλειπε ἡ ἀφέλεια· ἀλλὰ ἡ θετικὴ ἀρετή τους εἶναι, μοῦ φαίνεται, πὼς βρήκανε ποίηση (ἢ καλύτερα εἰσαγάγανε ποίηση), καὶ κάποτε ἀπὸ τὴν πιὸ μεγάλη, σὲ ὡρισμένα ἀντικείμενα ἢ θέματα ποὺ περνοῦσαν ὡς τότε γιὰ εὐγενῆ ἢ ἀσήμαντα. Μὰ δὲν ὑπάρχει, στὴν περιοχὴ τῶν τεχνῶν, θέμα ἢ πρότυπο ποὺ ἡ ἐ χ τ έ λ ε σ η νὰ μὴν μπορεῖ νὰ τὸ ἐξευγενίσει ἢ νὰ τὸ ἐξευτελίσει, νὰ τὸ κάμει ἀφορμὴ ἀηδίας ἢ ἔκστασης. Ὁ Μπουαλῶ τ ὄ χ ε ι πεῖ!...

Ὁ Ἐμὶλ Ζολά, μὲ μιὰ θέρμη ποὺ ἔφτανε, σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο του, εὔκολα στὴ βιαιότητα, ὑποστήριξε λοιπὸν ἕναν καλλιτέχνη πολὺ διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ποὺ ἡ ρώμη του, ἡ τέχνη τῆς κάποτε βάναυσης ἐμφάνισης, ἡ τόλμη στὸ δράμα, προέρχουνταν ὡστόσο ἀπὸ μιὰ φύση τρελὴ γιὰ κομψότητα καὶ ποτισμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα κεῖνο τῆς ἐλαφρῆς ἐλευτερίας ποὺ ἀνάσαινες ἀκόμα στὸ Παρίσι. Ὅσο γιὰ θεωρίες καὶ συστήματα, ὁ Μανέ, σκεπτικιστὴς καὶ Παρισινός, χειραφετημένος ἀπ' ὅλα, δὲν πίστευε παρὰ στὴν καλὴ ζωγραφική.

Ἡ δική του ἔκαμε ὑποταχτικὲς του ψυχὲς ἀσύγκριτες. Τὸ πῶς, ἀπὸ τἀντίθετα ἄκρα τῶν γραμμάτων, ὁ Ζολὰ καὶ ὁ Μαλλαρμέ, συνεπαρθήκαν κ' ἐρωτεύθηκαν τὴν τέχνη του, αὐτὸ μπορούσε νάναι γι' αὐτὸν μεγάλη ἀφορμὴ περηφάνειας.

Ὁ «Θρίαμβος τοῦ Μανέ» ἀποτελεῖται λοιπὸν (κι ἀπ' ὅταν ἀκόμα ζοῦσε ὁ ζωγράφος) ἀπὸ τὴν ἀκρότατη ποικιλία τοῦ δαιμονίου, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ συνολικὸ ἀνταγωνισμὸ τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὸν ἀγαπήσαν καὶ τὸν ἐπιβάλαν. Ἐνῶ ὁ Ζολά, λόγου χάρη, ἔβλεπε καὶ θαύμαζε στὴν τέχνη τοῦ Μανὲ τὴν πραγματικὴ παρουσία τῶν ἀντικειμένων, τὴ ζωντανὰ κ' ἰσχυρὰ ἀπεικονισμένη «ἀλήθεια» — ὁ Μιλλαρμὲ ὀρεγόταν ἐδῶ ἀντιθέτως τὸ θαῦμα μιᾶς φιλήδονης καὶ πνευματικῆς μεταφορᾶς πραγματοποιημένης πάνω στὸ μουσαμά. Ἐξ ἄλλου, ὁ ἴδιος ὁ Μανὲ τοῦ ἄρεσε ἀπεριόριστα.

Προσθέτω πὼς ἐχτιμοῦσε μέσα στὸ ἔργο τοῦ Ζολὰ (σὰν κριτικὸς ἀκριβοδίκαιος ποὺ εἶταν) ὅ,τι κεῖ μέσα βρίσκεται δυνατὰ ποιητικό, καὶ λὲς μεθυστικὸ ἀπὸ τὴν ἐπιμονή. Μερικὲς ἀριστουργηματικὲς γραμμὲς ποὺ ἔγραψε γιὰ τὴ Ν α ν ά, τὸ σαρκικώτατο πλάσμα τοῦ μεγάλου μυθιστοριογράφου —ποὺ ὁ μεγάλος ζωγράφος θέλησε κι αὐτὸς νὰ τὸ ζωγραφίσει— τὸ μαρτυροῦνε.

Ἡ δόξα τοῦ ὀνόματος τοῦ Μανὲ ἐξασφαλίστηκε ἔτσι πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἀρκετὰ σύντομης ζωῆς του, ὄχι ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν κεφαλῶν ποὺ γνωρίζαν αὐτὸ τὄνομα καὶ τὴ σημασία του, ἀλλὰ πιὸ σοβαρὰ καὶ στέρεα, ἀπὸ τὴν ποιότητα, καὶ κυρίως ἀπὸ τὴ διαφορὰ τῶν θαυμαστῶν του.

Αὐτοὶ οἱ τόσο ἀνόμοιοι ἐραστὲς τῆς ζωγραφικῆς του βεβαιῶναν ὅλοι ταυτόσημα πὼς ἡ θέα του εἶτανε σημαδεμένη ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους μ α σ τ ό ρ ο υ ς —δηλαδὴ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἡ τέχνη τους καὶ τὸ κῦρος τους προσδίδουν στὰ ὄντα τοῦ καιροῦ τους, στὰ λουλούδια μιᾶς κάποιας μέρας, στὰ ἐφήμερα φορέματα, στὴ σάρκα, στὰ βλέμματα μιᾶς στιγμῆς, ἕνα εἶδος διάρκειας πιὸ μακριᾶς παρ' ὅσο πολλοὶ αἰῶνες, καὶ μιὰ στοχαστικὴ κ' ἑρμηνευτικὴ ἀξία ποὺ μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ μὲ τὴν ἀξία ἱεροῦ κειμένου. Προτείνουνε σὲ πολλὲς γενεὲς τὸν τρόπο τους νὰ θεωροῦν καὶ νὰ χειρίζουνται τὸν αἰσθητὸ κόσμο, τὴν προσωπική τους ἐπιστήμη νὰ ἐνεργοῦν μὲ τὸ μάτι καὶ τὸ χέρι γιὰ νὰ μεταβάλλουν τὴν πράξη τοῦ βλέπειν σὲ ὁρατὸ πρᾶγμα.

Δὲν ἔχω τὴν πρόθεση οὔτε τὴν ἁρμοδιότητα νἀναζητήσω τὴν οὐσία τῆς τέχνης τοῦ Μανέ, τὸ μυστικὸ τῆς ἐπίδρασής του, οὔτε νὰ καθορίσω τί ἐνισχύει καὶ τί θυσιάζει στὴν ἐχτέλεση (θεμελιακὸ πρόβλημα). Ἡ αἰσθητικὴ δὲν εἶναι τὸ φόρτε μου' κ' ἔπειτα — π ῶ ς ν ὰ μ ι λ ή σ ω γ ι ὰ τ ὰ χ ρ ώ μ α τ α; Εἶναι λογικὸ οἱ τυφλοὶ νὰ τσακώνουνται πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ὅπως ἐμεῖς ὅλοι τσακωνόμαστε πάνω στὴ μεταφυσική· ἀλλὰ οἱ ἀνοιχτομάτηδες ξέρουν καλὰ πὼς ὁ λόγος δὲν μπορεῖ νἀντιμετρηθεῖ μ' αὐτὸ ποὺ βλέπουν.

Θὰ προσπαθήσω, ὡστόσο, νὰ καθορίσω μιὰν ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις μου.

Δὲ βάζω τίποτε πιὸ πάνω, μέσα στὸ ἔργο τοῦ Μανέ, ἀπὸ κάποιο πορτραῖτο τῆς Βέρθας Μοριζό, μὲ χρονολογία τὸ 1872.

Πάνω στὸ οὐδέτερο καὶ καθαρὸ φόντο ἑνὸς γκρίζου παραπετάσματος, ἡ μορφὴ αὐτὴ εἶναι ζωγραφισμένη: λίγο μικρότερη ἀπὸ τὸ φυσικό.

Πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶμα, τὸ Μ α ῦ ρ ο — τὸ ἀπόλυτο μαῦρο, τὸ μαῦρο ἀπὸ ἕνα πένθιμο καπέλο καὶ τὶς κορδέλες του, τὶς ἀνακατωμένες μὲ τὰ χυτὰ σγουρά, τὰ καστανὰ μὲ ρόδινες ἀνταύγειες, τὸ μαῦρο ποὺ δὲν ἀνήκει παρὰ στὸ Μανέ, μὲ κατάχτησε.

Ἀπὸ τὸ καπέλο κρέμεται μιὰ φαρδιὰ καὶ μαύρη κορδέλα ποὺ καβαλάει τὸ ἀριστερὸ αὐτί, τυλίγει καὶ κρύβει τὸ λαιμό· καὶ τὸ μαῦρο μαφόρι, ποὺ σκεπάζει τοὺς ὤμους, ἀφήνει νὰ φαίνεται λίγη καθάρια σάρκα, μέσα ἀπὸ τὸ μυτερὸ ἄνοιγμα ἑνὸς γιακᾶ ἀπὸ λευκὸ πανί.

Αὐτὰ τὰ χτυπητὰ πεδία ἀπὸ ἔντονο μαῦρο πλαισιώνουν καὶ προβάλλουν ἕνα πρόσωπο μὲ μαῦρα μεγαλότατα μάτια, μ' ἔκφραση ἀφηρημένη καὶ σὰν ἀλαργινή. Ἡ ζωγραφικὴ εἶναι ρευστή, εὔκολη, ὑπάκουη στὴ λυγεράδα τοῦ πινέλου, κ' οἱ ἴσκιοι τοῦ προσώπου αὐτοῦ εἶναι τόσο διάφανοι, τὰ φῶτα τόσο λεπτά, ποὺ συλλογιέμαι τὴν τρυφερὴ καὶ πολύτιμη σύσταση τοῦ νεαροῦ κείνου γυναικείου κεφαλιοῦ τοῦ Φερμέερ ποὺ βρίσκεται στὸ Μουσεῖο τῆς Χάγης.

Ἀλλὰ ἐδῶ, ἡ ἐχτέλεση φαίνεται πιὸ γοργή, πιὸ λεύτερη, πιὸ ἄμεση. Ὁ μοντέρνος πάει γοργά, καὶ θέλει νὰ ἐνεργεῖ πρὶ νὰ πεθάνει ἡ ἐντύπωση.

Ἡ παντοδυναμία αὐτῶν τῶν μαύρων, ἡ ἁπλὴ ψυχρότητα τοῦ φόντου, οἱ χλωμὲς ἢ ρόδινες διαύγειες τῆς σάρκας, ἡ ἀλλόκοτη σιλουέττα ἑνὸς καπέλου «περασμένης μόδας»· ἡ ἀκαταστασία στὰ τσουλούφια, στὰ σειρήτια, στὴν κορδέλα, ποὺ μπλέκουνται στὸ γῦρο τοῦ προσώπου, τὸ πρόσωπο αὐτὸ μὲ τὰ μεγάλα μάτια, ποὺ ἡ ἀόριστη προσήλωσή τους περιέχει μιὰν βαθιὰν ἀφαίρεση, καὶ προσφέρει, σὰ νὰ ποῦμε, μιὰν π α ρ ο υ σ ί α ἀ π ο υ σ ί α ς — ὅλα αὐτὰ συγκεντρώνουνται καὶ μοῦ ἐπιβάλλουν μιὰν παράξενη αἴσθηση... Π ο ί η σ η ς — λέξη ποὺ πρέπει εὐθὺς νὰ τὴν ἐξηγήσω.

Πολλοὶ θαυμάσιοι πίνακες δὲ σχετίζουνται ἀναγκαστικὰ μὲ τὴν ποίηση. Πολλοὶ μαστόροι κάμαν ἀρι-

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τὰ Ἀλεξανδρινὰ Γράμματα

Ἡ Αἴγυπτος, ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ σιωπῆς, ἀρχίζει πάλι νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει.

Μετὰ τὸ σταμάτημα τῶν «Γραμμάτων» καὶ τῆς «Ἀλεξανδρινῆς Τέχνης», ποὺ ὑπῆρξε τὸ τελευταῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῆς χώρας τῶν Φαραώ, ἕνα περιοδικὸ ἑβδομαδιαῖο μόνο,—τὰ «Παναιγύπτια» τοῦ κ. Στ. Πάργα—ὑπῆρχε, ποὺ συνεκέντρωνε στὶς σελίδες του ὄχι μόνο κάθε εἴδους φιλολογικὰ κομμάτια, ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴν κίνηση τὴν ἐπιστημονική, καλλιτεχνική, κοινωνικὴ κλπ. τοῦ τόπου, γραμμένην ἀπὸ τὰ γνωστότερα ὀνόματα.

Τὴ μεγάλη ἔλλειψη ἑνὸς περιοδικοῦ ποὺ νὰ θυμίζη τὶς παληὲς κι' ἔνδοξες Ἀλεξανδρινὲς ἐποχὲς ἔρχεται νὰ πληρώση μιὰ ὁμάδα διανοουμένων κι' ἐπιστημόνων ἐκεῖ, ποὺ ἵδρυσαν τοὺς «Φίλους τοῦ Βιβλίου» μὲ τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ νὰ δώσουν σειρὰ ἀπὸ διαλέξεις μὲ ὁμιλητὲς τοὺς γνωστότερους Ἀλεξανδρινοὺς καὶ Ἀθηναίους, κινηματογραφικὲς παραστάσεις, φιλολογικὲς συγκεντρώσεις, ἐκδόσεις ἀξιολόγων βιβλίων, ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς κλπ. Κύριο μέλημα, ἐκτὸς τῶν παραπάνω καὶ ἡ ἔκδοση ἑβδομαδιαίου καλλιτεχνικοῦ, φιλολογικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ὀργάνου μὲ περιεχόμενο ὅ,τι ἀφορᾷ ἕναν πολιτισμένο σύγχρονο ἄνθρωπο.

Ὁ «Εἰκοστὸς Αἰών»—ἔτσι θὰ λέγεται τὸ περιοδικό τους—θὰ πρωτοβγῆ στὶς 20 Σεπτεμβρίου. Ἑτοιμάζεται ὁμοίως καὶ αὐστηρὸ μηνιαῖο του παράρτημα μὲ ἀνθρωπιστικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιεχόμενα, ἀπὸ τῆς 15 Ὀκτωβρίου. Εἰς τὶς ἀγγελίες ποὺ ἐκυκλοφόρησαν ἀναφέρονται ὡς συνεργάτες οἱ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ξένους λογοτέχνες καὶ συγγραφεῖς καὶ τὰ σπουδαιότερα σύγχρονα θέματα.

Τὰ «Ἅπαντα» τοῦ Καβάφη

Ὕστερα ἀπὸ ἐπεξεργασία δύο περίπου ἐτῶν, τίθεται σὲ κυκλοφορία αὐτὸ τὸν μῆνα τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ πρὸ τριετίας ἀποθανόντος μεγάλου Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ Κ. Π. Καβάφη, ἐπιμελημένο καλλιτεχνικώτατα ἀπὸ τὸν ἐκλεκτὸ ζωγράφο κ. Τάκη Καλμοῦχο.

Ὁ τόμος περιλαμβάνει ὅσα ποιήματα ὁ Καβάφης ἀνεγνώριζε ὡς ἰδικά του, ταχτοποιημένα κατὰ χρονολογία παρουσιάσεως καὶ μὲ μοντέρνα εἰκονογράφηση, ἀπορρέουσαν ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ ποίημα. Θὰ κυκλοφορήσουν εἰς τρεῖς διαφορετικὲς ἐκδόσεις: ἐξαιρετικῆς πολυτελείας (ἀντίτυπα 20 ἢ 25) σὲ μεταξωτὸ ἰαπωνικὸ χαρτὶ πολυτελείας καὶ ἁπλῆ. Ἂς σημειωθῆ ὅτι ἡ ἁπλῆ ἔκδοση εἶναι σὲ χαρτὶ μοναδικὸ καὶ σχεδὸν ἄγνωστο στὸν τόπο. Οἱ παραγγελίες ἔγιναν στὴν Ἀγγλία,

φέσουν δέ, χώρια ἀπὸ ἐλαφρὰ χρώματα ποὺ σκεπάζουν τὶς σελίδες πάνω στὰ ὁποῖα εἶναι τυπωμένο ἐξαιρετικὰ καλαίσθητα μὲ δυὸ μελάνια τὸ ποίημα —καὶ τὸ σύμπλεγμα τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀποθανόντος ποιητοῦ, χαραγμένο μὲ ὑδάτινες γραμμές.

Κάθε τόμος θὰ πωληθῆ φθηνότερα κι' ἀπὸ ὅ,τι ἐστοίχισε, ἐνδιαφερόμενοι οἱ κληρονόμοι του νὰ κάμουν προσιτὸ τὸ ἔργο τοῦ ἐκλιπόντος ποιητοῦ σ' ὅσους διαβάζουν. Ἀξίζει βέβαια ἡ ἀπόκτηση τοῦ ἔργου του, γιατὶ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ποιητοῦ δὲν ὑπάρχει συγκεντρωμένο ὡς τώρα σὲ αὐτοτελὲς βιβλίο, ἀλλὰ καὶ γιατὶ ἡ ἔκδοσή του εἶναι μοναδικὴ σὲ καλλιτεχνία καὶ πολυτέλεια. Ἐπὶ πλέον περιέχεται καὶ τὸ τελευταῖο ποίημα τοῦ Καβάφη, ὁλότελα ἄγνωστο.

στουργήματα χωρὶς ἀπήχηση.

Μάλιστα, συμβαίνει ὁ ποιητὴς νὰ γεννηθεῖ ἀργὰ μέσα σ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ὡς τότε δὲν εἶταν παρὰ ἕνας μεγάλος ζωγράφος. Τέτοιος ὁ Ρέμπραντ, ποὺ, ἀπὸ τὴν τελειότητα ποὺ φτασε ἀπὸ τὰ πρῶτα του ἔργα, ὑψώνεται τέλος στὴν ὕψιστη βαθμίδα, στὸ σημεῖο κεῖνο ὅπου κ' ἡ ἴδια ἡ τέχνη ξεχνιέται, γίνεται ἀδιόρατη, γιατὶ τὸ ὑπέρτατο ἀντικείμενό της, μὲ τὸ νἄχει θαρρεῖς συλληφθεῖ δίχως ἐνδιάμεσο, προκαλεῖ μιὰν ἔκσταση, ποὺ ἀπορροφᾶ, παραμερίζει ἢ καταναλίσκει τὸ αἴστημα τοῦ θαύματος καὶ τῶν μέσων. Ἔτσι γίνεται κάποτε ὅταν ἡ σαγήνη μιᾶς μουσικῆς κάνει νὰ ξεχνᾶς τὴν ἴδια τὴν ὕπαρξη τῶν ἤχων.

Μπορῶ τώρα νὰ πῶ πὼς τὸ πορτραῖτο ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ εἶναι ποίημα. Μὲ τὴν παράδοξη ἁρμονία τῶν χρωμάτων, μὲ τὴν παραφωνία τῶν δυνάμεών τους· μὲ τὴν ἀντίθεση τῆς μάταιης κ' ἐφήμερης λεπτομέρειας μιᾶς ἀπηρχαιωμένης κόμμωσης, μὲ δὲν ξέρω κ' ἐγὼ τί τὸ τραγικὸ στὴν ἔκφραση τῆς μορφῆς — ὁ Μανὲ κάνει νἀντιδονήσει τὸ ἔργο του κ' ἐπιβάλλει τὸ μυστήριο στὴ στερεότητα τῆς τέχνης του. Συνδυάζει μὲ τὴ φυσικὴ ὁμοιότητα τοῦ μοντέλου τὴ μοναδικὴ συγχορδία ποὺ ἁρμόζει σ' ἕνα παράδοξο πρόσωπο, καὶ συλλαβαίνει δυνατὰ τὸ ξέχωρο κι ἀφηρημένο θέλγητρο τῆς Βέρθας Μοριζό.

ΠΩΛ ΒΑΛΕΡΥ
(Μετάφραση Π.)

Ὁ Λάππας στὸ ἐξωτερικό.

Ἀνεχώρησε τὴν περασμένη Παρασκευὴ γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ ὁ μεγάλος Ἕλληνας τενόρος κ. Ὀδυσσεὺς Λάππας, προκειμένου νὰ ἐμφανισθῆ στὶς 12 καὶ 16 τρέχοντος στὸ Βισὺ τῆς Γαλλίας, κάμνοντας ἔναρξη τῆς ἐφετεινῆς περιόδου τῶν συμβολαίων του. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ ἐξαιρετικοῦ Ἕλληνα καλλιτέχνη στὸ Βισύ, τὴ γνωστὴ κοσμικὴ λουτρόπολη, ἡ ὁποία παραμένει σὲ ζωηρότατη ἀκόμα κίνηση, σχεδὸν μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου, ἔχει ἀναγγελθῆ πανηγυρικὰ ἀπὸ τὴ διεύθυνση τῶν πηγῶν καὶ ἀναμένεται μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον. Δὲν ἀποκλείεται νὰ κάμη καὶ τρίτη ἢ τέταρτη ἐκεῖ ἐμφάνιση. Ἀπὸ τὸ Βισὺ ὁ Λάππας θὰ φύγη γιὰ τὸ Μιλᾶνο, ὅπου θὰ τοῦ ἀναγγελθοῦν τὰ συμβόλαια ποὺ ἔχουν κλεισθῆ ἀπ' τὸ μάνατζέρ του γιὰ τὸν χειμῶνα, καὶ τὸν Ὀκτώβριο θὰ ξανάρθη γιὰ δουλειές του ἐδῶ γιὰ λίγες ἡμέρες.

FR. IUGLAS & I. SEMPER

Η ΕΣΘΟΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΦΤΑΚΟΣΙΑ χρόνια πρέπει νὰ γυρίσουμε πίσω γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ σχηματίσουμε μιὰ κάποια ἰδέα ἀναφορικὰ μὲ τοὺς σταθμοὺς ἀπ' ὅπου διάβηκε ἡ ἐσθονικὴ φιλολογία, καθὼς καὶ μὲ τοὺς δρόμους ποὺ χάραξε ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες ὡς ποὺ νὰ φθάση στὴν τωρινή της μορφή.

Ἐδῶ λοιπὸν κι' ἐφτακόσια χρόνια ὁ ἐσθονικὸς λαὸς ἔχασε τὴν πολιτικὴ καὶ πνευματική του λευτεριὰ κι' ἀναγκάστηκε νὰ σκύψη κάτω ἀπ' τὸν ξένο καταχτητή. Μιὰ διαφοροποίηση ἀρχίζει ἀνάμεσα στὶς κοινωνικὲς τάξεις καὶ ὁμάδες μὲ ἀποτέ-

Φ. Τούγκλας

λεσμα τὴ δημιουργία, ἀπ' τὄνα μέρος, μιᾶς ἀριστοκρατίας οἰκονομικο-πνευματικῆς κι' ἀπὸ τἄλλο ἑνὸς λαοῦ ἐξαθλιωμένου, βουτηγμένου στὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας. Οἱ κυρίαρχοι φέρνουν μαζὶ καὶ τὴ γλῶσσα τους —μιὰ γλῶσσα ξένη, ἀκατανόητη στὸ λαό— καὶ μ' αὐτὴ χτίζουν τὸν πνευματικό τους πολιτισμό. Ἀντίθετα, ὁ λαὸς ἔχει τὸ δικό του γλωσσικὸ ὄργανο, ποὺ μ' αὐτὸ ἐκφράζει τὴ σκέψη καὶ τὰ αἰσθήματά του. Ἕνα πλουσιώτατο φόλκλορ ξεπηδᾶ ἀπ' τὰ ἁγνὰ χώματα τῆς Ἐσθονίας, ἁπλώνεται πάνω ἀπ' τὶς καλύβες τῶν κάμπων σὲ μορφὲς δημοτικῶν τραγουδιῶν, σὲ ἀφηγήσεις, μύθους, γνωμικά.... Ὅ,τι μπόρεσε νὰ μαζευτῆ ἀπ' τὸ λαογραφικὸ αὐτὸ ὑλικὸ καὶ νὰ ταξινομηθῆ, γεμίζει σήμερα 280 χιλιάδες σελίδες. Εἶναι ὁ κλασσικὸς αὐτὸς θησαυρός, ἡ μοναδικὴ κληρονομιὰ τοῦ πνεύματος, ποὺ οἱ περασμένοι αἰῶνες χάρισαν στὸν ἐσθονικὸ λαὸ γιὰ νὰ θυμᾶται τὰ λαμπρὰ καὶ μεγαλειώδη ἀχνάρια ποὺ ἄφησε στὸ πέρασμά του. Ἔτσι, καθὼς εἶναι ἀτόφια αὐτὴ ἡ κληρονομιά, ἀρχέγονη—λαϊκή, θὰ παραμείνη πάντα μιὰ ἄδολη πηγὴ ἔμπνευσης γιὰ τὶς τωρινὲς καὶ μελλούμενες γενιές.

Τὸ πρῶτο ἐσθονικὸ βιβλίο φανερώνεται τριακόσια χρόνια ὑστερώτερα· μὰ εἶναι βιβλίο ξένο στὴ λαϊκὴ ψυχή, γραμμένο ἀπ' τὸν καταχτητὴ μὲ σκοπὸ νὰ προπαγανδίση θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ δόγματα. Ἄλλα 300 χρόνια θὰ μείνη στάσιμη ἡ λογοτεχνία τῆς χώρας καὶ θὰ πλουτίζεται μονάχα μὲ μερικὰ διδαχτικὰ καὶ εὐθυμογραφικὰ βιβλία.

Ὁ 19ος αἰῶνας εἶναι ὁ αἰῶνας τῆς ἀργῆς μὰ σίγουρης ἐθνικῆς ἀφύπνησης. Ὁ ἐσθονικὸς λαὸς ἀρχίζει σιγὰ-σιγὰ ν' ἀποκτᾶ συνείδηση καὶ νὰ δημιουργῆ τὸν δικό του πνευματικὸ πολιτισμό. Τὰ χρόνια τοῦτα σημαδεύουν μιὰ ζωντανὴ καὶ θαρραλέα προσπάθεια δημιουργίας σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ξεχωριστὰ στὴ φιλολογία. Αὐτὴ ἀντανακλᾶ τὴν μεταβολὴ τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν πορεία τῶν καινούργιων φιλοσοφικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ρευμάτων. Εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς λαϊκῆς ἰδεολογίας καὶ ψυχολογίας· ἀρχίζει ἀπ' τὸν σαντιμανταλισμὸ καὶ φθάνει ὡς τὰ ἀκροτελεύτια τοῦ ρεαλισμοῦ—νατουραλισμοῦ.

Σὲ μιὰ τέτοια περίοδο ἡ κίνηση γύρω ἀπ' τὰ γράμματα πρέπει νὰ κριθῆ σὰν μιὰ προσπάθεια ἀναζωντάνιας ἀπ' τὸν βαθὺ λήθαργο τῶν αἰώνων, ποὺ ἂν καὶ δὲν ἔδωσε ἱκανὰ ἀποτελέσματα, στάθηκε ὅμως μιὰ λαμπρὴ ἀπαρχὴ γιὰ τὴν κατοπινὴ ἐξέλιξη τῆς λογοτεχνίας.

Ὁ 20ὸς αἰῶνας σημειώνει τὴν πορεία μιᾶς πλατύτερης ἀνάπτυξης στὸν τομέα τῶν κοινωνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἀναζητήσεων. Ἀνοίγονται νέες προοπτικές, χαράζονται σταθερότεροι δρόμοι, ὅλο καὶ καθορίζονται οἱ σκοποὶ γιὰ μιὰ νέα κουλτούρα.

Τρία ὀνόματα ἀκτινοβολοῦν τώρα στὸ φιλολογικὸ στερέωμα, ποὺ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν σὰν τρεῖς κύριοι σταθμοί, ἀπ' ὅπου ξεκινᾶ ἡ σύγχρονη λογοτεχνία μας: Ζουὰν Λίϊβ, Ἐντ. Βίλντε καὶ Ἄουγκουστ Κίτσμπεργκ. Ὁ πρῶτος διαπρέπει στὴν ποίηση, ὁ δεύτερος στὸ ρομάντσο καὶ ὁ τρίτος στὸ θέατρο. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ εἶναι τὸ γιοφύρι ποὺ ἑνώνει τὴν παληὰ μὲ τὴ νεώτερη γενιά.

Τὸ 1905 ἱδρύεται ἕνα φιλολογικὸ σωματεῖο νέων μὲ τὸν τίτλο «Νὸρ Ἔστ» («Νέα Ἐσθονία»). Τὸ σύνθημά του εἶναι: «Νὰ γίνουμε εὐρωπαῖοι ἀλλὰ πρῶτ' ἀπ' ὅλα Ἐσθονοί» ποὺ θὰ πῆ, πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ μιμούμαστε δουλικὰ τοὺς ξένους, μὰ νὰ πασχίσουμε νὰ μαζέψουμε τὶς δυνάμεις μας καὶ νὰ βγάλουμε ἀπ' αὐτὲς ἕναν δικό μας πολιτισμό.

Τὸ πρόγραμμα τῆς «Νέας Ἐσθονίας» ἐπηρέασε ἀρκετὰ τὴν καινούργια κοινωνία στὸ μεταξὺ τῶν δυὸ ἐπαναστάσεων (1905—1917). Ἡ ἐπίδραση αὐτὴ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερα, ἀλλὰ μὲ περιωρισμένη ἔνταση.

Ἀπ' τὴν «Νέα Ἐσθονία» βγῆκε ὁλάκερη μιὰ γενιὰ συγγραφέων ποὺ στάθηκε ἀξιοζήλευτο παράδειγμα πίστης καὶ ἐπιμονῆς. Εἶναι φανερὸ πὼς οἱ νέοι αὐτοὶ εἶχαν τὴν φιλοδοξία νὰ μπάσουν στὸ κενὸ τῶν παληῶν ἀξιῶν καινούργιες μορφὲς τέχνης, κι' ἀκόμη πὼς ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῶν νέων αὐτῶν μορφῶν· ὅμως πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσουμε, πὼς ὅλες αὐτὲς οἱ ἄκρες τάσεις ἔδωσαν κάποιο ἀποτέλεσμα, χάραξαν δρόμους σταθεροὺς ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπῆρχαν παρὰ δύσβατα καὶ ἀνώμαλα μονοπάτια.

Ὁ «αἰσθητισμὸς» τῆς «Νέας Ἐσθονίας» δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ νὰ γεννήση τὴν ἀντίδραση ἑνὸς ρεαλισμοῦ καὶ «νέο-ἀντικειμενισμοῦ». Τὸ παληὸ δόγμα τοῦ φιλολογικοῦ ἐκλεκτικισμοῦ ὑποχωρεῖ σιγὰ-σιγά. Στὴ θέση του μπαίνει μιὰ νέα φόρμα μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὸν αἰσθητισμὸ καὶ τὸν ἀντικειμενικὸ νατουραλισμό. Εἶναι ἡ ζωντανὴ ἔκφραση τῆς καινούργιας ζωῆς καὶ τῶν ἀπαιτήσεών της. Μᾶς εἶναι φυσικὰ δύσκολο μέσα στὰ προκαθωρισμένα τοῦτα ὅρια νὰ δώσουμε ἕναν πίνακα λίγο-πολὺ ἀναλυτικὸ τῶν συγγραφέων καὶ τῶν

Μαρία Οὔντερ

ἔργων τους. Γιὰ τοῦτο θὰ περιοριστοῦμε μονάχα νὰ ἀπαριθμήσουμε μερικὰ ἀπ' τὰ πιὸ γνωστὰ ὀνόματα: Ἂς ἀρχίσουμε ἀπ' τὴ λυρικὴ ποίηση. Ὁ καθηγητὴς Σουΐτς ἀνοίγει νέους δρόμους στὸ εἶδος αὐτό. Εἶναι ὁ ποιητὴς ποὺ ἐνσαρκώνει στὸ πιὸ τέλειο, τὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενο τῆς «Νέας Ἐσθονίας». Εἶναι ὁ κλασσικός, ὁ τυπικός, νὰ ποῦμε, ἐκπρόσωπός της. Πλάϊ στὸν Σουΐτς ἀξίζει νὰ τοποθετήσουμε δυὸ ἀκόμη ποιητὲς ποὺ βάδισαν πάνω στὰ ἴδια σχεδὸν ἰδεολογικὰ χνάρια: τὸν Ἔρνστ Ἔννυ καὶ τὸν Β. Γκρούνταλ—Ριντάλα. Ἀκολουθεῖ μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ ποιητὲς δημιουργικούς:

Ἡ Μαρία Οὔντερ, ἡ γλυκειὰ καὶ αἰσθαντικὴ ποιήτρια τοῦ Βορρᾶ, ποὺ συνδυάζει ἕναν σπάνιο διακοσμητικὸ πλοῦτο μὲ τὸ πάθος ἑνὸς βαθύτατου λυρισμοῦ. Ὁ Χένρικ Βίσναπου, ἐπαναστατικός, βίαιος, σχεδὸν κτηνώδης στὸν πρωτόγονο λυρισμό του. Ι. Σέμπερ, ὁ μεταφυσικὸς τοῦ αἰσθήματος· Ι. Μπαρμπάρους, ὁ ὁρμητικὸς καὶ εἰδυλλιακὸς ποιητὴς μὲ τὸν τραχὺ μεταλλικὸ στίχο ποὺ μοιάζει μὲ πολεμικὸ ἐμβατήριο.

Ὁ Γκέοργκ Σουΐτς εἶναι ὁ μεταπολεμικὸς σκεπτικιστής, ὁ μελαγχολικὸς μὲ τὴν παράδοξη φωνή, τὴν δυσαρμονικὴ μὰ πόσο λεπτὴ καὶ δονούμενη, πόσο ἐσωτερική. Ἀκόμα πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τοὺς Α. Ἄλλε, Β. Ἄνταμς, Ε. Χίρ, Α. Ἄτσον, Ι. Κέρνερ, Η. Ἄνταμσον κ.ἄ.

Ἡ λυρικὴ ποίηση γίνεται στοιχεῖο ζωῆς, ἡ φωνή της εἶναι φωνὴ ἀπ' τὸ χάος ποὺ ἀνοίχτηκε στὰ δύσκολα χρόνια τοῦ μεταπολέμου.

Ὁ πεζὸς λόγος ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ μιὰ σειρὰ συγγραφεῖς ποὺ ἀξιόλογα μποροῦν νὰ σταθοῦν πλάϊ στοὺς μεγάλους εὐρωπαίους συναδέλφους των. Στὴν κορυφὴ τῆς πυραμίδας στέκει ὁ Α. Τάμσαρε μὲ τὸ ρομάντσο του «Ἀλήθεια καὶ Δικαιοσύνη», ποὺ σημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία.

Ἄλλος μυθιστοριογράφος εἶναι ὁ Μ. Μέτσανουρκ (1874): («Ὁ Τάφος χωρὶς Ἴχνη», — «Ὁ Κόκκινος Ἄνεμος»).

Ἐδ. Βίλντε (1865) («Külmale maale». — «Στὴ χώρα τοῦ ψύχους». —«Ὅταν οἱ ἄνδρες τοῦ Ἀννίβα ἦρθαν στὴν Ταλλίννα» κ.ἄ.), κοινωνικὰ ρομάντσα ποὺ δίνουν μιὰν εἰκόνα τῶν φεουδαλικῶν ὅρων τῆς ἐσθονικῆς γῆς.

Ὁ Λοὺτς (1887) ὁ λαϊκώτερος ἴσως πεζογράφος τῆς Ἐσθονίας. Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ἀκόμη τὸν νατουραλίστα Κ. Ροῦμορ, Η. Ράουντσεπ, δραματικὸ συγγραφέα καὶ ἐπιφυλλιδογράφο («Ὁ Δικαστὴς Σαμψών»), Ι. Λάττικ («Διηγήματα γιὰ παιδιά»), Α. Γκαΐλιτ, φαντασιογράφο μὲ ρωμαλέο στύλ. Τὸν λυρικὸ νουβελλίστα Ρ. Ρότ, Α. Κίβικας, φανταιζίστα καὶ εἰδυλλιογράφο τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τοὺς νέους Ρ. Βάλλακ, Ι. Ζαΐκ κ.ἄ.

Χωρὶς ἄλλο τὴ φιλολογία μας τὴν καθορίζει σήμερα ἕνας συντελεστὴς διεθνικὸς ποὺ πρέπει νὰ τὸν τοποθετήσουμε σὲ πρώτη μοῖρα. Διαπιστώνουμε τὴν ἴδια ἀνησυχία, τὴν ἴδια οἰκουμενικὴ ἀναζήτηση μὲ τοὺς ἄλλους, τὴν ἴδια δίψα γιὰ ἔρευνα, τοὺς ἴδιους πειραματισμοὺς γύρω ἀπ' τὴν τέχνη.

Εἶναι φανερὸ πὼς αὐτοὶ οἱ πειραματισμοὶ ἔχουν ἐδῶ ἕνα χαρακτῆρα διαφορετικό. Ὁ πόλεμος λόγου χάρη ποὺ ἀνοίχτηκε στὴ Γαλλία ἀνάμεσα σὲ κλασσικοὺς καὶ ρομαντικοὺς εἶναι σὲ μᾶς ἄγνωστος· ἀντίθετα μᾶς εἶναι γνώριμοι οἱ καυγάδες ἀναμεταξὺ ρομαντικῶν καὶ ρεαλιστῶν.

Ὁ «αἰσθητισμὸς» τῆς «Νέας Ἐσθονίας» εἶναι τὸ δόγμα τῆς «φόρμας», τῆς τέχνης, τὸ κυνῆγι τῆς φαντασίας καὶ τοῦ λυρισμοῦ. Ἡ ἀντίδραση σ' αὐτὲς τὶς ἀρχὲς ἐκδηλώνεται μὲ τὸν ρεαλισμὸ καὶ τὸν ἐξπρεσσιονισμὸ τῆς νέας σχολῆς. Ὁ «αἰσθητισμὸς» δὲν βρίσκει πιὰ ὀπαδούς, ὡστόσο ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπηρεάζη ὡς ἕνα βαθμὸ τὴν τέχνη. Τὸ εἶδος αὐτὸ ποὺ τόσο ἀγαπήθηκε καὶ καλλιεργήθηκε στὰ ἐπαναστατικὰ χρόνια ἔχει σήμερα μιὰν ἀξία σχεδὸν διακοσμητική.

Ἡ ἐποχή μας εἶναι ἐποχὴ τῆς πρόζας, ὅμως κι' αὐτὴ μπαίνοντας εὐθὺς ἀμέσως στὸ πρῶτο πλάνο γύρεψε νὰ ἐπιβληθῆ μὲ τὴν ποσότητα καὶ λιγώτερο μὲ τὴν ποιότητα. Οἱ διαγωνισμοὶ ποὺ ὠργανώθηκαν πάνω σ' αὐτὸ τὸ σκοπό, καὶ ὠφέλησαν καὶ ἔβλαψαν. Ὠφέλησαν μᾶλλον ποσοτικά, καθὼς εἴπαμε. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ἔσπρωξαν δελεαστικὰ τοὺς συγγραφεῖς, ὑποχρεώνοντάς τους νὰ προχειρολογοῦν.

Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ ἀπ' τὸν «αἰσθητισμὸ» στὸν ρεαλισμὸ-ἐξπρεσσιονισμὸ δὲν εἶναι ὁλότελα συμπτωματική. Ἐκδηλώθηκε σὰν μιὰ ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ἀναζητήσεών της. Ἡ λογοτεχνία ἐγκαταλείπει μὲ τὸν καιρὸ τὴν σφαῖρα τῆς φαντασίας καὶ τῆς «καθαρῆς» δημιουργίας καὶ κατεβαίνει πρὸς τὴ γῆ, ζυγώνει ἀπὸ κοντὰ τὴν πραγματικότητα καὶ ἀφιγκράζεται τὸ γρήγορο καρδιοχτύπι της.

Ταυτοχρόνως πρέπει νὰ διαπιστώσουμε μιὰ πάλη ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἄλλες τάσεις, τὸν «ἐθνισμὸ» καὶ «διεθνισμό», μὰ ἡ πάλη αὐτὴ ἐκδηλώνεται πιὸ συγκρατημένα, πιὸ ἤρεμα, δὲν ἔχει τὸν βίαιο καὶ πολεμικὸ χαρακτῆρα τῶν ἄλλων χωρῶν. Τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, τὸ δρᾶμα, ἀκόμη καὶ ἡ λυρικὴ ποίηση ἀντλοῦν τὰ θέματά τους ἀπ' τὴν ἐθνικὴ γῆ (ἠθογραφικὴ νουβέλλα, ἀγροτικὸ μυθιστόρημα), μὰ σύγκαιρα θέτουν προβλήματα κοινωνικά, διεθνιστικά, προβλήματα πανανθρώπινα.

Ἡ Ἐσθονία, σὰν χώρα ποὺ βρίσκεται στὸ διάμεσο ἄλλων χωρῶν, δὲν μπορεῖ, εἴτε τὸ θέλει, εἴτε ὄχι, νὰ μείνη στὰ καλούπια ἑνὸς στατικοῦ συντηρητισμοῦ. Γεννήθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια ἕνα κριτικιστικὸ καὶ ἀναλυτικὸ πνεῦμα ποὺ βρίσκεται ἔξω ἀπ' τὴ σφαῖρα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν παληῶν ἡρωϊκῶν καιρῶν.

Ἐξ ἄλλου αὐτὸς ὁ ραντικαλισμὸς καὶ τὸ κύτταγμα σὲ ὑψηλότερες πνευματικὲς περιοχὲς ἔγινε ἀφορμὴ νὰ σχηματισθοῦν ὅμιλοι ἰδεολογικὰ ἀντίθετοι, μὲ διαφορετικὲς κατευθύνσεις καὶ συνθήματα. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι: «Νέα Ἐσθονία», «Σιουρού», «Ταραπιτὰ» καὶ ὁ «Κύκλος». Ὡστόσο ὑπάρχουν συγγραφεῖς ἔξω ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς λέσχες ποὺ προτιμοῦν τὴν παραγωγικὴ μοναξιὰ ἀπὸ τὸν θόρυβο τῶν «κύκλων» καὶ τῶν συζητήσεων.

Τέλος, αὐτὴ τὴν ὥρα βρισκόμαστε μπρὸς σὲ μιὰ δράση γόνιμη καὶ ἀποδοτικὴ τέτοια, ποὺ ὡς τὰ σήμερα δὲν γνώρισε ἡ χώρα μας. Τὰ Ἐσθονικὰ Γράμματα ὕστερ' ἀπὸ χρόνια μάταιες κι' ἄκαρπες ἀναζητήσεις μπαίνουν ὁριστικὰ πλέον στὸν δρόμο τῶν προσανατολισμῶν, ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ σύγχρονη ἀνθρωπότης τοῦ πνεύματος, καὶ ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὴν ἁπλῆ, εἰλικρινῆ καὶ λιγώτερο φαντασιόπληκτη σύλληψη καὶ διατύπωση τῆς ζωῆς.

(Μετάφραση)
ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤ. Γ. ΚΟΥΡΤΗ
ΣΧΕΣΙΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΥΛΗΣ
Δραχ. 25
Βιβλ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΓΥΡΟΙ

ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ

ΣΚΟΡΠΙΕΣ ΜΟΛΥΒΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΝΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Ρεπορτάζ: Μ. ΒΑΪΑΝΝΟΥ — Σχέδια: Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

ΤΟΠΟΣ μας εἶν' ἀπ' τὰ λιγοστὰ μέρη ποὺ τὰ περιβρέχει ἀπ' ὅλες των τὶς μεριὲς μιὰ μοναδικὴ θάλασσα.

Τελευταῖος ἀπ' ὅλα τὰ κράτη τῶν Βαλκανίων, χαμηλότερος κι' ἀπ' ὅλα πρὸς τὴ Μεσόγειο, εἶναι σὰν ἕνα ροῦχο μπουγάδας ξεχασμένο, αἰῶνες τώρα, στὸ σκοινὶ γιὰ νὰ στεγνώση... Τὰ μέλη του λερωμένα πιὰ ἀπὸ τὴν πολυκαιρία κι' ἀπ' τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδραση τοῦ ἥλιου τεντώνουν στὸ γαλάζιο ὑγρὸ στοιχεῖο τὶς ἄκρες τους, ἀφίνοντας ἀλλοῦ νὰ εἰσχωρήσουν, ὅσο μποροῦν πιὸ ἁπαλά, κι' ἀλλοῦ βίαια καὶ ἀνήμερα — ἀπ' τὸ βάθος του, ὡς τὴν ἐπιφάνειά του..

Ἂν δὲν ἦταν Ἑλλάδα, παρὰ ἄλλο κράτος στὴ θέση του, θὰ θεοποιούσαμε τὴ θάλασσα, λατρεύοντάς την σὰ θεό. Μά, ἐδῶ ποὺ ὅλοι... λιποταχτοῦν ἀπὸ τὸ —θαλασσινὸ— ἐπάγγελμά των γιὰ ν' ἀναζητήσουν δουλειὲς στὴν ξηρά, πιὸ εὔκολες, κατὰ τὴν ἀντίληψή τους, ὅλα γίνονται. Ἔτσι καὶ στὸ ζήτημα τοῦτο.

Στὴ θάλασσά μας χρωστοῦμε ὡς σήμερα πολλὰ πράγματα· πρὸ παντὸς τὴν Ἱστορία μας καὶ τὴ γεωγραφική μας θέση, κ.ἄ. Κι' ἀκόμα σ' αὐτὴν χρωστᾶ ὁ Ὀδυσσέας τὴν παγκόσμια φήμη του καὶ χάρις σ' αὐτὲς —θάλασσα καὶ φήμη τούτου — ὁ συντοπίτης μας σ' ὅποιο λιμάνι τοῦ κόσμου περίπου κι' ἂν πᾶμε, θὰ παρουσιαστῆ μπροστά μας γιὰ ν' ἀρθρώση στὴ γλῶσσα μας τὴν καλημέρα του — ἢ σὲ παρεφθαρμένη γλῶσσα τοῦ τόπου ἐκείνου...

Τὸ προσὸν αὐτὸ τοῦ τόπου μας δὲν σπανίζει βέβαια σ' ἄλλα κράτη. Ἀλλὰ ἡ δικιά μας θάλασσα ἔχει κάτι ἱστορικὰ μυστικά, κάτι κατορθώματα ἀξέχαστα, κάποιες ὀμορφιὲς μοναδικὲς ποὺ ἀλλοῦ δὲν τὶς συναντᾶ κανεὶς τόσο γραφικὲς κι' ἐνδιαφέρουσες.

Ἐδῶ γίνεται σύνθεση τῆς θαλασσάς μας μὲ τὸ περιβάλλον, μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ μέσα ἀπ' αὐτὲς τὶς ζυμώσεις ξεπηδοῦν τὰ ἐνδιαφέροντα ποὺ δὲν ἔχουν οἱ ἄλλοι τόποι.

Τ' ἀκρογιάλια, ὁ οὐρανός, τὰ τοπία, οἱ χρωματισμοὶ — ὅλα μιλοῦν

Χωριάτες πλένουν σιτάρι σ' ἕνα χωράφι τῆς Εὐβοίας

στὴν ψυχὴ καθενός μὲ τὸν τρόπο τους καὶ τὸν μαγνητίζουν, τὸν σκλαβώνουν, τὸν τυφλώνουν ἀπὸ τὴν ὀμορφιά.

Ὡς κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ θάλασσα τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν πόλεων, ἡ αἰχμαλωτισμένη μέσα στὴν ἀγκάλη ἑνὸς ἀτελεύτητου τεχνητοῦ λιμανιοῦ, ἀκάθαρτου, βαθειοῦ καὶ σκοτεινοῦ —κι' αὐτὴ ἔχει κάτι τὸ ξεχωριστὸ ποὺ θαμπώνει ἕνα περαστικὸ ξένο καὶ τὴν κυττάζει ἀπὸ τὴν πλωτὴ πόλη του μ' ἕνα τρόπο ἀχόρταγο σὰν νὰ εἶναι κάτι, γι' αὐτόν, πρωτοειδωμένο, ἄγνωστο, ἱερό...

Ξεχωριστὰ γιὰ τὴ θάλασσα τῶν νησιῶν — τὴ φωτεινὴ θάλασσα τοῦ φωτεινοῦ μας Ἀρχιπελάγους, ὅταν αὐτὴ τραγουδᾶ στὰ νταντελλωτὰ κράσπεδα τῶν νησιῶν μας, δὲν βρίσκει κανεὶς λόγια καὶ πινελιὲς γιὰ νὰ τὴν περιγράψη ὅπως τὴν βλέπει ζωντανὴ καὶ νὰ τὴν ὑμνήση ὅταν ζητήση στὸ ξέσπασμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του νὰ πῆ ὅ,τι πλημμυρίζει τὴ σκέψη του καὶ τὴν ψυχή του.

Ἔτσι, ὅταν τὸ τουριστικὸ βαπόρι φτάση στὰ χωρικὰ ὕδατα ἑνὸς νησιοῦ, ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ εἶναι τὸ δρομολόγιό του καὶ πιάσει τὸ λιμάνι του, οἱ ἐπιβάτες του, σηκωμένοι ἀπὸ πολὺ πρωΐ, ἔχουν καταβροχθίσει κι' ὅλας τὴν ἀρχιτεκτονική του μὲ τὰ κυάλια τους, τὄχουν γνωρίσει κι' ὅλας στὴ γενικότητά του.

Δὲν ὑπολείπεται, παρὰ ἡ ἔξοδός τους, γιὰ τὴ γνωριμία «ἐκ τοῦ πλησίον». Τότε: μουσεῖα, πλατεῖες, δρόμοι, ἐκκλησίες, ἀγορὲς κλπ. κατακλύζονται ἀπὸ τὸ πολύχρωμο φορτίο του, ποὺ θεώμενο ἀπὸ μακρυά, ἐνθυμίζει περισσότερο τάξη ἄμορφου μωσαϊκοῦ, παρὰ ξένους καθ' ὁμάδας.

Ἡ πλωτὴ πόλις ποὺ τοὺς ἔφερε μένει κενὴ — ὅλη τὴν ἡμέρα. Ποῦ καὶ ποῦ ἀπάνω της ξεχωρίζει κανένας καθυστερημένος ἐπιβάτης, ἢ κανένας ἀπὸ τὸ πλήρωμα, ἐπιφορτισμένος γιὰ τὴ φύλαξη, ἢ τὴν καθαριότητά του. Κι' ἡ πλωτὴ πόλις βρίσκει τὴν εὐκαιρία, μόνη καθὼς ἔμεινε, νὰ ὀνειρευτῆ μέσα στὴν ἐξαίσιαν ἀγκαλιὰ μιᾶς μοναδικῆς θάλασσας ποὺ λαμποκοπᾷ κι' ἂν ἐν τῷ μεταξὺ μάλιστα ἔχει προχωρήσει ὁ ἥλιος, τότε δίνει τὴν ἐντύπωση φιλάρεσκης κοπέλλας ποὺ καθρεφτίζει τὰ κάλλη της μέσα στὰ πλούσια ροῦχα της πάνω στὴν ὁλοκάθαρη κι' ἤρεμη σὰν καθρέφτης ἐπιφάνεια τῆς νησιώτικης θάλασσας,—μιᾶς θάλασσας ποὺ προσέχει τοὺς φίλους της—ὅταν μάλιστα αὐτοὶ εἶναι ξένοι — καὶ τοὺς περιποιεῖται ὅσο πρέπει...

Τὰ ἑλληνικὰ νησιά!...

Τίποτε τὸ τεχνητό, τίποτε τὸ ψεύτικο, τὸ προσποιητό: εἶναι ὅμως μέσα στὴ φτώχεια τῆς τεχνητῆς ὀμορφιᾶς τους κάτι τι. Ἂν ὑπῆρχαν ἀλλοῦ, ἂν ἀποτελοῦσαν τμῆμα ἄλλων τόπων, καὶ τί δὲν θὰ ἔκαμνε τὸ κράτος αὐτὸ γιὰ νὰ τὰ μεταμορφώση σὲ κήπους καὶ σὲ παραδείσους;

Ἔτσι θὰ ἦταν πιὸ εὔκολο νὰ ἑλκύσουν βαθύπλουτους Κροίσους, κοσμοπολίτες, ρωμαντικοὺς κ.ἄ. γιὰ νὰ τὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ ν' ἀφήσουν σ' αὐτὰ τὰ δολλάρια ἢ τὶς λίρες τους.

Τώρα, παραμένουν ἁπλᾶ νησιά, μὲ τὸ περίεργο ἑλληνικὸ χρῶμα τους, τὴν πρωτόγονή τους ἀρχιτεκτονική, ποὺ τὴν θαυμάζουν ἄνθρωποι καὶ ἐπιστήμονες ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο καὶ ποὺ γι' αὐτὰ ἔρχονται νὰ τὰ γνωρίσουν κι' ἀπὸ κοντά.

Τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὰ παραπάνω κι' ἀπὸ μιὰ πλατύτατη φιλοξενία κι' εὐγένεια τῶν κατοίκων τους δὲν συγκεντρώνουν. Παραμένουν μονάχα οἱ θαυμαστὲς πετρώδεις περιοχὲς ποὺ ξεπήδησαν κατὰ καιροὺς κι' ἀνεδύθησαν μέσα ἀπὸ τὴ γαλανὴ θάλασσα καὶ ποὺ ψήθηκαν, αἰῶνες τώρα ἀπὸ ἕναν φλογισμένο καὶ μεθυσμένο ἀπὸ τὴ λάμψη του ἥλιο, αὐτός, ποὺ ἀκούραστος διαπερνᾶ τὸ στερέωμα ὅλο τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του προσφέροντας τὸ εὐεργετικό του φῶς σ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς ὑδρογείου.

Λὲς καὶ καταλαβαίνουν τὴ θέση τους καὶ τὴν ἀξία τους, παραδίνονται στὰ βλέμματα, στὶς ἔρευνες καὶ στὶς παραξενιὲς ὅλων τῶν μελῶν τοῦ περαστικοῦ καραβανιοῦ, σὰν ὑποψηφία «μίς», ποὺ ἐξετάζεται κι' ἐρευνᾶται ἀπὸ τὴν ἑλλανόδικο ἐπιτροπὴ γιὰ ν' ἀναδειχθῆ βασίλισσα τῆς ὀμορφιᾶς τοῦ τόπου της...

Προχωρώντας ἡ ἡμέρα ἐπάνω τους, ἀποκαλύπτει καὶ περισσότερο τὶς ὀμορφιές τους· ἡ δροσιὰ ὅπως ἔρχεται ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν βουνῶν, ἢ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ πελάγους, ὁ ἥλιος ὅπως στέλλει τὸ φῶς του ἀπὸ ψηλά, φωτίζοντας ἄλλα μέρη των καὶ σκιάζοντας ἄλλα, τὸ χρῶμα ποὺ παίρνουν μ' αὐτὲς τὶς ἐναλλαγές—ὅλ' αὐτὰ γίνονται ἀφορμὲς νὰ φανοῦν οἱ ὡραιότερες φυσικὲς σκηνογραφίες ποὺ μπορεῖ νὰ πλάσση ἡ φύση πάνω στὸ ἑλληνικὸ νησί.

Νά, πῶς ἡ φήμη των τώρα τελευταῖα ἔχει ξεπεράσει ὅλα τὰ ὅρια τοῦ τόπου μας καὶ τοῦ δυνατοῦ, καὶ κυκλοφορεῖ σ' ὅλο τὸν τύπο τοῦ ἔξω κόσμου, στὰ τουριστικὰ γραφεῖα, στὰ κοσμικὰ καὶ μεγάλα περιηγητικὰ κέντρα, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ μανία τῶν μεγάλων ταξειδιῶν, τῶν ρωμαντικῶν γνωριμιῶν καὶ περιηγήσεων, εἰς πεῖσμα τῆς Γεωγραφίας, ποὺ δὲν καταδέχτηκε ποτὲ νὰ τοὺς δώση στοὺς χάρτες της μιὰ θεσούλα, νὰ τὰ σχεδιάση προσεχτικὰ ὅπως εἶναι, ν' ἀναφέρουν δυὸ-τρία ἀπὸ τὰ μέρη τους,—αὐτὰ ποὺ καθένα τους ἔχει καὶ μερικὲς γερὲς σελίδες ἡρωϊκῆς ζωῆς ποὺ προσέφεραν αὐθόρμητα στὸ ἔθνος γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ μεγάλωμά του...

□□

Ἀπάνω στὴ γέφυρα τοῦ πλοίου· βραδυνό. Ὅλα φεύγουν πρὸς τὴν ἀντίθετη διεύθυνση σὰν νὰ τὰ σέρνει ἕνα ἀόρατο, δυνατὸ χέρι. Σὲ λίγο θὰ ἐξαφανιστοῦν στὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντα ποὺ ἀρχίζει κι' αὐτὸς νὰ θαμπώνη.

Ἕνα τουριστικὸ ταξεῖδι, δὲν ξέρω κι' ἐγὼ ἀπὸ ποιὸ τουριστικὸ

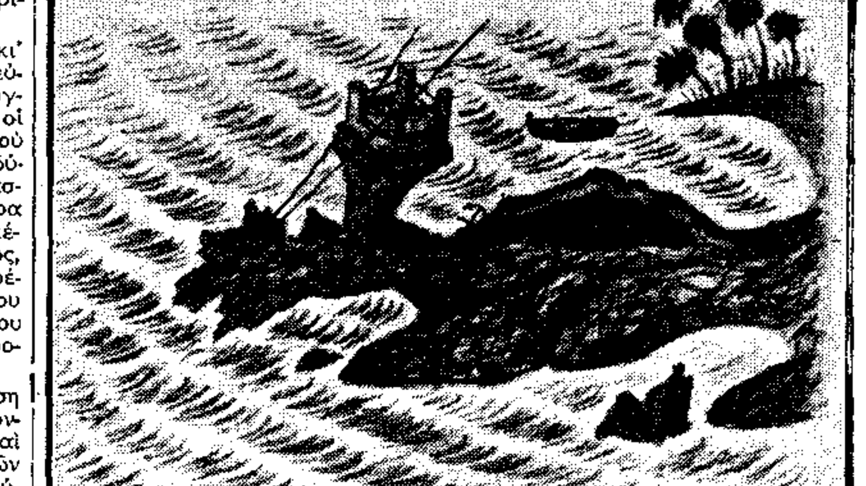

σωματεῖο μας ὀργανωμένο, μὰ εἶναι ἕνα ταξεῖδι ἐνδιαφέρον. Θὰ δοῦμε πολλὰ νησιὰ καὶ πολλὲς παράλιες πόλεις· θὰ φύγουμε ἀπὸ τοὺς θορύβους καὶ τὶς βρῶμες τῆς μεγάλης πόλης — αὐτῆς ποὺ μισοῦμε ὅλες τὶς ὧρες, ἀλλὰ ποὺ δὲν μποροῦμε, δὲν εἶν' εὔκολο νὰ τὴν ἐγκαταλείψωμε.

Ὁ μπάτης περνᾶ μέσα ἀπὸ τὰ μαλλιά μας καὶ τὰ χαϊδεύει μετακινώντας τα· δροσίζει τὰ μέτωπά μας. Μᾶς μεταφέρει σὲ ἄλλους κόσμους —ἀλλὰ μᾶς ξυπνᾶ κι' ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Πόσο γρήγορα φεύγει ὁ χρόνος....

Τὸ πλοῖο μας μάκρυνε πολύ. Οἱ στερηὲς ποὺ περνοῦμε μᾶς στέλλουν τὶς εὐωδιές τους, ποὺ τὶς ἀναπνέουμε μ' ὀρθάνοιχτα ρουθούνια. Τὰ Φάλαρα κι' οἱ ἀχτὲς τοῦ Σαρωνικοῦ κλπ. ὡς τὴ Βουλιαγμένη μᾶς στέλλουν τ' ἀμυδρὰ καὶ τρεμάμενα φῶτα τους ὡς σινιάλο: στὴ φαντασία μας εἶναι σὰν ναυαγισμένοι ποὺ θέλουν βοήθεια, σωτηρία. Μέσα στὴ νύχτα, ποὺ μόνο ἡ ἀστροφεγγιὰ τὴ φωτίζει, τοὺς στέλλομε σὰ χαιρετισμὸ τοὺς καπνοὺς τοῦ φουγάρου μας....

Καὶ μόνο ἡ μηχανὴ τοῦ πλοίου ἀγκομαχᾶ ἀνυπόφορα καὶ θυμίζει τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς μας ποὺ εἶναι κι' αὐτὴ στὸ ἴδιο σχεδὸν σημεῖο τοῦ σκάφους μας!...

□□

Μέσα ἀπ' τὸ πρωϊνὸ ἡμίφως ἡ Σύρα ἀχνοφέγγει, μισοξυπνημένη. Μισοκρυμμένη πίσω ἀπ' τὸν τεχνητὸ λιμενοβραχίονά της, προβάλλει σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν πρόοδο τοῦ ταξειδιοῦ καὶ τῆς μέρας.

Ἕνας δρόμος ξεφεύγει ἀπ' τὰ δεξιά, ποὺ ταξειδεύει μέσα ἀπὸ ἄγονη καὶ ξηρὴ γῆ, καμπύλες κ.ἄ. πρὸς ἕνα ἀπὸ τὰ γραφικὰ τοπία της. Κάτω του, τ' ἀκρογιάλια ἁπλώνονται μέσα στὴν ἀγριότητά τους ἀπρόσιτα, βραχώδη, ἀπότομα. Ἔτσι εἶναι περίπου ὁλόκληρη ἡ φανερὴ στὸν ταξειδιώτη Σύρα.

Ἀλλὰ τὸ νησὶ τῆς Σύρας δὲν χαρακτηρίζεται βέβαια ἀπ' αὐτά· τὸ γνώρισμά της εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πόλης της: εἶναι κι' αὐτὴ ὅμοια μὲ τὴ νησιώτικη, γενικὰ ἀρχιτεκτονική, ποὺ εἶναι ἡ ἴδια—στὶς κύριές της γραμμὲς—τόσο στὴ Νάξο, τόσο στὴ Σκύρο, στὴ Μύκονο, Ὕδρα κλπ.

Ἡ Σύρα ἀρχίζει ἀπὸ δυὸ κωνικοὺς ὑψηλοὺς λόφους, ποὺ τοὺς στίζουν δυὸ ἐκκλησιές: ὁ Ἅγιος Νικόλας καὶ ἡ Ἀνάσταση. Καὶ κατεβαίνει κάτω, χαμηλά, στὴν ἔκταση τῆς τεχνητῆς καὶ φυσικῆς παραλίας ξαπλώνοντας τὴν ὕπαρξή της. Εἶναι χτισμένη, κατάλευκη, σ' αὐτοὺς τοὺς λόφους ἀμφιθεατρικά, πυκνά, μὲ μιὰν ἀρχιτεκτονικὴ γνώριμη. Τὰ σπίτια διακόπτουν στ' ἀπότομα μέρη τους δρόμοι ἀπὸ σειρὰ σκαλοπάτια ποὺ συνδέουν τὴν ἀπάνω Σύρα μὲ τὴν κάτω.

Τὴν ἴδια ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεση βλέπει κανεὶς καὶ στὴ Σκύρο, μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ἐκεῖ μένει ἀκόμα πιὸ πρωτόγονη. Κι' ἔχει κάτι τὸ ξεχωριστὸ ἐκεῖ πέρα. Κάτι τὸ ἀλλοιώτικο. Κτισμένη κι' αὐτὴ ἀπ' τὴν κορυφή, ξαπλώνει τὰ πόδια της ὡς τὴ μέση τοῦ βουνοῦ, ποὺ τὴν προστατεύει σὲ μερικὰ μονάχα σημεῖα. Μέσα της περνᾶ σὰν πλατειὰ καὶ ἀπεριποίητη κορδέλλα, ἢ καλύτερα σὰν τεράστιο ἀκίνητο φεῖδι, ποὺ λάμπει στὸ φῶς τοῦ ἥλιου, ἀπὸ μακρυά, ὁ δρόμος, καὶ τελειώνει χαμηλά, στὴ θάλασσά της. Ἡ Σκύρος τὸν τελευταῖο καιρὸ θαυμάστηκε, περισσότερο κι' ἀπὸ κάθε νησί. Περισσότερο ἴσως κι' ἀπὸ τὴ Μύκονο. Θέλει κανεὶς γιὰ τὸ σχέδιό της, θέλει κανεὶς γιὰ τὸ γεγονὸς τῆς ταφῆς τοῦ Μπρούκ ἐκεῖ· ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς, τῆς ἄξιζε. Τώρα ἡσυχάζει στὴ φήμη της, ποὺ τῆς ἔδωκε ὁ εὐρωπαϊκὸς τουρισμός.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Τὸ Β' μέρος.

ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΪΑΝΟΣ

ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΤΟ «ΣΑΡΩΘΡΟΝ»

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

ΚΑΘΕ καμπάνα καὶ παπᾶς κάθε παπᾶς καὶ διάκος. Αὐτὸ σκεπτόσουνα σὰν ἔμπαινες ὕστερα ἀπὸ τὸν καφτό, σκονισμένο δρόμο στὴ σκιερὴ δροσιὰ τοῦ δάσους. Κάθε δέντρο καὶ παρέα, κάθε παρέα καὶ παιδί. Τὰ πλατάνια τὰ μεγάλα κάτω ἀπὸ τοὺς μπλεγμένους ἴσκιους τους μάζευαν τὶς δεσποινίδες ποὺ πλέκανε κοπανέλλι, κεντοῦσαν ἢ πιότερο ἀπ' ὅλα φλυαροῦσανε.

Παρέκει στὴ γέρικη βαλανιδιὰ μὲ τὴ βαθειὰ κουφάλα ἦταν ἡ λέσχη τῶν μεσόκοπων «ἡ γερουσία» ὅπου μιλοῦσαν πολιτικὰ σοβαροὶ ἄνθρωποι καὶ διάβαζαν ἐφημερίδα.

Ὁ ζωγράφος μὲ τὰ πινέλα του θρόνιαζε πάντα στὴν ἴδια μοναδικὴ ἀκακία δίπλα. Ὅσο γιὰ τὰ παιδιὰ ἐμᾶς, κατὰ τὸ παιχνίδι εἴχαμε καὶ τὸν τόπο του. Ἐπάνω στὴ μεγάλη ἀρένα ποὺ τὴν ἔψηνε ὁ ἥλιος παίζαμε ἕνα εἶδος παιχνίδι σὰν τρίγωνα. Πιὸ κάτω σὲ μιὰν ἄλλη σκιερὴ ἄπλα μὲ γύρω-γύρω πυκνὰ θάμνα καὶ χαλάσματα κάποιου σπιτιοῦ, εἶταν ὁ τόπος μας γιὰ τὸ κρυφτό. Σὰν τὰ βαρυούμαστε αὐτὰ ὅλα δίναμε μιὰ καὶ πέρναμε γραμμὴ τὶς ἀνηφόρες γιὰ νὰ κυνηγηθοῦμε.

Τὶς Κυριακὲς ὅμως, τὰ κολλαρισμένα μεσοφούστανα, τάσπρα φουστάνια καὶ τὰ καλὰ παπούτσια, ποὺ ὅλο καὶ μποδίζανε λιγάκι, κόβανε τὸ παιχνίδι.

Ποῦ οἱ καθημερινές!

Πάλι καμμιὰ φορὰ τὰ παραβλέπαμε ὅλα, πετούσαμε τὰ καλὰ καπέλλα στὰ χόρτα ἢ τὰ κρύβαμε σὲ ὅποια κουφάλα τύχαινε καὶ πιάναμε τὸ τρέξιμο.

Ἀφρισμένες, ἀναμαλλιάρες, κατακόκκινες, χυνούμασταν ὕστερα στὴν πηγὴ νὰ ξεδιψάσουμε.

Τὸ νερό της ξεπετοῦσε γλυφὸ καὶ κατάκρυο ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ πρασινισμένες πέτρες.

Σκύβαμε, ἀνοίγαμε τὰ πόδια μας μὴ βραχοῦμε καὶ παραμερίζοντας τὶς μπερδεμένες περιπλοκάδες πίναμε μὲ τὴ χούφτα. Σὰν ξεδιψούσαμε, βρέχαμε τὰ μαλλιά μας καὶ πλύναμε τὶς μοῦρες μας γιὰ νὰ δροσιστοῦμε.

Ἐκείνη τὴν Κυριακὴ βαστάξαμε κ' ἐμεῖς πόζα ὅπως οἱ ξένες.

Περπατούσαμε πιασμένες μπράτσο καὶ μιλούσαμε. Τὰ μεσοφούστανα εἶταν πολὺ κολλαρισμένα ἢ τὰ καινούργια καπέλλα, ποὺ φορούσαμε καὶ οἱ δυό, μᾶς βαστούσανε; Ποιὸς ξέρει;

— Βλέπεις αὐτήνα ἐκεῖ ποὺ ἔρχεται μὲ ἕναν κύριο; Κάθεται στὴ γειτονιά μας, εἶπε ἡ Ἀγγελία ἡ συντρόφισσά μου καὶ μ' ἔδειξε ἕνα μικρὸ κοριτσάκι ἴσαμε ἕξη-ἐφτὰ χρονῶ. Εἴτανε ντυμένο ὁλόλευκα. Φοροῦσε καπέλλο ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὸ πλάγι ὣς τ' αὐτιὰ κ' ἔδενε μ' ἕνα μεγάλο φιόγκο κάτω ἀπὸ τὸ πηγοῦνι. Ὁ κύριος αὐτὸς εἶναι πατέρας της. Ὅλο τὴν προσέχει μὴν πέσει, μὴ χτυπήσει, θαρρεῖς κ' εἶναι μωρό. Νὰ δεῖς, δὲν τὴν ἀφίνουνε νὰ φάγει κανένα φροῦτο ἀπὸ τὸ περιβόλι... Μήτε ἐρείκι, μήτε ροδάκινο, μὴν πάθει καμμιὰν ἀρρώστεια. Ἄν πεῖς γιὰ νερό! Φοβοῦνται—λέει—νὰ πιεῖ σὰν εἶναι ἱδρωμένη, γιατὶ πειράζει... Ἄκουσες ποτές σου τέτοιο πρᾶμα;

Στὸ ἀναμεταξύ, ἐκεῖ ποὺ μιλούσαμε, ἕνας ἄλλος κύριος, μὲ μιὰ φωτογραφικὴ μηχανὴ στὸ χέρι, πρόβαλε καὶ σταμάτησε νὰ μιλᾶ μὲ τὸν πατέρα τοῦ κοριτσιοῦ. Τοὺς εἴδαμε νὰ τραβοῦνε καὶ οἱ τρεῖς κατὰ τὸ βράχο ποὺ στεκότανε καταμεσὶς τοῦ δάσους σὰ βαλμένος ξεπίτηδες μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὸν σκαρφαλώνουμε δὶς τὴν ὥρα καὶ νὰ ξεσκίζουμε τὰ πόδια μας.

— Πᾶμε! πάτησε μιὰ φωνὴ ἡ Ἀγγελία κ' ἔβγαλε μὲ μιᾶς τὸ πλατύγυρο καπέλλο της, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τρέχει πιὸ εὔκολα.

Ἔτρεξα πίσω της, χωρὶς νὰ καταλάβω τί γινότανε.

Σὰ φτάσαμε μπρὸς στὸ βράχο, τὸ κοριτσάκι εἶχε πάρει κιόλας πόζα, ἐνῶ ὁ ἄλλος κύριος ἑτοίμαζε τὴ μηχανή.

Σταθήκαμε λαχανιασμένες.

—Καλῶς τες, καλῶς τες! Νὰ κι' ἄλλη πελατεία, εἶπε ὁ ἄνθρωπος μόλις μᾶς εἶδε. Ἐσύ, μικρή, στάσου ἐκεῖ... Ἔτσι μπράβο... Βγάλε τὸ καπέλλο σου καὶ βάστα το στὸ χέρι ἴσα, νὰ φαίνουνται κ' οἱ μαργαρίτες του...

Ὡς ποὺ νὰ σιαχτοῦμε, στὴ στιγμή, λὲς καὶ βάρεσε προσκλητήριο, ὅλα τὰ παιδιὰ ποὺ ἀλωνίζανε ἐδῶ κ' ἐκεῖ μέσ' στὸ δασάκι, μαζεύτηκαν. Σκάζανε θαρρεῖς οἱ κορμοὶ τῶν δέντρων καὶ ἔβγαζαν ἀπὸ μέσα τους κ' ἕνα παιδί.

Ἀγόρια μὲ ναυτικά, κορίτσια μὲ φιόγκους στὰ μαλλιά, καλληκαράκια μὲ στολὲς σχολειῶν, ἴσα μὲ παπαδίστικα τῆς Θεολογικῆς.

Ὁ βράχος ὅλος πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μας μυρμήκιασε προσώπατα.

Ὁ κύριος διόρθωνε τὴ μηχανή του καὶ γελοῦσε εὐτυχισμένος. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ βουβούνισμα τοῦ μελισσιοῦ καὶ τὴν ἀντάρα, τὸ κοριτσάκι στεκότανε ἀσάλευτο κατάμπροστα στὸ μαῦρο ἄνοιγμα τοῦ βράχου, μὲ τὰ χεράκια κολλημένα στὸ κορμάκι του καὶ τὸ κεφάλι ὀρθό.

Μήτε μιὰ φορὰ δὲν ἔστρεψε νὰ κοιτάξει γύρω του τὴ φασαρία.

— Πῶς τὴ λένε; ρώτησα, προσέχοντας μὴ χαλάσω τὴν πόζα μου, μὰ ἡ Ἀγγελία δὲ μοῦ ἀπάντησε. Εἶχε τὸ νοῦ της μὴ σταθεῖ κάνα παιδὶ μπροστὰ καὶ τὴ σκεπάσει.

Ὅταν ἀκούστηκε τὸ «τσίκ», πῶκανε τὸ μηχάνημα, ὅλο τὸ παιδομάνι ἐκεῖνο σκόρπισε ἀλαλάζοντας.

Μείναμε οἱ δυό μας. Εἴχαμε βέβαια τὴν ἐπιθυμία νὰ φύγουμε τρέχοντας καὶ φωνάζοντας, μὰ ντραπήκαμε ἀπὸ τὸ φρόνιμο κορίτσι ποὺ μᾶς κοίταζε.

Ἀπὸ τότες τὸ βλέπαμε κάθε πρωῒ στὸ δάσος μὲ τοὺς γονεῖς του. Ἡ Ἀγγελία ὅλη τὴν ὥρα μοῦ ἔλεγε καὶ νέα παράξενα.

— Ξέρεις; Χτὲς τ' ἀπόγεμα πῆγα ὣς τὴν πόρτα τους καὶ τὸ εἶδα ποὺ ἔπαιζε. Εἶχε ἀραδιάσει τὶς κοῦκλες καὶ τὰ παιχνίδια στὸ κατῶφλι. Ἡ μαμά του καθισμένη δίπλα ἐκεῖ τὸ πρόσεχε καὶ τοῦ μιλοῦσε ἑλληνικά...

— Τί ἑλληνικά;

— Νά, ἑλληνικοῦρες... Ἀλλοιώτικα. Τὴν κούκλα τὴν ἔλεγε ἄλλου εἴδους... Τὸ ντουλάπι τῆς κουζίνας ἑρμάριον, καὶ τὴ σκουπίτσα ποὺ εἶχε καὶ τάχα ξεσκόνιζε τὴν εἶπε μ' ἕνα ἄλλο ὄνομα: Λάβε, Νέλλη, τό, τό... ἄχ, δὲν τὸ θυμοῦμαι... Ἄχ! μοῦ τόπε ἡ μαμά μου, πῶς ὁ λόγος αὐτὸς θὰ πεῖ σκούπα... κατάλαβες;

— Καὶ γιατὶ μιλεῖ ἔτσι ἡ μητέρα τοῦ κοριτσιοῦ; ρώτησα, χωρὶς νὰ πολυπιστέψω τὰ παράξενα ποὺ ἄκουα.

—Γιὰ νὰ μὴ μάθει—λέει—ἡ κόρη της νὰ μιλεῖ σάν τὶς ὑπηρέτριες, τὴ θέλει νὰ γίνει δασκάλα, μιά ποὺ ὁ μπαμπᾶς της εἶναι καθηγητής... Αὐτὰ μᾶς τἆπε ἡ νοικοκυρά τους ἡ ψάλταινα. Δὲν τ' ἀφίνει τὸ παιδὶ νὰ ξεμακραίνει ἕνα βῆμα, μὴ μιλήσει μὲ ἄλλα παιδιὰ καὶ μάθει ἄσκημα λόγια... Ἀκοῦς: Κ' ἐμεῖς μήτε νὰ πᾶμε μαζί της... Ἔπειτα εἶναι καὶ μικρή. Τί νὰ τὴν κάνουμε;

⁂

Ἀλήθεια, εἴτανε μικρὴ ἡ καϋμενούλα ἡ Νέλλη, ποὺ ἔπαιζε ἔχοντας ὅλο τὸ μάτι τῆς μαμᾶς ἢ τοῦ μπαμπᾶ καρφωμένο ἐπάνω της. Ἐμεῖς περνοδιαβαίναμε καὶ τῆς ρίχναμε ἕνα βλέμμα συμπάθειας καὶ οἴκτου. Οἱ μάνες καὶ τῶν δυονῶν μας εἴχανε τόσες δουλειές, τόσες σκέψες, ποὺ δὲν μπορούσανε λεπτὸ νὰ χάσουνε γιὰ νὰ προσέξουν τὰ παιχνίδια μας.

Πέφταμε, σηκωνόμαστε, χτυπούσαμε τὰ γόνατά μας, χωρὶς νὰ δίνουμε σὲ κανέναν εἴδηση. Τὸ πολὺ-πολύ, ὅταν τὸ αἷμα ἔτρεχε ἀπὸ τὸν τσακισμένο ἀγκώνα ἢ τὸ γόνατο, μαζεύαμε ἀπ' τὸ παραθυράκι κανενοῦ ὑπόγειου τὸ γκρίζο κουρέλι μιᾶς ἀράχνης, τὸ βάζαμε πᾶ στὴν πληγὴ καὶ τὸ αἷμα σταματοῦσε.

Κ' ἔπειτα εἴχαμε ξεπεράσει τὴν ἡλικία τῆς κούκλας καὶ τοῦ κουκλόπανου. Δὲ μᾶς εὐχαριστοῦσαν τέτοια εἰρηνικὰ παιχνίδια.

Λυώναμε ὅλη μέρα στὸ πήδημα μὲ τὸ σκοινάκι καὶ τὰ πεντόβολα.

Κάποτε, ποὺ ἔτσι μαγνητισμένες ἴσως ἀπὸ τὶς ἀλλοιώτικες συνήθειες τοῦ ξένου κοριτσιοῦ, περάσαμε σύρριζα στὴν πόρτα του, ἀκούσαμε τὴ μητέρα του ποὺ ἔλεγε:

— Νέλλη, τοποθέτησε τὸ σάρωθρόν σου εἰς τὴν θέσιν του.

— Ἄχ, ἄχ, ἔκαμε φωναχτὰ ἡ Ἀγγελία καταχαρούμενη, αὐτὸ πῶς τἆπε, τἄκουσες; Θὰ πεῖ σκούπα!

— Σάρωθρον;

— Ναί, ναί, σάρωθρον, ἀλήθεια σοῦ λέω... μοῦ τὸ ἐξήγησε ἡ μαμά μου...

Ἄνοιξα τὸ στόμα μου καὶ θάμαξα. Λόγια ποὺ ὑπάρχουνε στὸν κόσμο!

Τὸ βράδυ ἐκεῖνο ἀποκοιμήθηκα νηστική, ὅπως τὰ περσότερα καλοκαιρινὰ βράδια. Ἀπὸ τὴν πολλὴ κούραση δὲν πρόφταινα νὰ φάγω. Ἀνέβαινα τὴ σκάλα γιὰ νὰ πάγω στὸ κρεββάτι μου, ὅμως στὸ στρίψιμο ἀπάνω καθόμουνα, ἀκουμποῦσα τὸ κεφάλι μου σ' ἕνα σκαλὶ καὶ τὸν ἔπαιρνα. Δὲν εἶχα δύναμη νὰ ἀνεβῶ τὴ σκάλα ὁλόκληρη. Ἔτσι τὴ νύχτα ἐκείνη, μέσα στὸν ἄβουλο ὕπνο μου, μοῦ φαινότανε πῶς κάποιος φώναξε: Σάρωωωθροον. σάρωωωθροοον....

Τόσο παράξενος μοῦ εἶχε φανεῖ ὁ λόγος!

⁂

Ὅταν τὸ καλοκαῖρι ἐκεῖνο πέρασε καὶ ἦρθε ἄλλο, μᾶς ἔφερε καινούργια πρόσωπα. Ἐκεῖνα εἴτανε ἡ μοναδικὴ ἀλλαγὴ μὲς στὴ ζωή μας. Ὄχι πὼς νοιώθαμε καμμιὰ μονοτονία, μὰ ἡ κάποια ποικιλία ἔκαμνε νὰ φαίνεται τὸ πέρασμα ἑνὸς χρόνου. Ἀλλοιῶς δὲ θὰ παίρναμε ἴσως εἴδηση. Ἔτσι εἴχαμε καὶ τὴν αἴσθηση πὼς μεγαλώνουμε.

Σὰν κάθε χρόνο, μαζευόμαστε τὰ καλοκαιρινὰ πρωϊνὰ στὸ δάσος. Ἐκεῖ βλέπαμε ὅλους τοὺς ξένους ποὺ ἔρχουνταν γιὰ ἐξοχὴ στὸν τόπο μας.

Ἐκεῖ κάμναμε καινούργιες γνωριμίες καὶ βλέπαμε τὰ παράξενα συνήθεια τοῦ κόσμου.

Ὅλα τὰ βρίσκαμε ἀλλοιώτικα καὶ σὰν ἀστεῖα. Πέρασε μιὰ ζωὴ ὁλόκληρη ἀπὸ τότες καὶ ὅμως θυμοῦμαι σὰν νἆναι τώρα τὴν κυρία ποὺ κοίταζε μὲ τὰ φασαμαίν της τὸν πυκνὸ θόλο τῶν δέντρων κ' ἔλεγε τραγουδιστά:

«Μὰ αὐτὸ δὲν εἶναι δάσος, εἶναι μινιατούρα δάσους...».

Τὸν χειμῶνα ἐκεῖνο, ὅταν ἡ παγωνιὰ μᾶς εἶχε κλεισμένες μέσα στὶς μεγάλες σάλες τοῦ σχολειοῦ, τὴν ὥρα τοῦ διαλείμματος, χουχούλιζα τὸ τζάμι κ' ἔγραφα μὲ τὸ δάχτυλο μακρουλὰ χοντρὰ γράμματα: «Εἶναι μινιατούρα δάσους... Εἶναι μινιατούρα δάσους...».

Καὶ μοῦ φαινότανε πὼς ἄκουα τὴν ὄμορφη κυρία νὰ τὸ λέει.

⁂

Μιὰ μέρα φτάσαμε στὸ τέλος τοῦ σχολειοῦ. Εἴμαστε πιὰ μεγάλες. Μᾶς παρέλαβε τὸ γυμνάσιο καὶ ἡ ζωή. Χωρίστηκα ἀπ' τὴν ἀχώριστη συντρόφισσα τῶν παιχνιδιῶν μου. Μόνο τὶς Κυριακὲς ὕστερα ἀπ' τὴ μελέτη βλέπαμε ἡ μιὰ τὴν ἄλλη.

Λέγαμε τότες τὶς ἐντυπώσεις μας ἀπ' τὰ διαφορετικὰ σχολειά μας, τὰ μαθήματα καὶ τοὺς καθηγητές.

—Ἄν ξέρεις ποιὰν ἔχω συμμαθήτρια. μοῦ εἶπε κάποτε ἡ Ἀγγελία γελώντας.

—Μήπως τὴν Ἐλισσάβετ τοῦ καπελλᾶ, ἢ τὴν ἄλλη ποὺ τῆς πονοῦσε τὸ γόνατο;

—Ὄχι, ὄχι μιὰν ἄλλη, πιὸ παλιά, πιὸ μικρή. Θυμᾶσαι πρὶ χρόνια ποὺ ἦρθαν στὸ δρόμο μου ἕνας καθηγητὴς μὲ τὴ γυναίκα του καὶ τὸ κορίτσι του;..

—Τὸ «σάρωθρον», φώναξα καὶ ἔτσι μοῦ φάνηκε πὼς πέρασε σὰν ἥσκιος ἁπαλός, σεμνός, ἀπὸ μπροστά μου τὸ κοριτσάκι μὲ τὸ δετὸ καπέλλο κάτω ἀπ' τὸ πηγοῦνι.

—Λοιπὸν δὲν τὸ βάζει ὁ νοῦς σου, εἶναι ἡ πιὸ ζωηρὴ καὶ ἄτακτη μαθήτρια τῆς τάξης. Ὅλο γελάει, φωνάζει, σαλεύει τὰ χέρια της θαρρεῖς καὶ δὲν εἶναι δάσκαλος στὴν ἕδρα. Σὰ στενοχωρηθεῖ παρακαλεῖ τὸν καθηγητὴ —ὅποιος καὶ νἆναι—νάφήσουμε τὸ μάθημα καὶ νὰ μιλήσουμε... Λιγάκι κουβεντούλα, παρακαλῶ...

—Κ' ἐκεῖνος;

—Ἄ! κανεὶς δὲν τὴ μαλλώνει. Τὴν ξέρουνε ὅλοι πὼς εἶναι τέτοια. Τὸ λέει καὶ ἡ ἴδια «ἂν μὲ περιορίσουνε, θὰ σκάσω!» Καὶ ἔτσι, ὅπως εἶναι κόκκινη καὶ ὁλοστρόγγυλη, σοῦ φαίνεται στ' ἀλήθεια ὅτι θὰ σκάσει. Ὅμως νὰ ποῦμε καὶ τὸ σωστό, εἶναι πρώτης τάξεως μαθήτρια, ἔξυπνη καὶ μελετημένη...

—Θὰ τὴν μελετάει ἡ μάνα της, εἶπα γελώντας, ἐκείνη ἡ τυπικιὰ μὲ τοὺς ψηλοὺς γιακάδες καὶ τὰ μακρυὰ φουστάνια. Θυμᾶσαι τὸν κότσο της στὴν κορφὴ ποὺ νόμιζες πὼς ὅλο θὰ γκρεμιστεῖ νὰ ξεχυθοῦνε τὰ μαλλιά της;...

—Πάει ἡ μάνα της, πέθανε ἀπὸ καιρό... Ἄν ζοῦσε, δὲ θὰ γινότανε ἡ κόρη ἔτσι, ἀντάρτισσα. Ἔχει μόνο τὸν πατέρα, βλέπεις, κ' ἐκεῖνος ἀπ' τὴν πολλὴ ἀγάπη δὲν τῆς χαλᾶ χατῆρι. Ὅ,τι γυρέψει ἡ Νέλλη, γίνεται. Ἄν τὴν μαλλώσει —λέει— καμμιὰ φορά, ὕστερα κλαίει ἐκεῖνος, ἀντὶ νὰ κλάψει αὐτή.

⁂

Τὰ παράξενα πἄκουα καὶ ἡ συμπαθητικὴ ἀνάμνηση ποὺ εἶχε βαστάξει ὁ νοῦς μου γιὰ τὸ «σάρωθρον», μὲ ἔκαμναν πάντα νὰ ρωτῶ.

Μάθαινα μὲ ξάφνιασμα καὶ χαρὰ ὅλα της τὰ νέα. Τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶταν πὼς ἤθελε νὰ σπουδάσει σκηνοθέτης. Ἡ πρώτη γυναίκα σὲ ὅλον τὸν κόσμο, ἔλεγε ἡ ἴδια.

Ὅσες δὲν τὴν ἀγαποῦσαν, τὴν κορόϊδευαν. Οἱ φίλες της ὅμως τῆς δίναν θάρρος, συνεπαρμένες ἀπ' τὴν ἀκράτητη χαρά της. Ἡ Ἀγγελία τῆς μίλησε κάποτε γιὰ τὴ φωτογραφία ποὺ βλέπαμε τότες μαζί. Ξετρελλάθηκε! Ἔψαξε παντοῦ σπίτι της, μὰ δὲν τὴ βρῆκε. Μήτε ὅμως καὶ θυμούντανε τίποτε. Γιὰ τοῦτο ἀποφάσισε νάρθοῦν μιὰ Κυριακὴ μὲ τὸ μπαμπᾶ της καὶ νὰ ξαναϊδοῦν ὅλο τὸ παρελθὸν μαζί. Τὸ χωριό, τὸ δασάκι, τὸ σπίτι ποὺ εἴχανε καθήσει. Τῆς εἶχε μείνει μόλις μιὰ θαμπὴ εἰκόνα ὀνείρου ἀπ' ὅλα αὐτά.

Μέσα σ' ἕνα συρτάρι μὲ κιτρινισμένα προσκλητήρια γάμων, παλιὲς φωτογραφίες, χαρτάκια καὶ χίλιω λογιῶν ἀγγελτήρια, ἀνακάλυψα τὴ φωτογραφία!

Πόσο ἀλλοιώτικη μοῦ φάνταζε!

Τί! Τὸ κοριτσάκι ἐκεῖνο ποὺ κοίταζε σὰ ντροπιασμένο χαμηλὰ καὶ κρατοῦσε στὸ χέρι ἕνα καπέλλο μὲ μαργαρίτες ἤμουνα ἐγώ;

Ἐμ' οἱ ἄλλοι; Τὰ παιδιὰ εἴχανε γίνει ἄντρες στ' ἀναμεταξύ. Τὰ κορίτσια μὲ τὶς μακρυὲς πλεξοῦδες καὶ τοὺς φιόγκους στὰ μαλλιά, κοπέλλες σωστές.

Μόνο τὸ μικρὸ «σάρωθρον», πὄμοιαζε σὰ μιὰ ἄσπρη κηλίδα στὸ μαῦρο ἄνοιγμα τοῦ βράχου, δὲν ἤξευρα πόσο εἶχε ἀλλάξει.

Πῶς νὰ μὴν ξαφνιστῶ σὰν εἶδα νὰ προβάλλει ἀντίκρυ μου ἐκεῖνο τὸ κυριακάτικο ἀπόγεμα μιὰ κόκκινη καὶ ζωηρὴ κοπελλάρα.

Τίποτά της δὲ θύμιζε τὴ μικρὴ φοβισμένη Νέλλη. Αὐτὴ τώρα εἴτανε μεγαλοκαμωμένη, κόκκινη, ζωηρή, μὲ μικρὴ πλακωτὴ μυτίτσα καὶ μεγάλα μάτια γελαστά. Ἕνας ἀέρας ὑγείας καὶ χαρᾶς τὴν περιτριγύριζε, σὰν νά ξεχύνουνταν ἀπ' τὸ χαρούμενο εἶναι της.

Μόνο ποὺ τὴν ἔβλεπες, ἔλεγες μέσα σου: Ὡραία εἶναι ἡ ζωή. Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὴ ζήσεις!

Πηδοῦσε, χτυποῦσε τὰ χέρια της σὰν εἶδε τὸν ἑαυτό της τόσο δὰ μικρό.

— Πατέρα! Ἀλήθεια εἶμαι ἐγὼ αὐτή; Πῶς μπόρεσα καὶ στάθηκα ἔτσι φρόνιμη;

— Φαίνεται πὼς κάποτε ὑπῆρξες φρόνιμη, εἶπε ἐκεῖνος καὶ γέλασε ἀγαθά.

Πήραμε τὸ δρόμο ὅλοι μαζί. Θ' ἀρχίζαμε τὸ προσκύνημα πρῶτα ἀπὸ τὸ σπίτι ὅπου εἴχανε κατοικήσει.

Ἡ Νέλλη κοίταζε τὰ ἥσυχα χορταριασμένα σοκάκια καὶ σκέπτουνταν δυνατά:

— Πολὺ ἥσυχος τόπος... Πολὺ φρόνιμος. Ἐδῶ κι' οἱ πέτρες θὰ ξαφνιστοῦνε σὰ γελάσεις δυνατά... Ὄχι, δὲν εἶναι γιὰ μένα... Τί λέω, πατέρα, δὲν λέω σωστά; Κρίμας, δὲ θἄρθουμε τὸ καλοκαῖρι. Ἐκεῖ στὸ νησί, μέσ' στὸν πολὺ κόσμο, πρέπει νὰ κάμεις μιὰ πολὺ μεγάλη τρέλλα γιὰ νὰ τὴν προσέξουν.

— Πάει νὰ πεῖ, ἀπάντησε ὁ πατέρας, πὼς θἄκανες πολὺ μεγάλες τρέλλες, γιατὶ ὅλοι τὶς προσέξανε.

Τὸ γέλιο της, γάργαρο καὶ φωναχτό, χτύπησε στοὺς ψηλοὺς τοίχους τῶν μπαχτσέδων καὶ ξύπνησε τὴν κυριακάτικη ἡσυχία τοῦ ἀπομεσήμερου.

Ἀπὸ τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα πρόβαλαν ξαφνισμένα πρόσωπα.

Οἱ δυὸ νοικοκερὲς τοῦ σπιτιοῦ ἀπορέσανε! Μ' ἕνα μῆνα νοικατόροι; Χρειάστηκε νὰ τὶς ἐξηγήσουμε τὴν κατάσταση.

— Ὁ κύριος, ἄρχισε ἡ Ἀγγελία, ἔμεινε κάποτε, πρὶ χρόνια, στὸ σπίτι σας... Τώρα τὸ κοριτσάκι του—ἴσως νὰ τὸ θυμᾶστε—ἤθελε πολὺ νὰ ξαναϊδεῖ καὶ σᾶς καὶ τὸ σπίτι... Ὁ κύριος καθηγητὴς ἀπ' ἐδῶ...

— Δὲν τοὺς θυμούμαστε, ὅμως περᾶστε, εἶπαν κ' οἱ δυὸ ἀδερφὲς μαζὶ καὶ κούνησαν σὰν κουρντισμένες τὰ ψαρὰ κεφάλια τους.

— Πῶς; πῶς; Γιὰ σκεφθῆτε. Μιὰ κυρία ψηλὴ κ' ἕνα μικρὸ κοριτσάκι, ποὺ τὄλεγαν Νέλλη. Τοῦ μιλοῦσε ὅλο πολὺ ἑλληνικά...

— Ἀάα! κάμανε ξεσυρτὰ κ' οἱ δυὸ γρηὲς μαζί. Βέβαια, βέβαια. Ἀκόμα θυμούμαστε τὴ σκάλα, ποὺ τὴν ἔλεγε κλίμακα, καὶ τὴ σκούπα...

— Σάρωθρον! πετάχτηκε ἡ Νέλλη κ' οἱ γρηὲς καταχαρήκανε.

— Καλέ, ἐκεῖνο κεῖ τὸ κοριτσάκι, ἔλα Χριστὲ καὶ Παναγιά! Πῶς περνοῦν τὰ χρόνια! Φτοῦ, φτοῦ, νὰ σοῦ ζήσει, δάσκαλε, τὸ κακό της μὴν τὸ δεῖς.

Στ' ἀναμεταξὺ ἀνεβήκαμε.

— Πῶ, πῶ, πάστρα! φώναξε ἡ Νέλλη ἐνθουσιασμένη. Τὸ πιστεύετε πὼς μοῦ εἶχε μείνει μιὰ ἀνάμνηση ἀσπράδας μόνο; Δὲν εἶχα ἄδικο. Βλέπεις, πατέρα, ὅλα εἶναι ἄσπρα. Λευκὴ συμφωνία! Σὰ θὰ γίνω σκηνοθέτης κι' ἀνεβάσω κανένα ἔργο, ὅπου νἆναι ἕνας μοναχὸς ἐφημέριος στὸ πρεσβυτερεῖο του ἢ κάποια ξεχασμένη γεροντοκόρη σὲ ἐπαρχία, θὰ κάμω τὴ σκηνὴ ἔτσι... Μπερντέδες ἄσπροι, σκεπάσματα τῶν καναπέδων ἄσπρα, λινὸς δρόμος στὸ πάτωμα, τὸ ἴδιο. Ὅλα ἐκπάγλου καθαριότητος σὰν ἐδῶ...

— Τί θὰ γίνεις, κοπέλλα μου; ρώτησε μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ νοικοκερὲς μὲ ἀπορία.

— Σκηνοθέτης...

— Τί πρᾶγμα εἶναι αὐτό;

— Εἶναι, σὰ νὰ ποῦμε, ἡ νοικοκυρὰ τοῦ θεάτρου...

— Πῶ, πῶ, θεατρίνα! Κρῖμα στὸ κορίτσι!

— Μὴν τὴν ἀκοῦτε, κυρίες μου, ἀνακατώθηκε ὁ πατέρας της, λέει ὅ,τι τῆς κατέβει στὸ νοῦ... Ἄν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνει τέτοιο πρᾶμα!...

—Πατέρα, πατέρα, μὴν ἐπιμένεις γιατὶ τοῦ χρόνου φεύγω νὰ σπουδάσω, ἔκαμε ἡ Νέλη καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τοὺς ὤμους, σὰ νὰ φοβότανε μὴ δὲν ἀκούσει.

—Ὡς τοῦ χρόνου βλέπουμε, ἡσύχασε τώρα, ντροπή. Μὴν ξεχνᾶς πὼς εἴμαστε σὲ ξένο σπίτι.

⁂

Τὸν ἄλλο χρόνο μάθαμε πὼς ἡ Νέλλη ἔφυγε γιομάτη συστάσεις γιὰ γνωστοὺς καὶ φίλους τοῦ πατέρα της.

Πῆγε στὸ Παρίσι. Ὁ πατέρας εἶχε γνωριμίες στὸν κόσμον ὅλονα. Πάντα κάπου ἕνας μαθητής του βρισκότανε. Ἡ θύμηση π' ἄφινε ἡ ἥμερη, πολιτισμένη καλωσύνη του, δὲν ἔσβυνε σὲ ὅσους τύχαινε νὰ τὸν γνωρίσουν.

Ὁ καλὸς ἄβουλος ἄνθρωπος ἔσκυψε τὸ γκρίζο του κεφάλι καὶ ὑποτάχτηκε στὴν ἐπιθυμία τοῦ παιδιοῦ του. Τ' ἄφησε νὰ ξεμακραίνει ἀπὸ δίπλα του. Δὲν εἶχε τὸ κουράγιο ν' ἀντισταθεῖ περισσότερο. Μέσα του ὅλο ἔλπιζε πὼς ἡ Νέλλη, ἔτσι φουριόζα καὶ εὐκολοχόρταστη, γλήγορα θὰ τὰ βαριοῦνταν ὅλα. Τότες θὰ ξαναγυρνοῦσε κοντά του.

Καὶ μεῖς πιὰ οὔτε ἀκούαμε γιὰ κείνηνα, μήτε μαθαίναμε. Μὲ τὸν καιρὸ μάλιστα τὴν ξεχάσαμε ὁλότελα. Σὰ νὰ μὴ τὴν εἴχαμε γνωρίσει.

....

Ἡ καταστροφὴ μᾶς ξερρίζωσε ἀπὸ τοὺς τόπους μας. Μιὰ κουβάρα ἄνθρωποι πεταχτήκαμε στοὺς ἄσπρους βράχους τῆς Καστέλλας. Ἐκεῖ σταθήκαμε στὰ πόδια μας καὶ ρίξαμε ἕνα βλέμμα ξαφνισμένο καὶ ἔντρομο γύρω-τριγύρω.

Ποῦ εἴμαστε;

Ὅλα εἶταν ξένα, ἀλλοιώτικα καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι ξεύραμε. Ἄνθρωποι, σπίτια, δρόμοι. Ὡς καὶ οἱ μιλιὲς παράξενες, τὰ λόγια, τὰ φερσίματα.

Μουδιάσαμε. Ὕστερα ὅμως, στὴν ἰδέα πὼς ὅλα αὐτὰ θὰ εἶναι ἡ ζωή μας ἀπὸ δῶ καὶ μπρός, πιάσαμε τὸ κλάμα!

Κλαίγαμε γιὰ ὅλα. Γιὰ τὴ μοναξιά μας, τὴν ὀρφάνια, τὴ ντροπή. Σὲ ὅ,τι ἄκουα, καὶ καλὸ ἀκόμα, τὰ μάτια μου γιόμιζαν δάκρυα. Εἶχα χάσει πιὰ τὴν ἰδέα τῆς χαρᾶς.

Καὶ τὸ εὐχάριστο γίνουνταν μέσα μου καϋμὸς καὶ πίκρα.

Στοὺς δρόμους κοίταζα μὲ λαχτάρα τὸν ξένο, ἀδιάφορο κόσμο, μὴν ξεχωρίσω καμμιὰ μορφὴ γνώριμη. Σὰ συναντοῦσα ἕνα γνωστὸ ἀπ' τὴ χαρὰ πάλι ἔκλαια.

Ἔτσι μιὰ μέρα στὴ μέση τῆς ὁδοῦ Σταδίου ἀρχίσαμε νὰ κλαῖμε μιὰ χωριανή μου κ' ἐγώ.

Πρώτη φορὰ τὴ συναντοῦσα' οὔτε ἤξευρα ὅτι εἶχε ἔρθει.

—Κ' ἐσεῖς ἐδῶ; ρώτησε μὲ λαχτάρα.

— Καὶ μεῖς ἐδῶ, παιδί μου, μ' ἀπάντησε καὶ τὰ μάτια της βούρκωσαν. Ἔχουμε τρεῖς μῆνες ποὺ ἤρθαμε καὶ τριγυρνοῦμε στοὺς δρόμους σὰν τὰ τρελλὰ τὰ πουλιά. Ὁ ἄντρας μου ἀκόμη δουλειὰ δὲ βρῆκε καὶ πάει νὰ τοῦ φύγει ὁ νοῦς...

— Ποῦ μένετε; ξαναρώτησα, γιὰ νὰ τῆς ἀλλάξω κουβέντα.

— Ὁδὸς Φυλῆς... Ὅλα ἀλλοιώτικα, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δρόμων τους. Τί θὰ πεῖ Φυλῆς;... Εἴτανε τῆς τύχης μας τώρα στὰ γεράματα πολλὰ νὰ διοῦμε καὶ ν' ἀκούσουμε...

— Βρήκατε τουλάχιστο καμμιὰ γνωστὴ ἐκεῖ στὸ δρόμο σας, ποὺ νἄχετε μιὰ συντροφιά; Ἐμεῖς θαρρεῖς πὼς ζοῦμε στὴ Σαχάρα... κανένας δὲ χτυπᾶ τὴν πόρτα μας.

—Κ' ἐμεῖς τὸ ἴδιο...μόνο ποὺ νοίκιασα ἕνα δωμάτιο, ἂν καὶ δὲν εἴμαστε συνηθισμένοι σὲ τέτοια πράματα...

— Ἄν εἶναι καλὸς αὐτὸς ποὺ βάλατε, θἄχετε μιὰ κουβέντα τουλάχιστο, εἶπα γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσω.

— Ὅσο γιὰ καλός, εἶναι, μόνο ἄλλο

(Συνέχεια στὴ 15η σελίδα)

ΑΔΑΜ ΜΙΚΙΕΒΙΤΣ

Η ΝΥΧΤΑ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

Ἔμμετρος ἀπόδοσις ΤΑΚΗ ΜΠΑΡΛΑ

ΕΝΑΣ ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ.
ΕΝΑΣ ΓΕΡΟΣ, κορυφαῖος τοῦ χοροῦ.
ΧΟΡΟΣ ἀπὸ χωριάτες καὶ χωριάτισσες.
(Μιὰν ἐκκλησούλα, τὸ βράδυ).

I

ΧΟΡΟΣ

Σκοτάδι ὁλοῦθε καὶ σιωπή.
Τί μέλλεται νὰ γίνῃ;
Τί μέλλεται νὰ γίνῃ;

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς θύρες κλεῖστε
Καὶ γύρω ἀπὸ τὸ φέρετρο καθῆστε!
Μήτε καντήλι ἀπόψε ν' ἀναφτῇ
Μήτε λαμπάδα' μόνο ἄς ἁπλωθῇ,
Στὰ παραθύρια ἀπάνω τὰ θολά,
Τὸ νεκρικὸ τὸ καταπέτασμα, καλά,
Μήτε μιὰ ἀχτίδα ἀπ' τὸ φεγγάρι τὸ χλωμὸ
Νὰ μὴν περάσῃ ἀπόψε ἴσαμ' ἐδῶ.

Γρήγορα μόνο καὶ μὲ θάρρος!

Ο ΓΕΡΟΣ

Δὲν εἶναι ἡ προσταγή σου βάρος'
Καὶ κούφια ἡ ὥρα δὲ θὰ μείνῃ
Στὸ λόγο ὁπού τὸ στόμα σου θὰ 'πῇ.

Ο ΧΟΡΟΣ

Σκοτάδι ὁλοῦθε καὶ σιωπή.
Τί μέλλεται νὰ γίνῃ;
Τί μέλλεται νὰ γίνῃ;

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου!
Ψυχὲς τοῦ Καθαρτηρίου!
Ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ὅπου κι' ἂν εἶστε
Καὶ σεῖς ποὺ σιγοκαίεστε μέσ' στὴν πίσσα
Κι' ἐσεῖς ποὺ ξεπαγιάζετε στὰ ποτάμια
Παγερὰ βάθη—στὴ γῆ ξαναγυρίστε!
Κι' ἐσεῖς, ποὺ μιὰ σκληρότερη ποινή,
Μέσα σὲ φυλακὴ παντοτεινή,
Μέσ' στὴν καρδιὰ τοῦ δάσους σᾶς κρατάει,
Κι' ἀναστενάζετε ὅταν σᾶς δαγκάει
Μέσα στὸ τζάκι ἡ φλόγα—στῶν ψυχῶν
Τὴ σύναξι ἐλᾶτε ἀπόψε!... Τῶν Νεκρῶν
Γιορτάζουμε τὸ Δεῖπνο! Νά, τὰ βάγια,
Τὰ δεντρολίβανα καὶ τὰ τρισάγια,
Τὰ κόλλυβα—καὶ τὰ πιοτὰ καὶ τὰ φαγιά.
Στὴ σύναξι ἐλᾶτε τῶν ψυχῶν! Καμμιὰ
Ἔξω ἀπ' τὸν ἅγιο αὐλόγυρο ἄς μὴ μείνῃ.

Ο ΧΟΡΟΣ

Τί μέλλεται νὰ γίνῃ;
Τί μέλλεται νὰ γίνῃ;
Σκοτάδι, ὁλοῦθε, καὶ σιωπή,
Σκοτάδι, ὁλοῦθε, καὶ σιωπή

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Δόστε μου μιὰ φοῦχτα ἀπὸ στουπὶ
Νὰ τὴν ἀνάψω' κι' ἐσεῖς ποὺ μόλις ἁρπάξῃ
Ἀμέσως, ἅμα ἡ φλόγα ξεπετάξῃ,
Ἀνασυμπῆτε την μὲ φύσημα ἀλαφρό.
Ἔτσι, πιὸ μακρυά, πιὸ μακρυά, πιὸ πέρα
Ἔτσι πιὸ μακρυά—σὰν τὸν ἀφρό,
Ὡς ποὺ νὰ λυώσῃ μέσα στὸν ἀέρα.

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Καὶ πρῶτα ἐσεῖς, ὦ πνεύματα ἀλαφρότερα, [ὅπου
Μέσ' στὴν κοιλάδα τοῦ βασανισμένου κόπου
Καὶ τῶν δακρύων, μέσ' στὴν κοιλάδα αὐτή,
Καθὼς ἡ φοῦχτα ἐτούτη τὸ στουπί,
Ἐλάμψατε καὶ σβύσατε μιὰ 'μέρα—
Ὅποιο ἀπὸ σᾶς ἀκόμα στὸν ἀέρα
Πλανιέται, μακρυὰ ἀπ' τὸν οὐρανό,
Μὲ τὸ σημάδι αὐτό, τ' ἀνάλαφρο καὶ φωτεινό
Τοῦ γνεύουμε, τὸ προσκαλοῦμε!

Ο ΧΟΡΟΣ

Καὶ τώρα, στ' ὄνομά Του, σᾶς καλοῦμε!
Στ' ὄνομα Ἐκείνου, ποὺ μᾶς κυβερνᾷ!
Καὶ τώρα ἄς πῇ καθένας τί τοῦ λείπει
Ποιὸς ἀπὸ σᾶς διψάει; Ποιὸς ἀπὸ σᾶς πεινᾷ;
Ἢ ποιὰ σᾶς βασανίζει λύπη;

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Κυττάχτε, ἅ!
Κυττάχτε, ἐκεῖ ψηλά!
Τί νἆν' αὐτὸ ποὺ κάτω ἀπὸ τὸ θόλο λάμπει;
Ἅ! ποιὰ 'ν' αὐτὰ τὰ χρυσαφένια θάμπη;
Ἀπάνω στὰ μαλαματένια τους φτερά,
Στριφογυρίζουν, Θέ μου!
Στριφογυρίζουν δυὸ μικρὰ παιδιά.

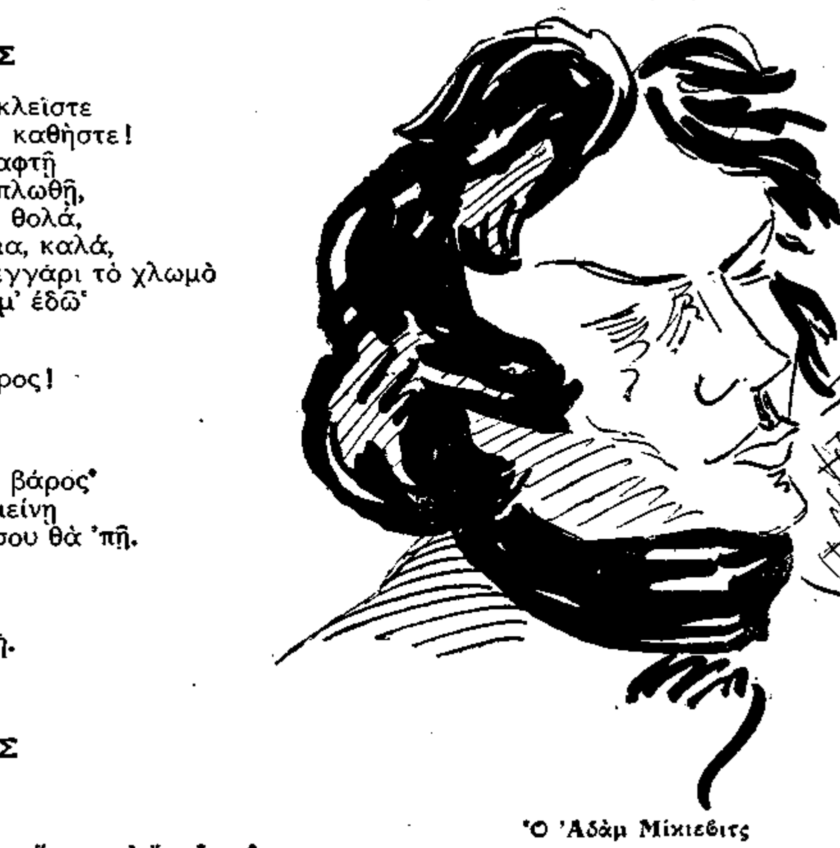

Ὁ Ἀδὰμ Μίκιεβιτς

Ὅπως δυὸ φύλλα στὴν πνοὴ τοῦ ἀνέμου.
Κι' ὅπως ἀπάνω στὰ κλαδιά,
Τὸ περιστέρι μὲ τὸ περιστέρι,
Ὁ ἄγγελος παίζει μὲ τὸν ἄγγελο, χέρι μὲ χέρι.

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΓΕΡΟΣ

Ὅπως δυὸ φύλλα στὴν πνοὴ τοῦ ἀνέμου,
Στριφογυρίζουν, Θέ μου!
Στριφογυρίζουν δυὸ μικρὰ παιδιά.
Κι' ὅπως ἀπάνω στὰ κλαδιά
Τὸ περιστέρι μὲ τὸ περιστέρι,
Σὰ δυὸ πιτσούνια ἀπάνω στὰ κλαδιά,
Ὁ ἄγγελος παίζει μὲ τὸν ἄγγελο, χέρι μὲ χέρι.

ΕΝΑ ΑΓΓΕΛΟΥΔΙ (σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς χωριάτισσες)

Στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας μας πετᾶμε.
Μαννούλα μας, στὴν ἀγκαλιά σου!...Νᾶμαι!
Δὲ γνωρίζεις τὸ μικρούλη σου Ἰωσήφ;
Εἶμαι ὁ Ἰωσήφ, ὁ ἴδιος ὁ Ἰωσήφ.
Εἶμαι ὁ Ἰωσήφ, μαννούλα!
Καὶ νά, ἡ ἀγαπημένη μου ἀδερφούλα!
Τώρα, μαννούλα, τριγυρνᾶμε ἐμεῖς,
Μέσ' στῆς παράδεισος τὰ μύρα καὶ τὰ φῶτα,
Κι' εἴμαστε 'κεῖ καλλίτερ' ἀπὸ πρῶτα.
Κοιτάξε! ἀπ' ἀχτίδες τῆς αὐγῆς
Εἶναι τὰ ρουχαλάκια μου ὑφασμένα,
Τὰ πρόσωπά μας λάμπουν φωτερά,
Κι' ἔχουμε στοὺς ὤμους μας φτερά,
Ὅπως οἱ πεταλοῦδες, ἁπλωμένα.
Ὅλα, μαννούλα, εἶν' ἄφθονα 'κεῖ πέρα
Ὅλο καὶ νέα παιγνίδια κάθε μέρα.
Ὅπου κι' ἂν πατήσω τὸ ποδάρι,
Ξεπετιέται ἀλόδροσο χορτάρι.
Ὅπου κι' ἂν ἁπλώσουμε τὸ χέρι
Ἕνα λουλοῦδι ἀνοίγει σὰν ἀστέρι
Ὅ,τι κανεὶς ἐπιθυμήσει, τόχει...
Κι' ὅμως μᾶς βασανίζουνε σὰ βρόχοι,
Ἐμὲ καὶ τὴ μικρούλα μου ἀδερφή,
Μιὰ ἀνησυχία παράξενη, μιὰ ἔγνοια κρυφή.
Εἶναι γιατὶ δὲν ξέρουμε, μαννούλα, ποῦθε
Τραβάει ὁ δρόμος τ' οὐρανοῦ
Μαννούλα μας, ὁ δρόμος τ' οὐρανοῦ
Γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ εἶναι κλειστὸς ὁλοῦθε!

Ο ΧΟΡΟΣ

Εἶναι γιατὶ δὲν ξέρουνε, μαννούλα, ποῦθε
Τραβάει ὁ δρόμος τ' οὐρανοῦ.
Μαννούλα, ὁ δρόμος τ' οὐρανοῦ
Γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ εἶναι κλειστὸς ὁλοῦθε.

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Πές μας, τί σοῦ χρειάζεται, ψυχή,
Γιὰ νὰ διαβῇς στὸν οὐρανό; Μιὰ προσευχή.
Ἢ μιὰ ζαχαροζυμωμένη τηγανίτα;
Πὲς τί ζητᾶς, κι' ἔχουμε ἀπ' ὅλα... Κύττα!
Ἔχουμε 'δῶ γλυκά, σταφίδες κι' ἄλλα,
Καρποὺς καὶ τηγανόψωμα καὶ γάλα.
Πές μας! Τί σοῦ χρειάζεται, ψυχή;
Μιὰ μελόπηττα ἢ μιὰ προσευχή;

ΤΟ ΑΓΓΕΛΟΥΔΙ

Ἐκεῖνο ποὺ ὀρεγόμαστε δὲ βρῆκες,
Τί ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲ χρειαζόμαστε κανένα'
Γιατὶ πολλὲς στὸν κόσμο εἴχαμε γλύκες
Γιὰ τοῦτο κι' εἴμαστε δυστυχισμένα'
Σ' ὅλη μου τὴ ζωή, οὔτε μιὰ φορὰ
Δὲν ἐδοκίμασα μιὰ πίκρα. Μόνο χάδια,
Γλυκὲς οἱ μέρες καὶ γλυκὰ τὰ βράδυα.
Κι' ὅ,τι κι' ἂν κάναμε ἦτανε χαρά,
Νὰ παίξω, νὰ χοροπηδήσω,
Νὰ τρέξω μέσα στοὺς ἀγρούς, νὰ τραγουδήσω
Νὰ κόψω γιὰ τὴν ἀδερφούλα μου λουλούδια
Νὰ χαϊδευτῶ σὲ τρυφερὴ ἀγκαλιά,
—Χάδια, παιχνίδια καὶ τραγούδια
Αὐτὴ ἦτανε ὅλη μου ἡ δουλειά.
Κι' ἡ δική της, νὰ ντύνῃ καὶ νὰ παίζῃ
Τὴν κούκλα της... Σ' ἐτοῦτο τὸ τραπέζι
Τῶν Νεκρῶν, δὲν ἤρθαμε οἱ ψυχὲς
Γιὰ φαγοπότι, οὔτε γιὰ προσευχές—
Ἂν νοιώθετε γιὰ μᾶς λύπη μιὰ στάλα
Ἂν ἔχετε γιὰ μᾶς μιὰ στάλα ἀγάπη,
Ἀντὶ σταφίδες, τηγανόψωμα καὶ γάλα
Ἀς σᾶς ζητᾶμε παρὰ δυὸ σπειριὰ σινάπι.
Δὲ χρειαζόμαστε ἄλλο, ἐγὼ κι' αὐτή'

Ἐτοῦτο θἆναι τὸ τρισάγιο μας, γιατὶ
—Τὸ νοῦ σου διάπλατα ἄνοιξε κι' ἀγροίκα!
Εἶναι ἀπὸ τὸ Θεὸ μιὰ προσταγή:
Ὅποιος μιὰ πίκρα δὲ δοκίμασε στὴ γῆ,
Δὲ θὰ γευτῇ τῶν Οὐρανῶν τὴ γλύκα.

Ο ΧΟΡΟΣ

Ἐτοῦτο θἆναι τὸ τρισάγιο μας, γιατὶ
—Τὸ νοῦ σου διάπλατα ἄνοιξε κι' ἀγροίκα!—
Εἶναι ἀπὸ τὸ Θεὸ μιὰ προσταγή:
Ὅποιος μιὰ πίκρα δὲ δοκίμασε στὴ γῆ
Δὲ θὰ γευτῇ τῶν Οὐρανῶν τὴ γλύκα.

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Ἡ ἐπιθυμία σου δὲ θὰ καρτερῇ.
Ψυχούλα, ἀγγελουδάκι! Τάχεις κι' ὅλα
Αὐτὰ ποὺ ἀποθυμᾶς ἀπάνω ἀπ' ὅλα....

Νά, ἕνα μικρούλικο σπειρί.
Νά, ἕνα μικρούλικο σπειρί.

Καὶ τώρα, ὁ Θεὸς μαζί σου!
Στὰ μονοπάτια γύρνα τῆς ἀβύσσου.

Ο ΧΟΡΟΣ

Καὶ τώρα ὁ Θεὸς μαζί σου!
Στὰ μονοπάτια γύρνα τῆς ἀβύσσου.

Ο ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Κι' ἂν δὲν ἀκοῦς, ἀγγελουδάκι φτερωτό,
Κι' ἂν δὲν ἀκοῦς, βλέπεις ἐτοῦτο ὁποὺ κρατῶ;
Μ' τὸ σημάδι τοῦ Σταυροῦ σᾶς φοβερίζω!
Σ' ὄνομα τοῦ Κυρίου σᾶς ἐξορκίζω'

Δὲ θέλετε φαγιὰ μήτε πιοτά.
Ἀφῆστε, γρήγορα, λοιπόν, τὰ μέρη αὐτά!

Σ' ὅ,τι πιστεύετε, σ' ὅ,τι ἀγαπᾶτε,
Ἀπὸ τὸν ἅγιο αὐλόγυρο φευγᾶτε!
[Ἡ ὀπτασία ἐξαφανίζεται]

ΤΑΚΗΣ ΜΠΑΡΛΑΣ

(Εἰς τὸ ἑπόμενον τεῦχος τὸ 2ον μέρος)

ΔΗΜΟΣΘ. ΒΟΥΤΥΡΑ

ΤΟ ΒΑΣΑΝΟ ΤΗΣ ΥΠΟΨΙΑΣ

(ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

ΚΑΙ κουνοῦσε τὸ κεφαλάκι της ποὔλεγε αὐτά, καὶ τὸ βλέμμα της περιγελαστικό, εὔθυμο...

Καὶ τὸ πρόσωπό της τὄχε πάει κοντὰ-κοντὰ στὸ δικό του.

— Καὶ πρίν, δὲ λέω, πολὺ μάλιστα, δὲ λέω ὄχι, ἀλλὰ τώρα περισσότερο. Ἔπειτα ὅμως νὰ δοῦμε...

— Τί νὰ δοῦμε ἔπειτα;

— Μὰ δεσποινὶς Πόπη...

Καὶ τὴν κοίταξε παρακλητικά.

Αὐτὴ γέλασε.

— Ἔ, τὸν καϋμένο! Μὰ γιὰ στάσου, νομίζω ὅτι φτάσαμε. Ναί, ναί...

Εἴχαν ἔμπει στὸ δρόμο τοῦ σπιτιοῦ της.

Ὁ Παῦλος ἔκλεισε τὸ στόμα του.

Κατέβηκαν. Αὐτὴ ἔκανε ν' ἀνοίξη τὸ πορτοφολάκι της, ἀλλ' αὐτὸς τὴν ἐμπόδισε:

— Συγγνώμην, τῆς εἶπε.

Κ' ἔβγαλε καὶ πλήρωσε τὸν ἁμαξᾶ.

— Εὐχαριστῶ, τοῦ εἶπε ἡ Πόπη καὶ γύρισε νὰ χτυπήσει τὴν πόρτα.

— Διαρκῶς ὅμως μὲ προσβάλλετε.

— Τί εἴπατε;

Αὐτὸς τὸ ἐπανέλαβε.

— Ἐγώ; Τί λέτε; Λάθος ἔχετε μεγάλο!

Καὶ χτύπησε τὸ κουδοῦνι.

Ὅταν ἄνοιξε ἡ πόρτα, θέλησε νὰ φύγει. Αὐτὴ ὅμως δὲν τὸν ἄφησε.

— Ὄχι, ὄχι, τοῦ εἶπε, θὰ ἔρθετε ἐπάνω κ' ἔπειτα θὰ φύγετε! Ἔτσι πρέπει!

— Ἀφοῦ τὸ διατάσσετε, ὑπακούω!

⁂

Στὴ σκάλα τὴν περίμεναν καὶ τὴν ὑποδέχτηκαν μὲ φωνές. Δυὸ κορίτσια κατέβαιναν κάτω. Τὄνα εἶχε μιὰ μύτη σὰ μικροσκοπικὴ προβοσκίδα.

Ψηλὰ μιὰ χοντρὴ κυρία στεκόταν.

— Ἔλα λοιπόν, εἶπε αὐτὴ στὴν Πόπη, καὶ οἱ φίλες σου χάσανε τὴν ὑπομονή! Καὶ μάλιστα ἡ Σαπφώ...

— Μὰ εἶχε ποτὲ ὑπομονὴ αὐτή;

— Ἄ, ἔτσι εἶσαι;

Ἡ Πόπη σύστησε τὸ Σιέρα καὶ στὴ χοντρὴ κυρία. Εἴταν ἡ μάνα τῶν κοριτσιῶν. Καὶ εἶδε ὁ Σιέρας πὼς κι' αὐτὴ εἶχε μιὰ μύτη ὅμοια μὲ τῆς κόρης της, σὰ μικρὴ προβοσκίδα.

— Ἄργησες πολύ, Πόπη, εἶπε ἡ Ταμάρα στὴν κόρη της.

— Ἔ, καλά, μαμά, ἄργησα! Τώρα τί θέλεις;

— Ἐσένα θέλαμε! τῆς ἀπάντησε ἡ Μίγκα, ἀντὶ τῆς μάνας της, ποὺ δὲ μίλησε.

— Μάλιστα, τῆς ἔκανε ἡ Πόπη προχωρώντας στὴ σάλα. Καὶ ἅμα βρέθηκαν ἐκεῖ:

— Κύριε Σιέρα, καθῆστε...

— Γιὰ ἔλα, ἔχω νὰ σοῦ πῶ, εἶπε ἡ Σαπφὼ στὴν Πόπη.

Ὁ Παῦλος κάθησε παράμερα.

Τὰ κορίτσια φλυαροῦσαν ὄρθια, ἡ ἡ Μίγκα μιλοῦσε στὴν Ταμάρα κι' αὐτὸς καθόταν κρατώντας τὸ καπέλλο του. Τὸ μπαστοῦνι του τὄχε ἀκουμπήσει κεῖ κοντά του.

Ἡ κυρία Μίγκα τοῦ μίλησε καὶ τοῦ φάνηκε σὰ νὰ τοῦ ἔκανε ἐλεημοσύνη.

— Ζέστη σήμερα, κύριε Σιέρα...

— Ναί, λιγάκι...

— Μπά, λιγάκι λέτε; Ἐγὼ ζεστάθηκα πολὺ σήμερα.

Εἶδε ὁ Σιέρας τὴ μεγάλη κόρη τῆς Μίγκα, τὴ Σαπφώ, νὰ τὸν κοιτάζει...

Ἡ κυρία Μίγκα στράφηκε στὴν Ταμάρα:

— Εἶχα βγεῖ ἔξω κατὰ τὰς ἕντεκα...

Ἡ μεγάλη της κόρη ἔσυρε τὴν Πόπη:

— Γιὰ ἔλα ἀπ' ἐδῶ, θέλω κάτι νὰ σὲ ρωτήσω.

Καὶ τὴν πῆγε σ' ἕναν καναπέ, μακρυά, σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς μεγάλης αἰθούσας. Ἡ ἄλλη μὲ τὴ μύτη σὰν προβοσκίδα, πῆγε κοντά τους.

Ὁ Σιέρας εἶδε τὴ Σαπφώ, ποὺ εἴταν μιὰ ψηλὴ κι' ἀδύνατη ἀσχημομούρα κόρη, νὰ ρωτᾶ τὴν Πόπη μὲ μικρὸ χαμόγελο καὶ νὰ κάνει μιὰ κίνηση μὲ τὸ κεφάλι μικρή, σὰ νἄδειχνε αὐτόνα. Καὶ τὴν Πόπη ἔπειτα νὰ κουνᾶ ἀρνητικὰ τὸ κεφάλι...

— Γιὰ μένα τὴ ρώτησε, ἔκανε ὁ Σιέρας καὶ ἡ Πόπη ἀρνήθηκε. Τὴ ρωτοῦσε ἄν... Κι' αὐτὴ εἶπε ὄχι, τίποτα! Τὴν ἀλήθεια τῆς εἶπε;... Πῶς φοβᾶμαι! Καὶ γιὰ μένα εἴταν, γιὰ μένα! Θὰ τῆς εἶπε τὴν ἀλήθεια, ἐκτός, τί ἐκτός!

Καὶ ἡ μάνα της δὲν τοὖχε μιλήσει σχεδὸν διόλου. Κάτι λογάκια μόνο στὴν ἀρχή, ὅταν μπῆκε καὶ τὴ χαιρέτησε...

Τὰ πράγματα σὰ νὰ τἄδε ἀλλοιώτικα, ἀλλοιῶς νὰ βάδιζαν τώρα, καὶ τὸ ἀστέρι του νἄχει δύσει, τὴν ὥρα ποὺ πίστευε πὼς θὰ πήγαινε στὴ μέση τ' οὐρανοῦ.

Καὶ θέλησε νὰ φύγει, ἀλλὰ πῶς; Κρατώντας τὸ καπέλλο του στὰ χέρια ἔμενε. Ἄθελα τ' ἀκούμπησε στὰ γόνατά του, ἀλλὰ θυμήθηκε τὸ Μαρτάκη, ποὺ τὄχε βάλει στὸ γόνατό του, καὶ τὸ σήκωσε.

Ποῦ ἄλλοτε νὰ τὸν ἀφήσει μὲ τὸ καπέλλο στὰ χέρια! Νά το, φαίνεται καθαρά...

Τὰ κορίτσια πέρα μιλούσανε, λέγανε, λέγανε. Ἡ κυρία Μίγκα ξακολουθοῦσε νὰ διηγῆται καὶ ἡ Ταμάρα ν' ἀκούει μὲ γυρτὸ πρὸς τὸν ὦμο τὸ κεφάλι. Κάποτε ἔλεγε κι' αὐτὴ ἕνα-δυὸ λόγια.

Στὸ νοῦ του ἦρθαν τὰ πρόσωπα τῶν γονέων του καὶ τῶν ἀδελφῶν του, κ' ἐπεθύμησε νἆταν κοντά τους. Τώρα θἆταν ἐκεῖ καὶ ὁ πατέρας του...

Ἡ κυρία Μίγκα τοῦ μίλησε σὰ νὰ τὸν λυπήθηκε:

— Κύριε Σιέρα, μόνο σᾶς ἀφήσανε; Δὲν ἔρχεσθε τουλάχιστον ἀπ' ἐδῶ;

— Εὐχαριστῶ, κυρία, τώρα ἐγὼ θὰ φύγω, τῆς ἀπάντησε. Δὲν ἦρθα νὰ μείνω, συνόδευσα ἕως ἐδῶ τὴ δεσποινίδα Πόπη...

Τὰ κορίτσια πάψανε.

— Κύριε Σιέρα, συγγνώμη...

— Γιατί; Σεῖς ἔχετε τὶς δικές σας ὁμιλίες, ἐγὼ τί θάθελα στὴ μέση!

Καὶ σηκώθηκε.

Ἡ Πόπη τὸν πλησίασε:

— Θὰ στενοχωρηθήκατε;

— Ἄ, ὄχι... κ' ἔπειτα εἶμαι συνηθισμένος!...

Καὶ τόπε αὐτὸ σιγά, γιὰ νὰ τ' ἀκούσει μόνο αὐτή. Καὶ χαιρέτησε...

Ἔφυγε. Ἡ Πόπη τὸν συνόδεψε ἴσαμε τὴ σκάλα.

— Συγγνώμη, κύριε Σιέρα, τοῦ εἶπε.

Τὴν εἶδε νἄχει στὸ πρόσωπο, στὰ μάτια, γέλιο συγκρατημένο. Καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ πάθημά του γιατὶ τόσι ὥρα ἔμεινε μόνος, ἢ τὸν ἄφησαν μόνο, χωρὶς νὰ τοῦ μιλᾶ κανείς.

— Συνηθισμένος εἶμαι νὰ μὴ μοῦ μιλοῦν, δεσποινίς, τῆς ἀπάντησε.

— Ἄ, μὴν τὸ λέτε αὐτό!

Αὐτὸς ὑποκλίθηκε:

— Καλὴ νύχτα, δεσποινίς, οἱ φίλες σας σᾶς περιμένουν...

Καὶ χαμογέλασε, ἕνα ὅμως χαμόγελο κλαψιάρικο...

Αὐτὴ τὸν κοίταξε τώρα καλά:

— Μὰ τί λέτε τώρα; τὸν ρώτησε.

— Τίποτα, δεσποινίς. Καλὴ νύχτα!

Καὶ ἀπέφυγε τὸ βλέμμα της.

— Χαίρετε! εἶπε καὶ πάλι, ὑποκλίθηκε, χωρὶς νἄχει ἐκεῖνο τὸ χαμόγελο στὰ χείλια του τώρα.

Καὶ ἄρχισε νὰ κατεβαίνει.

Αὐτὴ εἶχε μείνει ἀκίνητη.

— Καλὴ νύχτα, τὴν ἄκουσε νὰ λέει σιγά.

⁂

Βρέθηκε ταραγμένος στὸ δρόμο. Ἀλλὰ πῆρε κεῖ βαθιὰ ἀναπνοή.

— Ἄ, μὰ τί εἴταν αὐτό, τί εἴταν! εἶπε. Ἄχ, ἄχ!... Μὰ γιατί τόσες προσβολές;... Τώρα; Ἄ, πάει, πάει!...

Καὶ βάδιζε μὴ βλέποντας ποῦ πηγαίνει. Καὶ τοῦ ἐρχόταν νὰ κλάψει, νὰ κλάψει πολύ.

Μὰ τί τοὺς ἔκανε; Ἡ μάνα της...

Ὅταν ἡσύχασε λίγο, θέλησε νὰ τὰ φέρει μὲ τὸ νοῦ, νὰ φέρει ὅ,τι τοῦ εἶχε συμβεῖ καὶ νὰ τὸ κοιτάξη καλύτερα.

Καὶ τὰ σκέφτηκε, ἀλλὰ γρήγορα, σὰ νὰ βιαζόταν νὰ φθάσει στὸ τέλος, τὰ πέρασε, τὰ εἶδε.

Καὶ γιὰ νὰ πεῖ ἔπειτα:

— Πάει αὐτό, πάει! Πρέπει νὰ τὸ πάρεις ἀπόφαση! Καὶ πῶς φοβοῦμαι, πὼς ἴσως ἐπιτοῦτο τὄκανε, αὐτή, ποὺ σἄφησε μόνο ἐπιτοῦτο. Διώξιμο σωστὸ εἴταν! Δὲν εἶδες ἡ μάνα; Τάχανε μιλήσει! Μιλημένα, μιλημένα τἄχανε! Τώρα ἔχουν χρήματα πολλά, πολλά!...

Ταράχτηκε ὅμως τόσο στὴ σκέψη πὼς ἡ Πόπη εἴταν χαμένη γι' αὐτόν, ποὺ τἄφησε. Καὶ βάδισε γρήγορα γιὰ νὰ φτάσει στὸ σπίτι του, σὰ νὰ ζητοῦσε καταφύγιο ἐκεῖ, ἀπ' τὴ μπόρα ποὺ τὸν ἔδερνε.

⁂

Στὸ σπίτι του δὲν εἶχαν ἀκόμα δειπνήσει, ἂν καὶ ὁ πατέρας του βρισκόταν ἐκεῖ.

— Καλῶς τον, τοῦ εἶπε αὐτός.

Τοῦ φάνηκε τοῦ Παύλου πὼς τὸν περίμενε νὰ πάει, γιατὶ εὐθὺς φέρανε τὸ φαΐ.

Καὶ οὔτε λέξη γιὰ τὴν Πόπη, τί εἶδε, τί ἄκουσε...

Λυπήθηκε τὸν πατέρα του, τὴ μάνα του καὶ σὰ νἆδε τώρα καθαρὰ τί σκεπτόντουσαν, τί ἀγωνία εἶχαν. Τὰ ξέρανε καλά, ξέρανε τὴν ἀγάπη του, τὴν τυραννία του!

Μὰ καὶ κείνη ἡ μάνα του, γιατὶ νὰ μὴ θέλει νὰ πηγαίνει τότε, κ' ἔπαιζε τὴν κωμωδία κείνη τῶν ποδιῶν, ὅτι τῆς πονοῦσαν τὰ πόδια; Μὴ δὲ θὰ τὸ κατάλαβαν; Γιατὶ εἶχε πάψει νὰ πηγαίνει ἡ μάνα της; Καὶ νὰ τώρα...

Ὅταν, ὕστερα ἀπ' τὸ δεῖπνο, σηκώθηκε ὁ πατέρας του, ἡ ἀδελφή του τὸν ρώτησε ἂν πῆγε ἐπάνω στὸ σπίτι τῆς Πόπης καὶ τί ἔκαναν, καὶ ποιοὶ εἴταν ἐκεῖ, ἀπέφυγε νὰ πεῖ γιὰ τοὺς τρόπους τῆς μάνας, ἂν καὶ τὸν ρώτησε, καὶ οὔτε ἀνέφερε διόλου γιὰ τὴν ἐγκατάλειψη. Εἶπε μόνο πὼς βρῆκε ἐπισκέπτες.

— Ποιανούς; τὸν ρώτησε ἡ ἀδελφή του.

— Μιὰ Μίγκα μὲ τὶς κόρες της...

— Οὔ, οὔ φρούτα!

— Μπᾶ, γι' αὐτὸ βιαζόταν! ἔκανε ἡ μάνα του.

Αὐτὸς δικαιολόγησε τὴν Πόπη: Ἡ μάνα της τῆς εἶχε ἐπιβάλει νὰ πάει νωρίς.

— Τὴν εἶδες λοιπὸν κείνη τὴ μεγάλη της κόρη, τὴ Σαπφώ; Κρῖμα στ' ὄνομα! Ξέρεις τί πρόστυχη εἶναι; Δὲν ἔχει ταίρι! τοῦ εἶπε ἡ ἀδελφή του.

— Μὰ ἔχουν φιλία ἀπὸ πολὺν καιρό; ρώτησε ὁ Παῦλος.

— Ναί, οἱ μάνες τους γνωριζόντουσαν ἀπὸ νέες. Εἶδες τί μοῦτρο ἡ μάνα; Μὰ δὲν εἶναι κακιά, μόνο κοτσομπόλα. Καὶ ἡ δεύτερη κόρη της, ποὺ τῆς μοιάζει, κι' αὐτὴ δὲν εἶνε κακιά. Κείνη ἡ ξαράχνα ἡ Σαπφώ, ἐκείνη εἶναι καὶ εἶναι. Καὶ πῶς θὰ σὲ κοίταζε, ἔ; Θὰ ρώτησε, μπά, τί καὶ τί γιὰ νὰ μάθει μὲ κείνη τὴν προστυχιὰ ποὺ τὴ διακρίνει!

— Σὰ νἄμουν κάποιο θηριό...

— Τοῦ Παύλου τοῦ ἦρθε νὰ πεῖ γιὰ τὸ κοίταγμα, πῶς ἔσυρε ἔπειτα τὴν Πόπη κι' ἀκόμα κάτι, γιὰ κεῖνο ποὺ τοῦ φάνηκε στὴν ἐρώτησι καὶ τὴν κίνηση τὴν ἀρνητικιὰ τῆς Πόπης, ἀλλὰ κρατήθηκε.

— Ὁρίστε, εἶπε ἡ ἀδελφή του, μπήκαν τἄγρια νὰ διώξουν τὰ ἥμερα! Μὰ εἶναι...

— Τὸ ἴδιο μᾶς εἶναι, μίλησε καὶ ἡ Σιέρα καὶ σηκώθηκε.

Ἡ ἀδελφή του θέλησε νὰ ἀκολουθήσει τὴ μάνα της, ἀλλ' αὐτὸς τὴν ἐμπόδισε:

— Γιὰ στάσου, τῆς εἶπε, ν' ἀκούσεις κι' αὐτό.

— Γιὰ πές μου λοιπόν, ἔκανε καὶ ξανακάθησε.

Αὐτὸς τῆς εἶπε τότε, πὼς τὴν ἔπιασε νὰ τὸν κοιτάζει καὶ πὼς ἔσυρε τὴν Πόπη σὲ μιὰ ἄκρη καὶ φάνηκε νὰ τὴν ρωτᾶ γι' αὐτόνα...

— Μπά! ὁρίστε τη! Καὶ τί θὰ τὴ ρωτοῦσε; Μὰ δὲ σοῦ εἶπα ὅτι εἶναι πολὺ πρόστυχη! Ἀλλ' ἡ Πόπη ξέρει καὶ ἀπαντᾶ...

Καὶ πάλι δὲν τόλμησε νὰ τῆς πεῖ τὸ ἀρνητικὸ κίνημα ποὺ ἔκανε ἡ Πόπη, ἀλλὰ τὰ τελευταῖα λόγια τῆς ἀδελφῆς του τοῦ ἔδωσαν κάποιο θάρρος.

⁂

Ἡ ἀδελφή του καὶ τὴν ἄλλη μέρα, πάλι μίλησε γιὰ τὴ Μίγκα καὶ τὶς κόρες της. Καὶ εἶπε τὰ ἴδια ποὺ τοὖχε πεῖ. Γιὰ τὴ μάνα καὶ τὴ μικρότερη κόρη, πὼς εἴταν καλὲς καὶ δὲν εἶχαν καμμιὰ προστυχιά, καὶ γιὰ τὴ μεγάλη, τὴ Σαπφώ, ὅτι εἴταν πρόστυχη καὶ συχαμερή. Κ' ἔκανε ὅλο τὴν ἔξυπνη, ἐνῷ ὅλο κουταμάρες ξεφούρνιζε καὶ πρόστυχα καλαμπούρια, ποὺ οὔτε ἕνας τῆς ἀγορᾶς ἄνθρωπος θὰ τἄλεγε.

Ἔκανε καὶ τὴν καπνιστοῦ, χωρὶς νἆναι. Μιὰ μέρα ὅμως τὴν ἔπαθε! Ὅλο ζητοῦσε καπνό, κ' ἔλεγε πὼς θὰ πάθει ἂν δὲ φουμάρει. Καὶ ἡ Πόπη, γιὰ νὰ μὴν τῆς πάθει ἡ φίλη της, τῆς ἔδωσε ἕνα τσιμπούκι τοῦ πατέρα της, καὶ ἀγγλικὸ καπνό. Καὶ τἄναψε ἡ Σαπφὼ τὸ τσιμπούκι καὶ ἄρχισε νὰ καπνίζει, λέγοντας κάθε τόσο:

— Θεοῦ πράμμα ὁ καπνός!

Σὲ λίγο ὅμως ἄλλαξε ἡ φάτσα της. Εἶναι κίτρινη ποὺ εἶναι, κ' ἔγινε σὰν τὸ φλουρί!

Καὶ ἀναγκάστηκε νὰ ὁμολογήσει πὼς τὴ χάλασε. Εἶχε καιρὸ νὰ καπνίσει! Καὶ τὰ μάζεψε γιὰ τὸ σπίτι της...

Αὐτὲς ἡ ἀδελφή του τὶς ἔβλεπε τακτικὰ μιὰ φορὰ στῆς Πόπης, πρὶν πάει αὐτός, ἔπειτα τὶς ἔχασε. Ἔμαθε ὅμως πὼς πήγαιναν ἄλλες ὧρες, ὄχι τακτικά, καὶ ὕστερα δὲν ἄκουσε πιὰ γι' αὐτές.

Θἄχανε κόψει νὰ πηγαίνουν. Νάτες ὅμως τώρα, πάλι!

⁂

Εἶχε ἀποφασίσει νὰ μὴν πατήσει στὸ σπίτι τῆς Ταμάρα, ἂν δὲν ἄλλαζαν λίγο τὰ πράγματα, ἂν δὲν ἔβλεπε, ὅπως ἔλεγε, λίγο φῶς. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ στιγμές, ποὺ ἔλεγε, πὼς ἅμα τὸν καλοῦσε ἡ ἀδελφή του νὰ πάει, νὰ δεχόταν, καὶ νὰ πήγαινε κεῖ σὰν ταπεινὸς προσκυνητὴς σὲ εἰκόνα ἁγίας θαυματουργοῦ...

Τὴν περιφρόνηση τῆς μάνας, ποὺ ὑψωνόταν σὰ φραγμός, ἐμπόδιο μεγάλο, εἶχε βρεῖ κάποια δικαιολογία καὶ γι' αὐτή, κ' ἔτσι τὴν ἔβαλε στὴν ἄκρη. Κ' ἔπειτα ἡ Ταμάρα εἶχε δίκαιο νὰ τοῦ φερθεῖ ψυχρά, ὅπως τοῦ φάνηκε, γιατὶ ἡ μάνα του δὲν πατοῦσε πιὰ στὸ σπίτι της.

Εἶχε βρεῖ τώρα καὶ τό: μήπως τοῦ φάνηκε, καὶ ἴσως νὰ μὴν εἴταν ἔτσι...

⁂

Μιὰ βραδιὰ ποὺ πήγαινε σπίτι του, μὲ τὸ νοῦ του νὰ τρέχει ἀλλοῦ, ἀπάντησε τοὺς φίλους του ἐκείνους...

Εἴταν ἀρκετοὶ καὶ εἶχαν τὸ Βαράγγα στὴ μέση σὰν καπετάνιο.

Καὶ δὲν τοὺς εἶδε αὐτός, αὐτοὶ τὸν εἶδαν καὶ τὸν ἔσπρωξαν...

— Βρὲ ἀδερφέ, δὲν προσέχεις, τοῦ εἶπε ἕνας ἀπ' αὐτοὺς πέφτοντας ἐπάνω του. Ποῦ ἔχεις τὸ νοῦ σου;

Καὶ μὲ τὰ καλοκαιρινά τους, ὅλοι κομψοί. Ὁ Βαράγγας σταχτιὰ ροῦχα καὶ ψαθάκι.

— Ἐσὺ εἶσαι; τοῦ εἶπε ὁ Βαράγγας. Μὰ ποῦ νὰ σὲ γνωρίσει κανείς! Ἄλλαξες, ἄλλαξες, εὐσεβέστατε, τὸ ξέρεις; Ἔγινες κίτρινος σὰ λίρα τούρκικη ἢ ἐγγλέζικη, ἀπ' αὐτὲς δὰ ποὺ κυνηγᾶς τώρα, καὶ θἄχεις πλῆθος τσακώσει. Γιατὶ λένε, θὰ τὸ ξέρεις νομίζω, εὐσεβέστατε, αὐτό; Λένε: Μὲ ὅ,τι πράγμα ἀνακατεύεται κανείς, ζωντανὸ ἢ μὴ ζωντανό, μ' αὐτὸ μοιάζει! Δηλαδή, εὐσεβέστατε ἄνερ! Κεῖνος ποὖχει βώδια, μοιάζει βωδιοῦ! Κεῖνος ποὖχει λίρες, μοιάζει στὸ χρῶμα μ' αὐτές! Αὐτὸ τὸ εἴπανε καὶ τὸ λένε οἱ αἰῶνες! Ἄλλοι στὸ χρῶμα μοιάζουν κι' ἄλλοι στὴ μούρη!... Λοιπόν, ἐργάζεσαι; Καὶ ποῦ; μὲ τὸν πατέρα σου, ἔ;.. Ἄ, εὖγε, εὐσεβέστατε ἄνερ!... Θὰ γίνεις, τὸ μαντεύω, πρώτης τάξεως νοικοκύρης! Ἐμεῖς τὰ ἴδια πάντα, δὲ μποροῦμε νὰ ἀλλάξουμε! Παλιὸ γαϊδοῦρι, εὐσεβέστατε, καὶ καινούργια περπατησιά, δὲν πάει! Κ' ἔτσι μᾶς εἶναι ἀδύνατο ν' ἀλλάξουμε αὐτὴν τὴν ἀθλίαν, ὅπως θὰ λέγεις ἐσὺ τώρα, ζωήν μας. Ἀπὸ ὑγείαν εἴμεθα λαμπρά. Ἐπίσης καὶ οἱ ἄλλοι, ποὺ συχνάζουν στὸ λησμονηθὲν ἀπὸ σὲ καφενεῖον!

Μόνον ἕνας, ὁ δυστυχής, αὐτὸς μόνον ἔπαθε σοβαρὰν καὶ ἀνίατον ἀσθένειαν! Μὰ τί λέω ἐγώ; Ἔπαθε συμφοράν! συμφορὰν ἔπαθε!

— Ποιός, ποιὸς εἶναι αὐτός;

— Ὁ Σανᾶς.

— Μὰ τί ἔπαθε;

— Τί ἔπαθε ὁ δυστυχής, τί ἔπαθε; Ἄχ, εἶναι φρικαλέον! Παντρεύτηκε! Μάλιστα, ναί, μάλιστα! Μὴ λυπᾶσαι ὅμως, γιατὶ καὶ σὺ θὰ τὸ πάθεις αὐτὸ τὸ φρικαλέον κακόν. Νοικοκύρης ἄνθρωπος, δὲ μπορεῖ! Θέλει μιὰ γυναικοῦλα καὶ μιὰ δωδεκάδα παιδιά, γιὰ νὰ λαχταρᾶ ἅμα ἑτοιμάζεται καμμιὰ ἐπιστράτευση!

Στὸ νοῦ τοῦ Σιέρα ἦρθε ἡ Πόπη, καὶ δὲν ἄκουσε τὸ πάρα κάτω.

Καὶ ὁ Βαράγγας ξακολουθοῦσε:

—Μάλιστα, εὐσεβέστατε. Καὶ ἐπειδὴ θὰ γίνει αὐτό, τὄχω βέβαιον, ὅπως ἔχω βέβαιον πὼς ἔχω αὐτή, θὰ σοῦ δώσω μιὰ συμβουλή. Ἄκουσον: Καὶ νὰ μὴν ἀγαπᾶς τὴ γυναίκα σου, νὰ κάνεις ὅτι τὴν ἀγαπᾶς, ὅτι τὴ λατρεύεις! Καὶ νὰ μὴν κυνηγᾶς ἄλλες. Μὲ ἀκούεις, νομίζω, ἔ; Λοιπόν, εὐσεβέστατέ μου νοικοκύρη, αὐτὰ πρέπει νὰ κάνεις, γιὰ νὰ μὴν εὕρει πρόχειρη δικαιολογία ἡ κυρία σύζυγος καὶ εὐσεβεστάτη σύντροφός σου, καὶ σοῦ...

Καὶ ὁ Βαράγγας σταμάτησε κ' ἔβαλε ἕνα δάχτυλο ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ τοῦ ψάθινου καπέλλου του, κ' ἕνα ἄλλο ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ καὶ τὰ κούνησε...

— Καὶ νὰ μὴν μπλέξεις μὲ ἐπιχειρήσεις καὶ σοῦ καταφάγουν τὰ χρήματά σου διάφοροι μασκαράδες. Γιατί, παιδιὰ πολλὰ καὶ ἀπενταρία, θὰ σὲ κάνουν νὰ πεῖς καὶ σὺ κεῖνο τὸ γνωστόν:

«Χριστέ μου, δὲ σὲ πάντρευαν, ἀντὶ νὰ σὲ σταυρώσουν!».

Λοιπόν, σὲ ἀφίνουμε, εὐσεβέστατε καὶ ἀξιοσέβαστέ μου νοικοκύρη. Ἐμεῖς θὰ ὑπάγωμεν νὰ ρουφήξωμεν μίαν θαυμασίαν ρετσίναν καὶ σὺ διὰ νἀπίεις ὕδωρ ἀγνόν. Διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ ὀσμὴ τοῦ οἴνου δὲν εἶναι ὑποφερτή, προσβάλλει κακὰ τοὺς ρώθωνας τῶν τιμίων κορασίων.

Κ' ἔφυγαν. Οὔτε νὰ τοῦ ποῦνε γιατὶ δὲν εἶχε πάει, πότε θὰ τὸν ξαναδοῦνε, τίποτα. Χωρὶς ἄλλο, θὰ εἴχανε μιλήσει ἀπὸ πρὶν πὼς νὰ τοῦ φερθοῦν, ὅταν θὰ τὸν ἔβλεπαν.

Μόνον ὁ Μινόπουλος, ἅμα προχώρησαν λίγο, στράφηκε καὶ τοῦ εἶπε:

— Παῦλο, ἔλα ἀπ' ἐκεῖ νὰ σὲ δοῦμε καμμιὰ μέρα.

(Ἡ συνέχεια στὸ προσεχὲς)

Εἶναι κάποιοι πόνοι...

Εἶναι κάποιοι πόνοι
—ἄχ καρδιά μου μόνη—
ποὺ κι' αὐτὸ τ' ἀηδόνι
δὲν τοὺς κελαϊδεῖ.

Εἶναι κάποιοι πόνοι
—ὢ τί πόνοι!—
π' οὔτε τὸ τρυγόνι
δὲν τοὺς τραγουδεῖ.

Εἶναι κάποιοι πόνοι
—ξαίρει ὅποιος τοὺς νιώνει—
δὲν τοὺς βαλσαμώνει
τίποτα στὴ Γῆ.

Εἶναι κάποιοι πόνοι,
κάποιοι πόνοι,
ποὺ τοὺς φανερώνει:
θλίψη καὶ σιγή...

Α. Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Πειραιώτικες νύχτες

Χλιαρὸ τ' ἀγέρι τῆς νυχτός, τὰ φῶτα εἶν' ἱδρωμένα.
—Μάτια τῆς πόλης ἄγρυπνα—στοὺς τοίχους κρεμασμένα...
Φωνὴ μυστήριου ἀλλόκοτου τὴν πόλη ὅλη τυλίγει—
Οἱ ἄνθρωποι θἄχουν φύγει...

Φῶτα τῆς πόλης ἄρρωστα! Μὰ θἆνε βολετὸ
μέσ' τὶς σκιὲς καὶ τ' ἄπειρο νὰ βρῶ τὰ μονοπάτια.
Οἱ καμινάδες οἱ σβυστὲς ποὺ ἐγγίζουνε τὸν οὐρανὸ
θἆνε τὰ σκαλοπάτια...

Σιγά-σιγά, φεγγάρι μου, θαρρῶ, θὰ σὲ ξεστήσω
ἀπ' τὸν οὐράνιο σου τὸ θόλο
κι' ἀπέ, σὰν κάφτρα ἀστενική, τὸ μάτι σου θὰ σβύσω
στὸν κοιμισμένο μῶλο...

Καὶ σᾶς ἀστέρια ἀδιάντροπα, μάτια ἀποβλακωμένα,
σᾶς ξεκαρφώνω στὴ στιγμή.
Κι' ἂν τὸ θελήσω, σᾶς φυσῶ, σᾶς σβύνω, κι' ἕνα κι' ἕνα
σᾶς τρίβω —σκόνη ὁλόχρυση— στὴν ἄξια μου πυγμή!...

Νοιώθω μιὰ δύναμη ἄξια γιὰ ὅλα αὐτὸ τὸ βράδυ,
καθὼς τὰ μάτια μου ἄγρια τρυπᾶνε τὸ σκοτάδι.
Μὰ τώρα ἀνθίζει ἡ χαραυγή, παίρνει νὰ ξημερώση.
Σὲ λίγο ἀπέραντο ἕνα φῶς τ' ἀστέρια θὰ σαρώση...

ΠΑΝΟΣ ΣΠΑΛΑΣ

Γύρω στὴν Τέχνη

ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

ΠΡΙΝ ἀπὸ λίγα χρόνια ἀκόμα ὁ χορὸς ἦταν ἄγνωστος στὴν Ἑλλάδα. Ἐννοῶ τὸν καλλιτεχνικὸ χορό, μιὰ ἀπ' τὶς τρεῖς τέχνες «τοῦ χρόνου» (Μουσική, ποίησις, χορὸς) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὶς τρεῖς το τόνου (ζωγραφική, γλυπτική, ἀρχιτεκτονική). Ξαφνικὰ ἔκανε κι' αὐτὸς τὴν ἐμφάνισί του στὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἀθήνα γέμισε ἀπὸ Σχολὲς χοροῦ μὲ διάφορα ὀνόματα: Σχολὲς Ρυθμικῆς, Σχολὲς Ρυθμικῆς Νταλκρόζ, Σχολὲς Μπαλλέττου, ἐκφραστικοῦ, πλαστικοῦ χοροῦ, κι' ἂς ἀφήσωμε πιὰ τοὺς ἄλλους χαρακτηρισμούς, ὅπως π.χ. τὸν ὅρον κινησιοτεχνία, καὶ ἄλλους. Στὶς σχολὲς αὐτὲς φοιτοῦν πολλὲς μαθήτριες ἰδίως, οἱ γονεῖς δὲν βρίσκουν καθόλου ἀναγκαῖο νὰ μάθουν στ' ἀγόρια τους χορό, κάθε χρόνο, στὸ τέλος τῆς χειμερινῆς περιόδου, προσκαλούμεθα διαρκῶς νὰ παρακολουθήσωμεν Ἐπιδείξεις Σχολῶν Χοροῦ καὶ Γυμναστικῆς, ποὺ κάθε μία ἀκολουθεῖ δική της κατεύθυνσι, τέλος τὰ τελευταῖα χρόνια, παράλληλα με τὴ Μουσικὴ ἔχει ἀναπτυχθῆ κι' ἕνα τέτοιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ χορὸ ἐκ μέρους τοῦ κόσμου, ποὺ νομίζω πὼς θἄπρεπε πρὸ πολλοῦ ν' ἀπασχολήση καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μουσικῶν κριτικῶν καὶ ὅλων ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν καλλιτεχνικήν μας ἐξέλιξι. Γιατὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ γοργὴ ἐξέλιξι, τὴν ἀνεξήγητη ὕπαρξι καὶ λειτουργία τόσων Σχολῶν Χοροῦ, ὑπάρχει καὶ κάποιος κίνδυνος. Κίνδυνος τῆς σωματικῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν καὶ κίνδυνος τῆς πνευματικῆς των ὑγείας, τῆς καλαισθησίας των, τῆς καλλιτεχνικῆς των ἀντιλήψεως. Καὶ οἱ γονεῖς δυστυχῶς—καθὼς στὸν τόσο μας παράδοσις χοροῦ δὲν ὑπάρχει—εἶναι οἱ λιγώτερο ἐνδεδειγμένοι γιὰ νὰ κρίνουν. Ἄλλως τε εἶναι τόσο εὔκολο νὰ «θέλξῃ» κανεὶς μὲ μιὰ χαριτωμένη κίνησι, μὲ ἕνα φανταχτερὸ κοστοῦμι, μὲ ἕνα νόστιμο σύνολο νεαρῶν καὶ καλοφτειασμένων κοριτσιῶν, ὥστε συμβαίνει γονεῖς καὶ κοινὸν νὰ φεύγουν γοητευμένοι ἀπὸ μιὰ «Ἐπίδειξι Χοροῦ», ποὺ ὡς τόσο δὲν εἶχε τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὴν Τέχνη.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα σ' ἐμᾶς δυστυχῶς κυριαρχεῖ μία βασικὴ παρεξήγησι. Συγχέομε τὸ χορὸ μὲ τὴ γυμναστική. Δὲν ξέρουμε ποῦ σταματάει ὁ χορὸς καὶ ποῦ ἀρχίζει ἡ γυμναστική. Πολλοὶ καθηγηταὶ μάλιστα διδάσκουν γυμναστικὴ ὡς βάσι τοῦ χοροῦ καὶ πολλὲς χορευτικὲς ἐπιδείξεις ποὺ εἶδα ἦταν πολὺ περισσότερο γυμναστικὲς ἀσκήσεις παρὰ ἐκφραστικὲς ἀσκήσεις. Καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται γιὰ ἁπλῆ γυμναστική, δὲν μπορεῖ νὰ βλάψη. Ὅταν ὅμως προχωρῇ πρὸς κινήσεις ἀφύσικες, πρὸς τὸν ἀκροβατισμό, μπορεῖ ν' ἀποτελέση ἕνα μεγάλο κίνδυνο γιὰ τὴν ὑγεία, ὅταν ὁ δάσκαλος δὲν ξέρει ἀνατομία, ὅταν δὲν ξέρη τὸ θαυμάσιο αὐτὸ ὄργανο ποὺ λέγεται ἀνθρώπινο σῶμα, τί μπορεῖ νὰ δώση αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τί χρειάζεται τὸ κ ά θ ε σ ῶ μ α. Καὶ γι' αὐτὸ νομίζω πὼς ὅλες αὐτὲς οἱ Σχολὲς ποὺ λειτουργοῦν τελευταῖα στὰς Ἀθήνας ἔπρεπε νὰ βρίσκωνται κάτω ἀπὸ κάποιο ἔλεγχο... Τίνος; θὰ μοῦ πῆτε. Μὰ αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα ποὺ θὰ μᾶς πήγαινε πολὺ μακρυὰ καὶ ποὺ δὲν εἶναι μέσα στὸ σημερινό μας θέμα.

Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει σήμερα εἶναι νὰ ξεκαθαρίσωμε τὸ χορὸ ἀπὸ τὴ γυμναστική. Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ σχέσις μεταξύ τους. Ἡ γυμναστικὴ εἶναι μέσον διαπλάσεως τοῦ σώματος, μέσον διατηρήσεως τῆς ὑγείας. Ὁ χορὸς εἶναι Τέχνη, εἶναι μέσον ἐκφράσεως. Καὶ σὰν τέχνη, ἔχει κι' αὐτὴ τὴν τεχνική της καὶ τοὺς κανόνες της ποὺ δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέσι ἀπολύτως μὲ τὴ γυμναστική. Καὶ τὴν τεχνικὴ τοῦ χοροῦ θὰ τὴν βροῦμε μόνο στὸ μπαλλέττο, στὸ κλασσικὸ μπαλλέττο μὲ ἐλεύθερη ἔπειτα ἐφαρμογή.

Ἡ ἐμφάνισις τῆς Ντούνκαν ἔφερε τὴν πρώτη σύγχυσι.

Ἡ τέχνη τῆς Ντούνκαν δὲν εἶχε καμμιὰ τεχνική — ἀλλὰ ἡ Ντούνκαν ἦταν μιὰ μεγαλοφυΐα ποὺ ἔδωσε ὅ,τι εἶχε, χωρὶς νὰ μπορέση νὰ δημιουργήση σχολή, ἀκριβῶς γιατὶ δὲν εἶχε τεχνική. Ἐνῷ τὸ Ρωσσικὸ Μπαλλέτο π.χ. καὶ σχολὴ καὶ παράδοσι δημιούργησε, γιατὶ ὡς βάσι του εἶχε ὡρισμένους κανόνες καὶ ὡρισμένη τεχνική, μακρυὰ ἀπὸ κάθε αὐτοσχεδιασμό — ὅπως ἦταν οἱ χοροὶ τῆς Ντούνκαν. Ἄλλη σύγχυσι ἔφερε τὸ σύστημα Νταλκρόζ, ἡ Ρυθμικὴ Γυμναστική. Οἱ καθηγηταί μας διδάσκουν Ρυθμικὴ Νταλκρὸζ μὲ τὴν ἰδέα πὼς διδάσκουν χορό. Μὰ ὄχι. Ἡ ρυθμικὴ δὲν χρησιμεύει παρὰ γιὰ ν' ἀναπτύσση στὸ παιδὶ τὸ αἴσθημα τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας, νὰ τοῦ ἀναπτύσση τὸ μουσικὸ αἴσθημα, νὰ τοῦ ὀξύνη τὴ σκέψι ἀκόμα, μὰ χορὸς δὲν εἶναι. Πάντως, ἀπ' ὅλα τὰ εἴδη τῆς γυμναστικῆς εἶναι τὸ πιὸ χρήσιμο καὶ τὸ λιγώτερο ἐπικίνδυνο. Ὁ μαθητὴς τοῦ διδάχθηκε ρυθμικὴ μπορεῖ νὰ μάθη χορό, ὁ μαθητὴς ποὺ ἔκανε γυμναστική, θὰ βρῆ μεγάλες, πολὺ μεγάλες δυσκολίες.

Μόνο ἡ τεχνικὴ τοῦ μπαλλέττου ἀπὸ πολὺ τρυφερὴ ἡλικία μπορεῖ νὰ δημιουργήση καλλιτέχνας χορευτάς. Καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσο φυσικὸ καὶ ἁπλὸ γιὰ νὰ τὸ καταλάβη κανείς! Γιὰ νὰ γίνη κάποιος σωστὸς πιανίστας ἢ βιολονίστας εἶναι γνωστὸ πὼς πρέπει ν' ἀρχίση ἐξασκῶντας τὰ δάκτυλά του τοὐλάχιστον σὲ ἡλικία 8 χρονῶν. Γιὰ νὰ γίνη κανεὶς καλὸς χορευτὴς πρέπει ν' ἀρχίση ἐξασκῶντας τὰ πόδια του σὲ μικρότερη ἀκόμα ἡλικία. Ἀργότερα, κατέχοντας τέλεια τὴν τεχνική του, θ' ἀπολευθερωθῆ ἀπ' αὐτὴν καὶ σύμφωνα μὲ τὴ γενική του μόρφωσι καὶ μὲ τὸ ταλέντο του θὰ δώση μεγάλες δημιουργίες, θὰ ἐκφράση, θὰ μιλήση στὶς ψυχὲς μὲ τὴν τέχνη του. Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι οὐτοπίες. Κι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ πάρουν σοβαρὰ ὑπ' ὄψιν τους ὅσοι καὶ ὅσες αἰσθάνονται μέσα τους τὴν κλίσι πρὸς τὴ θεία τέχνη τοῦ χοροῦ, ὅσοι θέλουν νὰ κάνουν πραγματικὴ τέχνη.

Τώρα ποιὸς θὰ διδάξη ἐδῶ σ' ἐμᾶς τὴν τεχνικὴ αὐτὴ ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο ἐπικίνδυνο σὰν τὴ κακὴ γυμναστική, αὐτό, εἶναι ἄλλο ζήτημα, πολὺ πιὸ «ἀκανθῶδες» ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῆ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΛΑΛΑΟΥΝΗ

ΜΙΑ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ

Στὴν 7η σελίδα τοῦ προηγουμένου τεύχους δημοσιεύθηκε, μεταξὺ τῶν ἄλλων μεταφρασμένων ἀπὸ τὸν συνεργάτη μας κ. Μπαρλᾶ ποιημάτων τοῦ Μποντελαὶρ καὶ «Ἡ Ὠμορφιά». Ἐπειδὴ παρεισέφρυσαν δύο τυπογραφικὰ λάθη ποὺ ἀλλοιώνουν τὴν ἔννοια, ἀναδημοσιεύουμε ἐδῶ διορθωμένο τὸ ποίημα:

Ἡ ὠμορφιά

Ὡραία 'μαι, μελλοθάνατοι, σὰν πέτρινη ὀπτασία.
Κι' ἡ ἀγκαλιά μου ὁποῦ σ' αὐτὴν ὅ λ ο ι 'ν α ι λαβωμένοι
Στὸν ποιητὴ ἕναν ἔρωτα νὰ ἐμπνέη 'ναι καμωμένη
Καθὼς τὴν ὕλη σιωπηλό, γεμᾶτο ἀθανασία

Σὰν κύκνος εἶμαι ὁλόλευκη, καρδιὰ ἀπὸ χιόνι δρίζω
Θρόνο, σὰ σφίγγα ἀ ξ ή γ η τ η, μέσ' στὴν αἰθρία κατέχω
Τὴν κίνησι, ποὺ τὶς γραμμὲς χαλάει, σὲ μῖσος ἔχω
Καὶ 'γὼ ποτέ μου δὲ γελῶ, ποτέ μου δὲ δακρύζω

Οἱ ποιητές μου σ' αὐστηρὲς μελέτες θ' ἀποκάμουν
Μπροστὰ στὴ μεγαλόπρεπη τὴ στάσι, ὁποῦ παρμένη
Φαντάζει νἆναι ἀπὸ τὰ πιὸ ὑπερήφανα μνημεῖα

Καθρέφτες ἔχω ὁποῦ τὸ πᾶν μποροῦν 'ὡραῖο νὰ κάμουν
Γιὰ νὰ δεθοῦν μὲ μάγια αὐτοί, οἱ ταπεινοὶ ἐρωμένοι,
Τὰ πλατιὰ μάτια ὁποῦ σκορποῦν ἀνταύγειαν αἰωνία.

Ἡ κριτικὴ τοῦ βιβλίου

ΚΛΕΑΡΕΤΗ ΔΙΠΛΑ ΜΑΛΑΜΟΥ: «Γυναίκειες Ψυχές»

Ἂν κ' εἶχε τιμηθῆ μὲ τὸ βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐν τούτοις γιὰ τὴν προηγούμενη συλλογὴ τῶν διηγημάτων τῆς κ. Μαλάμου («Γιὰ λίγη ἀγάπη» καὶ ἄλλα) ἡ κριτικὴ εἶχε κάποιες ἐπιφυλάξεις. Τοὺς ἔλειπε—πῶς νὰ τὸ πῶ;—ἕνας λυγμός, τοὺς ἔλειπε ἕνας ἴλιγγος, ἕνα γονάτισμα, ἕνα δάκρυ, ἕνα χαμόγελο... κάποια τέλος πάντων «ποιητικὴ αἰχμή», μέσα στὴν ἀδρότητα τῆς ἀστικῆς καὶ τῆς μικροαστικῆς ζωῆς, ὁπόθε ἐπήγαζαν ὅλα τους τὰ θέματα.

Ὡς τὰ σήμερα, ποὺ διαβάζω τὸ καινούργιο της βιβλίο—δεκαπέντε διηγήματα, διακόσιες πενῆντα σελίδες—δηλαδὴ ὁ ὄγκος τοῦ προηγουμένου (ἡ συγγραφεὺς ἔχει κι' ἀνέκδοτα ἄλλα τόσα)—ἐγράφτηκε ἤδη ὁλόκληρη φιλολογία, γεμάτη ἀκριβῶς (κι' ἀποκλειστικὰ) ἀπὸ ὀνειροπολήματα, ἀπὸ λυρισμούς, ἀπὸ ποίηση—ὅπου μόνον τὸ ὑποκείμενο καὶ ἡ ἐσωτερική του ἀνάλυση ἔπιαναν τὸν χῶρο, οἱ ἔξω ἄνθρωποι δὲν ἦσαν, παρὰ σκιές, κ' οἱ τόποι ἦσαν ἴσως ξένοι, ἴσως φανταστικοὶ—μὰ ὁπωσδήποτε' ἐντελῶς ἄγνωστοί μας. Ἔτσι, σήμερα, ἡ ἴδια, ἡ παλαιὰ ἀτέλεια τῆς συγγραφέως καταντᾶ προτέρημα. Ἕνας κόσμος τέλος πάντων ζωντανός, ἕνας ἄνθρωπος μὲ σάρκα καὶ ὀστᾶ, ἕνας τόπος γνώριμός μας, μιὰ οὐσία ποὺ μᾶς «δίνει νὰ δαγκώσωμε», ἔχει τώρα διπλὴ τὴν ἀξία της, ἀφοῦ τὴν εἴχαμε στερηθῆ. Γιατὶ ἡ συγγραφεὺς — ὅπως κάθε ἀληθινὸς καλλιτέχνης—ἀκολούθησε ἀπὸ τότε τὸν ἴδιο τὸ δρόμο, ἐπροχώρησε ὅπως αὐτὴ μποροῦσε νὰ ξέρη: Τὸ δρόμο τοῦ ρεαλισμοῦ στὸ περιεχόμενο, τὸ δρόμο τῆς ἀδρότητας στὴ μορφή. Στὴν τέχνη—κ' ἐκεῖθε στὴ ζωή—τὸ κάθε τὶ εἶναι ὡραῖο, ὅταν εἶναι τέλειο στὸ εἶδος του. Τὸ εἶδος της ἀκολούθησε κ' ἐτελειοποίησε κ' ἡ κ. Μαλάμου. Καμμιὰ μόδα. Καμμιὰ μίμηση. Οὔτε ἐπίδειξη κοσμοπολιτισμοῦ, οὔτε ταξείδια γι' ἄγνωστες περιπέτειες, οὔτε ἡ «φιλολογικὴ» γυναίκα μὲ τὸν κυνικὸν ἐρωτισμό παρὰ ἡ Ἀθήνα, ἡ φτωχειά, ἡ Ἀθήνα μὲ τὴ μοδίστρα καὶ μὲ τὴν καπελλοῦ, τὸ «ἰδιαίτερο» μὲ «τὸ ὠμὸ φῶς τὸ ἠλεκτρικό, τοὺς βρώμικους τοίχους, τὸ τραπέζι ποὺ στρώνεται ἕνα τσαλακωμένο τραπεζομάντηλο, τὸν παλιὸ πέτσινο καναπέ, ποὺ στέκεται σὰν πωρωμένος γερομεσίτης» (σελ. 196). Δὲν ἠθέλησε (γιατὶ τὸ ἄτι δὲν θὰ μποροῦσε, δὲν τὸ πιστεύω) ν' ἀπομιμηθῆ τὸ ὡραῖο ξ έ ν ο' μὰ νὰ δουλέψη καὶ νὰ ἐξωραΐση τὸ ἄσχημο ν τ ό π ι ο, ν' ἀναπτύξη τὴ συγκίνηση, τὴν τέχνη, τὴν ἠθικὴ μέσα σ' αὐτὰ τὰ στενά, τ' ἀντιποιητικὰ ὅρια. Κ' ἔτσι, μὲ τὸν Δημοσθένη Βουτυρᾶ, μὲ τὴν Κλεαρέτη Μαλάμου, καὶ μὲ τὰ ὀλίγα τοῦ ἀδικολησμονημένου Εὐστρ. Εὐστρατιάδη, ἔχει κ' ἡ λογοτεχνία μας τ' ἀ θ η ν α ϊ κ ὰ της διηγήματα.

Ἀδούλευτη λοιπόν, ἀπερίτεχνη, ἀπερίφραστη, βαρειὰ καὶ χτυπητὴ ἡ φόρμα τῆς συγγραφέως, ἔφθασε ὅμως νὰ γίνη ἐξ ἴσου καὶ γερή, κανονική, ἀσφαλτη καὶ ἀπολύτως πειθαρχημένη στὸ θέλημά της. Τὰ διηγήματά της μοιάζουν σὰν μνημεῖα (ἂς ποῦμε) χτισμένα μὲ ἀγκωνάρια — χωρὶς γλυφὲς στὴν ἐπιφάνειά τους, χωρὶς μυστικὰ στὸ σύνδεσμό τους. Ὅμως δὲν τρέμουν, δὲν σαλεύουν κι' ἀντὶς νὰ σαγηνεύουν μὲ τὴ λεπτότητά τους, ἐμπνέουν τὴν ἱκανοποίηση—καὶ τὴν ὀμορφιὰ—τῆς στερεότητας. Κάποτε, μόλις ἀρχίζει ἡ φράση, μαντεύει κανεὶς ἀμέσως καὶ τὸ περιεχόμενό της καὶ τὸ ἠχητικό της ἀνάπτυγμα, ὡς τὸ τέλος. Τὸ ἴδιο κι' ὅταν ἀρχίζη ἀλληλουχία πολλῶν φράσεων, ποὺ ἀνεβαίνουν «crescendo» πρὸς ἕνα στεφάνωμα ρητορικό. Τὸ μαντεύει, ἔστω! Μὰ ὅ,τι μαντεύει, αὐτὸ καὶ θ ὰ γ ί ν η: ἐνῷ σ' ἄλλου συγγραφέως τὸ ἔργο μποροῦσε κ' ἡ ἠχητικὴ νὰ χαλάση στὴ μέση καὶ τὸ περιεχόμενο νὰ συγχυσθῆ.

«Γυναίκειες ψυχὲς» ἐπιγράφεται ἡ συλλογή. Κ' εἶναι, βέβαια γραμμένες ὕστερα ἀπὸ ὅλη τὴν πεῖρα τῆς ὥριμης πιὰ γυναικός. Ἀπὸ τὴν πεῖρα κι' ἀπὸ τὴν ἀπογοήτευση, ποὺ ἔμαθαν νὰ προσέχουν ὄχι τὴ λέξη, ἀλλὰ τὴν οὐσία—καὶ γι' αὐτὸ ὅλα τὰ λέγουν μὲ τ' ὄνομά τους καὶ δὲν καταδέχονται τὴ σεμνοτυφία—ποὺ ἐσχημάτισαν μέσα τους ἀλύγιστην ὄχι ἁπλῶς τὴν ἐπιείκεια, μὰ τὴν ἀ ν α γ ν ώ ρ ι σ η τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας, ποὺ συνήθιζαν νὰ γυμνώνουν τὰ φαινόμενα καὶ νὰ τὰ βλέπουν ὡς τ' ἁπλούστατά τους.

Μ' αὐτὴν τὴν πεῖρα εἶναι σπουδασμένα καὶ φανερωμένα τὰ πάντα μέσα στὸ βιβλίο. Καὶ πρῶτος ὁ ἔρωτας—ὁ ἔρωτας σ' ὅλες του τὶς μορφές. Τί κι' ἂν ἀγαποῦν οἱ φτωχές της ἡρωΐδες τὸν ἄνδρα ποὺ θὰ στεφανωθοῦν, τὸν περαστικό, ποὺ δὲ θὰ γνωρίσουν, τὸν φίλο ποὺ θὰ τὸν χάσουν ἀνεπανόρθωτα, τὸν πανδρεμμένο ποὺ ἀπιστεῖ στὴ γυναίκα του, τὸν ἐραστὴ ποὺ ἔρχεται ν' ἀτιμάση τὸν ἄνδρα τὸν δικό τους; Ἕνα εἶναι τὸ φοβερό: «νἆσαι νιός, νἆσαι γερὸς καὶ νὰ πορεύεσαι ἔτσι μονάχος στὴ ζωή, χωρὶς ἀγάπη» (σ. 105), κ' ἕνα εἶναι τὸ κύριο: νὰ βρεθῆ αὐτὴ ἡ ἀγάπη—ποὺ συγκεντρώνει ὅλο τὸ νόημα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς! Ναί, γιατὶ τούτη ἡ ἀγάπη εἶναι πρᾶγμα ἱ ε ρ ὸ γιὰ τὶς «γυναικεῖες ψυχές». Ὤ, πῶς τὴ φανερώνουν οἱ ἴδιες καὶ πῶς τὴ φανερώνει ἡ συγγραφεὺς γιὰ λογαριασμό τους! Μὲ πόσο θάρρος, μὲ πόση δύναμη, μὲ πόσην ὠμότητα, θὰ ἔλεγε κανείς. Ἀδιαντροπιά, ξετσιπωσιά; Ὄχι δά! Εἶναι ἴσα-ἴσα ἡ ἀφοσίωση, ἡ ἐμπιστοσύνη, ἡ ἀσφάλεια τῆς γυναικὸς γιὰ τὸν ἄνδρα ποὺ δέθηκε μαζί του, γιὰ τὸν ἄ ν δ ρ α της, τὸ αἴσθημα ποὺ—εἴτε χωρὶς στεφάνι, εἴτε μὲ στεφάνι,—δοκιμάζει, ἀπαράλλαχτο, γιὰ κεῖνον ποὺ θαρρεῖ πὼς τοῦ ἀνήκει.

Ἀδιαντροπιά, μὰ ποὺ δὲν εἶναι κατὰ βάθος, παρὰ μόνον ἀπερισκεψία, φαίνεται τούτη ἡ ἐκδήλωση τῆς γυναικός, μόνον ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν ἄ ν δ ρ α λείπει ἡ παρόμοια ἀγάπη, ἢ τοὐλάχιστον ἡ παρόμοια τιμιότητα.

Ἀληθινά, τέτοιους παρουσιάζει τοὺς ἀνδρικούς της τύπους ἡ συγγραφεὺς—γιατὶ τὸ βιβλίο δὲν ἔχει μόνο γυναικείους τύπους. Ὁ «φίλος»—αὐτὸς δὲν ἔχει καμμιὰν ἀναγνώριση, καμμιὰ συγγνώμη! Εἶναι πάντα ὁ ἐγωϊστής. Πάντα ψύχραιμος, πάντα ἀναίσθητος, ἄλλοτε πωρωμένος ἐκμεταλλευτής, ἄλλοτε προδότης, ἄνανδρος, ἄτιμος. Ἀντίθετα, ὁ «σύζυγος» εἶναι ζωγραφισμένος σχεδὸν πάντα μὲ στοργή. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ὁ γάμος εἶναι ἡ ἀπαραίτητη ἐξιλέωση τοῦ ἀνδρὸς στὰ μάτια τῆς συγγραφέως: γιατὶ μόνον ὕστερ' ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐξιλέωση καταδέχεται νὰ τὸν ἐξετάση μ' ἕνα βλέμμα συμπαθείας: («Οἱ σκάλες οἱ ψηλές», «Κάποια λουλούδια», «Μὲ δεμένα χέρια»), τὸν κακοπαντρεμμένο, τὸν ἀπατημένο, τὸν σκλαβωμένον ἄνδρα.

Στὰ περισσότερά της λοιπὸν διηγήματα, αὐτὸς ὁ ἔρωτας ξετυλίγεται σὲ δ ρ ᾶ μ α. Βίαιο ἀπὸ μέσα, ἰσοδύναμο ἀπ' ἔξω, γίνεται καθαυτὸ ἕνα σύγχρονο δρᾶμα θεατρικό. Σπάζουν μπουκάλια, ἀδράχνουν ἀπ' τὸ λαιμό, πέφτουν νεκροί, πιστολίζουν κοιμισμένους, σκοτώνουν στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ... Συγκλονιστικὲς εἶναι οἱ λῦπες: Τὰ σύννεφα τῆς πλοκῆς λύνονται μὲ βροντὲς κι' ἀστροπελέκια.

Μὰ ὕστερ' ἀπ' τὸν ἔρωτα ἡ συγγραφεὺς προχώρησε τώρα καὶ σ' ἄλλα θέματα, ἐπροχώρησε καὶ σ' ἄλλες λύσεις. Ἐμπιστευόμενη στὴν τέχνη της, ποὺ δὲν τὴν ἀπατᾶ,—καὶ πάντα μὲ τ' ἀδρά, τὰ κοινά, τὰ πρόστυχα ἐξωτερικὰ μέσα,—τὴν ἔσυρε σὲ πρωτοτυπίες καὶ σὲ συγκινήσεις λεπτότερες, βαθύτερες καὶ σπάνιες.

Τί ἄλλο εἶναι ἡ ζηλοτυπία τοῦ φερέτρου, ποὺ παρουσιάζεται σὲ δυὸ διηγήματα («Ζήλεια μητέρας», «Ἡ ἀξιόπρεπη κηδεία»), ἡ κρυφὴ ζηλοτυπία τῆς μητέρας γιὰ τὴ θειὰ ὡς τὸ θάνατό της, κ' ἡ ζηλοτυπία τῆς χήρας καπετάνισσας γιὰ τὴν κηδεία τῆς γειτόνισσάς της; Τί ἄλλο εἶναι τὸ ὕπουλο καὶ ἀδυσώπητο κατρακύλημα τῆς μικροαστικῆς οἰκογένειας («Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν στὸν ἥλιο μοῖρα»), ποὺ ἀργὰ-ἀργὰ τὴν ἀποσυνθέτουν ἡ χηρεία, ἡ ἐπιστράτευση, ἡ ἀνεργία, ἡ τύφλωση; Τρομερὸς καὶ βαθμιαῖος συμβιβασμὸς μητέρας καὶ γυιοῦ, ἀργὰ-ἀργὰ μὲ τὸν κάθε σταθμὸ τοῦ πεπρωμένου των ἀνεπαίσθητα τοὺς ὁδηγεῖ καὶ τοὺς δύο —μαζὶ καὶ τὸν ἀναγνώστη—ὡς τὴ ζητιανιά, ὡς τὴν ἔσχατην ἀθλιότητα. Καὶ μόνον ὅταν ὁ τυφλὸς μονάχα μὲ τὴν ἀφὴ καταλαβαίνει πὼς ἡ μάννα του πέθανε, ὅταν μονάχα μὲ τὴν ἀκοὴ αἰσθάνεται πὼς ἡ νεκροφόρα τὴν πηγαίνει στὸ νεκροταφεῖο, κι' ὅταν ὕστερα ἀπομένει ἀπόλυτα μονάχος ἐπάνω στὴ γῆ, ὤ! μόνον τότε πιὰ ὁ συμβιβασμὸς εἶναι ἀδύνατος! Κλαίει ὁ τυφλὸς καὶ τρέχει ξοπίσω ἀπὸ τ' ἁμάξι ποὺ φεύγει «κ' ἡ ἀπελπισμένη του κραυγὴ χτυπάει στὰ ντουβάρια τῶν σπιτιῶν τοῦ ἔρημου δρόμου: Μάννα μου!» (σ. 143).

Τὸ τραγικὸ ρῖγος τῶν ρώσσων συγγραφέων πνέει στὸ τελευταῖο τοῦτο διήγημα, ὅπου ἀποκορυφώνεται ἡ στάσι τῆς συγγραφέως ἀπέναντι τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων: κ' εἶναι αὐτὴ ἡ στάσι ἡ ἀπέραντη συμπόνια στοὺς νικημένους. Οὔτε δίδαγμα ἄλλο, οὔτε νόημα ἄλλο, τίποτε.

Μέσα ἀπὸ τὰ δεκαπέντε διηγήματα τῆς κ. Μαλάμου προβάλλουν ἰσάριθμα κοινωνικὰ προβλήματα — ὁ ἔρωτας, ὁ γάμος, ὁ ἐλεύθερος γάμος, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότητα, ὁ στρατός, ἡ ἀνεργία. Μὰ καὶ δεκαπέντε ἔργα τέχνης.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ, ΕΛΛΗΝΑΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Ἕνας Γερμανὸς καθηγητὴς ὁ Δρ Χάϊνριχ Μύλλερ, θέλοντας ν' ἀποδείξει τὴ δύναμη, τὴν ἐπιρροὴ καὶ τὸν ἡρωϊκὸ χαρακτῆρα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, κάνει μιὰ σύγκριση τῶν ὀνομάτων στοὺς Γερμανούς, τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους. Ἀπὸ τὸν παραλληλισμὸ αὐτὸν βγάζει ὁ ἴδιος τὸ συμπέρασμα πὼς τὰ γερμανικὰ ὀνόματα ἔχουνε μεγάλη συγγένεια στὸ νόημά τους μὲ τὰ ἑλληνικά, ἐνῷ δὲ μοιάζουνε καθόλου μὲ τὰ ρωμαϊκά, καὶ πὼς πρέπει τὰ γερμανόπουλα νὰ μαθαίνουνε τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, γιατὶ ἔτσι νοιώθουνε πιὸ καλὰ τὸν ἐθνισμό τους.

Ποιὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῶν γερμανικῶν ὀνομάτων; ρωτᾶ ὁ καθηγητής. Καὶ τὸ βρίσκει στὸ γεγονός, πὼς αὐτὰ ἀντικαθρεφτίζουνε τὴ μαχητικὴ διάθεση τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν ἡσυχία καὶ κυνηγᾶ πάντα ἀνώτερους ἰδανικοὺς σκοπούς. Τὰ γερμανικὰ ὀνόματα ἔχουνε συχνὰ τὰ συνθετικὰ χίλντ, γκούντ, χάντ, βίγκ, ποὺ ὅλα πᾶ νὰ ποῦνε ἀγώνας, μάχη. Ἔτσι, γιὰ παράδειγμα: Χίντεμπραντ, Γκοῦντερ, Βίγκαντ. Μὰ ἡ μάχη δίνεται μὲ ὅπλα: Σβὲρτ=σπαθί, Χέλμ=κράνος, κι' αὐτὲς οἱ λέξεις βρίσκονται στὰ ὀνόματα. Κ' ἡ δύναμη καὶ τὸ θάρρος=Μπάλντ εἶναι ἀπαραίτητη (ὄνομα: Μπάλντεβάϊν =φίλος τοῦ θάρρους), ὅπως κι' ὁ στρατὸς=χάρι, χέρι (ὄνομα Χιέρμαν), καὶ ἡ φρόνιμη συμβουλὴ=Ράγκινχαρτ (ὄνομα Ράϊνχαρτ, Ράϊνερτ). Ἡ νίκη=Ζίγκ, ποὺ ἀκολουθεῖ (ὄνομα Ζίγκφριντ, Ζίγκμουντ κ. ἄ.) φέρνει τὴ δόξα=μπέρατ, μπέρτ, (ὄνομα Ζίβρεχτ, Ἄλμπερτ κ.ἄ.) Ἀκόμα καὶ τὰ ὀνόματα ζώων ἄγριων καὶ μαχητικῶν χρησιμεύουνε γιὰ ὀνόματα ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἀπὸ τὴν ἀρκούδα=μπὲρ γίνηκε τὸ ὄνομα Μπέρμαν, ἀπὸ τὸ ἄγριο βώδι=οὔρ, γίνηκε τὸ ὄνομα Οὔριχ, ἀπὸ τὸν κάπρο=ἔμπερ, τὸ ὄνομα Ἔμπερχαρντ, Ἔμπερτ. Ἀπὸ τὸν ἀφθὸ=Ἄαρ, τὸ λύκο Βὸλφ γίνανε τὰ ὀνόματα Ἄρνολν, Ἄρντ, Βόλφραμ, Βόλφγκανγκ.

Μὲ τὰ γερμανικὰ ὀνόματα μοιάζουνε πολὺ τὰ ἑλληνικά. Καὶ τῶν δύο λαῶν τὰ ὀνόματα εἶναι τὰ περισσότερα σύνθετα κι' αὐτὸ τοὺς δίνει περισσότερο μεγαλεῖο. Καὶ συχνὰ τὰ συνθετικὰ τῶν ὀνομάτων ἔχουν καὶ στοὺς δυὸ λαοὺς τὴν ἴδια σημασία. Ἔτσι πολλὲς φορὲς τὰ γερμανικὰ ὀνόματα εἶναι ἀντίστοιχα ἄλλων ἑλληνικῶν: Περικλῆς=Βίλμαρ, Δαμοκλῆς = Φόλκμαρ, Θεμιστοκλῆς= Ράϊμαρ, Σοφοκλῆς = Βίσμερ, Νικοφάνης = Ζίγκπερτ, Κλεοφάνης = Ροῦπρεχτ, Ρόμπερτ, Δημοσθένης=Ντίτριχ, Θρασύβουλος=Κόνραντ.

Ὑπάρχει ὅμως μιὰ διαφορὰ βασική, ποὺ φαίνεται στὰ ὀνόματα μὲ τὸ συνθετικὸ δῆμος=Φόλκ. Τὰ γερμανικὰ ὀνόματα μὲ τὸ συνθετικὸ αὐτὸ σημαίνουνε τὰ περισσότερα τὸν ἀρχηγό, τὸν ὁδηγὸ τοῦ λαοῦ, κάποιον ποὺ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ λαό, ἐνῷ τὰ ἑλληνικὰ δείχνουν τὸν σύνοούμενο τοῦ λαοῦ: Δημοχάρης, Δημόδοκος. Ἔτσι βλέπει κανεὶς πὼς ὁ γερμανικὸς λαὸς εἶναι ὑποταγμένος, εἶναι ἀντικείμενο, ποὺ ὑπακούει, ἐνῷ στοὺς Ἕλληνας κυριαρχεῖ τὸ δημοκρατικὸ φρόνημα: Ἀρισταγόρας, Πρωταγόρας.

Ὁλότελα διαφορετικὰ εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν Ρωμαίων. Σ' αὐτὰ συναντᾶ κανένας βέβαια ἀκόμα ἀπομεινάρια ἀπὸ τὴν ἰνδογερμανικὴ ὑψηλοφροσύνη: Ἰούλιος, Ἰούνιος, Μάριος, μὰ αὐτὴ ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὸ πρακτικό, τὸ γεροπιαστό, ποὺ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν ψυχολογία τοῦ χωρικοῦ, ποὺ εἶναι συνηθισμένος μὲ σκληρὴ δουλειὰ νὰ κερδίζη τὸ ψωμί του. Ἔτσι τὰ ὀνόματά τους τὰ παίρνανε οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία: Ἀγκρίκολα =χωρικός. Φάβιος = αὐτὸς ποὺ καλλιεργεῖ κουκιά, Τσίτσερο, Κικέρων= αὐτὸς ποὺ καλλιεργεῖ ρεβίθια, Πόρτσιους = χοιροτρόφος, Ἀξίνιους = αὐτὸς ποὺ τρέφει γαϊδούρια. Ἀκόμα ὁ χωριάτης ποὺ εἶναι πονηρὸς καὶ εἰρωνεύεται τοὺς ἄλλους τοὺς ὀνομάτιζει σύμφωνα μὲ τὰ ψεγάδια τους: Νίγκερ=μαῦρος, Φλάβιος = ξανθός, Λίβιος = γαλανός, Μάγκνους=μεγάλος, Παῦλος = μικρός, Κράσσος=χοντρός, Κάλβος=φαλακρός, Κάσσιος = κουφιοκέφαλος, Βροῦτος= χαζός, Νάζος=μυταρᾶς, Καῖσαρ: αὐτὸς ποὺ ἔχει πλεξίδες τὰ μαλλιά του.

Μ. Κ.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Ἕνα γλέντι στὸ παλάτι τοῦ Ἀττίλα

ΕΝΑ ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα χρονικὰ τοῦ Μεσαίωνος εἶναι ἡ ἀφήγησις τοῦ ταξιδιοῦ ποὺ ἔκανε ὁ Πρίσκος στὴ χώρα τοῦ Ἀττίλα. Ὁ Πρίσκος ἦταν μέλος τῆς ἀποστολῆς ποὺ ἔπεμψε ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Θεοδόσιος στὴν Αὐλὴ τοῦ βασιλιᾶ τῶν Οὔννων. Τὸ πιὸ ζωντανὸ μέρος τῆς ἀφήγησης εἶναι ἐκεῖνο ποὺ περιγράφει ἕνα ἐπίσημο φαγοπότι στὸ παλάτι τοῦ βαρβάρου ἄρχοντα. Ἡ σχετικὴ εἰκόνα εἶναι περίπου ἡ ἑξῆς:

Ἡ αἴθουσα τοῦ γλεντισμοῦ ἦταν μιὰ μεγάλη σάλα μέσ' στὸ παλάτι τοῦ Ἀττίλα. Αὐτὸ ἦταν φτιασμένο μὲ φατνώματα ἀπὸ πολύτιμο ξύλο. Τὰ σανίδια ἦταν σκαλιστὰ καὶ τόσο καλὰ ἐφαρμοσμένα τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, ποὺ ὁλάκερη ἡ οἰκοδομὴ φαινόταν σὰν νὰ ἦταν μονοκόμματη. Στὶς δυὸ πλευρὲς τῆς αἴθουσας ἔβλεπες ἕνα εἶδος χαμηλῶν ταβλάδων. Κάθε δυὸ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ταβλάδες ἀκουμποῦσαν ὁ ἕνας στὸν ἄλλον μὲ τέτοιον τρόπο, ποὺ εὔκολα μποροῦσαν νὰ καθήσουν γύρω τέσσερις κι' ἀκόμα καὶ πέντε ἄνδρες. Στὴ μέση τῆς σάλας ἦταν ἕνα εἶδος ἐξέδρα ἀρκετὰ πιὸ ψηλὴ ἀπὸ τοὺς ταβλάδες. Ἐκεῖ ἀπάνω ἦταν ἕνα φαρδὺ τραπέζι κι' ἕνα τραπέζι σκεπασμένο μὲ πολύτιμες γοῦνες τῆς ἀλεποῦς καὶ τῆς ἀρκούδας. Στὸ κρεββάτι ἦταν μισοξαπλωμένος ὁ Ἀττίλας. Πίσω του ἦταν ἕνα δεύτερο κρεββάτι, παρόμοιο, ἀλλὰ πιὸ μικρό. Αὐτὸ ἦταν τῆς βασίλισσας Κρέκας. Ἔμεινε ὅμως ἄδειο, γιατὶ δὲν τὸ ταίριαζε, κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν Οὔννων, μιὰ γυναίκα νὰ κάθεται ἀνάμεσα σὲ ἄνδρες ποὺ γλεντοῦσαν. Ἄλλως τε ἡ ἀρχόντισσα τῶν Οὔννων εἶχε κιόλας κάνει ὅ,τι ἀπαιτοῦσε ἡ ἐθιμοτυπία. Δηλαδὴ εἶχε δεχθῆ τοὺς ἐπισήμους ξένους ἀπὸ τὸ Βυζάντιο σὲ ἰδιαίτερη ἀκρόαση, μέσα στὸ δικό της τὸ παλάτι, ὅπου ἔμενε χωριστὰ ἀπὸ τὸ βασιλικὸ σύζυγό της. Ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους γι' αὐτὸ τὸ χωρισμὸ τοῦ ἀνδρόγυνου ἦταν ὅτι ὁ Ἀττίλας εἶχε πάμπολλες παλλακίδες, πού, κατὰ τὴν εὔνοια ποὺ τοὺς εἶχε ὁ ἀφέντης, ἔμεναν μιὰ ἢ περισσότερες νύχτες στὸ παλάτι τοῦ βασιλιᾶ. Τὸ μέγαρο τῆς Κρέκας εἶχε μιὰν ἀρχιτεκτονικὴ πιὸ λεπτὴ καὶ πιὸ χαριτωμένη καὶ τὴν πρόσοψή του ἀποτελοῦσαν σανίδια ἀπὸ σκαλιστὸ ξύλο. Λοιπόν, ἡ βασίλισσα τοὺς εἶχε δεχθῆ σ' ἕνα κομψὸ δωμάτιο, καθισμένη πάνω σ' ἕνα μαλακὸ στρῶμα ἀπὸ πούπουλο καὶ γοῦνα. Γύρω της καθόταν χάμω οἱ παρακόρες της, πλέκοντας ἕνα πλουμιστὸ ροῦχο.

Τὸ μικρότερο κρεββάτι, λοιπόν, πίσω ἀπὸ τὸ ἀνάκλιντρο τοῦ βασιλιᾶ ἔμενε ἄδειο' κι' ἔπρεπε ἐκείνη τὴ βραδιὰ νὰ μείνῃ ἄδειο γιὰ ἕνα λόγο περισσότερο, καθόσον ὁ Ἀττίλας, ὕστερα ἀπὸ τὸ γλέντι, θὰ κοιμόταν γιὰ πρώτη φορὰ μὲ μιὰ νέα παλλακίδα του. Ὅλα ἦταν κιόλας ἑτοιμασμένα γιὰ τὴ γαμήλια νύχτα: Πίσω ἀπὸ τὸ κρεββατάκι, στὸ βάθος, μερικὰ σκαλοπάτια ὡδηγοῦσαν στὴν κρεββατοκάμαρα τοῦ δεσπότου τῶν Οὔννων. Αὐτὴ ἦταν ἕνα διαμέρισμα στολισμένο μὲ ἄσπρα πανιὰ καὶ παρδαλὲς κουρτίνες.

Ἅμα μπῆκαν στὴν αἴθουσα οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχοντες, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν πρεσβεία τοῦ Θεοδοσίου, κάτι παιδιὰ τῆς βασιλικῆς Αὐλῆς ποὺ στεκόνταν κοντὰ στὸ κατῶφλι τῆς πόρτας, ἔδωκαν στοὺς ξένους μεγάλα ποτήρια γεμᾶτα κρασί. Ἡ ἐθιμοτυπία τῶν βαρβάρων ἀπαιτοῦσε ἀπὸ κάθε μουσαφίρη τοῦ βασιλιᾶ τὸν ἑξῆς τύπο: Ὁ ξένος ἔπρεπε, πρῶτα-πρῶτα, νὰ κάνῃ μιὰ βαθειὰ ὑπόκλιση, ζουλώντας τὸ δεξὶ χέρι του πάνω στὸ στῆθος του γιὰ ἔνδειξη σεβασμοῦ. Ὕστερα ἔπρεπε νὰ προσαλαλίσῃ τὸν Ἀττίλα μὲ κάπως παχειὰ καὶ φουσκωμένα λόγια, καὶ κατόπι νὰ πιῇ μερικὲς γουλιὲς στὴν ὑγεία τοῦ βασιλιᾶ. Ἀφοῦ ἔκαναν τὸ τυπικὸ χρέος του, οἱ Βυζαντινοὶ κάθησαν σ' ἕνα ταβλᾶ, ἀριστερὰ ἀπὸ τὸν Ἀττίλα. Μαζί τους κάθησε, ὡς ξεναγός, ἕνας εὐγενὴς Οὖννος. Αὐτὸς ἦταν ἕνας μεγιστάν, ποὺ εἶχε ἑκατοντάδες χωριᾶ δικά του καί, συνάμα, καὶ μιὰ ψηλὴ τιμητικὴ θέση στὴν Αὐλή. Στὸ κρεββάτι τοῦ βασιλιᾶ καθόταν κι' ὁ μεγαλύτερος γιὸς τοῦ βαρβάρου μονάρχου, ποὺ τὸν ἔλεγαν Ἔλακ. Ἀπὸ σεβασμὸ γιὰ τὸν πατέρα του, καθόταν στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ κ' εἶχε τὰ μάτια του κατεβασμένα.

Ἀφοῦ, λοιπόν, κάθησε ὅλος ὁ κόσμος στὴ θέση ποὺ ταίριαζε στὸν καθένα κ' ἐπικράτησε, γιὰ λίγο διάστημα, κάποια σιγαλιά, ἕνας αὐλικὸς ἀκόλουθος ζύγωσε τὸ βασιλιᾶ καὶ τοῦ σέρβιρε κρασὶ σ' ἕνα ξύλινο ποτῆρι. Ὁ Ἀττίλας ἤπιε λιγάκι ἀπὸ τὸ κρασὶ κ' ὕστερα φίλησε τὸ μουσαφίρη ποὺ καθόταν δίπλα του. Κι' αὐτὸς πάλι ἤπιε κάμποσες γουλιὲς ἀπὸ τὸ ποτῆρι, ποὺ τὸ ξαναγέμισε ὁ αὐλικός, καὶ κατόπι, μὲ μεγάλο σεβασμό, ἀνταπέδωκε τὸ φίλημα τοῦ Ἀττίλα. Τὸ ἴδιο πρᾶμα γενόταν μὲ κάθε ξένο: Ἔπρεπε αὐτὸς νὰ σηκωθῆ καὶ νὰ μένῃ ὄρθιος ὅσο ὁ βασιλιᾶς τοῦ ἔλεγε μιὰ φιλοφρόνηση κ' ἔπινε ὕστερα στὴν ὑγεία του' καὶ δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ καθήσῃ προτοῦ ν' ἀνταποδώσῃ τὴ φιλοφροσύνη τοῦ μονάρχου καὶ πιῇ στὴν ὑγεία του. Συνάμα, ἀντάλλαζαν ὅλοι φίλημα μὲ τὸ βασιλιᾶ. Ὕστερα ἦρθαν ἄλλοι αὐλικοὶ ὑπάλληλοι καὶ κουβαλοῦσαν ἕνα σωρὸ λογῆς-λογῆς φαγητά. Ἦταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρέατα μαγειρεμένα, τὰ μὲν κατὰ τὴν κουζίνα τῶν Βυζαντινῶν, τὰ δὲ ὅπως τὰ συνήθιζαν οἱ Οὖννοι. Αὐτὰ ἦταν μισοψημένα. Φαίνεται ὅτι οἱ βάρβαροι, μολονότι εἶχαν περάσει γενεὲς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου ἔκαναν τὴν πρώτη ἐμφάνισή τους στὴν Εὐρώπη. Εἶχαν ἐν μέρει διατηρήσει τὰ παλιὰ γοῦστα τους. Σ' ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ὁ καβαλλάρης Οὖννος ἔβαζε τὸ ὠμὸ κρέας ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ σέλλα τοῦ ἀλόγου του καὶ τὸ ἄφινε ἐκεῖ μερικὲς ὧρες, ὡς ποὺ νὰ μαλακώσῃ λιγάκι. Μερικὰ κρέατα φαινόνταν σὰν ματωμένα τὸ χρῶμα ὅμως προερχόταν ἀπὸ πολὺ κόκκινο πιπέρι. Τὰ γλυκίσματα πάλι λὲς τὰ πλημμύριζε τὸ μέλι. Στοὺς μὲν καλεσμένους τὰ φαγητὰ σερβιριζόντανε σὲ πιατέλες ἀσημένιες καὶ μαλαματένιες, στὸ δὲ Ἀττίλα σὲ ξύλινες.

Ἀφοῦ γιὰ δεύτερη φορὰ ὅλος ὁ κόσμος ἤπιε στὴν ὑγεία τοῦ μονάρχη, σερβιρίστηκε μιὰ νέα σειρὰ ἀπὸ φαγητά, πιὸ παχειὰ καὶ πιὸ ἄφθονα καὶ τόσο καρυκευμένα μὲ μπαχαρικά, ποὺ ἄκουες παντοῦ τοὺς καλεσμένους, πρὸ πάντων δὲ τοὺς Βυζαντινούς, νὰ βήχουν. Στὸ τέλος γέμισε τοὺς ταβλάδες ἕνας τέτοιος πλοῦτος ἀπὸ φροῦτα, ποὺ τὰ χρώματά τους λὲς σπιθοβολοῦσαν στὸ τρεμάμενο φῶς, ποὺ ἔχυναν τ' ἀναμμένα δαδιά.

Ὕστερα ἦρθαν οἱ ραψωδοί. Κάθησαν ἀντίκρυ στὸ βασιλιὰ κι' ἄρχισαν νὰ τραγουδοῦν, συνοδεύοντας τὸ τραγοῦδι τους μ' ἕνα εἶδος λύρα. Μὲ βαρειὰ λαρυγγόφωνη μελωδία ἔψελναν τὶς παλληκαριὲς καὶ τὴ λεβεντιὰ τοῦ Ἀττίλα. Τὰ μάτια τῶν βαρβάρων στράφτανε καὶ πολλὰ δάκρυζαν, στοὺς νέους ἀπὸ πολεμικὸ πόθο, στοὺς γέρους ἀπὸ λύπη γιὰ τὰ γεράματά τους. Ὅλο αὐτὸν τὸν καιρό, ὁ μονάρχης ἔμεινε ἀκίνητος καὶ σοβαρός. Καμμιὰ κίνηση τοῦ προσώπου, καμμιὰ χειρονομία, κανένα χαμόγελο. Τέλος, ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς Οὔννους παρουσίασε στὴ συντροφιὰ τὸ γελωτοποιό του, τὸ νάνο Ζέρκο. Αὐτὸς ἦταν καμπούρης καὶ στραβοπόδης, κι ἡ μύτη του ἦταν τόσο στριμμένη πρὸς τὰ πάνω, ποὺ δὲν ἔβλεπες τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο ρουθούνια. Πρὸς τούτοις ἦταν καὶ τσιβδός, καὶ τόσο κουτός, ποὺ τὰ δῆθεν ἀστεῖα του προκαλοῦσαν τὴν ἀηδία. Μ' ὅλα ταῦτα, οἱ βάρβαροι ἔσκαζαν στὰ γέλια κι ἀπὸ τὸν πολὺ ἐνθουσιασμό τους χτυποῦσαν ἄγρια τὸ πάτωμα μὲ τὰ πόδια τους. Καὶ τώρα ἀκόμα, ὁ Ἀττίλας ἔμενε σκεφτικός, σὰν μελαγχολικός. Κάθε φορὰ μόνο ποὺ τὸ μάτι του ἔπεφτε πάνω στὸ μικρότερο γυιό του, τὸν Ἔρναχ, λὲς μιὰ σκιὰ ἀπὸ χαρά, ποὺ μόλις ξεχωριζότανε, φανερωνόταν στὸ βάθος τοῦ σκοτεινοῦ ματιοῦ του. Ἀπὸ τοὺς Οὔννους ποὺ καθόνταν κοντά τους, ἔμαθαν οἱ ξένοι ὅτι αὐτὴ ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν Ἔρναχ ἦταν ἡ συνέπεια μιᾶς μαντείας. Αὐτὴ προφήτευε στὸν Ἀττίλα ὅτι μόνο αὐτὸς ὁ γυιός του θὰ διαιώνιζε τὴ βασιλικὴ γενιά.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ξεφάντωμα ἔπαιρνε κι ἔδινε. Τὰ ποτήρια ἀδειαζόνταν μὲ ἀνήκουστη γρηγοράδα, τὰ μάτια καὶ τὰ μάγουλα τῶν βαρβάρων εἶχαν ἀνάψει καὶ τὰ σαρκικὰ χείλη τους ἔτρεμαν. Οἱ Βυζαντινοί, προβλέποντας ἄγρια ὄργια, δὲ θέλησαν νὰ μιμηθοῦν τοὺς βαρβάρους κι ἔφυγαν.

ΘΑΥΜΠΙΑΣ Α. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΒΥΣΣΟ
ΔΡΧ. 15
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

Περιποίησις τῶν μαλλιῶν

ΕΙΤΕ γυρίσατε πιὰ ἀπὸ τὶς διακοπές σας, εἴτε ὄχι, θὰ εἴσθε ἀσφαλῶς ἀπελπισμένη ἀπὸ τὴν κατάσταση τῶν μαλλιῶν σας. Θὰ εἶναι ξηρὰ καὶ γενικῶς δὲν θὰ εἶναι σὲ κατάσταση νὰ τὰ χτενίσετε. Ὁ ἥλιος τὰ ἔχει μεταβάλει, τὰ ἔχει κάμει νὰ μοιάζουν μὲ ἄχυρο. Τὸ θαλάσσιο νερὸ τὰ κάνει γλοιώδη. Ἂν λοιπὸν ἔχετε ἀκόμα καιρὸ γιὰ ἀνάπαυση, φροντίσετε νὰ τὰ περιποιηθῆτε ἐγκαίρως.

Μετὰ τὸ λουτρὸ καὶ ἐνῶ ξεπλένετε τὸ μαγιώ σας, βρέξετε καλὰ καὶ τὸ κεφάλι σας στὸ γλυκὸ νερό. Τὸ ἁλάτι θὰ φύγῃ ἔτσι.

Φόρεμα ταξιδίου ἀπὸ «βελοὺρ ντὲ λαίν»

Κάθε βράδυ, μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς βούρτσας, ἀλείψετε τὶς ρίζες τῶν μαλλιῶν μὲ λίγο ἐλαιόλαδο, ἢ μὲ λάδι παραφίνης. Ἂν αὐτὸ γίνῃ μὲ ὅλη τὴν προσοχὴ ποὺ πρέπει, δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ λερώσετε τὰ αὐτιά σας. Τὸ ἄλλο πρωὶ βουρτσίσετε καλὰ τὰ μαλλιά.

Ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρες πλένετε τὰ μαλλιά σας μὲ ἕνα σαμπουὰν ἀπὸ λάδι —ἀπ' αὐτὰ ποὺ βρίσκονται στὸ ἐμπόριο. Ἐὰν δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ ποὺ βρίσκεσθε, πλύνετέ τα ἁπλῶς μὲ γλυκὸ σαποῦνι, ἔπειτα κτυπήσετε δυὸ-τρεῖς κρόκους αὐγοῦ μέσα σὲ λίγο νερὸ καὶ μὲ τὸ μῖγμα αὐτὸ πλύνετε τὸ κεφάλι. Ἀφῆστε τὸ μῖγμα ἐπάνω 5—10 λεπτὰ καὶ ὕστερα πλένεσθε μὲ νερό.

Χάρις εἰς τὶς προφυλάξεις αὐτὲς τὰ μαλλιά σας δὲν θὰ καταστραφοῦν.

Μόλις ἐπιστρέφετε στὴν πόλη, ἐπισκεφθῆτε τὸν κουρέα σας. Ἀλλὰ τὴν προηγουμένη ἡμέρα κάμετε στὰ μαλλιά σας ἕνα λουτρὸ ἀπὸ λάδι: τὸ ἔχουν μεγάλη ἀνάγκη. Θερμαίνετε ἐλαφρὰ λίγο ἐλαιόλαδο ἢ ἀμυγδαλόλαδο γλυκό, καὶ βυθίσετε μέσα ὅλη τὴν τριχωτὴ ἐπιφάνεια τῆς κεφαλῆς. Αὐτὸ τὸ βράδυ κοιμηθῆτε μὲ ἕνα σκουφάκι ἀπὸ καουτσούκ. Εἶναι ἴσως ἐνοχλητικό, ἀλλὰ ἔτσι τὰ μαλλιά σας θὰ γυαλίσουν, θὰ μαλακώσουν ἀργότερα, ἐὰν ὑποβληθῆτε στὴ θυσία αὐτή.

Κάμετε καὶ τὸ πρωὶ ἕνα σαμπουὰν ἀπὸ λευκὸ σαποῦνι. Καὶ ζητήσετε ἀπὸ τὸν κουρέα σας ἕνα μασσάζ τῆς κεφαλῆς.

Θὰ ἰδῆτε μὲ ἔκπληξη τὰ μαλλιά σας ἀπολύτως διορθωμένα, καὶ ἕτοιμα νὰ προσαρμοσθοῦν σὲ ἕνα κτένισμα τῆς πόλεως.

Τί λέει ὁ γιατρός

Ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ

Ἄρθρο τοῦ φυσιοθεραπευτοῦ κ. ΗΛΙΑ ΠΕΤΡΟΥ

Δημοσιεύομε παρακάτω ἕνα ἄρθρο τοῦ φυσιοθεραπευτοῦ κ. Ἠλία Πέτρου, τοῦ γνωστοῦ συγγραφέα τῆς «Φυσικῆς Ὑγιεινῆς», γιὰ τὴν ὁποίαν μὲ τόσα καλὰ λόγια ὡμίλησε σ' ἕνα ἀπ' τὰ προηγούμενά μας φύλλα ἡ διακεκριμένη ἰατρὸς κ. Ἄννα Κατσίγρα. Τὸ ἄρθρο αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εἰδικὴ σημασία ποὺ ἔχει, θίγει γενικὰ καὶ ἕνα ζήτημα ποὺ πρέπει νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ὅλου τοῦ κόσμου. «Ἔχει πράγματι ἀποτύχει μέχρι σήμερα ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη;» Ὁμολογοῦμε πὼς δὲν ἔχομε τὴ δύναμη νὰ προχωρήσωμε οὔτε κατὰ ἕνα γράμμα πέραν ἀπὸ αὐτὴ τὴ σημαντικώτατη ἐρώτηση. Οἱ ἀντιθέσεις τῶν δύο θεωριῶν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φυσιοθεραπείας εἶν' ἀλήθεια πὼς σὲ μερικὰ σημεῖα εἶναι βασικὲς καὶ μεγάλες. Γι' αὐτὸ εἴμεθα πρόθυμοι νὰ δεχθοῦμε πάνω στὸ θέμα αὐτὸ κάθε γνώμη, ἡ ὁποία, φυσικά, θὰ εἶναι ξένη ἀπὸ προσωπικὰ κίνητρα καὶ θάχῃ τὴ σφραγίδα τῆς εἰλικρινοῦς καὶ τιμίας συζητήσεως.

ΣΕ καμμιὰ περίοδο τῆς ἱστορίας δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ὑποφέρει ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τόσες ἀσθένειες ἀπ' ὅσες μαστίζεται σήμερα. Καὶ εἶναι φυσικό, πὼς ὅταν λείπει ἡ ὑγεία, καμμιὰ χαρὰ κι' εὐτυχία δὲν μπορεῖ ν' ἀπολαύσῃ ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτὸ τὸν κόσμο.

Ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀθλίας αὐτῆς καταστάσεως, ποὺ τόσο τυραννικὰ θλίβει τὸ ἀνθρώπινο γένος τώρα; Γιατί, ὕστερα ἀπὸ τόσες ἐφευρέσεις καὶ τὴν ἀναμφισβήτητην ἐξέλιξι τῆς ἐπιστήμης, νὰ μὴ κατορθωθῆ νὰ εἶναι ὑγιὴς τοὐλάχιστον, ἂν ὄχι εὐτυχής, ὁ ἄνθρωπος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος; Ἁπλούστατα, γιατί, μ' ὅλη τὴν καταπληκτικὴ πρόοδο ποὺ ἔχει κάμει ἡ γενεά μας στοὺς τόσους τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως, ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, σύμφωνα μὲ τὶς ὁμολογίες πολλῶν θεραπόντων της, βασισμένη κατ' ἀρχὴν σὲ κάποια θεμέλια κι' ἔχοντας σφαλερὲς κατευθύνσεις, ἐναυάγησε κατὰ τὸν πιὸ τραγικὸ τρόπο. Καὶ δυστυχῶς ἀπὸ τὴν πλάνη αὐτὴ δὲν μπόρεσε νὰ βγῆ καὶ νὰ ἐλευθερωθῆ τελείως ὁ περισσότερος κόσμος ἀκόμη.

Τί ἔχει νὰ μᾶς ἐπιδείξῃ ὁ πολιτισμός μας στὸ ζήτημα τῆς ὑγιεινῆς; Ἡ μόνη «πρόοδος» ποὺ ἔχει συμβῆ εἶναι τὸ ὅτι πλημμυρίζουν τὰ νοσοκομεῖα, τὰ σανατόρια, τὰ φρενοκομεῖα, οἱ φυλακὲς καὶ τ' ἄλλα τέτοια ἄσυλα ἀπὸ πάσχοντας — οἱ τρελλοί, οἱ νευρικοί, οἱ κλεπτομανεῖς κι' ὅλοι οἱ κακοποιοὶ εἶναι πραγματικὰ ἄρρωστοι κι' αὐτοί— καὶ τὸ ὅτι κτίζονται ὁλονὲν καὶ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα παντοειδῆ θεραπευτικὰ ἱδρύματα γιὰ τὴν περίθαλψι τῆς τραγικῆς στρατιᾶς τῶν ἀρρώστων.

Αἰτία τοῦ κακοῦ αὐτοῦ δὲν εἶναι ὅτι οἱ διάφορες ὑγιειονομικὲς ὑπηρεσίες παραμελοῦν τὸ καθῆκον τους, ὄχι πὼς οἱ γιατροὶ δὲν εἶναι ἀρκετοί, οὔτε ἐπειδὴ τὰ κράτη δὲν διαθέτουν ἀρκετὰ χρήματα γιὰ τὴν ὑγεία τῶν λαῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ γενικὰ ὁ κόσμος δὲν ξέρει τί εἶναι ἡ ὑγεία καὶ ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἀρρώστειας.

Εὐτυχῶς τὰ τελευταῖα χρόνια πολλοὶ γιατροί, ἀντεληφθησαν ὅτι ἐβάδιζαν λανθασμένον δρόμον, ἄρχισαν ν' ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθεια, ἀπαρνούμενοι τὰ ὅσα εἶχαν διδαχθῆ. Σήμερα δὲ ἕνας πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς θεραπόντων μεταχειρίζεται γιὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενειῶν μόνον φυσικὰ μέσα. Εἶναι περιττὸν δὲ νὰ ποῦμε πὼς θαυμάσια εἶναι τ' ἀποτελέσματα. Ἡ φυσικὴ ὑγιεινὴ κατακτᾶ καθημερινὰ ἔδαφος μεγάλο. Ἀμέτρητοι πάσχοντες ἀπὸ διάφορες μορφὲς τῆς ἀρρώστειας καὶ θεωρούμενοι ἀνίατοι, ἔχουν ξαναδοκιμάσει τὴν χαρὰ τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς χάρις στοὺς φυσιοθεραπευτάς.

Αὐτοὶ οἱ ἐπαναστάτες, ἂς ποῦμε, ἐπιστήμονες, οἱ φυσιοθεραπευταὶ δηλαδή, καθημερινῶς πληθύνουν. Νέα ἱδρύματα, ὅπου ἐφαρμόζεται καὶ διδάσκεται ἡ φυσιοθεραπεία οἰκοδομοῦνται. Καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς νέας αὐτῆς θρησκείας διαρκῶς πολλαπλασιάζονται...

Νά τί δοξάζουν οἱ φυσιοθεραπευταί:

Ἡ ἰατρικὴ ἀπὸ τὴν χαραυγὴ τῆς ἱστορίας δὲν κατώρθωσε νὰ παρουσιάσῃ τίποτε τὸ θετικό. Οὔτε ἕνα βῆμα δὲν ἔκαμε πέρα ἀπὸ τοὺς πειραματισμούς. Κι' αὐτὸ τὸ ὁμολογοῦν οἱ κορυφαῖοι τῆς ἰατρικῆς. Ἰδοὺ πῶς: Στὶς 30 Ἰουνίου 1934, στὸ ἰατρικὸ συνέδριο τοῦ Λονδίνου, ὁ περίφημος γιατρὸς Woods φάνηκε εἰλικρινὴς νὰ πῇ στὴ διάλεξί του, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ τὰ ἑξῆς: «Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμε τὸ θλιβερὸ γεγονὸς ὅτι ἐσημείωσε ἀποτυχία στὴν ἀποστολή της ἡ ἰατρική».

«Ἡ ἰατρικὴ δὲν ἀνεκάλυψε ἀκόμη τὴν αἰτία τοῦ κρυολογήματος», μᾶς λέει ὁ περιβόητος γιατρὸς—συγγραφεὺς Evans. Κι' ὅταν δὲν γνωρίζουμε τὴν αἰτία τῆς ἀσθένειας, πῶς μποροῦμε νὰ τὴν θεραπεύσωμε; Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως οἱ ἄγονες προσπάθειες συνεχίζονται γιὰ τὴν θεραπεία ὅλων τῶν ἀσθενειῶν, ἀπὸ τὸν ἁπλὸ πονοκέφαλο ὡς τὴν πιὸ σοβαρὰ ἀρρώστεια, ποὺ ὅλες ἀνεξαιρέτως εἶναι ἀποτελέσματα καὶ ὄχι αἰτίες.

Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἀσθένεια εἶναι ξεχωριστὴ ὀντότης ποὺ προσβάλλει τὸν ὀργανισμὸ γιὰ νὰ τὸν καταστρέψῃ, πρέπει νὰ θεωρηθῆ κούφια. Γι' αὐτὸ σήμερα καταπολεμοῦνται τὰ συμπτώματα, ἀντὶ τῶν αἰτιῶν. Γι' αὐτὸν καὶ γιὰ κανένα ἄλλον λόγο μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος διάφορες δηλητηριώδεις οὐσίες ὑπὸ μορφὴν φαρμάκων ποὺ ἐκφυλίζουν τὸν ὀργανισμό του. Γι' αὐτὸ βασανίζεται ὁ κόσμος, γι' αὐτὸ πρόωρα ἐπέρχεται τὸ γῆρας καὶ πεθαίνει ἀφύσικα ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ κατάστασις ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ριζικὴν ἐκκαθάρισιν, ἀπὸ γενικὴν ἀναδιοργάνωσι, ἀπὸ θεμελιώδη διόρθωσι. Καὶ βάσις πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ λιτὴ δίαιτα — ὁ ὑπερσιτισμὸς καὶ μάλιστα ἀπὸ ζωικὲς τροφὲς εἶναι ἐγκληματικός— καὶ ἡ φυσικὴ ὑγιεινὴ γενικώτερα. Ὅταν ὁ κόσμος διδαχθῆ ὁλόκληρη τὴν ἀλήθεια στὸ ζήτημα τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἀρρώστειας κι' ἐφαρμοσθῆ γενικὰ ἡ νέα μέθοδος ὑγιεινῆς —τὴν ὁποίαν ἀναλύομεν λεπτομερῶς στὸ ἔργον μας «Φυσικὴ Ὑγιεινή»— οἱ μὲν ἀσθενεῖς θὰ ξαναύρουν τὴν ὑγεία τους, οἱ δὲ ὑγιεῖς δὲν θὰ τὴν χάσουν ποτέ.

ΗΛΙΑΣ ΠΕΤΡΟΥ

ΜΑΪΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1935
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
Ὑπὸ
Ξεν. Ζολώτα καὶ
Ἀγγ. Ἀγγελοπούλου
Ἔτος Τέταρτον
Δρχ. 50
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

Κ. ΒΑΡΝΑΛΗ
ΤΟ ΦΩΣ ΠΟΥ ΚΑΙΕΙ
Δρχ. 35
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ
Ο ΟΔΗΓΗΤΗΣ
Δὲν εἶμαι γὼ σπορὰ τῆς Τύχης,
ὁ πλαστουργὸς τῆς νιᾶς ζωῆς.
Ἐγὼ μαι τέκνο τῆς Ἀνάγκης
κι' ὥριμο τέκνο τῆς Ὀργῆς.
... ...
(Ἀπὸ τὸ «Φῶς ποὺ καίει»)

ΞΕΝΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΕΝΑΣ ΠΥΡΟΒΟΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΟΜΙΧΛΗ

G. JACOBSEN

ΤΟ μικρὸ πράσινο δωμάτιο ἦταν μᾶλλον σὰν πέρασμα— σὰν μικρὸ χώλλ— πρὸς τὰ ἄλλα δωμάτια. Τοὐλάχιστο δὲν σὲ προκαλοῦσαν νὰ μείνεις πολὺ οἱ καρέκλες μὲ τὶς κοντὲς ράχες, ποὺ ἦταν ἀραδιασμένες στὸν τοῖχο μὲ τὴ μαργαριταρένια ταπετσαρία. Καταμεσὶς τοῦ τοίχου δέσποζε ἕνα ζευγάρι κέρατα λαφίσια καὶ ἀπὸ κάτω ἔλαμπε μιὰ ἀνοιχτόχρωμη κηλίδα, ποὺ ἔδειχνε καθαρά, πὼς ἐδῶ κάποτε βρισκόταν ἕνας καθρέφτης σὲ σχῆμα ἐλλείψης. Σ' ἕνα παρακλάδι τῶν κεράτων κρεμόταν ἕνα πλατύγυρο γυναικεῖο καπέλλο ἀπὸ ψάθα, μὲ μακρυὲς ὡχροπράσινες κορδέλλες. Στὴ γωνιὰ πρὸς τὰ δεξιὰ ἦταν ἕνα κυνηγετικὸ ὅπλο καὶ μιὰ διψασμένη κάλλα. Στὴν ἄλλη γωνιὰ μιὰ δέσμη πετονιές. Σὲ μιὰ πετονιὰ ἦταν περασμένα ἕνα ζευγάρι γάντια. Μέσ' στὴ μέση τοῦ δωματίου βρισκόταν ἕνα στρογγυλὸ τραπεζάκι μὲ χρυσωμένο βάθρο. Ἕνα μεγάλο μπουκέττο φτέρες ἦταν ριγμένο στὸ μαῦρο του μάρμαρο. Κόντευε μεσημέρι. Μιὰ μεγάλη χρυσῆ ἀχτίδα τοῦ ἥλιου ἔμπαινε ἀπὸ ἕνα ἀπὸ τὰ ἐπάνω τζάμια καὶ χωνόταν μέσ' στὶς φτέρες. Μερικὲς ἦταν καταπράσινες. Οἱ περισσότερες ἦταν μαραμένες, ὄχι ξερὲς καὶ τσαλακωμένες, εἶχαν κρατήσει τὸ σχῆμα τους, μὰ τὸ πράσινο χρῶμα εἶχε παραχωρήσει τὴ θέση του σὲ ἄπειρες κίτρινες καὶ καστανὲς ἀποχρώσεις, ἀπὸ τὸ πιὸ ἀσπροκίτρινο ὡς τὸ πιὸ δυνατὸ κοκκινοκάστανο.

Στὸ παράθυρο καθόταν ἕνας ἄντρας καμμιὰ εἰκοσιπενταριὰ χρονῶ, μὲ τὸ βλέμμα καρφωμένο στὰ χαρούμενα χρώματα. Ἡ πόρτα τῆς διπλανῆς κάμαρας ἦταν ὀρθάνοιχτη. Στὸ πιάνο καθόταν κι' ἔπαιζε μιὰ ψηλὴ νέα. Τὸ πιάνο ἦταν κοντὰ στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, ποὺ ἦταν τόσο χαμηλό, ὥστε μποροῦσε νὰ βλέπει ἡ κοπέλλα τὴν πρασιὰ καὶ τὸ δρόμο, ὅπου ἕνας νέος ἄντρας μὲ στολὴ ἱππασίας γύμναζε ἕνα ἄσπρο ἄλογο. Ὁ καβαλλάρης ἦταν ὁ ἀρραβωνιαστικός της: Νὶλς Μπρύδε τὸν ἐλέγανε. Ἐκείνη ἦταν ἡ κόρη τοῦ τσιφλικᾶ τοῦ Στάβνιδι. Τὸ ἄσπρο ἄλογο ἦταν δικό της καὶ ξάδερφός της ἦταν ὁ νέος ποὺ καθόταν στὸν προθάλαμο, γιὸς τοῦ θείου της τοῦ Λίντ, ποὺ πέθανε φτωχὸς καὶ χρεωμένος. Ὅσο ζοῦσε, καλὴ λέξη δὲν ἀκούστηκε γιὰ κεῖνον, κι' οὔτε τἄξιζε. Τὸ γιό του τὸν Χέννιγκ τὸν ἐπῆρε ὁ Λὶντ στὸ Στάβνιδι καὶ τὸν ἐσπούδασε. Ὅμως μονάχα μέτρια, γιατὶ ἂν καὶ ὁ Χέννιγκ ἦταν ἔξυπνος καὶ τοῦ ἄρεσαν πολὺ τὰ γράμματα, τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ γυμνάσιο μόλις ἔγινε 14—15 χρονῶν, καὶ τὸν πῆραν στὸ Στάβνιδι γιὰ νὰ μάθει γεωργικὴ δουλειά. Τώρα ἦταν σὰ νὰ λέμε ἐπιστάτης στὸ τσιφλίκι, μὰ δὲν εἶχε καὶ πολὺ ἐξουσία, μιὰ καὶ ὁ γέρο-Λὶντ ἀνακατευόταν σὲ ὅλες τὶς δουλειές.

Ἡ θέση του γενικὰ ἦταν πολὺ δυσάρεστη. Τὸ κτῆμα ἦταν σὲ κακὰ χάλια καὶ δὲν μποροῦσε νὰ γίνει τίποτε γιὰ νὰ καλλιτερέψει ἡ κατάσταση, γιατὶ δὲν εἶχαν κεφάλαια. Ὄχι μόνο δὲν μποροῦσαν νὰ παρακολουθήσουν τὶς τελειοποιήσεις τῆς ἐποχῆς, μὰ οὔτε κἂν νὰ συναγωνιστοῦν τὰ γειτονικὰ χτήματα. Τὰ πράγματα ἔπρεπε νὰ βολεύουνταν ὅπως βολευόντουσαν ὡς τώρα, ὁ Θεὸς ξέρει πόσον καιρό: Μὲ τὰ λιγώτερα ἔξοδα, τὰ μεγαλύτερα ἔσοδα. Γι' αὐτὸ στὶς κακὲς σοδειὲς πουλοῦσαν καὶ ὡρισμένα στρέμματα γιὰ νὰ πάρουν λίγα μετρητά.

Γενικὰ ἦταν πολὺ θλιβερὴ ἀπασχόληση γιὰ ἕνα νέο, νὰ ξοδεύει τὸν καιρό του καὶ τὶς δυνάμεις του ἐκεῖ. Κι' ἀκόμα, ὁ γέρο-Λὶντ ἦταν πολὺ εὐέξαπτος καὶ δύστροπος. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχε φροντίσει, ὅπως εἴπαμε, γιὰ τὸν Χέννιγκ, δὲν τὸ νόμιζε ἀναγκαῖο νὰ τοῦ δείχνει καμμιὰ λεπτότητα. Ἔτσι, σὰν θύμωνε, τοῦ κοπανοῦσε πὼς ἦταν ἕνα πεινασμένο ἀλάνι σὰν τὸν πῆρε κοντά του, καὶ ὅταν θύμωνε πολύ, ἔφτανε στὸ σημεῖο νὰ κάνει, ἀληθινοὺς βέβαια, μὰ καὶ πολὺ σκληροὺς ὑπαινιγμοὺς γιὰ τὴ διαγωγὴ τοῦ πατέρα του.

Ἕνας θεῖος του ἀνύπαντρος, ποὺ εἶχε μεγάλο ἐμπόριο ξυλείας στὸ Σλέσβιγκ, ζήτησε πολλὲς φορὲς νὰ πάρει τὸν Χέννιγκ κοντά του. Καὶ κεῖνος θὰ τόχε σκάσει ἀπὸ καιρό, ἂν δὲν ἦταν τόσο ἐρωτευμένος μὲ τὴν ἐξαδέλφη του, ποὺ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὸ φανταστεῖ δυνατὸ νὰ ζήσει μακρυά της. Ὡστόσο δὲν ἦταν εὐτυχισμένη ἀγάπη. Ἡ Ἀγαθὴ τὸν συμπαθοῦσε. Παιδιὰ παίξανε μαζί, ὅσο δὰ γι' αὐτὸ καὶ μεγάλοι. Ὅταν ὅμως μιὰ μέρα—πάει τώρα χρόνος ἀπὸ τότες— τῆς ἐξομολογήθηκε, ἐκείνη θύμωσε καὶ παραξενεύτηκε καὶ τοὖπε πὼς τὸ θεωροῦσε ἀνόητο ἀστεῖο καὶ δὲν ἔλπιζε, εἶπε, πὼς θὰ τῆς ἔδινε ἀφορμὴ νὰ τὸ θεωρήσῃ τρέλλα, κάνοντας ἄλλη φορὰ τέτοιους ὑπαινιγμούς.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ ταπεινωτικὸς τρόπος ποὔβλεπε πάντα νὰ τὸν μεταχειρίζωνται, καὶ ποὺ τὸν ἀνεχόταν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης του, τὸν εἶχε ἐξευτελίσει στὰ μάτια της. Ἔτσι καὶ αὐτὴ τὸν ἔβλεπε σὰ ν' ἀνήκει σὲ μιὰν ἄλλη, κατώτερη τάξη ἀπὸ τὴ δική της, ὄχι κατώτερη κοινωνικὰ ἢ γιατὶ ἦταν φτωχός, μὰ κατώτερη στὰ αἰσθήματα, κατώτερη στὴν ἀντίληψη τῆς τιμῆς.

Ὕστερα ἀπὸ λίγο ἦρθαν τ' ἀρραβωνιάσματα μὲ τὸν Μπρύδε.

Πόσο εἶχε ὑποφέρει ὁ Χέννιγκ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς μῆνες! Κι' ὅμως ἔμενε. Δὲν μποροῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ σκέψη πὼς θὰ τήνε κέρδιζε, ἔλπιζε πὼς θὰ συνέβαινε κάτι. Δὲν ἔλπιζε κἄν. Φανταζόταν μονάχα διάφορα γεγονότα, ποὺ θἄρχονταν καὶ θὰ χαλνοῦσαν τὶς σχέσεις ἐκεῖνες. Δὲν περίμενε ὡστόσο νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὀνειροπολήματά του, τοῦ χρειάζουνταν σὰν ἀφορμὴ γιὰ νὰ μένει.

— Ἀγαθή! φώναξε ὁ καβαλλάρης ἀπὸ τὸ κῆπο καὶ σταμάτησε τὸ ἄλογό του στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο' δὲν μᾶς κοιτᾶς καθόλου, καὶ τώρα δὰ δείξαμε ὅλοι μας τὴν τέχνη!

Ἡ Ἀγαθὴ γύρισε τὸ κεφάλι της πρὸς τὸ παράθυρο, τοῦ χαμογέλασε καὶ εἶπε, ξακολουθώντας νὰ παίζει:

— Πῶς, σᾶς βλέπω, πήγατε νὰ γκρεμιστῆτε κεῖ πέρα στὴν ἀμυγδαλιά.

Καὶ τὰ δάχτυλά της τρέχαν γοργὰ-γοργὰ στὶς πιὸ ψηλὲς νότες.

— Ἄντε τώρα! Μάρς!

Καὶ γύρισε σὲ μιὰ θορυβώδικη γκαλοπάντ.

Ὡστόσο ὁ καβαλλάρης στέκονταν.

— Ἔ, τί;

— Πές μου, θὰ μείνεις αὐτοῦ στὸ πιάνο ὅλο τὸ πρωΐ;

— Ναί!

— Ἔ, τότε θὰ τὸ δοκιμάσουμε—ἔ, τί λές; δὲν προφταίνουμε νὰ πεταχτοῦμε στὸ χτῆμα τοῦ Χάγγεστιντ καὶ νὰ γυρίσουμε ὡς τὸ μεσημέρι;

— Ναί, βέβαια, ἅμα κάνετε γρήγορα. Γειά σου χοντρο-Νίλς, γειά σου Νίλς!

Ἐκεῖνος ἔφυγε μὲ τ' ἄλογο. Ἐκείνη ἔκλεισε τὸ παράθυρο καὶ ξακολούθησε νὰ παίζει. Μὰ γρήγορα σταμάτησε—ἦταν δὰ πολὺ πιὸ διασκεδαστικὸ νὰ παίζει ὅσο ἐκεῖνος καβαλλοῦσε ἀπόξω καὶ ἦταν ἀντίμονος.

Ὁ Χέννιγκ κάθουνταν καὶ κυττοῦσε τὸν καβαλλάρη. Πόσο τὸν μισοῦσε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο. Νὰ μὴν ὑπῆρχε... καὶ οὔτε ταιριάζαν καθόλου μὲ τὴν Ἀγαθή. Ἄχ, ἂς τεντωνόταν λίγο τὸ σκοινί, ἔτσι νὰ δείξει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὴν ἀληθινή του ὄψη!...

Ἡ Ἀγαθὴ μπῆκε στὴν πράσινη καμαρούλα, μισοτραγουδώντας τὸ μοτίβο τῆς νοκτύρν ποὺ ἔπαιζε πρὶν λίγο. Πῆγε στὸ τραπεζάκι καὶ ἄρχισε νὰ συγυρίζει τὸ μπουκέττο μὲ τὶς φτέρες. Ὁ ἥλιος ἔπεφτε ἀκριβῶς ἐπάνω στὰ χέρια της. Ἦταν μεγάλα καὶ ἄσπρα, εἶχαν ὡραῖο σχῆμα. Ὁ Χέννιγκ πάντα συγκινιόταν ἀπὸ κεῖνα τὰ ὡραῖα χέρια. Σήμερα μάλιστα φοροῦσε καὶ φαρδειὰ μανίκια, ἔτσι ποὺ φαινόταν τὸ στρογγυλὸ τῆς μπράτσο ὡς τὸν ἀγκῶνα. Ἦταν τόσο ὡραῖα αὐτὰ τὰ χέρια μὲ τὴ γιομάτη τους τρυφεράδα, μὲ τὴν τυφλωτική τους λευκότητα καὶ τὶς δυνατές τους γραμμές. Κ' ὕστερα τὸ λεπτὸ ἐναλλασσόμενο παιγνίδισμα τῶν μυῶν, οἱ θελκτικὲς κινήσεις. Ἐκείνη ἡ χαριτωμένη κυματιστὴ κίνησι σὰν παραμέριζε τὰ μαλλιά της. Πόσο τὰ λυπόταν συχνά, ὅταν ἦταν ὑποχρεωμένα νὰ πηδοῦν καὶ νὰ τεντώνωνται πάνω στὰ πλῆκτρα. Δὲν ἦταν καθόλου καμωμένα γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Ἔπρεπε νὰ μένουν ἥσυχα—ἥσυχα στὴν ποδιὰ ἑνὸς σκούρου μεταξωτοῦ φουστανιοῦ, στολισμένα μὲ μεγάλα δαχτυλίδια, σὰ γυμνὲς γυναῖκες τῶν χαρεμιῶν.

Καθὼς στέκουνταν ἐκεῖ ἀπασχολημένη μὲ τὶς φτέρες, εἶχε τὸ πρόσωπό της μιὰν ἔκφραση ἀδιάφορης εὐτυχίας, ποὺ ἐρέθιζε τὸν Χέννιγκ. Γιατί ἡ ζωὴ νἆναι τόσο φωτεινὴ καὶ λαφριὰ γιὰ κείνην, ποὺ τοὔκλεψε αὐτουνοῦ καὶ τὴν τελευταία ἀχτίδα χαρᾶς; Ἂν τὴν τρόμαζε λίγο μέσ' στὴ χαρμόσυνη της ἡσυχία, ἂν ἔσπρωχνε ἕνα συγνεφάκι στὸ δρόμο της! Ἐκείνη εἶχε πετάξει τὴν ἀγάπη του στὴ σκόνη τῶν ποδιῶν της καὶ τὴν ἐπάτησε σὰ νἆταν ἕνα ἄψυχο πρᾶγμα, σὰ νὰ μὴν ἦταν μιὰ ἀνθρώπινη ψυχή, ποὺ μὲ λαχτάρα καὶ πόθο εὐτυχίας κυλιόταν μέσ' σὲ κείνη τὴν ἀγάπη...

— Τώρα θὰ ζυγώνει στὴ Μπόρρεμπυ, εἶπε καὶ κοίταξε ἀπὸ τὸ παράθυρο.

— Ὄχι, θὰ πηγαίνει στὸ Χάγγεστιντ, ἀπάντησε.

— Ἔ, καὶ τὸ ἄλλο δὲν ἀπέχει πολύ.

— Τί;. ἡ Μπόρρεμπυ εἶναι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά.

— Ναί, ἀλήθεια, δίκιο ἔχεις. Πηγαίνει ἀκόμα συχνὰ ἐκεῖ;

— Οὔτε κι' ἐγὼ δὲ μετανοιώνω σ' ὅ,τι ἔκανα!

— Ποῦ;

— Στὴ Μπόρρεμπυ φυσικά, στοῦ δασοκόμου.

— Δὲν ξέρω, ἀλήθεια,—τί νὰ κάνει ἐκεῖ;

— Ἔ, θἆναι κοτσομπολιό,—ξέρεις ἔχουν ἐκείνη τὴν ὤμορφη κόρη.

— Καί;

— Ἔ, Θεέ μου! Δὲν εἶναι καλόγεροι ὅλοι οἱ ἄντρες.

— Λένε τίποτα;

— Ἔ, τί, κάτι λὲν γιὰ ὅλον τὸν κόσμο, μὰ μποροῦσε νἆναι πιὸ προσεχτικός.

— Μὰ τί λένε, λοιπόν, τί λένε;

— Ἔ, ραντεβοῦ καὶ... τὰ συνηθισμένα.

— Λὲς ψέματα, Χέννιγκ! δὲν τὸ λέει κανεὶς αὐτό. Αὐτὰ τὰ δημιουργεῖς ἐσὺ ὅλα.

— Τότε γιατί ρωτᾶς; Κ' ὕστερα τί θὰ καταλάβαινα γὼ νὰ κάθουμαι νὰ λέω στὸν κόσμο γιὰ τὶς ἐπιτυχίες στὰ κορίτσια τῆς Μπόρρεμπυ;

Ἄφησε τὶς φτέρες καὶ πῆγε κοντά του.

— Τόσο ταπεινὸ δὲν σὲ πίστευα, Χέννιγκ! εἶπε.

— Ναί, ἀγαπητή μου, καταλαβαίνω πὼς φουρκίζεσαι. Βέβαια δὲν εἶναι καὶ εὐχάριστο γιὰ σένα νὰ μὴ μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ—τοὐλάχιστο τώρα!

— Πφού! Χέννιγκ, εἶναι προστυχιὰ καὶ ἀτιμία, μὰ δὲν πιστεύω στὶς ψευτιές σου.

— Ἔ, ναί, δὲν τὰ λέω ἐγὼ αὐτά, εἶπε κοιτάζοντας χάμω, ἐ γ ὼ δὲν τοὺς εἶδα νὰ φιλιοῦνται.

Ἡ Ἀγαθὴ ἔσκυψε καὶ τοὔδωσε ἕνα μπάτσο μὲ περιφρόνηση.

Κιτρίνισε σὰ νεκρὸς καὶ τὴν κοίταξε μὲ ἕνα βλέμμα, ποὺ πιότερο ἐμοίαζε μὲ βλέμμα ἄρρωστου σκυλιοῦ, παρὰ μὲ βλέμμα προσβλημένου ἄντρα.

Ἡ Ἀγαθὴ ἔκρυψε τὸ πρόσωπό της στὰ χέρια της καὶ πῆγε πρὸς τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα. Ἐκεῖ σταμάτησε λίγο καὶ ἀκούμπησε σὰ ζαλισμένη. Ὕστερα κοίταξε πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο της τὸν Χέννιγκ καὶ εἶπε ψυχρὰ καὶ ἤρεμα:

— Χέννιγκ, θέλω νὰ σοῦ πῶ πὼς δὲν μετανοῶ γι' αὐτὸ ποὺ ἔκανα.

Καὶ ἔφυγε.

Ὁ Χέννιγκ κάθησε πολὺ ὥρα σὰ ναρκωμένος. Ὕστερα τρεκλίζοντας ἀνέβηκε στὸ δωμάτιό του καὶ ρίχτηκε στὸ κρεββάτι του. Συχαινόταν τὸν ἑαυτό του. Τώρα εἶχαν τελειώσει ὅλα. Τὸ καλύτερο ποὖχε νὰ κάνει ἦταν νὰ φυτέψει μιὰ σφαῖρα στὰ μυαλά του. Νὰ ζήσει—νὰ σέρνει τὴ ζωή του μὲ λοξὰ βλέμματα σὰν κλωτσισμένο σκυλί; Ὄχι! Τοὖχε βάλει τὴ σφραγίδα τοῦ δούλου μὲ τὸ χτύπημά της, καὶ εἶχε δίκιο, δὲν μποροῦσε νὰ κάνει ἀλλοιῶς μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια προστυχιά. Πόσο τὴν εἶχε ἀγαπήσει!—φλογερά, τρελλά. Μὰ ὄχι σὰν ἄντρας. Σὰ σκύλος, γονάτιζε στὴ σκόνη τῶν ποδιῶν της σὰ σὲ εἰκόνισμα.

Βρίσκονταν στὸν κῆπο, ἐκείνη χάραζε τὄνομά της σ' ἕνα δέντρο, ὁ ἀγέρας ἔπαιζε μὲ τὰ μαλλιά της, ἐκεῖνος κλεφτὰ-κλεφτὰ φιλοῦσε μιὰ μπούκλα ποὺ ἀνέμιζε καὶ ἦταν εὐτυχισμένος γιὰ μέρες. Ὄχι, ἡ ἀγάπη του δὲν εἶχε ποτὲς ἀντρίκιο θάρρος ἢ ἀγέρωχη ἐλπίδα. Ἦταν δοῦλος σὲ ὅλα, στὴν ἀγάπη του, στὴν ἐλπίδα του, στὸ μῖσος του. Γιατὶ δὲν πίστεψε ὅσα τῆς εἶπε, μὰ εἶχε τυφλὴ ἐμπιστοσύνη στὸ Νίλς; Δὲν τῆς εἶχε πεῖ ποτὲ ψέματα, ἦταν ἡ πρώτη ταπεινὴ πράξη ποὺ ἔκανε στὴ ζωή του, καὶ ἐκείνη τὸ κατάλαβε ἀμέσως, γιατὶ ποτὲ δὲν τὸν πίστεψε ἱκανὸ παρὰ γιὰ ταπεινὰ καὶ πρόστυχα πράματα. Ποτέ της δὲν τὸν ἐκατάλαβε. Καὶ γιὰ τὸ χατῆρι της εἶχε ὑπομείνει κείνη τὴ μονότονη, τὴ θλιβερὴ ζωὴ στὸ Στάβνιδι, ὅπου κάθε μπουκιὰ ψωμὶ τοῦ φαρμακωνόταν μὲ τὴν ὑπενθύμιση πὼς ἦταν δῶρο. Λύσσαξε μὲ τὴ σκέψη αὐτή. Πόσο μισοῦσε τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴν παλαβὴ ὑπομονή του, γιὰ τὴν ταπεινωμένη του ἐλπίδα. Μποροῦσε νὰ τὴν σκοτώσει γιὰ ὅ,τι τοὔκανε. Καὶ ἤθελε νὰ ἐκδικηθεῖ. Θὰ τοῦ τὰ πλήρωνε τὰ τόσα χρόνια τοῦ ἐξευτελισμοῦ, τὶς χίλιες μαρτυρικὲς ὧρες. Ἐκδίκηση γιὰ τὴ χαμένη του ἀξιοπρέπεια, ἐκδίκηση γιὰ τὸν δουλικό του ἔρωτα καὶ γιὰ τὸν μπάτσο.

Ἔτσι νανουριζόταν τώρα μὲ ὄνειρα ἐκδίκησης, ὅπως πρὶν μὲ ὄνειρα ἐρωτικά, καὶ δὲν αὐτοκτόνησε, κι' οὔτε ἔφυγε.

⁂

Ἕνα πρωί, ὕστερα ἀπὸ δυὸ-τρεῖς μέρες, βρισκόταν ὁ Χέννιγκ στὴν αὐλὴ μὲ τὸ ὅπλο του καὶ τὸν κυνηγετικό του σάκκο. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἔφτασε καβάλλα καὶ ὁ Νὶλς Μπρύδε, κι' αὐτὸς μὲ ἐξάρτυσι κυνηγιοῦ. Καί, ἂν καὶ δὲν χωνευόντουσαν, κουβεντιάσαν ὡστόσο πάλι εὐγενικὰ καὶ φάνηκαν ἐξαιρετικὰ ἐνθουσιασμένοι ποὺ ἔτυχε ἔτσι νὰ κάνουν μαζὶ τὴ βόλτα τους. Τραβήξαν μαζὶ ὡς τὸ «Νησί», ἕνα ἀρκετὰ μεγάλο νησάκι, γιομᾶτο ρείκια, κεῖ ἔξω στὸ στόμιο τοῦ φιόρδ. Τὸ Νησὶ τὸ ἐπισκεφτόντουσαν πολὺ τὰ σκυλόψαρα τὸ φθινόπωρο, ποὺ κυλιόντουσαν στὰ χαμηλὰ ἀμμόβουνα τῆς ἀχτῆς ἢ κοιμόντουσαν πάνω στὶς μεγάλες πέτρες. Αὐτὰ τὰ σκυλόψαρα ἐπρόκειτο νὰ κυνηγήσουν. Σὰ φτάσαν στὸ μέρος ἐκεῖνο, τράβηξε ὁ καθένας τὸ δρόμο του κατὰ μῆκος τῆς ἀχτῆς. Ἡ συγνεφιὰ καὶ ἡ καταχνιὰ εἶχαν φέρει πολλὰ σκυλόψαρα στὴν ἀχτὴ καὶ συχνὰ ἄκουγε ὁ ἕνας τοὺς πυροβολισμοὺς τοῦ ἀλλουνοῦ. Σιγὰ-σιγὰ ἡ καταχνιὰ πύκνωνε καὶ κατὰ τὸ μεσημέρι μιὰ πυκνὴ ὀμίχλη σκέπαζε τὸ νησάκι καὶ τὸ φιόρδ. Δὲ μποροῦσες νὰ διακρίνεις τὰ ψάρια ἀπὸ τὶς πέτρες σὲ ἀπόστασι εἴκοσι βημάτων.

Ὁ Χέννιγκ κάθησε χάμου, κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ θωροῦσε τὴν ὀμίχλη. Ἦταν ἀπόλυτη ἠρεμία, μονάχα ὁ γλυκὸς παφλαστικὸς ἦχος τῆς θάλασσας καὶ κανένα φοβισμένο σφύριγμα τῶν ἀραιῶν πουλιῶν ἔκοβε κάπου-κάπου τὴ βαρειὰ καταθλιπτικὴ σιωπή.

Ἦταν κουρασμένος ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς σκέψεις. Εἶχε κουραστεῖ νὰ ἐλπίζει, εἶχε κουραστεῖ νὰ μισεῖ, ἦταν ἄρρωστος ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Νὰ κάθεται ὁλότελα ἥσυχα καὶ νὰ κοιτάζει τεμπέλικα στὰ χαμένα, νὰ φαντάζεται τὸν κόσμο σὰν κάτι ποὺ βρίσκεται πολὺ μακρυά, στὰ ξένα, σὰν κάτι ποὺ τὄχε περάσει, νὰ κάθεται αὐτοῦ ὁλότελα ἥσυχα καὶ ν' ἀφίνει τὶς ὧρες νὰ πεθαίνουν μιὰ-μιά... Εἰρήνη, σχεδὸν εὐτυχία... Ξάφνου, ἀκούστηκε ἕνα τραγοῦδι μέσ' ἀπὸ τὴν ὀμίχλη, θαρρετὰ καὶ χαρούμενα:

Ἦταν ἡ καθάρια φωνὴ τοῦ Νὶλς Μπρύδε. Ὁ Χέννιγκ τινάχτηκε ὄρθιος. Σὰν κεραυνὸς τὸν χτύπησε τὸ μῖσος. Τὸ μάτι του ἔκαιγε, γελοῦσε βραχνά, κι' ἔφερε τὸ ὅπλο στὸ μάγουλό του:

«Κ' ἡ θλίψη μακρυά μου...»

Ξανακούστηκε πάλι. Σκόπευσε πάλι κατὰ τὸν ἀχό, μέσ' στὴν ὀμίχλη. Τὰ τελευταῖα λόγια χάθηκαν μὲ τὸν πυροβολισμὸ—κ' ὕστερα πάλι ὅλα ἥσυχα, σὰν καὶ πρῶτα.

Ὁ Χέννιγκ ἀναγκάστηκε νὰ στηριχτεῖ στὸ ὅπλο, ποὺ κάπνιζε ἀκόμα. Κράταγε τὴν ἀναπνοή του γιὰ ν' ἀφουγκραστεῖ—ὄχι, δόξα τῷ Θεῷ! Ἦταν μονάχα τὸ πάφλασμα τοῦ νεροῦ κ' οἱ μακρυνὲς φωνὲς τῶν τρομαγμένων γλάρων. Κι' ὅμως! κάτι ἀκουγόταν μέσ' στὴν ὀμίχλη. Ρίχτηκε κατὰ γῆς, ἔχωσε τὸ μοῦτρο του βαθειὰ μέσ' στὰ ρείκια καὶ βούλωσε τ' αὐτιά του. Ἔβλεπε καθάρια τὸ παραμορφωμένο μοῦτρο, τοὺς σπασμοὺς τοῦ σώματος καὶ τὸ κόκκινο αἷμα, ποὺ διαρκῶς ξεχύνουνταν ἀπὸ τὸ στῆθος ποτάμι,—τὸ αἷμα ποὺ τὄδιωχνε κάθε χτύπος τῆς καρδιᾶς—νὰ πέφτει στὴν κορφὴ τοῦ ρεικιοῦ, νὰ κυλᾶ πάνω στὰ κλαδιά του, καὶ στὸν κορμό του καὶ νὰ τὸ πίνει ἡ γῆς ἀνάμεσα στὶς ρίζες τῶν ρεικιῶν.

Σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ ἀφουγκράστηκε. Ἀκόμα ἀκουγόταν ἕνας θρῆνος, μὰ δὲν τ ο λ μ ο ῦ σ ε νὰ πάει κοντά, ὄχι, ὄχι! Τραβοῦσε τὰ ρείκια μὲ τὰ δόντια του, ἔσκαβε στὸ χῶμα μὲ τὰ νύχια του, σὰ γιὰ νὰ βρεῖ καταφύγιο νὰ κρυφτεῖ, κυλιόταν σὰν τρελλὸς πέρα-δῶθε, μὰ ἀκόμα δὲν εἶχε τελειώσει, ἀκόμα ἄκουγε τὸ βογγητό.

Ἐπὶ τέλους σταμάτησε. Ἔμεινε ἔτσι δὰ πολλὴ ὥρα, ἀφουγκράστηκε. Ὕστερα σύρθηκε μὲ τὰ τέσσερα σιγὰ-σιγὰ μέσ' στὴν ὀμίχλη. Πέρασε πολλὴ ὥρα ὡς ποὺ νὰ μπορέσει νὰ διακρίνει τίποτα. Στὸ τέλος τὸν βρῆκε ἀπὸ κάτω ἀπὄνα χωματόλοφο. Ἦταν πεθαμένος. Ὁ πυροβολισμὸς τὸν πέτυχε ἀκριβῶς στὴν καρδιά.

Ὁ Χέννιγκ πῆρε τὸ πτῶμα στὰ χέρια του καὶ τὸ πῆγε στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ Νησιοῦ. Τὄβαλε στὴ βάρκα ποὺ τοὺς εἶχε φέρει πρὶν λίγες ὧρες. Πῆρε τὰ κουπιὰ καὶ τράβηξε γιὰ τὴ στεριά. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ εἶδε τὸ πτῶμα, κάλμαρε ἡ συγκίνησή του καὶ τὸν εἶχε πιάσει μιὰ ἤρεμη καὶ βαρειὰ μελαγχολία. Συλλογιζόταν τὴ ματαιότητα τῆς ζωῆς, συλλογιζόταν ἀκόμα πῶς θὰ τοὺς προετοίμαζε μὲ τρόπο στὸ σπίτι.

Σὰν βγῆκε στὴν ξηρά, πῆγε σ' ἕνα χωριατόσπιτο νὰ πάρει ἕνα ἁμάξι. Ὁ χωριάτης τὸν ρώτησε πῶς ἔγινε τὸ δυστύχημα. Ἡ ἀπάντηση σχηματίστηκε σὰν ἀπὸ μονάχη της στὰ χείλια τοῦ Χέννιγκ:

— Ὁ Μπρύδε, λέει, σκαρφάλωνε μὲ τὰ τέσσερα σ' ἕνα λοφίσκο, ἐκεῖ δὰ στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ νησιοῦ, μὲ τὸ ὅπλο στὸ χέρι. Φαίνεται πὼς ἡ σκανδάλη δὲν ἦταν καλὰ κλεισμένη, θὰ πιάστηκε κάπου καὶ πῆρε φωτιὰ τὸ ὅπλο.

Ὁ Χέννιγκ ἀπὸ τὸν πυροβολισμὸ κατάλαβε πὼς ἦταν κοντὰ ὁ ἕνας στὸν ἄλλον καὶ φώναξε τοῦ Μπρύδε. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν πῆρε ἀπάντηση, ἀνησύχησε καὶ πῆγε κατὰ τὸ μέρος ποὺ ἄκουσε τὸν πυροβολισμό. Κι' ἔτσι τὸν βρῆκε κεῖ στὰ πόδια τοῦ λόφου, μὰ ἦταν κιόλας πεθαμένος.

Τὰ διηγήθηκε ὅλα αὐτὰ ἥσυχα-ἥσυχα, μ' ἕνα σιγανό, θλιμμένο τόνο, ποὺ δὲν εἶχε καθόλου τὸ συναίσθημα τῆς ἐνοχῆς, ὅσο τὰ διηγόταν. Μὰ σὰν τοποθέτησαν τὸ πτῶμα στὸ ἁμάξι καὶ βούλιαξε μέσ' στ' ἄχυρα καὶ ἔπεσε τὸ κεφάλι του στὸ πλάϊ, τότες ὁ Χέννιγκ παρ' ὀλίγο νὰ λιποθυμήσῃ κ' ἡ καρδιά του πήγαινε νὰ σπάσει ὅσο διαρκοῦσε ἡ μεταφορὰ αὐτή.

Σὰν παράδωσε τὸ πτῶμα, ἡ πρώτη του σκέψη ἦταν νὰ τὸ σκάσει. Καὶ μόνο μὲ μιὰ τρομερὴ πίεση ἀνάγκασε τὸν ἑαυτό του νὰ μείνει ὡς ποὺ νὰ τελειώσει ἡ κηδεία. Στὸ διάστημα αὐτὸ τὸ ἐξωτερικό του ἔδειχνε μιὰ πυρετώδικη ἀνησυχία κι' οἱ σκέψεις του εἶχαν κάτι παράξενα τρομαγμένο. Δὲν μποροῦσαν νὰ μείνουν σὲ ἕνα ὡρισμένο πρᾶγμα, μὰ περιδιάβαζαν ἀπὸ τὄνα στὸ ἄλλο. Αὐτὸ τὸ ἀνήσυχο στροβίλισμα καὶ στριφογύρισμα, ποὺ δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ τὸ σταματήσει, πήγαινε νὰ τὸν τρελλάνει. Κι' ὅταν ἦταν μονάχος ἄρχιζε νὰ μετράει ἢ σιγοτραγουδοῦσε καὶ κρατοῦσε τὸ ρυθμὸ μὲ τὸ πόδι, γιὰ νὰ μπορέσει ἔτσι νὰ φυλακίσει τὶς σκέψεις καὶ νὰ μὴν τὸν στροβιλίσουν στὸν ἀπαίσιο, ἐξαντλητικό τους χορό.

Ἐπὶ τέλους ἔγινε ἡ κηδεία.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Χέννιγκ τραβοῦσε γιὰ τοῦ θείου του, τοῦ ξυλέμπορα, νὰ τὸν παρακαλέσει νὰ τὸν διορίσει στὴν ἐπιχείρησή του. Βρῆκε τὸ θεῖο του πολὺ κακόκεφο. Ἡ γριὰ του οἰκονόμος εἶχε πεθάνει πρὶν ἕνα μῆνα καὶ ἐτοῦτες δὰ τὶς ἡμέρες ἀναγκάστηκε νὰ διώξει τὸν προϊστάμενο τῆς ἐπιχείρησης γιὰ καταχρήσεις. Ἔτσι ὁ Χέννιγκ ἦταν πολὺ εὐπρόσδεκτος. Ρίχνεται μὲ

τὰ μοῦτρα στὴ δουλειὰ καὶ σὲ ἕνα χρόνο ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνση.

***

Ὕστερα ἀπὸ τέσσαρα χρόνια ἔχουν γίνει μερικὲς ἀλλαγές. Ὁ ξυλέμπορας ἔχει πεθάνει καὶ ὁ Χέννιγκ ἦταν ὁ κύριος κληρονόμος του. Ὁ γέρο-Λὶντ ἀπὸ τὸ Στάβνιδι πῆγε κι αὐτὸς νὰ βρεῖ τοὺς πατέρες του, μὰ ἄφισε τὴ φάρμα του τόσο χρεωμένη ποὺ ἔπρεπε νὰ πουληθεῖ. Κι' ὕστερα ἀπὸ τὴν πούληση δὲν περίσσεψε σχεδὸν τίποτα γιὰ τὴν Ἀγαθή. Ὁ νέος ἰδιοχτήτης τοῦ Στάβνιδι εἶναι ὁ Χέννιγκ ποὺ ἐγκατέλειψε ἐμπόριο τῆς ξυλείας καὶ ξαναγύρισε στὴ γεωργία. Τὸν Νὶλς Μπρύδε τὸν διαδέχτηκε κάποιος Κλάβσεν ποὺ πολὺ σύντομα θὰ κάμει τοὺς γάμους του μὲ τὴν Ἀγαθή, ποὺ τώρα κάθεται στοῦ παπᾶ. Ἐκείνη εἶναι ἀκόμα πιὸ ὡραία ἀπὸ πρῶτα. Μὲ τὸν Χέννιγκ τὰ πράματα εἶν' ἀλλοιῶς. Δὲ τοῦ φαίνεται καθόλου πῶς τὸν εὐνόησε τόσο ἡ τύχη. Φαίνεται σχεδὸν γέρος. Τὰ χαραχτηριστικά του εἶναι σκληρά, τὸ περπάτημά του ἄτονο, καμπουριάζει λίγο, μιλάει λίγο καὶ πολὺ σιγά, τὸ μάτι του ἔχει πάρει μιὰν ἀλλόκοτη ξερὴ λάμψη καὶ τὸ βλέμμα του εἶναι ἀνήσυχο καὶ ἄγριο. Ὅταν νομίζει τὸν ἑαυτό του μόνο, ψιλοκουβεντιάζει μονάχος καὶ κάνει καὶ χειρονομίες. Γιαυτὸ ὁ κόσμος στὰ μέρη ἐκεῖνα πιστεύει πὼς πίνει.

Μὰ δὲ συμβαίνει αὐτό. Μέρα καὶ νύχτα, ὁποτεδήποτε, δὲν νοιώθει τὸν ἑαυτό του ποτὲ σίγουρο ἀπὸ τὴ σκέψη τῆς δολοφονίας τοῦ Νὶλς Μπρύδε. Τὸ πνεῦμα του καὶ οἱ ἱκανότητές του μαράζωσαν μὲ τὸν διαρκῆ αὐτὸ φόβο. Γιατὶ σὰν τοὔρχεται αὐτὴ ἡ σκέψη, δὲν ἔρχεται σὰν μετάνοια ἢ μαύρη θλίψη, μὰ σὰν ζωντανός, φλογερὸς τρόμος, μιὰ τρομερὴ παραφροσύνη ποὺ μπερδεύει τὸ μάτι κι' ἔτσι ὅλα κινοῦνται: κυλοῦν, στάζουν, παφλάζουν κι' ὅλα ἀλλάζουν χρῶμα, γίνουνται κίτρινα σὰν τὸ πτῶμα ἢ ἅλικα σὰν τὸ αἷμα. Κι' ὑπάρχει ἕνα τράβηγμα μεσ' σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ρεύματα σὰ νὰ τοῦ βύζαιναν ὅλες τὶς φλέβες, σὰ νὰ τοῦ ἀπομυζοῦσαν ὅλες τὶς λεπτὲς χορδὲς τῶν νεύρων, καὶ τὸ στῆθος του ἀνεβοκατέβαινε μὲ ἀνείπωτο φόβο. Ὅμως καμμιὰ ἀπολυτρωτικὴ φωνή, κανένας στεναγμὸς ξαλαφρώματος δὲν μπορεῖ νὰ διασκελίσει τὰ ὠχρὰ χείλια.

Τέτοια ὁράματα εἶναι συνέπειες τῆς σκέψης, γιαυτὸ τήνε φοβᾶται, γιαυτὸ εἶναι τὸ βλέμμα του ἀνήσυχο καὶ τὸ περπάτημά του τόσο ἄτονο. Αὐτὸς ὁ φόβος τοὔχει πάρει τὶς δυνάμεις, κι' ὅση δύναμη τοῦ μένει ἀκόμα, ζεῖ στὸ μῖσος του. Γιατὶ μισάει τὴν Ἀγαθή. Τὴ μισάει γιατὶ βούλιαξε ἡ ψυχή του ἀπὸ τὴν ἀγάπη του γιὰ κείνη, ἡ εὐτυχία τῆς ζωῆς του χάθηκε ἐξ αἰτίας της, ἡ ἡσυχία του ἐξ αἰτίας της, μὰ πιότερα ἀπ' ὅλα τὴ μισάει γιατὶ δὲν ἔχει ἰδέα γιὰ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμο τοῦ μαρτύριου καὶ τῆς ἀθλιότητος ποὺ δημιούργησε. Καὶ σὰν κουβέντιαζε τώρα μὲ τὸν ἑαυτό του, μὲ ἀπειλητικὲς χειρονομίες, σκέπτεται τὴν ἐκδίκηση, σχέδια ἐκδίκησης δουλεύει μέσα του. Μὰ δὲν δείχνει τίποτα, εἶναι ὅλο εὐγένεια στὴν Ἀγαθή, τῆς κάνει τὰ προικιά της κι' ἀργότερα ἔγινε κουμπάρος της καὶ δὲν ψυχράθηκε οὔτε ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο. Βοηθοῦσε καὶ συμβούλευε τὸν Κλάβσεν μὲ κάθε τρόπο καὶ κάναν ἀπὸ κοινοῦ μερικὲς ἐπιχειρήσεις ποὺ εἶχαν θαυμάσια ἀποτελέσματα. Ὁ Χέννιγκ σταμάτησε τότες, μὰ ὁ Κλάβσεν ἤθελε νὰ ξακολουθήσει καὶ ὁ Χέννιγκ τοῦ ὑποσχέθηκε νὰ τὸν ὑποστηρίξει ἠθικὰ καὶ ὑλικά. Καὶ τὄκανε. Τοῦ δάνεισε σημαντικὰ ποσὰ καὶ ὁ Κλάβσεν τραβοῦσε ἀπὸ τὴ μιὰν ἐπιχείρηση στὴν ἄλλη. Σὲ μερικὲς κέρδιζε, σὲ πιότερες ἔχανε, μὰ ὅσο κερδοσκοποῦσε τόσο πιὸ φανατικὸς γινόταν. Μιὰ πολὺ μεγάλη ἐπιχείρηση θὰ τὸν ἔκανε τέλος πλούσιο. Ἡ δουλειὰ αὐτὴ ἀπαιτοῦσε πολλὲς καὶ μεγάλες προκαταβολὲς καὶ ὁ Χέννιγκ ὅλο τὸν βοηθοῦσε. Ἔμενε ἡ τελευταία δόση, τότες ὁ Χέννιγκ ἀποτραβήχτηκε. Οἱ προοπτικὲς τοῦ φαινόνταν πολὺ ρόδινες τοῦ Κλάβσεν κι' ἂν ἀποτραβιόταν τώρα θὰ καταστρεφόταν, μὰ νὰ πληρώσει δὲν μποροῦσε. Τότες πλαστογράφησε τὸ ὄνομα τοῦ Χέννιγκ σὲ μερικὰ γραμμάτια. Κανεὶς δὲν θὰ τὸ ὑποπτευόταν καὶ τὰ κέρδη θἄρχονταν γρήγορα.

Ἡ ἐπιχείρηση ἀπότυχε. Ὁ Κλάβσεν ἦταν σχεδὸν καταστραμμένος. Ἡ λήξη τῶν γραμματίων πλησίαζε. Ἔπρεπε νὰ γίνη ἡ τελευταία προσπάθεια, κι' ἔστειλε τὴν Ἀγαθὴ στὸ Στάβνιδι. Ὁ Χέννιγκ παραξενεύτηκε ποὺ τὴν εἶδε, γιατὶ τὶς προάλλες μόλις εἶχε γεννήσει καὶ ὁ καιρὸς ἦταν κρύος καὶ βροχερός. Τὴν ὡδήγησε στὸ πράσινο δωμάτιο καὶ κεῖ τοῦ διηγήθηκε γιὰ τὴν ἀποτυχημένη ἐπιχείρηση καὶ γιὰ τὰ γραμμάτια. Ὁ Χέννιγκ κούνησε τὸ κεφάλι του καὶ εἶπε ἤρεμα καὶ ἁπαλὰ πῶς θὰ παρεξήγησε τὸν ἄντρα της, δὲν ὑπογράφει ὁ κόσμος μὲ ξένα ὀνόματα. Αὐτὸ ἦταν ἔγκλημα, σωστὸ ἔγκλημα, ποὺ τὸ τιμωρεῖ ὁ νόμος μὲ φυλάκιση.

Ὄχι, ὄχι, δὲν εἶχε παρεξηγήσει τὸν ἄντρα της, ἤξερε πὼς ἦταν ἔγκλημα, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπρεπε νὰ τοὺς βοηθήσει. Μόνο νὰ μὴν ἀρνηθεῖ τὴν ὑπογραφή του τότες ὅλα θὰ διωρθώνονταν.

Ναί, μὰ τότε θἄπρεπε νὰ πληρώσει τὰ γραμμάτια καὶ δὲν μποροῦσε, εἶχε κιόλας βάλει τόσα λεφτὰ στὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ Κλάβσεν, ποὺ ἦταν βαρημένες πάνω ἀπὸ τὶς δυνάμεις του. Δὲν μποροῦσε.

Ἐκείνη ἔκλαιγε καὶ τὸν παρακαλοῦσε: Μὰ ἔπρεπε, ἀλήθεια νὰ συλλογιστεῖ πὼς εἶχε χάσει πάρα πολλὰ ἀπὸ τὸν Κλάβσεν. Σὰν τοῦ διηγόταν πῶς ἀπότυχε ἡ ἐπιχείρηση, τοὖρθε πραγματικὰ σὰ νὰ τοῦ ἔδιναν ἕνα μπάτσο, τόσο παραξενεύτηκε καὶ σάστισε. Μὲ τὴν ἔκφραση αὐτὴ θυμήθηκε πὼς μιὰ φορὰ τοῦδωκε ἕνα μπάτσο, τὸ θυμότανε; Ὄχι!... Μιὰ μέρα ποὺ τὴν πείραζε πὼς ὁ Μπρύδε... δὲν τὸ θυμόταν ἀλήθεια; Ναί, μὲ εὐγενικὸ θυμὸ τοῦ χτύπησε τὸ μάγουλο, ἐτοῦτο δῶ τὸ μάγουλο.

Ναί, μὰ δὲν μ π ο ρ ο ῦ σ ε νὰ τοὺς βοηθήσει; Ἦταν ἐδῶ σὲ τοῦτο τὸ δωμάτιο. Ἄχ, ἦταν ἄλλη ἐποχὴ ἐκείνη, παράξενη ἐποχή. Νομίζει, λέει, μάλιστα πὼς τῆς ἔκανε κάποτε πρότασι γάμου, ἔτσι τοῦ φαινόταν. Γιὰ φαντάσου, νὰ τὸν εἶχε πάρει, μὰ ἦταν ἀστεῖο νὰ τὸ συζητάει. Ὄχι, ὁ Μπρύδε, κεῖνος ἦταν ὡραῖος ἄντρας, καὶ νὰ πεθάνει τόσο τραγικὰ τὸ ὡραῖο παλληκάρι.

Ναί, ναί, μὰ δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ λύση, ἀπολύτως καμμιά;

— Νὰ μὴν τὴν πιστεύει, λέει, αὐτὴ τὴν ἱστορία μὲ τὰ γραμμάτια, αὐτὸ τῆς τὄπε ὁ Κλάβσεν, γιὰ νὰ τὸν κάνει ἐκεῖνον νὰ δώσει πάλι χρήματα, νὰ τὸν βοηθήσει ἀκόμα λιγάκι. Ἦταν κόλπο τοῦ Κλάβσεν, ὁ Κλάβσεν ἦταν πονηρός, πολὺ ἔξυπνος, πολὺ ἔξυπνος.

Ὄχι, ἦταν ἀληθινὰ ὅπως τοῦ τἄλεγε. Ἂν γύριζε κείνη ἄπρακτη, θὰ τὄσκαζε ὁ Κλάβσεν γιὰ τὴν Ἀμερική. Τὸ ἁμάξι ποὺ θὰ τὸν πήγαινε στὸ Βόερ, στὸ σταθμὸ τοῦ τραίνου, ἦταν κιόλας ἕτοιμο σὰν ἔφυγε κείνη.

Ἅ, αὐτὸ δὲν τὸ περίμενε ἀπὸ τὸν Κλάβσεν. Αὐτὸ ἦταν ἡ πιὸ πρόστυχη παλιανθρωπιά! Νὰ βάλει σὲ μπελάδες τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὸν ἐβοήθησε καὶ τὸν ξαναβοήθησε τόσες καὶ τόσες φορές. Θἄταν πολὺ κακός, τοῦ προκαλεῖ ἀγανάχτηση. Καὶ νὰ ἀτιμάσει τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ ἀθῶο παιδί. Τώρα νὰ δεῖς τί θὰ γίνει ὁ κόσμος! Καϋμένη Ἀγαθή, καϋμένη Ἀγαθή!

Ἐκείνη ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ παρακαλοῦσε:

— Χέννιγκ, Χέννιγκ, λυπήσου μας!

— Ὄχι, χίλιες φορὲς ὄχι, τὸ δ ι κ ό μ ο υ ὄνομα θὰ μείνει χωρὶς κηλῖδες, δὲν βοηθῶ ἕναν ἐγκληματία.

Τότες ἔφυγε ἐκείνη.

Ὁ Χέννιγκ ἔκατσε κι' ἔγραψε στὴν ἀστυνομία στὸ Βόερ νὰ συλλάβει τὸν Κλάβσεν γιὰ πλαστογραφία, σὰν ἐμφανιστεῖ στὸ σταθμό. Τὸ γράμμα τὄστειλε μὲ ἄνθρωπο.

Τὸ βράδυ ἔμαθε πὼς ὁ Κλάβσεν ἔφυγε, τὴν ἄλλη μέρα πὼς τὸν πιάσανε στὸ Βόερ.

Ἡ Ἀγαθὴ ἀναγκάστηκε νὰ πέσει στὸ κρεββάτι σὰν γύρισε. Καθὼς ἦταν ἀδύνατη ἀπὸ τὴ γέννα, δὲν μπόρεσε ν' ἀνθέξει στὴν κόπωσι καὶ τὶς δυνατὲς συγκινήσεις. Ἡ εἴδηση πὼς πιάσαν τὸν Κλάβσεν τὴν ἐτσάκισε ὁλότελα. Ἡ ἀρρώστεια της πῆρε μιὰ ὀξύτατη μορφὴ καὶ σὲ τρεῖς μέρες εἰδοποιήθηκαν στὸ Στάβνιδι πὼς εἶχε πεθάνει.

Τὴν παραμονὴ τῆς κηδείας(1) πῆγε ὁ Χέννιγκ στὸ Χάγγεστιντ. Ὁ καιρὸς ἦταν μουντὸς καὶ ὅλο ὁμίχλη, τὰ φύλλα τῶν δέντρων πέφταν βροχή. Ὁ ἀγέρας εἶχε μιὰ κρύα μουχλιασμένη μυρουδιά.

Τὸν μπάσαν στὴ νεκροκάμαρα. Στὰ παράθυρα εἶχαν ἄσπρα πανιὰ ποὺ θάμπωναν τὸ φῶς. Κοντὰ στὸ προσκέφαλο τῆς νεκρᾶς ἔκαιγαν κανα-δυὸ κεριά. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν βαρειὰ ἀπὸ τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν, ἀπὸ τὰ πολλὰ στεφάνια καὶ ἀπὸ τὴ μυρουδιὰ τῆς μπογιᾶς τοῦ φερέτρου.

Τοὖρθε μιὰ διάθεση σχεδὸν γιορτινὴ σὰν τὴν ἀντίκρυσε κεῖ μὲ τὴ φανταστική, ὁλόλευκη νεκροστολή. Εἶχαν βάλει ἕνα λευκὸ μαντῆλι στὸ πρόσωπό της δὲν τὸ πείραξε. Τὰ χέρια της ἦταν σταυρωμένα στὸ στῆθος της τῆς εἶχαν βάλει ἄσπρα μάλλινα γάντια. Πῆρε τὄνα χέρι της, ἔβγαλε τὸ γάντι καὶ τὄχωσε στὸν κόρφο του. Ὕστερα κοιτοῦσε μὲ περιέργεια τὸ χέρι της, κουνοῦσε τὰ δάχτυλα καὶ ἀνάσαινε πάνω της, σὰ γιὰ νὰ τὰ ζεστάνει. Πολλὴν ὥρα κράτησε τὸ χέρι της στὸ δικό του. Ὅλο καὶ σκοτείνιαζε στὸ δωμάτιο. Ἡ ὁμίχλη πύκνωνε ἀπ' ἔξω. Τότες ἔσκυψε στὸ πρόσωπό της καὶ τῆς ψιθύρισε «Ἀντίο, Ἀγαθή! Θέλω νὰ σοῦ πῶ κάτι πρὶν χωρίσουμε: Οὔτε κι' ἐγὼ δὲν μετανοιώνω γιὰ ὅ,τι ἔκανα!»

Ἄφησε τὸ χέρι της κι' ἔφυγε.

Σὰν βγῆκε ὄξω, μόλις διάκρινε τὸν ἀχερῶνα, τόσο πυκνὴ ἦταν ἡ ὁμίχλη. Τράβηξεν ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς παραλίας.

Τώρα εἶχε ἐκδικηθεῖ, κι' ὕστερα τί μ' αὐτό; Ἦταν ὅλα τόσο ἤρεμα, μόνο ἕνας ἐλαφρὸς ἦχος ἀπὸ τὴ θάλασσα κεῖ κάτου. Μὰ δὲν ἄκουγε τὴν καρδιά του, ὄχι ὅμως, χτυποῦσε, μὰ τόσο ἄτονα, τόσο ἄτονα,— τί, ἀκουγόταν σὰν ἕνας πυροβολισμός! κι' ἄλλος ἕνας! Κούνησε τὸ κεφάλι του, χαμογέλασε καὶ μουρμούρισε: «Ὄχι, ὄχι δυό, μόνο ἕνας, μόνο ἕνας!» Ἦταν τόσο κουρασμένος, ὅμως ἡσυχία — δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσει. Σταμάτησε μιὰ στιγμὴ καὶ κοίταξε γύρω του: δὲν ἔβλεπε καὶ πολλὰ πράγματα, ἡ ὁμίχλη σχημάτιζε ἕνα τεῖχος γύρω του.

Ὁμίχλη ἀπὸ πάνω, ὁμίχλη γύρω, τριγύρω, ἄμμο ἀπὸ κάτω. Νά, ἐκεῖ τὰ πατήματά του στὴν ἄμμο, μιὰ ἴσα γραμμή. Φτάναν ὡς τὴ μέση ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς ὁμίχλης, ὄχι πιὸ πέρα. Περπάτησε πάλι λίγο, ὄχι δὲν προχωροῦσαν πέρα ἀπὸ τὴ μέση, μὰ ἀπὸ πίσω του, ἐκεῖ ποὺ εἶχε περάσει ὑπῆρχαν κύκλοι γιομᾶτοι ἀπὸ τὰ ἴχνη του. Ἦταν ὅμως πολὺ κουρασμένος. Ἦταν ἡ ἄμμος τόσο βαρειὰ νὰ πατᾶς — τὸ κάθε του πάθημα τοὔχε κοστίσει μερικὲς ἀπὸ τὶς δυνάμεις του, ναί! ἦταν μιὰ σειρὰ τάφου γιὰ τὶς χαμένες του δυνάμεις — κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἦταν ὁμαλὴ καὶ ἴσα ἡ ἄμμος καὶ περίμενε. Τοὖρθε ἕνα ρῖγος: «Κάποιος περνάει πάνω ἀπὸ τὸν τάφο μου—κάποιος ἀκολουθάει τὰ πατήματά μου. Κάτι ἀκούγεται κεῖ μέσα στὴν ὁμίχλη. Σὰ γυναικεῖα φουστάνια νὰ ὁμοιάζουν, κάτι ἄσπρο εἶναι κεῖ μέσα στὴν ἄσπρη ὁμίχλη!

Προχώρησε πάλι ὅσο γοργὰ μποροῦσε. Τὰ πόδια του τρέμαν, τὰ μάτια του θόλωναν, μὰ ἔπρεπε νὰ προχωρήσει, νὰ φύγει μέσα ἀπὸ τὴν ὁμίχλη, γιατὶ ἐκεῖνο ἐκεῖ μέσα τὸν ἀκολούθαγε διαρκῶς. Ὅλο καὶ πλησίαζε. Οἱ δυνάμεις του τὸν ἄφιναν, τρίκλιζε ἀπὸ τὴ μιὰ πάντα στὴν ἄλλη. Ἀλλόκοτες ἀστραπὲς περνοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια του, δυνατοί, κοφτεροὶ κρότοι ἠχοῦσαν σταὐτιά του, κρῦος ἱδρὼς στὸ μέτωπό του, τὰ χείλη του ἀνοιγμένα ἀπὸ τὸν τρόμο, κι' ἔπεσε μέσ' στὴν ἄμμο. Καὶ βγῆκε κεῖνο κεῖ ἀπὸ τὴν ὁμίχλη, ἄμορφο κι' ὡστόσο γνωριζόταν, ἔπεσε πάνω του βαρειὰ καὶ ἀργά. Προσπάθησε νὰ σηκωθεῖ, τότες τοὔπιασε τὸ λαρύγγι μὲ κάτι νωπὰ λευκὰ δάχτυλα...

Τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν θὰ θάβαν τὴν Ἀγαθή, ἀναγκάστηκε ἡ συνοδεία νὰ περιμένει κάμποσο, μὰ ὡστόσο δὲν ἦρθε κανεὶς ἀπὸ τὸ Στάβνιδι νὰ τὴν συνοδέψει.

(Μετάφρ. ἀπὸ τὰ Δανικά)

Φ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ

(1) Στὴ Δανία ὅπως καὶ σ' ὅλες τὶς χῶρες τοῦ Βορρᾶ, ἡ κηδεία γίνεται 7—8 μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο.

ΜΙΛΤ. ΜΕΝΤΖΕΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΠΟΛΕΜΙΚΗ
ΑΕΡΟΧΗΜΕΙΑ & ΑΕΡΟΔΥΝΑΜΙΚΗ
(Δρᾶσις—Ἀντίδρασις)
Δρχ. 30
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

STEWART WHITE

ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΣΙΓΗΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

ΟΔΟΙΠΟΡΟΥΣΑΝ δέκα πιὰ περίπου ἑβδομάδες στὴν παγωμένη περιφέρεια τοῦ Καμπινακαγκάμ. Πότε προχωροῦσαν γρήγορα ἢ τσαντήρωναν γιὰ νὰ κυνηγήσουν, πότε οἱ μεγάλες καὶ φοβερὲς θύελλες τοῦ βορρᾶ τοὺς ἀνάγκαζαν νὰ προφυλαχτοῦν, τοὺς σκέπαζαν μὲ χιόνια κι ἀκολουθοῦσαν τὸν δρόμο τους οὐρλιάζοντας.

Ὁ ἄνεμος τοὺς χτυποῦσε κατάμουτρα, μ' ἐπιμονή τέλος τὸ μαρτύριο ἔγινε ἀνυπόφορο, τὸ χιόνι ποὺ χτύπαγε τὸ πρόσωπό τους τοὺς ἔκαιγε, ἐρέθιζε τὰ μάτια, τοὺς ἀνάγκαζε νὰ σκύβουν τὸ κεφάλι, σφύριζε στ' αὐτιά τους. Οἱ μαργωμένες τους αἰσθήσεις μὲ δυσκολία μποροῦσαν νὰ ξεκρίνουν τὸν δρόμο ἢ τὰ ζῶα νὰ τὰ κυνηγήσουν. Ὁ ἄνεμος διαπερνοῦσε ἀνήλεα τοὺς ἀνθρώπους, τὰ σκυλιά, τὰ πλάσματα τοῦ δάσους κι ἀκόμα τ' ἀναίσθητα δέντρα.

Οἱ μέρες μίκραιναν. Στὸν ὁρίζοντα μιὰ στιγμὴ πρόβαινε ὁ ἥλιος κ' αὐτὸς πάλι βουλιοῦσε. Οἱ πλάγιες ἀχτίδες του γλυστροῦσαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δέντρα χωρὶς νὰ φέρουν καμμιὰ ζεστασιά. Κατρακύλιζε γρήγορα κ' ἔρριχνε ἀπάνω στὰ χιόνια μακρυοὺς κόκκινους ἴσκιους ποὺ γρήγορα γίνουνταν σταχτιοί. Ἔπειτα τὸ φεγγάρι ἀνέβαινε μακρυνὸ καὶ παγωμένο, πεθαμένο σὰν τὸν ἄσπρο κόσμο ποὺ φώτιζε.

Ἀπὸ τὴ μεγάλη παγωνιὰ τὰ δέντρα κροτοῦσαν δυνατά. Ὁ ἀέρας φαίνουνταν μεταλλικός, καθαρός, σκληρός, σὰν πάγος. Φεγγάρι, ἄστρα, γῆς κι ὁ οὐρανὸς ἀκόμα ἔλαμπαν σὰ γυαλιστὸ ἀτσάλι.

Μονάχα ἡ φωτιὰ τοὺς προστάτευε ἀπὸ τὸν ἐχτρό. Ὅταν ὁ Σάμ, γιὰ νὰ διορθώσει ἕνα λουρὶ ἀπὸ τὰ κύκλα του ἔσκυβε, ἀνασηκώνουνταν μὲ δυσκολία, μαργωμένος.

Ὅταν ὁ Ντὶκ ἤθελε ν' ἀνάψει τὴν πίπα του κ' ἔβγαζε τὸ γάντι του, ἔνοιωθε τὰ δάχτυλά του στὴν ἄκρα νὰ παγώνουν γρήγορα ξανάβαζε τὸ γάντι καὶ χτυποῦσε τὸ χέρι του γιὰ νὰ ξαναφέρει τὴν κυκλοφορία. Μονάχα ἡ ἀδιάκοπη κίνηση μποροῦσε νὰ προστατέψει τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἴσα με τὴν ὥρα ὅπου ἄναβαν φωτιὰ κι ἀπομάκρυναν τὸν θάνατο.

Ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ὧρες, κατὰ τὸ μεσημέρι, ὅλον τὸν ἄλλο καιρὸ ὁ κόσμος φαίνουνταν σὰ νάταν γεμάτος φαντάσματα τὸ δειλινὸ βαστοῦσε πολὺ κ' ἡ νύχτα ἀκόμα περισσότερο, τ' ἄστρα εἴσαν σὰν ἀπὸ μέταλλο, τὸ φεγγάρι νεκρὸ καὶ τὸ ξημέρωμα φανταστικό.

Στὸ νωπὸ χιόνι τ' ἀχνάρια τῶν ζώων φαίνουνταν καθαρά ζῶα ὅμως πουθενά. Σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τῆς ἀπέραντης ἄσπρης σιωπῆς ἕνα μονάχα εἴταν ἀληθινό, χεριοπιαστό, στερεό: τὸ μικρὸ χιοναμάξι, ποὺ σούρνουνταν μὲ ἀκατάβλητη ὑπομονὴ ἀπάνω στὰ ἀπέραντα χιόνια.

Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν περίοδο δὲν ἔπρεπε νὰ ἐλπίζουν μήτε μιὰ ὥρα ἡσυχία. Μετὰ τὶς ἀνατριχίλες τῆς νύχτας ἐρχουνταν ὁ κάματος τῆς μέρας. Ἡ ἐξάντληση τοὺς ἔφερνε τὸν ὕπνο καὶ ξυπνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρομερὸ κρύο τῆς αὐγῆς.

Ἀμετάβλητα τὸ φαΐ τους εἴταν κρέας καὶ τσάϊ. Οἱ ζωοτροφίες λιγόστευαν. Κάποτε τὸ κουράγιο τους ἔπεφτε. Ὅταν μιὰ ἀγέλη λύκων οὔρλιαζε μακρυά, τὰ σκυλιὰ τάχαναν κι' ὁ Σὰμ συχνὰ βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ ἐμποδίσει διὰ τῆς βίας τὸν Ντὶκ νὰ χτυπήσει μὲ τὴ λαβὴ τοῦ μαστιγιοῦ τὰ κεφάλια τους.

Ἔπρεπε νὰ κάνουν μεγάλους ἀνέγυρους γιὰ νὰ μὴ συναντηθοῦν μὲ Ἰνδιάνους, ποὺ δὲν θὰ μποροῦσαν ποτὲ νὰ πιστέψουν πὼς μὲ τέτοιον καιρὸ οἱ ἄσπροι ξεκίνησαν γιὰ νὰ ἐγκαταστήσουν καινούργιους σταθμούς. Συχνὰ κρύβουνταν στὰ δέντρα γιὰ νὰ κατασκοπέψουν τοὺς κυνηγοὺς ποὺ πήγαιναν νὰ ἐπιθεωρήσουν τὶς παγίδες. Κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἴταν ὁ Γίνγκος.

Ἐὰν στὸ μόνο διαμέρισμα ποὺ τοὺς ἔμενε νὰ πᾶν πρὸς βορρᾶ δὲν τὸν εὕρισκαν, ἔπρεπε νὰ γυρίσουν πίσω, νὰ ξανακάμουν τὸ φοβερὸ ταξίδι, νὰ διαβοῦν τὸ Καμπινακαγκάμ, νὰ περάσουν πάλι τὸ ρέμα ὅπου γκρεμίστηκε ὁ Ντίκ, νὰ κατεβοῦν στὸν Ματαβίσγια, νὰ περάσουν τὸ Μισινεμπὴ ἀπ' ὅπου ἄρχισε τὸ ταξίδι καὶ νὰ προχωρήσουν πιὸ πέρα.

Μιὰ μέρα, τὴν ὥρα ποὺ ἀναπαύουνταν, ὁ Σὰμ εἶπε στὸν Ντίκ:

—Θυμᾶσαι τὸν Σιπέβα; Θὰ σοὔβγαζε τὸ μάτι ἂν σ' εὕρισκε.

Ὁ Ντὶκ σήκωσε τοὺς ὤμους καὶ γέλασε δυνατά.

Ὁ Σὰμ ἐπέμενε:

— Καλά, μὰ ἔχε στὸν νοῦ σου πὼς ἕνας Ἰνδιάνος δὲν ξεχνᾶ ποτέ, κ' ἐκδικεῖται σίγουρα. Μιὰ στιγμὴ νομίζεις πὼς τὸ ξέχασε μ' αὐτὸς μηχανεύεται στὸν νοῦ του νὰ κτυπήσει. Ὁ Σιπέβα θὰ παρουσιαστεῖ μπροστά σου καμμιὰ μέρα, φιλαράκο μου, καὶ τότε πιὰ θὰ λογαριαστῆτε οἱ δυό σας.

—Πολὺ καλά, ἀποκρίθηκε ὁ Ντίκ, τὸν ἀναλαμβάνω. Ἴσως μάλιστα πρέπει καὶ νὰ εἶμαι ἕτοιμος ποιὸς ξέρει κι ἂν δὲν μὲ παραμονεύει κάπου ἐδῶ στὸ πρῶτο γύρισμα.

— Δὲν ξέρω ποιὸς μοῦ φύσηξε στὸν νοῦ νὰ σοῦ μιλήσω τώρα γιὰ τὸν Σιπέβα, εἶπε ὁ Σάμ μὰ μοῦ ἔλαχαν πράματα τόσο παράξενα στὴ ζωή μου.

Ὁ Ντὶκ εἰρωνικὰ ἔβγαλε ἀπὸ τὸ θηκάρι τὸ μαχαίρι του.

Ὁ Σὰμ ξαφνικὰ σοβαρεύτηκε:

—Πιστεύω στὰ πράματα αὐτά, εἶπε μὲ κάποιο φόβο, καμμιὰ φορὰ σώζουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν βοηθοῦν νὰ βρεῖ ὅ,τι γυρεύει. Κυνηγοῦμε ἕνα Σιπέβα καὶ τώρα νά, πιάσαμε καὶ κουβεντιάζουμε γιὰ ἕνα Σιπέβα αὐτὸ κάποια σημασία θὰ ἔχει.

—Δὲν ξέρω τί θέλεις νὰ πεῖς, εἶπε ὁ Ντίκ.

—Οὔτε ἐγὼ δὲν ξέρω, ὡμολόγησε ὁ Σάμ μὰ κάτι μοῦ λέει πὼς δὲν θ' ἀναγκαστοῦμε νὰ ξανακάνουμε τὸν δρόμο πίσω.

Κοίταξε γύρα του χωρὶς νὰ βλέπει.

—Μακάρι τὸ προαίσθημά σου νὰ εἶναι ἀληθινό, εἶπε ὁ Ντίκ. Ἔλα, πᾶμε!

Τὸ μικρὸ καραβάνι δὲν εἶχε κάμει μήτε δώδεκα βήματα κι ὁ Σάμ, ποὺ ὁδηγοῦσε, σταμάτησε ἀπότομα.

—Γιὰ κοίταξε! Τί λὲς γι' αὐτό;

Ἕνα δέντρο εἶχε πέσει καταμεσὶς στὸν δρόμο. Εἴταν ἐντελῶς σκεπασμένο ἀπὸ χιόνι. Τὸ ἄσπρο στρῶμα ἁπλώνουνταν στρωτὸ καὶ μονάχα σ' ἕνα σημεῖο εἴταν ἀλαφρὰ σκαμένο.

—Γιὰ κοίτα! Τί λὲς γι' αὐτό; ἐπανέλαβε ὁ Σάμ.

—Γιὰ ποιό; ρώτησε ὁ Ντίκ.

Ὁ Σὰμ τοῦ ἔδειξε μὲ τὸ χέρι τὸ μικρὸ βούλιαγμα πάνω στὸ χιόνι ποὺ σκέπαζε τὸν γκρεμισμένο κορμό.

XX

Ὁ Ντίκ, μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, κοίταζε τὸν σύντροφό του.

—Μὰ τὸ βλέπεις καλά; εἶπε. Κάποιος πάτησε τὰ πόδια του πάνω, ποὺ φοροῦσε κύκλα, κ' ἔπειτα χιόνισε.

—Ναί, μὰ ποιός; ἐπέμεινε ὁ Σάμ.

—Ὁ κυνηγὸς τῆς περιοχῆς ποὺ περνοῦμε.

—Νὰ σοῦ πῶ ἐγώ...Ὁ κυνηγὸς αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ κυνηγοῦμε νά, τὸ ἀχνάρι του.

—Πῶς τὸ ξέρεις;

—Εἶμαι βέβαιος, ἔχω τὸ προαίσθημα.

Ὁ Ντὶκ στὴν ἀρχὴ δὲν πείστηκε καθόλου, ἔπειτα ὅμως ἄρχισε νὰ συλλογᾶται. Τὸ κάτω-κάτω, ἕνας ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ μάθει πολλὰ πράματα στὶς χῶρες τῆς Σιωπῆς καὶ ὁ σύντροφός του εἶχε ἀσπρίσει μέσα στὰ δάση.

—Θ' ἀκολουθήσομε τ' ἀχνάρια του καὶ θὰ βροῦμε ποῦ τσαντήρωσε, εἶπε ὁ Σάμ.

—Δὲν θὰ τὸν παραμονέψουμε;

—Πρὸς τί; Εἴτε μᾶς δεῖ, εἴτε δὲ μᾶς δεῖ, τί μᾶς νοιάζει; Θὰ τοῦ ποῦμε πὼς ταξιδεύουμε ἀπὸ τὴν Ὑόρκη στὸ Βίννιπεγκ. Ἀπάνω κάτω βριοκόμαστε στὸν δρόμο αὐτόν.

—Πολὺ καλά, εἶπε ὁ Ντίκ.

(Ἡ συνέχεια στὸ προσεχὲς)

ΔΕΛΤΙΟΝ 23ου ΤΕΥΧΟΥΣ (Β' τόμου) [illegible]

ΑΠΟΚΟΠΤΕΤΕ ΤΑΚΤΙΚΑ ΤΑ ΔΕΛΤΙΑ ΣΑΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ 22 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΕΙΣ ΤΑ ΕΝΑΝΤΙ ΛΑΧΕΙΑ

ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Α
ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Β
ΑΡΓΥΡΟΥΣ ΛΑΧΝΟΣ
ΧΡΥΣΟΥΣ ΛΑΧΝΟΣ
ΛΑΧΕΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΠΡΟΜΗΘΕΥΕΣΘΕ ΕΓΚΑΙΡΩΣ ΤΑ ΤΕΥΧΗ ΣΑΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ 23ου ΤΕΥΧΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀλληλογραφία

ΒΑΣ. Χ. ΛΙΑΓΚΑΝ. Σᾶς εὐχαριστοῦμε. Δυστυχῶς ὅμως τὸ ἠθογραφικὸ πολὺ ἐκτενές.

ΒΑΣ. ΒΑΡΣΑΜΗΝ. Καὶ πάλι ἀναγκαζόμεθα νὰ σᾶς ποῦμε ὅτι τὰ ποιήματά σας δὲν εἶναι καλά. Θέλετε συγκεκριμένες ὑποδείξεις; Προσέξετε τὸ μέτρο σας (κι ἂς λέει ὁ Ἀριστοτέλης...), τὶς ἐκφράσεις σας (ἡσυχιά), ἀλλὰ πρὸ παντὸς προσπαθήσετε νὰ βάλετε μέσα στοὺς στίχους σας μιὰ ἀληθινὴ συγκίνηση ἐκπεφρασμένη μὲ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ ἁπλὰ μέσα.

ΦΟΙΒΟΝ. Εὐχαριστοῦμε. Καλὴ ἡ μετάφρασή σας, ἀλλὰ θὰ προτιμούσαμε κάτι πρωτότυπο.

ΑΘΗΝΑΙΟΝ καὶ Ε. Δ. Καὶ σὲ σᾶς ἀπαντοῦμε τὸ ἴδιο.

Π. ΤΑΠΕΙΝΟΝ. Τὸ τετράστιχό σας ὄχι καλό.

Κ—Σ. Κ—Σ. Ὡραῖα τὰ τραγούδια σας. Σὲ μερικὰ σημεῖα μόνο πέφτουν. Ξαναδιαβάστε τα μὲ προσοχή, ξαναδουλέψτε τα καὶ νὰ μᾶς τὰ ξαναστείλετε.

Λ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΝ. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὰ καλὰ λόγια. Τὸ «Λύτρωση» φανερώνει πὼς ξέρετε νὰ γράφετε, ἀλλὰ τὸ θέμα καὶ τὸ εἶδος εἶναι πολὺ κοινά. Περιμένουμε κάτι ἄλλο.

Θ. ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΝ. Τὸ ἄρθρο σας ἐνδιαφέρον. Θὰ μποροῦσε ὅμως ἀπὸ τὸ θέμα αὐτὸ νὰ βγῆ μιὰ πλατύτερη μελέτη. Δὲν συμφωνεῖτε;

ΑΝΔΡ. ΝΟΜΙΚΟΝ. Καλογραμμένο τὸ διηγηματάκι σας, ἀλλὰ ὄχι κατάλληλο γιὰ τὰ «Ν. Γ.».

ΣΤΕΦ. ΓΙΑΤΣΙΝΤΑΝ. Εὐχαριστοῦμε πολύ. Τὸ ποίημά σας δυστυχῶς ὄχι καλό.

Γ. Κ. ΓΙΑΛΑΜΙΔΗΝ. Δὲν εἶναι δυστυχῶς τὸ ποίημα σας ἐπιτυχές.

Π. Γ. Πολὺ καλὸ τὸ σονέττο καὶ θὰ δημοσιευθῆ.

Γ. ΣΤΕΦΑΝΗΝ. Μᾶς συγκινεῖ ἡ καλή σας θέλησις, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀναγκαζόμεθα νὰ σᾶς ποῦμε ὅτι τὰ κομμάτια ποὺ μᾶς στέλνετε δὲν εἶναι καλά. Φανερώνουν ἀκόμα καὶ ὅτι δὲν κατέχετε τελείως τὰ ἑλληνικά. Μελετήσετε πρῶτα, καὶ ὕστερα γράφετε.

ΝΙΚΟΝ ΒΙΓΛΑΝ. Κρῖμα ποὺ τὸ «Φτάσιμο τοῦ ὀνείρου» τὸ καταστρέφει ἐκεῖνο τὸ «ἀγάλλιαση» στὸ β' τετράστιχο. Διορθῶστε το καὶ ξαναστείλετέ μας το.

Ζ. ΣΚΙΑΝ. Καὶ γιὰ τὸ σημερινὸ διήγημά σας ἔχουμε νὰ σᾶς ποῦμε τὸ ἴδιο ποὺ σᾶς εἴπαμε γιὰ τὸ παληό.

ΙΩ. Γ. ΦΛΩΡΟΝ. Αὐτὸ ποὺ ζητᾶτε θ' ἀναγγελθῆ προσεχῶς στὰ «Ν. Γ.».

ΑΓΗΣΙΛΑΟΝ ΚΕΤΣΗΝ. Εὐχαριστοῦμε θερμῶς.

Α. Θ. ΜΠΛΙΑΤΣΟΝ. Μᾶς παρεξηγήσατε. Δὲν θελήσαμε διόλου νὰ σᾶς θίξωμεν. Σᾶς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς στείλετε καὶ πάλιν τὶς ἀπόψεις σας, ὄχι πολὺ ἐκτενῶς διατυπωμένες, καὶ θὰ δημοσιευθοῦν.

ΜΥΡΩΝ ΜΥΡΤΙΑΝ. Ζωηρὴ ἡ εἰκόνα ποὺ μᾶς δίνετε. Ἀλλὰ τὸ τραγοῦδι σας δὲν ἔχει καμμιὰ βαθύτερη λυρικὴ συγκίνηση. Στεῖλτε μας τίποτε ἄλλο.

ΣΠΥΡΟΝ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ. Σᾶς συγχαίρομεν διὰ τὴν ἰδέαν σας καὶ τὸν πατριωτισμόν σας. Ἀλλὰ καὶ τί θὰ ἠμπορούσαμε νὰ σᾶς βοηθήσωμεν; Τὰ ποιήματά σας δυστυχῶς ὄχι καλά.

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος εἰς τὸ ποίημα «Νυχτερινὸς Πόνος» ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας ἐτέθη ἡ ὑπογραφὴ τῆς κ. Αἰμιλίας Στ. Δάφνη, ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ κ. Στεφ. Δάφνη.

ΔΗΜ. ΣΑΡΡΟΥ
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ
ΙΙ
ΜΗΔΕΙΑ
ΕΚΑΒΗ
ΗΛΕΚΤΡΑ
ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ
Σὲ δημοτικοὺς στίχους
Δραχ. 125
Βιβλ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΤΟ "ΣΑΡΩΘΡΟΝ,,

(Συνέχεια ἐκ τῆς 8ης σελίδος)

λογιῶ... Ἐκείνη εἶναι Πολίτισα, γιὰ τοῦτο τὴν ἔβαλα. Ξεύρει καὶ τὸ Βόσπορο καὶ τὸ χωριό. Καταχάρηκε σὰν ἄκουσε πὼς εἴμαστε ἀπὸ τόπο ποὺ γνωρίζει. Κάθησε στῆς ψάλταινας τὸ σπίτι μάλιστα πρὶν πολλὰ χρόνια, ποὺ εἴτανε μικρή...

— Νὰ δεῖς πῶς θἆναι ἡ Νέλλη, φώναξα χαρούμενη.

— Ναί, βέβαια, Νέλλη τὴ λένε... Καλὴ κοπέλλα. Μόνο—ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέσει—ἔχει ἕναν ἀξιωματικὸ τοῦ ναυτικοῦ καὶ ζεῖ μαζί του ἔτσι... Κατάλαβες; Τότε—λέει—ποὺ τὸν ἀγάπησε, τὴ θεωροῦσε περιττὴ τὴν παντρειὰ καὶ τὸν «ἐν Κανᾶ γάμον». Τώρα ὅμως αὐτὸς τὴν τυραννᾶ... πότε ἔρχεται καὶ πότε κάμνει μέρες νὰ φανεῖ.

— Ἔγινε τοὐλάχιστο σκηνοθέτης, ὅπως τὸ λογάριαζε; ρώτησα λιγάκι ἀπογοητευμένη ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἄκουα.

— Ἄ! μπᾶ! Δουλεύει σ' ἕναν ἀρχιτέκτονα γνωστὸ τοῦ πατέρα της. Ἔκοψε τὶς σπουδές της γιὰ τὸ χατῆρι αὐτουνοῦ τοῦ προκομμένου. Τὸν γνώρισε στὸ Παρίσι εἴτανε ἀκόλουθος στὴν πρεσβεία ἐκεῖ. Σὰν τὸν μεταθέσανε στὸ Βερολῖνο, τὸν ἀκολούθησε. Ὕστερα τὸν στείλανε ἀλλοῦ, κι' αὐτὴ μαζί, ὅσο ποὺ καταστάλαξαν ἐδῶ... Καὶ τώρα...

Σταμάτησε, δὲν ἤθελε νὰ πεῖ περσότερα.

— Βάσταξε τοὐλάχιστο τὴν εὐθυμία της; ξαναρώτησα, γιατὶ μοῦ φάνηκε πὼς ἀντήχησε στ' αὐτιά μου τὸ γάργαρο ἐκεῖνο γέλιο ποὺ εἶχα ἀκούσει μιὰ φορά.

— Ὤ! ἡ κακομοίρα! Περνοῦνε μέρες ποὺ δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα της νὰ πεῖ λέξη, μόνο κλαίει. Κάποτε μ' ἀγκαλιάζει, μὲ φιλεῖ σὰ νἆμαι μάνα της καὶ τὰ δάκρυα ποτάμι τρέχουν ἀπ' τὰ μάτια της...

Ὄχι, ὄχι! Αὐτὸ μήτε νὰ τὸ φανταστῶ μποροῦσα.

Τὸ «Σάρωθρο» νὰ κλαίει! Σὰ λάθος εἶχε ἡ καλὴ αὐτὴ γυναίκα. Σίγουρα λάθος!. Τέτοιες μεταμορφώσεις δὲν γίνουνται.

**

Μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴ συναντήσω, πῆγα πολλὲς φορὲς σπίτι της. Πότε ἔλειπε, πότε εἴτανε κρεββατωμένη. Ξαναπῆγα. Μὲ συγκινοῦσε κατάβαθα ἡ ἰδέα πὼς θἄβλεπα ἕναν ἄνθρωπο δεμένον τόσο μὲ τὸ παρελθόν. Μὲ τὸ ὡραῖο, ἀλησμόνητο παρελθόν. Τὸ χωριό, τὴ θάλασσα, τὸ δασάκι!

Ἄδικα ὅμως, δὲν τὸ κατάφερα. Μόνο ποὺ τῆς ἔστελνα τοὺς χαιρετισμούς μου κ' ἐκείνη τοὺς δικούς της. Τόσο μόνο! Κατόπι ἄλλαξε σπίτι καὶ τὴν ἔχασα ὁλότελα.

**

Τὴν εἶδα ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια ἔτσι στὴν τύχη. Γύρευα μιὰ μοδίστα. Περπατοῦσα καὶ διάβαζα τὶς ἐπιγραφὲς τῶν καταστημάτων. Εἴχαμε ἀρχίσει νὰ νοιώθουμε τὴν ἀνάγκη ἑνὸς φορέματος, κάποιου ρούχου νὰ σκεπάσουμε τὴ γύμνια μας. Ὅμως ἀκόμα εἴμαστε ἄγνωστοι καὶ χαμένοι.

Ἀνέβηκα μιὰ σκοτεινὴ σκάλα. Ἡ πόρτα εἴταν ἀνοιχτή. Κοριτσίστικα κεφάλια πλῆθος σκύψανε νὰ δοῦνε ποιὸς ἀνέβηκε.

—Καθῆστε μιὰ στιγμή, μοῦ εἶπε ἕνα λιγνό, χλωμὸ κορίτσι, ἡ κυρία μου ἔχει δοκιμή, σὲ λίγο θὰ τελειώσει.

Μὲ πέρασε σ' ἕνα δωμάτιο ποὺ εἴτανε χωρισμένο στὴ μέση μὲ παραβὰν ἀπὸ κρετόνι. Πίσω ἀπὸ κεῖ γινότανε δοκιμή. Ἄκουα τὴν κουβέντα τῆς ράφτρας καὶ τῆς πελάτισσας.

—Δὲ σᾶς φαίνεται καλὸ τὸ μάκρος του;

—Θὰ τὸ ἤθελα πιὸ κοντὸ γιατὶ θὰ τὸ φορῶ καὶ στὸ δρόμο... Εἶναι κρῖμα νὰ πάει ἄδικα μόνο γιὰ μιὰ φορά.

Ἡ φωνὴ μοῦ φάνηκε σὰ γνωστή. Προσπάθησα νὰ θυμηθῶ.

—Καὶ ποῦ θὰ γίνει ὁ γάμος;

—Στὴν Παναγίτσα τῆς Κηφισιᾶς στὸ Κεφαλάρι. Δὲ θὰ ἔχουμε ξένους, μόνο δυὸ μάρτυρες καὶ τὸν πατέρα μου, κ' ἐκεῖνος ἂν τὰ καταφέρει νἄρθει...

—Ὥστε τ' ἀποφασίσατε... Βλέπετε ποὺ μοῦ λέγατε πὼς δὲν πρέπει οἱ ἄνθρωποι νὰ δένουνται μὲ πράξεις...τοὺς φτάνει ἡ συνείδησή τους;

—Ἔτσι νόμιζα καὶ τὸ νομίζω, εἶπε πάλι ἡ γνώριμή μου φωνή, ὅμως οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ὅπως τοὺς νόμιζα. Γι' αὐτὸ μπαίνω κ' ἐγὼ σ' αὐτὸ τὸν κύκλο ποὺ δὲν ἤθελα νὰ μπῶ. Παίρνω τὰ μέτρα μου. Νοιώθω τὸ ἴδιο, ὅπως τὸ χειμῶνα ποὺ κρυώνεις πολὺ-πολὺ καὶ βλέπεις πὼς στὸ καφενεῖο ποὺ θὰ μπεῖς εἶναι ὁ ἀέρας βρώμικος, ὅλο καπνὸ καὶ βόχα... καὶ ὅμως... ὅμως θέλεις νὰ μπεῖς γιατὶ ἐκεῖ εἶσαι προφυλαγμένος ἀπὸ τὸ κρῦο.

Ἡ ράφτρα γέλασε. «Ἔτσι εἶναι», εἶπε καὶ ἀκούστηκε πὼς ἔφτυνε τὶς καρφίτσες ἀπ' τὸ στόμα γιατὶ τὴν μποδίζανε νὰ μιλήσει ἐλεύτερα.

—Ἄχ, δεσποινίς, ἐγὼ σᾶς λέω πὼς τώρα μὲς στὴν Ἀθήνα, ἂν ἔβγαινε μιὰ διαταγὴ νὰ δίνει ἐλευθερία στοὺς ἄντρες ν' ἀφήσουνε τὶς γυναῖκες τους, μήτε ἕνας δὲ θὰ καθότανε... Μήτε ἕνας!

Ἔγινε σιωπή. Κοίταζα τὰ ὑπερφυσικὰ τριαντάφυλλα τοῦ κρετονιοῦ καὶ τὶς πελώριες μέλισσες ποὺ ρουφοῦσαν τὸ ὑποθετικὸ μέλι. Ἄξαφνα μέσα ἀπὸ τὴν καρδιὰ ἑνὸς τέτοιου λουλουδιοῦ εἶδα νὰ ξεπροβάλλει τὸ κοριτσάκι μὲ τὸ λευκὸ φόρεμα καὶ τὸ καπέλλο ποὺ ἔδενε κάτω ἀπ' τὸ πηγοῦνι.

—Ἡ Νέλλη, ἡ Νέλλη, εἶπα μοναχή μου. Τί γυρεύει ἐδῶ;

Τότε ἄκουσα τὴ φωνή της καὶ τὴ γνώρισα. Δὲν εἴτανε ἡ παλιά, ἡ χαρούμενη τῆς σκηνοθέτισσας. Ἐκείνη εἶχε χαθεῖ φαίνεται διὰ παντός.

—Καὶ τί δουλειὰ κάμνει ὁ μνηστήρας σας;

—Ἔχουν ἐργοστάσιο αὐτοί. Κάμνουν οἰνοπνευματώδη. Εἶναι πολλὰ ἀδέλφια.. Ὁ δικός μου, ὁ μικρότερος, εἶναι χημικός. Οἱ μεγαλύτεροι προσπαθοῦν νὰ τοῦ γυρίσουν τὴ γνώμη... Τὸν φοβερίζουν πὼς θὰ τοῦ πάρουν τὸ μερίδιο.

—Νἄχετε τὸ νοῦ σας... καμμιὰ φορὰ τὰ λόγια... Θυμᾶστε τί μοῦ λέγατε γιὰ τὸν ἀξιωματικό;

—Ὤ, αὐτὸ ἂν δὲν γίνει... πάει τελειώνουν ὅλα. Δὲ θὰ τὸ ὑποφέρω, δὲν ἔχω νεῦρα γιὰ νὰ τὸ βαστάξω. Ὅμως ὄχι, ὄχι, δὲν εἶναι δυνατό... εἴμαστε τόσο σύμφωνοι κι' οἱ δυό μας... Σὲ παρακαλῶ, Ἀγγέλα, νὰ τὸ στείλεις τὸ Σαββατόβραδο... μὴ μοῦ κάνεις κανένα γέλασμα πάλι. Ἀκοῦς; Τὴ διεύθυνση τὴν ξέρεις, Ἀσκληπιοῦ 105, μὴ μὲ γελάσεις, πρόσεχε.

—Μπᾶ σὲ καλό σας, δὲ γελοῦμε δὰ σὲ τέτοιες περιστάσεις. Ποῦ ἀκούστηκε ...ἀφοῦ εἶναι γιὰ γάμο.

—Γειά σου.

Τὴν περίμενα ὀρθή. Τὰ χέρια μου εἴταν παγωμένα. Σχεδὸν ἔτρεμα. Θὰ περνοῦσε ἀπὸ μπροστά μου. Γύρισε καὶ μὲ εἶδε, ὅμως μήτε ὑποπτεύθηκε. Ἐγὼ ἄνοιξα τὸ στόμα κάτι νὰ πῶ, μὰ δὲν μπόρεσα. Μόνο ποὺ πρόλαβα νὰ δῶ τὸ πρόσωπό της. Εἴτανε χλωμὸ καὶ σχεδὸν μακρύ. Σὰ νὰ τῆς εἴχανε ἀλλάξει κεφάλι, τόσο ἀλλοιώτικο.

—Εἶμαι στὴ διάθεσή σας, δεσποινίς, μοῦ εἶπε ἡ ράφτρα καὶ μὲ συνέφερε.

**

Μέσα τὸ σπίτι εἴταν ὑγρὸ σὰν ἁγίασμα τοῦ τόπου μου. Ὁ ἥλιος ἔξω ἔχυνε τὸ λαγαρό, χρυσὸ φῶς του καὶ ρουφοῦσε ἀπὸ τὰ ὑγρά, τεράστια χείλη τῆς γῆς ἕνα φιλὶ ὅλο λαχτάρα. Εἶχε καιρὸ νὰ τὴν χαρεῖ. Ὁλόκληρος ὁ μακρὺς χειμῶνας τοὺς χώρισε σκληρά. Τώρα γλεντοῦσαν καὶ οἱ δυὸ τὴν πρώτη τους ἀνοιξιάτικη συνάντηση. Ἐκείνη δακρυσμένη ἀκόμη ἀπ' τὴ νεροποντὴ τῆς νύχτας, τὸν ὑποδέχουνταν μὲ τὰ βλέφαρα μισόκλειστα, βαρειὰ ἀπὸ εὐτυχία. Αὐτός, φλογερός, ἀχτινωτὸς τὴν ἀγκάλιαζε, ἀδιάντροπος, ὅλο χαρὰ κ' ἔπαρση. Κ' ἐμεῖς, τὰ ταπεινά, ἀσήμαντα μαμούνια ἀνάμεσό τους βλέπαμε τὶς ἀγάπες τους καὶ βρίσκαμε τὴν εὐκαιρία νὰ τεντώσουμε τὴ σκεβρωμένη ραχοκοκκαλιά μας.

Πῆρα τὴν πρωϊνὴ ἐφημερίδα κι' ἀνέβηκα στὴν ταράτσα νὰ λιαστῶ. Ὅλες εἴτανε γεμᾶτες κόσμο. Κορίτσια χόρευαν, παιδάκια παίζανε τόπι, γυναῖκες μιλούσανε ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη.

Κυριακὴ Μαρτιάτικη κι' ἀποκρηά.

Ἡ θάλασσα τοῦ Φαλήρου ἄστραφτε. Ἡ μαύρη γλῶσσα τῆς ἐξέδρας βρύαζε ἀπὸ κόσμο. Ὅλα εἴταν ὡραῖα καὶ γιορτάσιμα. Καὶ τὸ τσιμέντο ἀκόμα τῆς ταράτσας σπίθιζε λὲς κι' εἴτανε πασπαλισμένο μὲ ψιλή, ψιλὴ διαμαντόσκονη.

Στὸ στενὸ λασπωμένο δρόμο ἡ Καμήλα χόρευε.

Τὰ παιδιὰ ἀναγάλλιαζαν χαρούμενα καὶ τρομαγμένα κάθε ποὺ ἄνοιγε τὸ στόμα κἔδειχνε τὰ χαρτονένια δόντια της.

Ὁ ἄνθρωπος κρυμμένος κάτω ἀπὸ τὰ πολύχρωμα χαρτιά της χόρευε μέσα στὴ γλυστερὴ λάσπη. Ὁ παρδαλός του σύντροφος, πασαλειμένος φοῦμο, μάζωνε μέσα σένα κίτρινο χουνὶ τῆς πενταροδεκάρες ποὺ τοῦ ρίχνανε.

Κάθησα σὲ μιὰ κάσα ποὺ παρίσταινε τὸν καναπὲ κἔκαμα νὰ διαβάσω. Ὁ ἥλιος μὲ μπόδιζε.

Μοῦ ἔκαιε τὴν κορφὴ καὶ μἔκανε νὰ βλέπω κοκκινόχρυσο τὸ χαρτὶ τῆς ἐφημερίδας.

Ἀνασήκωνα τὰ μάτια κἔρριχνα ποῦ καὶ ποῦ ἕνα βλέμμα ὁλόγυρά του.

Εἴτανε ὡραία ἡ ζωή. Τί σήμαινε ἂν ἤσουνα ἐκεῖ ἢ ἐδῶ! Ὁ ἥλιος, ἡ θάλασσα κι ὁ οὐρανὸς εἶναι παντοῦ. Τί κι ἂν δὲν εἶχε μήτε μιὰν ἀπαλάμη πρασινάδα πουθενά.

Βιαζόμουν νὰ τελειώσω γιὰ νὰ χορτάσω ἀκόμη ἥλιο. Ἄξαφνα ἔπεσε τὸ μάτι σένα ὄνομα:

«Ἀσκληπιοῦ 105». Σὰν κάτι νὰ μὲ θύμησε.

Ἡ σκέψη μου ἔφυγε νὰ κυνηγήσει τὴν ἀνάμνηση, ὅμως τὰ μάτια μου διαβάζανε... «Λαβοῦσα ἰσχυρὰν δόσιν βερονάλ»...

Τὰ γράμματα ἀρχίσανε νὰ ἀνεβοκατεβαίνουνε, νὰ σβύνουν καὶ νὰ ξαναφαίνουνται... «Διότι ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ μνηστῆρος της»... Ἡ καρδιά μου σταμάτησε. Ἕνας πηχτός, μαῦρος δίσκος μπῆκε ἀνάμεσά μου καὶ στὸ χαρτί.

Τ' αὐτιά μου βούϊζαν. Κάποια φωνὴ θλιμμένη μακρυνὴ ἐρχότανε ἀπὸ βαθειὰ λὲς ἀπὸ ἄλλο κόσμο: Ὤ! αὐτὸ δὲ θὰ τὸ βαστάξω... δὲν εἶνε δυνατό. Πάει τελειώνουν ὅλα...

Ὅπως τὸ εἶπε ἔγινε. Ὅλα τελειώσανε τὴν Κυριακὴ ἐκείνη τὴ Μαρτιάτικη γιὰ τὸ μικρὸ «σάρωθρον» ποὺ θέλησε νὰ μετρηθεῖ μὲ τὴ ζωή. Ὅλα.

ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ Α. Ε.
ΠΛΑΤ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
ΕΞΕΔΟΘΗ:
ΕΠ. Λ. ΜΠΕΛΛΟΥ
ΚΙΣΜΕΤ
ΤΕΣΣΕΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΔΡΧ. 25

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Τέσσερα διηγήματα κράτησα, κι' αὐτὰ ἀναγκαστικά, μὴν ἔχοντας τὸν καιρὸ ἀπὸ ἄλλες μου ἀσχολίες κι' ἀδυναμίες φυσικὲς καὶ ἠθικὲς νὰ ὑποσχεθῶ τὴν ἀνάγνωση καὶ τῶν ἄλλων διηγημάτων ποὺ μοῦ δόθηκαν. Ἡ ἐντύπωσή μου καὶ ἡ γνώμη λοιπὸν ἀπὸ τούτη τὴν ἐργασία μοῦ φέρνει βέβαια γιὰ τὸ συγγραφέα της τὸ στοχασμό, ὅση κι' ἂν εἶναι ἡ ἡλικία του, νεαρώτατη καθὼς πληροφοροῦμαι, ἐργασία μιᾶς ψυχῆς ποὺ θὰ εἶναι ἐνεργὰ καὶ παθητικὰ μπασμένη σὲ κύκλο πλατύ. Τὰ διηγήματα αὐτὰ ὀνομάζονται, τὸ πρῶτο, κάπως πλέον ἐκτεινόμενο, «Κισμέτ», τ' ἄλλα τρία συντομώτερα, ἡ «Σοφίτα», ἡ «Ἀπολογία» καὶ ἡ «Αἰώνια». Τὸ διήγημα, τώρα τελευταῖα, φαίνεται καὶ σὲ μᾶς ἐδῶ πὼς δείχνεται μπασμένο, ὅσο κι' ἂν εἶναι μετρημένα τὰ δείγματά του, μπασμένο σὲ κάποια ἐξέλιξη χωριστὰ ἀξιοπρόσεχτη, μπορεῖ κάπως ἀνάλογη μὲ τὰ προσόντα ποὺ ὑπάρχουν στὸ συγχρονισμένο λυρισμό, καὶ μὲ τὴν προσοχὴ ποὺ προσπαθεῖ νὰ δείχνεται κι' ὁ πεζὸς λόγος ὁ λογοτεχνικός. Ἡ ἐντύπωση ποὺ μοῦ φέρνει ὁ προκείμενος λογοτέχνης ἀπὸ τὴν ἐργασία του,—εἴτε, ποιὸς ξέρει, ἀπὸ τὸ πολὺ νεαρὸ τῆς ἡλικίας του ποὺ θὰ τὸν κάνη νὰ φεύγη ἀπὸ κάθε ἀπόχρωση τῆς ζωῆς ποὺ θὰ φεύγη τὴν ποικιλία καὶ κάποια ἐμπειρία ποὺ δίνει κάποιο σὰν ζωτικὸ ξανάσασμα σὲ ὅποια ζωή, εἴτε γιατὶ τὸ φυσικό του εἶναι νὰ βλέπη διηγηματογραφικὰ τὰ πράγματα μὲ ἀπαισιοδοξία νευριασμένη ἑνὸς πυρετοῦ σὰν ἀγιάτρευτου δείχνουν καὶ τὶς τέσσερης αὐτὲς ἱστορίες του ὑπερβολικὰ πεσσιμιστικὲς μέχρι τοῦ νὰ προξενοῦν στὸ φιλαναγνώστη μιὰ λαχτάρα ἀνατριχίλας, δηλαδὴ σὲ κεῖνον ποὺ προσμένει ἀπὸ τὴν λογοτεχνία ἂν ὄχι τὴν διασκέδαση, μὰ κάποια ὁπωσδήποτε ἀνακούφιση. Παρατηρήθηκε κάποτε, γενικώτερα, ἡ ἐπανάληψη τῆς ἴδιας λέξης σὲ ὡρισμένους συγγραφεῖς ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ψυχολογικὸς χαρακτηρισμός τους. Ἡ ἐπανάληψη αὐτὴ βρίσκεται συχνότερα στοὺς ποιητές. Μέσα στὰ τέσσερα τοῦτα διηγήματα ἐπαναλαμβάνεται σὰν εἶδος σύμβολο ἡ λέξη ἀγωνία ποὺ εἶναι καὶ ὁ τίτλος ἑνὸς ἀπὸ τὰ τέσσερα.

Ὁ κ. Ἐπ. Λ. Μπέλλος

Καὶ βέβαια ἂν μπορούσαμε νὰ προσδιορίσουμε τὸν ἄνεμο ποὺ πνέει καὶ ποὺ ἀερίζει τὶς ἱστορίες αὐτὲς θὰ τὸν βαφτίζαμε ἐναγώνιο. Καὶ βέβαια ἐναγώνια θὰ εἶναι ἡ ζωὴ καθὼς θὰ τὴν περιπλέκη καὶ θὰ τὴν περιγράφη ὁ νέος διηγηματογράφος. Μὰ ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσω πὼς τὴν ἀφήγηση γιὰ νὰ τὴν προσέξουμε δὲ θὰ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ περνάῃ σὰν ξένη κι' ἀπὸ τὴν ἱλαρότητα κι' ἀπὸ τὴν ἄνεση ποὺ φέρνει κι' αὐτὴ τὰ δάκρυα, ἀλλὰ θὰ προτιμοῦσα ἀπὸ τὸν κίνδυνο ποὺ μᾶς φοβερίζει ὅταν τὸ διήγημα ἤ, γενικώτερα, τὸ ἔργο τέχνης, φέρνει τὴν ἀνία καὶ τὴν νύστα, θὰ προτιμοῦσα τὸ διήγημα νὰ μοῦ ἐμπνέῃ τὴν ἀθυμία καὶ τὴ μελαγχολία καὶ μὲ τὸ αἴσθημα ἀκόμα τοῦ πένθους καὶ τοῦ φρικτοῦ.

Στὸ «Κισμέτ» κυριαρχεῖ ἕνας νέος ποὺ ψυχομαχώντας πρὶν πεθάνη στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του, ὁραματίζεται κάποια του μυστικὴ καὶ περισσὴ ἀγάπη ποὺ σὰ νὰ βαραίνη κι' αὐτὴ στὸ θάνατό του. Ἀλλὰ ἡ συνέχεια τοῦ ὅσο θλιβεροῦ καὶ χωρὶς περιπέτειες περάσματός του στὴν ἄλλη ζωὴ ποὺ τὸ λυγίζει πάντα μιὰ ρωμαντικὴ πνοὴ ἔχει γιὰ ἡρωΐδα μιὰ μητέρα, ἴσως τὴ μητέρα τοῦ νεκροῦ, εἶναι ἁπλούστατα καὶ ὠμὰ νατουραλιστικό. Ἡ «Σοφίτα» εἶναι τοῦ ὠμοῦ αὐτοῦ ἡ ἐξακολούθηση παρ' ὅλη τὴν κλινικὴ περισσότερο ἀνάπτυξη ποὺ προσπαθεῖ νὰ τὴν κάμη ἐνδιαφέρουσα ὁ συγγραφέας ἀφηγούμενος τὸ σαρκικὸ ἐρεθισμὸ ποὺ μέθυσεν ἀγάλια ἀγάλια δυὸ δυστυχισμένους καὶ ταπεινὰ λαϊκοὺς θνητούς, ἕναν ὑπηρέτη καὶ μιὰ ὑπηρέτρια. Ἡ «Ἀπολογία» εἶναι ἁπλούστατα ἡ φρικιαστικὴ ἐξομολόγηση ποὺ κάνει στὸ δικαστήριο ὁ κατηγορούμενος. Ἐσκότωσεν ἀπίστευτα μαρτυρικὰ τὴν ἐρωμένη του γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ γιὰ τὸ ὅτι τοῦ ἦταν ἀπόλυτα πιστή, ἀποκλειστικὰ καὶ ἠδονικὰ εὐτυχισμένη μὲ τὸν ἐρωτά του. Ὁ κατηγορούμενος τελειώνει τὴν ἀπολογία του τονίζοντας κι' ἐπαναλαμβάνοντας ὅτι κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ τὸν καταλάβη γιὰ τὴν πράξη του, μήτε κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του. Ἀναμφίβολο εἶναι πὼς τέτοιου εἴδους ὁρμὲς μόνο οἱ ψυχίατροι τὶς ἀντιλαμβάνονται μέσα στὰ καταφύγια τοῦ Φρενοκομείου. Τὸ τέταρτο, ἡ «Αἰώνια», μ' ὅση ἀνατριχίλα εἶναι γεμάτο κι' ἐκεῖνο, εἶναι τὸ τολμηρότερο, τὸ ψυχολογικώτερο καὶ τὸ περισσότερο πρωτότυπο. Ἕνα ἐξάμβλωμα ποὺ τοῦ πῆρεν ἡ μητέρα τὴ ζωὴ πρὶν τὴ ζήση παρουσιάζεται βλοσυρὸ καὶ σατυρικὸ πρὸς τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὴ ζῆ τὴ ζωή, τὸ μόλυσμα τῆς ζωῆς καθὼς τὴν ὀνομάζει, ἀπείραχτο ἀπὸ τὸ μόλυσμα τοῦτο τὸ ἐξάμβλωμα. Αὐτὲς εἶναι ἡ βιαστικὲς ἐντυπώσεις ποὺ κατώρθωσα νὰ συγκρατήσω ἀπὸ τὸ νεαρὸ συγγραφέα.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

COLETTE

ΤΟ ΧΡΥΣΟ ΜΟΥ

(ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

ΟΙΠΟΝ περιλαμβάνονται και οι λίμνες; . . .

— Περιλαμβάνονται. Βίλλες, ξενοδοχεία, αυτοκίνητα, ρεστωράν.... Μόντε Κάρλο . . .

—Μα εκείνη....

—Βέβαια, θα είναι και κείνη.

—Μα δεν θα είμ' εγώ.

Ο Μπόμπ δεν περίμενε τη μικρή αυτή φράση, και το έδειξε. Οι κόρες των ματιών του γύρισαν άλλοκοτα και με τη βοήθεια μιας ωχρότητος αιφνίδιας παρεμόρφωσαν το πρόσωπό του. Ανέπνευσε χωρίς θόρυβο, και είπε:

—Νουνού, εσύ πάντα είσαι.

—Ο κύριος με υποχρεώνει.

—Συ θα είσαι πάντα, νουνού. . .—γέλασε αδέξια— μόλις θα έχω ανάγκη να με εξυπηρετήσης.

Δεν απήντησε τίποτε. Έσκυψε, γιά να πάρη από κάτω μιά φουρκέτα από ταρταρούγα και την έμπηξε στά μαλλιά τηεμουρμουρίζοντας ένα τραγουδάκι. Συνέχισε το τραγούδι και μπροστά στον καθρέφτη, υπερήφανη που έδάμασε τον εαυτό της έτσι εύκολα, που συγκρατήθηκε τόσο καλά την τελευταία αυτή στιγμή του αποχωρισμού των.

ΙΙ

Η κυρία Πελλού είχε φλυαρίσει πολύ πρίν έλθη η Λέα. Φορούσε την Κυριακή αυτή ένα φόρεμα απογευματινό μαύρο με στενή φούστα και κανείς δεν άγνοούσε έτσι ότι τα πόδια της ήσαν πολύ μικρά. Σταμάτησε τη φλυαρία της, ήπιε μιά γουλιά από το ποτηράκι που ζέσταινε στή φούχτα της και έσκυψε το κεφάλι της προς τη Λέα με μιά θέρμη που πρόδιδε όλη την ευτυχία της.

—Τί καιρός, τί καιρός! θαρρείς πώς είναι Οκτώβριος.

—Α! όχι... ασφαλώς όχι! απήντησαν δυό φωνές.

Ένα κύμα κοκκινωπών νεφών έσκίαζε τον ουρανό της άλλέας. Οι πεταλούδες περιδιάβαζαν όπως το καλοκαίρι, άλλά η μυρωδιά των χρυσανθέμων που επύρωναν στον ήλιο έμπαινε μέσα στό άνοιχτό χώλλ.

—Και τί λοιπόν είναι, εφώναξε η κυρία Πελλού οε λυρικόν τόνο, τί είναι ο καιρός αυτός μπροστά σε κείνον που θα βρούν στην Ιταλία;

Οι φωνές πάλι κάτι μουρμούρισαν.

Η Λέα γύρισε προς τα εκεί, μισοκλείνοντας τα βλέφαρα.

—Αν τούλάχιστον δεν μιλούσαν, ψιθύρισε.

Καθισμένες σ' ένα τραπεζάκι του πόκερ, η βαρώνη ντέλλα Μπέρς και η κυρία Αλδόνζα, μιά πολύ ηλικιωμένη χορεύτρια, που ύπέφερε τώρα από ρευματισμούς. Απέναντί της πιό ψηλή κατά ένα κεφάλι η βαρώνη ντέλλα Μπέρς έσκυβε τους τετραγωνικούς σάν χωριάτη παπά ώμους της. Το πρόσωπό της το παρεμόρφωνε μιά γερή άνδρική τριχοφυία, όφειλόμενη στα γηρατειά.

—Βαρώνη, κερδίζω, έλεγε η κυρία Ανδόνζα.

—Κέρδιζε, κέρδιζε, καλή μου φίλη. Αυτό που θέλω εγώ είναι να μένη όλος ο κόσμος ευχαριστημένος.

Πίσω από τα λόγια αυτά έκρυβε μιά πρωτόγονη άγριότητα. Η Λέα την παρετήρησε με απέχθεια και έφερε πάλι το βλέμμα της προς την κυρία Πελλού.

«Ωστόσο η Σαρλόττα έχει εμφάνιση ανθρώπινη...».

—Μα τί έχεις, Λέα; Δεν φαίνεσαι να προσέχης το πιάτο σου... είπε τρυφερά η κυρία Πελλού.

Η Λέα ελύγισε τη μέση της και απήντησε:

—Μα όχι, Λολόττα μου... Είναι τόσο ωραία εδώ, ώστε εγκαταλείπομαι στη ζωή. Και σκέπτομαι: «Προσοχή... εδώ βρίσκεται και η βαρβαρότητα...».

Και προσέθεσε:

—Έφαγα πολύ... και θέλω ν' αδυνατίσω. Αύριο αρχίζω δίαιτα.

Η κυρία Πελλού χτύπησε τα χέρια της και είπε:

—Μα δεν σού φθάνουν λοιπόν οι στενοχώριες;

—Α! Α! Α! ανεκραύγασαν μαζί η κυρία Αλδόνζα και η βαρώνη ντέλλα Μπέρς.

Η Λέα σηκώθηκε, ύψηλή μέσα στό φθινοπωρινό της πράσινο φόρεμα, ωραία κάτω από το καπέλλο της από οατέν κεντημένο με λούτρ, νέα άκόμη...

—Α! παιδιά μου... άν θέλετε να μού δώσετε καμμιά δωδεκάδα από τις στενοχώριες αυτές, γιά να χάσω κανένα κιλό!

—Λέα, είσαι γοητευτική, της πέταξε παζί με ένα σύννεφο καπνού.

Η Λέα στάθηκε μιά στιγμή στην είσοδο του χώλλ, έπειτα κατέβηκε στον κήπο. Έκοψε ένα ρόδο της Βεγγάλης και το ξεφύλλισε. Άκουσε τον άνεμο να φυσά, το θόρυβο του τράμ στη λεωφόρο, τό σφύριγμα ενός τραίνου. Το παγκάκι όπου καθόταν ήταν χλιαρό. Έκλεισε τα μάτια της, αφήνοντας τον ήλιο να της ζεσταίνη τους ώμους. Όταν άνοιξε πάλι τα μάτια, έστρεψε το κεφάλι απότομα προς το σπίτι με τη βεβαιότητα ότι θα έβλεπε τον Μπόμπ όρθιον στο κατώφλι, στηριγμένον στό κούφωμα της πόρτας...

«Μα τί έχω;» αναρωτήθηκε.

Ήχηρά γέλια ξέσπασαν, ένας θόρυβος άκούστηκε στό χώλλ. Ορθώθηκε κάπως τρομαγμένη.

«Μά τί! ξανάγινα πάλι νευρική;»

—Α! νά τους, νά τους, τραγουδούσε η κυρία Πελλού.

Και η φωνή της βαρώνης σάν φωνή μπάσου, άκκομπανιάριζε:

—Το ζευγαράκι μας! Το ζευγαράκι μας!

Η Λέα τινάχθηκε, έσπευσε στο κατώφλι και σταμάτησε: είχε απέναντί της τη γρηά Λιλή και τον νεαρό έραστή της, τον πρίγκηπα Σέστ, ό όποίος μόλις είχεν έλθει.

Γιάνω-κάτω έβδομήντα χρόνια και μιά παχυσαρκία εύνούχου — να τί έλεγαν γιά την Λιλή, η όποία «περνούσε κάθε όριο» χωρίς να καθορίζεται και γιά τί είδους όριο έπρόκειτο. Μιά αιώνια παιδική χαρά φώτιζε το πρόσωπό της, στρογγυλό, ροδαλό, φτειασιδωμένο. Η γρηά Λιλή άκολουθούσε σκανδαλωδώς τη μόδα. Φορούσε μιά φούστα μπλέ και άσπρη, άφηνε να φαίνεται το δέρμα του λαιμού της που έμοιαζε με της όρνιθας.

«Είναι φρικτό», σκέφθηκε η Λέα. Δεν μπορούσε να αποσπάση τα μάτια της από το άσχημο αυτό θέαμα.

—Λέα, Λέα, χρυσή μου! φώναξε η γρηά Λιλή, σπεύδουσα προς την Λέα.

Εβάδιζε δύσκολα γιατί τα όλοστρόγγυλα πόδια της δεν την βοηθούσαν.

—Περπατώ σάν παπάκι! Είναι δικός μου τρόπος. Γουίδο, χρυσέ μου, άναγνωρίζεις την κυρία ντέ Λονβάλ! Μην την πολυκυττάζεις, γιατί θα σού βγάλω τα μάτια...

Ένα παιδί άδύνατο, με μεγάλα κοίλα μάτια, πηγούνι κοκκαλιάρικο, έφίλησε γοργά το χέρι της Λέας, και απεσύρθη στη σκιά, χωρίς να βγάλη άλλη λέξη. Η Λιλή τον άρπαξε στο πέρασμά του, του έσφιξε το κεφάλι στο στήθος της, και πήρε στάση επίσημη.

—Ξέρετε τί είναι, κυρία μου. Ξέρετε τί είναι; Είναι ο μεγάλος μου έρωτας, κυρίες μου!

—Στάσου δά, Λιλή — συνεβούλευσε η άρρενωπή φωνή της κυρίας ντέλλα Μπέρς.

—Μά γιατί, γιατί; είπε η κυρία Πελλού.

—Γιά λόγους ευκοσμίας, είπε η βαρώνη.

—Βαρώνη, δεν έχετε δίκιο. Είναι χαριτωμένοι οι δυό τους. Α!—άναστέναξε — μού θυμίζει τα παιδιά μου.

—Το είχα σκεφθή, είπε η Λιλή, με γέλιο. Περνούμε και μείς τον μήνα του μέλιτος, Γουίδο! Έχουν τόσα άπό τό άλλο ζευγάρι! Θα μάς τα διηγηθούν όλα.

Η κυρία Πελλού έγινε αύστηρή.

—Λιλή, δεν πιστεύω να υπολογίζης σε μένα γιά να σού διηγηθώ αυτά τα πράγματα.

—Μά ναί, ναί! φώναξεν η Λιλή, χτυπώντας τα χέρια.

Δοκίμασε να πηδήση, άλλά δεν έπέτυχε παρά να σηκώση λίγο τους ώμους της και τους γλουτούς της. Ο έφηβος, άφωνος, δεν άνοιγε τα χείλη του. Οι μαύρες κόρες των ματιών του πηγαινοερχόνταν πάνω στό άσπρο, σάν φοβισμένα έντομα. Η Λέα τον παρατηρούσε.

—Η κυρία Σαρλόττα μάς άφηγήθηκε την τελετή, είπε η κυρία Αλδόνζα. Κάτω από τα άνθη της πορτοκαλλιάς η νέα κυρία Πελλού ήταν άληθινό όνειρο.

—Μιά Παναγία, μιά Παναγία! έδιόρθωσε η Σαρλόττα Πελλού, με δρμή, σάν μέσα σε παραλήρημα. Ποτέ, ποτέ δεν είδα παρόμοιο θέαμα! Ο γυιός μου έβάδιζε στά σύννεφα! Στά σύννεφα!... Τί ζευγάρι! Τί ζευγάρι!

—Κάτω από τ' άνθη της πορτοκαλλιάς.... άκούς, λατρεία μου; μουρμούρισε η Λιλή... Πές μου λοιπόν, Σαρλόττα, η πεθερά μας, η Μαρία Λάουρα;

Το άνήλεο μάτι της κυρίας Πελλού έλαμπύρισε.

—Α! έκείνη... όλη άντίθεση. Όλη στά μαύρα. Το φόρεμά της κολλούσε έπάνω της — σάν χέλι που έβγαινε από το νερό. Το στήθος της, η κοιλιά της, όλα φαινόνταν... Και το ύφος της έκείνο, που θαρρείς πώς περιπαίζει τον κόσμο... Τέλος πάντων, δεν ήταν στη θέση της. Είχε δώσει την έντύπωση πώς δεν της έμεναν ούτε πέντε λεπτά στή διάθεσή της. Μόλις σηκώθηκε από το τραπέζι: «Ώρβουάρ, Έδμέ, ώρβουάρ, Φρέντ» — και έξαφανίστηκε!

Η γρηά Λιλή άνέπνεε βαθειά, βαθειά στην άκρη της πολυθρόνας της, με το γερασμένο στόμα της μισανοικτό.

—Και οι συμβουλές; είπε.

—Ποιές συμβουλές;

—Οι συμβουλές —Θεε μου!— οι συμβουλές στην νειόπαντρη! Ποιός της έδωσε;

Η Σαρλόττα Πελλού της έρριξε μιά προβληματική ματιά.

—Αυτό γινόταν ίσως στον καιρό σου, άλλά σήμερα πιά είναι ξεπερασμένη συνήθεια.

Η γρηά έσφιξε τα χέρια της στους μηρούς της.

—Ξεπερασμένη; Ξεπερασμένη ή όχι, τί μπορείς να ξέρης έσύ, φτωχή μου Σαρλόττα; Παντρεύονται τόσο λίγο στην οικογένειά του...

—Α! Α! Α! ξεφώνισαν οι δυό άλλες...

Άλλά ένα μονάχα βλέμμα της κυρίας Πελλού τις έσταμάτησε.

—Ησυχα, ήσυχα, άγγελούδια μου! Έχετε η καθεμιά σας τον παράδεισό σας στη γή, τί θέλετε περισσότερο;

Και η κυρία ντέλλα Μπέρς έτεινε ένα ρωμαλέο χέρι είρηνοποιού άστυφύλακος, ανάμεσα στά ξαναμμένα κεφάλια των κυριών αυτών. Άλλά η Σαρλόττα Πελλού ωσφραίνετο τη μάχη ωσάν άλογο ράτσας.

Η Λιλή έτρεμε από τα γέλια.

—Δεν είναι πολύ δύσκολο να παντρευθή κανείς. Εγώ θα έπαιρνα τον Γουίδο, άν ήταν ταγματάρχης.

—Όχι! έκαμε η Σαρλόττα.

—Μά!... Πριγκήπισσα Σέστ, άγαπητή μου, θα γινόμουν, «Η μικρούλα πριγκήπισσα», να πώς με αποκαλεί ο πρίγκηπάς μου.

Εδιόρθωνε τη φούστα της και άπεκάλυπτε ένα χρυσό βραχιόλι στην πιθανή θέση του άστραγάλου της.

—Μόνο, εξηκολούθησε μυστηριωδώς, ο πατέρας του...

Λαχάνιαζε και έκάλεσε με μιά χειρονομία το άφωνο παιδί, του μίλησε χαμηλά και γρήγορα γρήγορα, ωσάν να έλεγε μάθημα:

—Ο πατέρας μου, ο δούξ του Παρέζε, θέλει να με κλείση σε μοναστήρι, έάν πάρω την Λιλή.

—Στο μοναστήρι! φώναξεν Σαρλόττα. Στο μοναστήρι — έναν άνδρα!

—Έναν άνδρα στο μοναστήρι! είπε με τη βαθειά φωνή της η κυρία ντέλλα Μπέρς. Διάβολε! Μά αυτό είναι τρομερό.

—Είναι άγριότητα, είπε και η κυρία Αλδόνζα ενώνοντας τα χέρια της.

Η Λέα σηκώθηκε τόσο απότομα, ώστε έρριξε κάτω ένα γεμάτο ποτήρι.

—Γούρι γιά το νέο μου ζευγάρι, είπε η κυρία Πελλού ικανοποιημένη. Μά που τρέχεις; Πήρε φωτιά το σπίτι σου;

Η Λέα χαμογέλασε βεβιασμένα.

—Φωτιά—ίσως... Σσς! Όχι ερωτήσεις. Πειστήριον!

Οι τρείς γρηές άνεπήδησαν. Σχεδόν ώρμησαν να την άρπάξουν, να της πάρουν λόγια.

—Όχι, όχι, φώναξε, είναι πολύ νωρίς άκόμη και η δουλειά θα χαλούσε. Είναι το μυστικό μου!...

Και ώρμησε προς τον διάδρομο. Άλλά η πόρτα άνοιξε μπροστά της και μιά άληθινή, ζωντανή μούμια πρόφθασε και την άρπαξε στά χέρια της:

—Λέα, άγαπητή μου, φίλησε το μικρούλη σου Μπαρτελεμύ, άλλοιώτικα δεν περνάς.

Ξεφώνισε από φόβο και άνυπομονησία. Τίναξε μακρυά τα γαντωμένα κόκκαλα που την κρατούσαν και πήρε δρόμο.

Ούτε κάτω από τις άλλέες του Νεϊγύ, ούτε στάς λεωφόρους του Δάσους δεν μπόρεσε να βρή ησυχία, να σκεφθή ήρεμα. Τουρτούριζε έλαφρά... Η θέα του σπιτιού της, της κάμαρής της με το ροζ χρώμα και του μπουντουάρ της, την παρηγόρησαν.

—Γρήγορα, Ρόζα, μιά καλή φωτιά στο τζάκι.

—Μα το καλοριφέρ άνάβει σάν να ήταν χειμώνας, κυρία...

—Είπα, τη μπουκάλα γιά τα πόδια στο κρεββάτι γρήγορα, και γιά το δείπνο ένα μεγάλο φλυτζάνι σοκολάτα με αυγό. Γρήγορα, μικρούλα μου γιατί είμαι παγωμένη. Πούντιασα έκεί κάτω στο Νεϊγύ.

Πλαγιασμένη, έσφιγγε τα δόντια της γιά να τα έμποδίση να κτυπούν. Η ζεστασιά του κρεββατιού έχαλάρωσε τους παγωμένους μυώνες της. Άλλά δεν έχασε και τον καιρό της. Ώς να έλθη η σοκολάτα, που την ήπιε καυτή, έρριξε μιά ματιά στά βιβλία των λογαριασμών.

Ύστερα έσβυσε τη λαμπίτσα και ξαπλώθηκε στην άγαπημένη της στάση — δηλαδή τελείως άνάσκελα. Και άφέθηκε στις σκέψεις της.

«Μά τί έχω;»

Άρχισε πάλι να κρυώνη. Η εικόνα μιάς άδειανής πόρτας την έβασάνιζε... Έπειτα ξαναείδε τις τρείς γρηές, το λαιμό της Λιλής...

«Με ποιάν άπό τις τρείς άρα γε θα μοιάζω μετά δέκα χρόνια;»

Άλλά η ιδέα αυτή δεν την έτρόμαζε. Ωστόσο όμως η άγωνία της ηύξανε. Από το νού της περνούσαν διάφορες εικόνες, διάφορες άναμνήσεις... Στενοχωριόταν στο κρεββάτι της και έτρεμε έλαφρά. Άποτόμως μιά άδιαθεσία, τόσο ζωηρή ώστε θαρρούσες πώς ήταν σωματική, την έκαμε να τιναχθή έπάνω, και της άπέσπασε από το στόμα μιά κραυγή, μαζί με μιά βαθειάν άναπνοή και ένα λυγμό:

—Μπόμπ!

Άκολούθησαν δάκρυα που δεν μπόρεσε να τα δαμάση άμέσως. Μόλις όμως έκυριάρχησε του έαυτού της, άνακάθησε, σκούπισε το πρόσωπό της, και άναψε πάλι τη λάμπα.

—Α! ωραία! έκαμε. Βλέπω.

Πήρε από το κομμοδίνο της ένα θερμόμετρο και το τοποθέτησε στη μασχάλη της.

«Τριάντα έφτά. Λοιπόν έχω πυρετό. Το βλέπω».

Ήπιε λίγο νερό, σηκώθηκε, έδρόσισε τα φλογισμένα μάτια της, έβαλε πούδρα, δυνάμωσε τη φωτιά, και ξανά πλάγιασε. Αίσθανόταν άόριστο μα, ήταν γεμάτη από δυσπιστία έναντίον ενός έχθρού που δεν τον έγνώριζε: του πόνου. Τριάντα χρόνια εύκολης ζωής, πότε γλυκειάς γεμάτης έρωτα, πότε σκληρής, έφευγαν από πάνω της και την άφηναν, τώρα στά πενήντα, ωσάν γυμνή. Θέλησε να γελάση με τον έαυτό της και χαμογέλασε:

«Φαίνεται πώς ήμουν τρελλή. Δεν έχω πιά τίποτε».

Άλλά ένα κίνημα του άριστεροΰ της χεριού, που άθελα είχε άνοίξει ωσάν να ήθελε να σφίξη ένα κομμένο κεφάλι, της ξανάφερε πάλι όλο τον πόνο, και την έκαμε να τιναχθή ψηλά.

Είδε την ώρα. Ήταν μόλις ένδεκα. Από πάνω της το πινιγμένο βήμα της γρηάς Ρόζας πέρασε, άκούσθηκε στά σκαλιά της σοφίτας και έσβυσε. Η Λέα άντέστη στην επιθυμία να καλέση σε βοήθεια την πιστή γυναίκα.

«Α! όχι, όχι, έξομολογήσεις στην κουζίνα», σκέφθηκε.

Σηκώθηκε, ντύθηκε καλά με μιά μεταξωτή ρόμπα, και θέρμανε τα πόδια της. Έπειτα μισάνοιξε το παράθυρο και έτεινε το αυτί γιά ν' άκούση κάτι —κι' αυτή χωρίς να ξέρη τί—. Ένας όγρός άνεμος είσέβαλλε μέσα. Λίγο μακρυά τα δένδρα του Δάσους έθρόιζαν. Η Λέα ξανάκλεισε το παράθυρο, πήρε μιά έφημερίδα και παρετήρησε την ημερομηνία.

«Εικοσιέξη Οκτωβρίου. Ένας μήνας άκριβώς από το γάμο του Μπόμπ».

Δεν έλεγε ποτέ «από τους γάμους της «Έδμέ».

Εμιμείτο τον Μπόμπ και δεν είχε λογαριάσει άκόμη γιά ζωντανό πρόσωπο τη νέα αυτή γυναίκα. Μάτια καστανά, μαλλιά ωραία — τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά χανόνταν στο μυαλό της, όπως οι λεπτομέρειες ενός προσώπου που βλέπομε στον ύπνο μας.

«Βρίσκονται στην Ιταλία αυτή τη στιγμή. Άγαπιούνται. Άλλά αυτό μού είναι άδιάφορο...».

Δεν ήταν καυχησιολογία αυτό. Η εικόνα του ζευγαριού που έφερε γιά μιά στιγμή στο νού της, οι στάσεις που θάπαιρνε, το πρόσωπο άκόμη του Μπόμπ, γιά μιά στιγμή γεμάτα λάγγεμα και συγκίνηση, δεν της ένούσαν την περιέργεια, η την ζήλεια. Συγχρόνως όμως η φυσική διαθεσία της ξαναήλθε, την έκαμε να λυγιέται, τα μάτια της έπεσαν πάνω στη γωνιά ενός έπίπλου που ήταν τσακισμένο. Δείγμα της βαρβαρότητος του Μπόμπ...

«Το ώραίο χέρι που άφησε εδώ τα ίχνη του, με άπαρνήθηκε γιά πάντα».

Άρχισε να κάνη βόλτες μέσα στό δωμάτιο, κάθησε, ξαναπλάγιασε, περίμενε να ξημερώση. Η Ρόζα στις οκτώ την βρήκε καθισμένη στό γραφείο της να γράφη, θέαμα που έτρόμαζε τη γρηά θάλαμηπόλο.

—Η κυρία είναι άρρωστη;

(Η συνέχεια στο προσεχές)